

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
TOPLUMSAL CİNSİYET**

**SİNEM FİDAN
177A5001**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi GENÇ OSMAN İLHAN**

**2. TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. FİRDEVS GÜMÜŞOĞLU**

**İSTANBUL
2019**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
TOPLUMSAL CİNSİYET**

**SİNEM FİDAN
177A5001**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi GENÇ OSMAN İLHAN**

**2. TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. FİRDEVS GÜMÜŞOĞLU**

**İSTANBUL
2019**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
TOPLUMSAL CİNSİYET

SİNEM FİDAN
177A5001

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih: 20.12.2019

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı

: Dr. Öğr. Üyesi Genç Osman İLHAN

Jüri Üyeleri

: Doç. Dr. Şahin ORUÇ

Dr. Öğr. Üyesi Berrin Oktay YILMAZ

İSTANBUL
ARALIK 2019

ÖZ

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET

Sinem Fidan

Aralık, 2019

Eğitimin en önemli unsurlarından biri olan ders kitapları, cinsiyetçi ideolojinin ve cinsiyet rollerinin yeniden üretmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Araştırma Sosyal Bilgiler ders kitaplarını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde inceleme amacıyla yapılmıştır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını doğrudan etkileyen konulardan oluşması ilgili ders kitaplarının seçilmesindeki temel nedeni oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma prensipleriyle desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında 4. 5. 6. ve 7. sınıf seviyelerinde kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Bu eğitim-öğretim yılında her kademe için bir kitap kullanıldığından toplamda 4 kitap incelenmiştir. Kitaplardaki veriler döküman inceleme ile toplanmış ve içerik çözümlemesi yoluyla analiz edilmiştir. Bu doğrultuda incelenen ders kitaplarında görsellerde ve metinlerde kadınların ve erkeklerin niceliksel olarak yer alma düzeyleri, bulunduğu alanlarının dağılımı, cinsiyetlerin mesleki dağılımı, kadın ve erkek isimlerinin kullanılma sıklığı, cinsiyetlere yönelik nitelermelere ilişkin kategoriler oluşturulmuş ve kategorilerden elde edilen bulgular yüzdelik değerleriyle birlikte sunulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, ders kitaplarındaki görsellerde ve metinlerde erkeklerin niceliksel olarak daha görünür ve kamusal alanlarda ön planda olduğu saptanmıştır. Bununla beraber kadınların özel alanla özdeşleştirildiği, mesleklerde ise toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uygun meslekler içerisinde sunulduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca erkeklerin kadınlara oranla isim, sıfat gibi sınıflamalarda daha çok yer aldıkları niteliksel olarak da güç ve otoriterin simgesi olarak gösterildiği, kadınların ise edilgenlik masumiyet vurgusu ile yansıtıldığı görülmüştür. Sonuç olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrencilere erkeklerin lehine, kadınların aleyhine toplumsal cinsiyet rollerinin sunulduğu ve ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliklerinin yeniden üretilmeye sebep olabileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsallaşma, Eğitim, Ders Kitapları, Sosyal Bilgiler.

ABSTRACT

GENDER IN SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

Sinem Fidan

December, 2019

As one of the most important elements of education, textbooks play an active role in the reproduction of sexist ideology and gender roles. The aim of the study is to examine Social Studies textbooks within the framework of gender roles. The main reason for the selection of the related textbooks is that the Social Studies textbooks consist of subjects that directly affect the gender perceptions of individuals. The research is designed with qualitative research principles. The study group of this research consists of Social Studies textbooks used in 4th, 5th, 6th and 7th grade levels in 2018-2019 academic year. Since one book is used for each level in this academic year, 4 books have been examined in total. The data in the books has been collected through document review and analyzed through content analysis. Through analyzing textbooks in question, the quantitative levels of women and men in the visuals and texts, the distribution of the areas in which they exist, the professional distribution of the sexes, the frequency of the use of the names of women and men, the categories related to the qualifications of the sexes have been formed and the findings obtained from the categories have been presented with percentage values. According to the findings obtained from the study, it has been determined that men are quantitatively more visible in the textbooks visuals and texts and they are in the foreground in public spaces. However, it has been found that women are identified with the private sphere and that they are presented in occupations that comply with gender stereotypes. In addition, it is seen that males are more likely to be included in classifications such as names and adjectives than women, and they are shown as the symbol of power and authority qualitatively, whereas women are reflected with passivity innocence emphasis. As a result, it has been determined that gender roles are presented to the students in favor of men in the Social Studies textbooks and that gender inequalities in the textbooks are able to lead to reproduce.

Key Words: Sex, Gender, Socialization, Education, Textbooks, Social Studies.

ÖN SÖZ

Bu araştırmada eğitimin en önemli parçası olan ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin görseller ve metinler aracılığıyla öğrencilere nasıl aktarıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde ilköğretim öğrencilerine yönelik olarak hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın ana problemi hakkında gerekli ön bilgiler verilerek problem durumu açıklanmış ve tanımlanan probleme bağlı olarak oluşturulan alt problemlere yer verilmiştir. Araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi hakkında bilgiler de bu bölümde açıklanmıştır. İkinci bölümde araştırma ile ilgili kuramsal çerçeve ve ilgili literatür geniş biçimde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ders kitaplarından elde edilen bulgular yedi ana başlık altında toplanarak açıklanmıştır. Araştırmanın dördüncü ve son bölümde ise elde edilen bulguların sonuçlarında bahsedilerek sonuç ve tartışma bölümü oluşturulmuştur. Ders kitaplarının daha nitelikli ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale gelmesi için gerekli öneriler bu bölümde aktarılmıştır.

Kimliği ve cinsiyeti nedeniyle hiç kimseye ayrımcılık yapılmamasına olan inancım nedeniyle gerçekleştirdiğim bu tez çalışmam süresince katkı sağlayan çok değerli birçok desteğim oldu. Öncelikle olarak desteğini esirgemeyen, değerli danışman hocam Dr. Öğretim üyesi Genç Osman İLHAN'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Toplumsal cinsiyet ve ders kitapları hakkında 1990'ların başından itibaren Türkiye'deki ilk çalışmaları gerçekleştiren, bu konu üzerinde yılmadan çalışarak bir kamuoyu ve farkındalık oluşturan, kendisinden çok şey öğrendiğim değerli hocam Prof. Dr. Firdevs GÜMÜŞOĞLU'na ne kadar teşekkür etsem az kalır. Hocam 2. tez danışmanım olmayı kabul ederek, tezin bütün süreçlerinde bana yol gösterici oldu.

Eğitimin esnasında desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen YTÜ Sosyal Bilgiler anabilim dalı öğretim üyesi değerli bölüm hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Son olarak elbette en büyük teşekkürün sahibi bütün hayatım boyunca her koşulda yanımda olan, bana her zaman destek veren ve güvendiğini hissettiren başta canım annem Güllüzar FİDAN ve canım babam Dursun FİDAN olmak üzere, değerli kız kardeşlerime bana gösterdikleri anlayış ve sabır için minnettarım.

İstanbul, Aralık, 2019

Sinem FİDAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	6
1.2. Araştırmanın Amacı	8
1.3. Araştırmanın Önemi.....	8
1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	9
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	10
1.5.1. Araştırmanın Çalışma Grubu	12
1.5.2. Veri Toplama Araçları	12
1.5.3. Verilerin Analizi.....	13
1.6. Tanımlar	13
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	15
2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	15
2.2. Toplumsal Cinsiyet Hukuku	21
2.3. Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet.....	27
2.4. Ders Kitaplarının Önemi	30
2.5. Sosyal Bilgiler Dersinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Edinimindeki Yeri.....	33
2.6. İlgili Literatür	36
3. BULGULAR.....	50
3.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı.....	50
3.1.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri.....	51
3.1.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri	53
3.1.3. Meslekler ve Cinsiyet.....	65
3.1.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı	69
3.1.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Unvan ve Nitelemeler	73
3.1.6. Cinsiyetçi İfadeler	73
3.2. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı	76
3.2.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri.....	76
3.2.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri	79
3.2.3. Meslekler ve Cinsiyet.....	89

3.2.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı	93
3.2.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler.....	97
3.2.6. Cinsiyetçi İfadeler	100
3.3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı	102
3.3.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri.....	102
3.3.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri	104
3.3.3. Meslekler ve Cinsiyet.....	111
3.3.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı	113
3.3.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler.....	116
3.3.6. Cinsiyetçi İfadeler	117
3.4. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı	119
3.4.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri.....	120
3.4.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri	122
3.4.3. Meslekler ve Cinsiyet.....	130
3.4.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı	134
3.4.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler.....	137
3.4.6. Cinsiyetçi İfadeler	137
3.5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı	141
3.5.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri.....	141
3.5.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri	144
3.5.3. Meslekler ve Cinsiyet.....	150
3.5.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı	154
3.5.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler.....	158
3.5.6. Cinsiyetçi İfadeler	158
3.6. Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı	163
3.6.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri.....	164
3.6.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri	166
3.6.3. Meslekler ve Cinsiyet.....	174
3.6.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı	177
3.6.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler.....	181
3.6.6. Cinsiyetçi İfadeler	183
3.7. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı	188
3.7.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri.....	188
3.7.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri	190
3.7.3. Meslekler ve Cinsiyet.....	197
3.7.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı	200
3.7.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler.....	203
3.7.6. Cinsiyetçi İfadeler	203
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	205
4.1. Sonuç ve Tartışma.....	205
4.2. Öneriler	226
KAYNAKÇA	230
ÖZ GEÇMİŞ.....	242

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	51
Tablo 1.1: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	52
Tablo 1.2: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerinin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları	53
Tablo 1.3: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkeklerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları	58
Tablo 1.4: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerinin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları.....	59
Tablo 1.5: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkeklerinin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları.....	64
Tablo 1.6: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Meslekler ve Cinsiyet Göre Dağılım Oranları	65
Tablo 1.7: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	66
Tablo 1.8: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	67
Tablo 1.9: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	67
Tablo 1.10: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	68
Tablo 1.11: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları	70
Tablo 1.12: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri.....	70
Tablo 1.13: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri.....	71
Tablo 1.14: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri.....	71
Tablo 1.15: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri.....	71
Tablo 1.16: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler.....	73

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	76
Tablo 2.1: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	78
Tablo 2.2: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları	79
Tablo 2.3: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Özel Alanlarda Görünürlük Oranları	81
Tablo 2.4: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları.....	82
Tablo 2.5: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları.....	88
Tablo 2.6: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	90
Tablo 2.7: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	91
Tablo 2.8: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	91
Tablo 2.9: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	92
Tablo 2.10: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	93
Tablo 2.11: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları	93
Tablo 2.12: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kültür ve Miras Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	94
Tablo 2.13: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kültür ve Miras Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	95
Tablo 2.14: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri.....	95
Tablo 2.15: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri.....	96
Tablo 2.16: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanında Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler	98
Tablo 2.17: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler	98
Tablo 2.18: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler	99
Tablo 2.19: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler	100

Tablo 3: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	102
Tablo 3.1: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	103
Tablo 3.2: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Özel Alanlarda Görünürlük Oranları.....	105
Tablo 3.3: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları.....	106
Tablo 3.4: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkeklerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları.....	109
Tablo 3.5: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları.....	111
Tablo 3.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	111
Tablo 3.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	112
Tablo 3.8: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	112
Tablo 3.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	113
Tablo 3.10: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları	114
Tablo 3.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	114
Tablo 3.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	115
Tablo 3.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	115
Tablo 3.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	115
Tablo 3.15: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkeklerle Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler.....	117
Tablo 4: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	120
Tablo 4.1: :Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	121
Tablo 4.2: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Bireylerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları	122
Tablo 4.3: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Oranları	125
Tablo 4.4: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları	129

Tablo 4.5: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	130
Tablo 4.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	131
Tablo 4.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	131
Tablo 4.8: Sosyal Bilgiler 6. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	132
Tablo 4.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	133
Tablo 4.10: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Ėsimlerinin Kullanılma Oranları	134
Tablo 4.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	135
Tablo 4.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	135
Tablo 4.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	135
Tablo 4.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	136
Tablo 4.15: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkeklerle Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler	137
Tablo 5: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	142
Tablo 5.1: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	143
Tablo 5.2: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Bireylerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları	144
Tablo 5.3: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Oranları	146
Tablo 5.4: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları	149
Tablo 5.5: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	150
Tablo 5.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	151
Tablo 5.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	152
Tablo 5.8: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	153
Tablo 5.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	153

Tablo 5.10: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Ğsimlerinin Kullanılma Oranları	155
Tablo 5.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	155
Tablo 5.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	156
Tablo 5.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	156
Tablo 5.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	156
Tablo 5.15: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanında Kadın ve Erkeklere Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler	158
Tablo 6: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	164
Tablo 6.1: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	165
Tablo 6.2: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Bireylerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları	166
Tablo 6.3: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları	168
Tablo 6.4: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları	173
Tablo 6.5: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	174
Tablo 6.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	174
Tablo 6.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	175
Tablo 6.8: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	176
Tablo 6.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	176
Tablo 6.10: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları	177
Tablo 6.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	178
Tablo 6.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	178
Tablo 6.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	178
Tablo 6.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	179

Tablo 6.15: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler.....	182
Tablo 7: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	188
Tablo 7.1: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	189
Tablo 7.2: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları.....	191
Tablo 7.3: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları.....	196
Tablo 7.4: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkeklerin Kamusal Alanlarda Yer Alma Oranları.....	196
Tablo 7.5: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları	197
Tablo 7.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	198
Tablo 7.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	198
Tablo 7.8: Sosyal Bilgiler 6. Küresel Bağlantılar Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri.....	199
Tablo 7.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri	199
Tablo 7.10: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları	200
Tablo 7.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri.....	201
Tablo 7.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	201
Tablo 7.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	201
Tablo 7.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri	202
Tablo 7.15: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler.....	203

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Aileiçi İletişim Anne Çocuk Görselleri ile Aktarılır.....	54
Resim 1.1: Anne ve Çocuk Her Zaman Birarada	54
Resim 1.2: Aileiçi İletişim Örneklerinde Anne ve Çocuk.....	55
Resim 1.3: Hasta Çocukla İlgilenen Kadınlar	55
Resim 1.4: Aile İçerisinde Kadınlar	56
Resim 1.5: Baba Çocuğuna Teknoloji Konusunda Yardım Eder.....	57
Resim 1.6: Kadın Öğretmenlik Mesleğinde Çocuklar ile Birlikte	61
Resim 1.7: Kadınlar Meslek Olarakta Çocuklar ile Birlikte Aktarılır.....	61
Resim 1.8: Meslek Sahibi Erkek Birey	62
Resim 1.9: Meslek Sahibi Erkek Bireyler Her Zaman Tek Başına.....	62
Resim 1.10: Hakkını Arayan Bilinçli Vatandaş	63
Resim 1.11: Kadın Sıklıkla Çocuk Doktoru Olarak Aktarılır	69
Resim 1.12: Erkekler Mesleki Olarak Her Zaman Bireyseldir	69
Resim 1.13: Yardım Bekleyen Yaşlı Teyze	75
Resim 2: Babanne Torununa Aile Geçmişini Anlatırken	79
Resim 2.1: Mareşal Fevzi Çakmak.....	84
Resim 2.2: Tayyar Rahmiye Hanım	85
Resim 2.3: Karşılama Oyun Ekibi.....	85
Resim 2.4: Göç Destanı (Temsili).....	86
Resim 2.5: Orta Çağ Avrupası Burjuva Sınıfı (Temsili).....	87
Resim 2.6: Fransız İhtilali (Temsili)	88
Resim 3: Derpem Enkazı İçerisinde Yardım Bekleyen Yaşlı Kadın	107
Resim 3.1: Mülteci Kampındaki Sığınmacılar	108
Resim 3.2: Tershanade Çalışan Mühendisler	109
Resim 3.3: Farklı Coğrafi Bölgelere Ait Meslek Kolları	119
Resim 4: Kadın Mutfak Önlüğü İçerisinde Temizlik Yaparken	123
Resim 4.1: Eski Saç Kurutma Makinesini Kullanılan Kadın	124
Resim 4.2: Albert Einstein	127
Resim 4.3: Alexander Graham	127

Resim 4.4: Tübitak Bilim Fuarı.....	128
Resim 4.5: Marie Curie	129
Resim 4.6: Bilim İnsanına Ait Özellikler Erkek Birey Üzerinden Aktarılmış.....	138
Resim 4.7: Tablet Yazan Sümerli (Temsili).....	139
Resim 4.8: Tekerleğin İcadı (Temsili).....	139
Resim 4.9: Kadın Mutfak Önlüğü İçerisinde Temizlik Yaparken	140
Resim 5: Çocuğuna Alışveriş Yapmayı Öğreten Anne.....	145
Resim 5.1: Baba Çocuğuna Bütçe Yönetimi Öğretirken	145
Resim 5.2: Kadın Meslek Olarak Tarla İşçiliği Yapmaktadır	148
Resim 5.3: Cinsiyetlere Uygun Görülen Mesleki Ayrışmaya ile Erkelere Sanayi Eğitimi Verilmektedir	159
Resim 5.4: Cinsiyetlere Uygun Görülen Mesleki Ayrışmaya ile Kadınlara Terzilik Eğitimi Verilmektedir	159
Resim 5.5: Yardıma Muhtaç, Yardım için Sırada Bekleyen Kadınlar	161
Resim 5.6: Baba Çocuğuna Bütçe Yönetimi Öğretirken	162
Resim 5.7: Çocuğuna Alışveriş Yapmayı Öğreten Anne.....	163
Resim 5.8: Anne Çocuğuyla Birlikte Alışverişte	163
Resim 6: Sofrada Başköşede Baba Oturur	167
Resim 6.1: Kadın Çocuklarla Birlikte Öğretmen Olarak Aktarılır.....	170
Resim 6.2: Çocuk Doktoru Kadın	171
Resim 6.3: Siyasi Alanda Çalışmalar Yapan Tek Kadın Görseli.....	180
Resim 6.4: Monarşik Yönetim Sistemi Temsili	183
Resim 6.5: Oligarşik Yönetim Sistemi Temsili.....	184
Resim 6.6: Sivas Kongresi Temsilcileri	184
Resim 6.7: Demokratik Yönetim Sistemi Temsili	185
Resim 6.8: Çocuklara Ev İçerisindeki Sorumlulukları Öğreten Sadece Kadındır .	187
Resim 7: Özel Alan İçerisinde Kadın Tek Başına Çalışır	191
Resim 7.1: Erkekler Birlikte Oyun Oynarlar.....	193
Resim 7.2: Kadın Saygıyla Hizmet Eder.....	193
Resim 7.3: Kamusal Alanda Kadın Mazlum Olarak Aktarılır	194
Resim 7.4: İslam İşbirliği Teşkilat Toplantısı	195

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları.....	52
Şekil 2: Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları	78
Şekil 3: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları	104
Şekil 4: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları	122
Şekil 5: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları	143
Şekil 6: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları	166
Şekil 7: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları .	190

KISALTMALAR

AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
CCPR	: International Covenant on Civil and Political Rights (Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi)
CEDAW	: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)
CESCR	: International on Economic, Social and Cultural Rights (Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi)
EAKUS	: Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşme
FAO	: GTÖ; Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
IHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
NCSS	: National Council for the Social Studies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi).
OHCHR	: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDİK	: Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TTK	: Talim Terbiye Kurulu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNİCEF	: United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
WFP	: World Food Programme (Dünya Gıda Programı)
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

1. GİRİŞ

Demokrasi sadece bir yönetim biçimi değildir. Aynı zamanda bireyler arasında fiili bir eşitlik kurma gayesi taşıyan bir yaşam biçimidir. Demokrasi ister akıl yönünden olsun ister fiilen olsun ayrılmaz bir biçimde hürriyet fikri ile bağlantılıdır (Burdeau, 1964, 5). Demokratik toplumlarda herkese eşit ve özgür biçimde yer vardır. Bireyin belli bir özelliği nedeniyle ne insan olma onurundan vazgeçmesi ne de ayrımcılığa uğraması söz konusu değildir (Burdeau, 1964, 36). Ayrımcılık, bir toplumun bazı üyelerinin diğerlerine sağlanan hak ve imkânlardan yoksun bırakılmasıdır (Ataöv, 1996, 1). Ayrımcılık devlet eliyle yasalar aracılığıyla yasaklanmıştır. Gerek ulusal belgelerde gerekse uluslararası bağlayıcılığı olan belgelerde bireyin belli bir özelliğinden dolayı hiçbir konuda ayrımcılığına uğramaması gerektiği ve bireylerin her alanda hak ve özgürlükleri bakımından eşit oldukları ifade edilmektedir (Çayır, 2014, 6). Eşitlik sosyal, siyasal, hukuki haklar ve imkânlar bakımından tüm ülke vatandaşları arasında ayrımcılık yapılmamasını ve var olan ayrımcılıkların kaldırılmasını temel alan anayasal bir ilkedir (Kalaycı, Hayırsever, 2014, 1050). T. C. Anayasası 10. maddesi de “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” ibaresiyle ayrımcılığı mutlak suretle yasaklamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, 2). Aynı maddenin 7/5/2004-5170/1 md. no’lu ek fıkrasında “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” maddesi yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, 2). 1982 Anayasası’nda, eşitlik ilkesi 1961 Anayasası’ndaki gibi “temel hak ve ödevler” kısmına değil “genel esaslar” kısmına yer almaktadır. Anayasanın sistematigi incelendiğinde buradan 1982 anayasasının eşitlik ilkesini devletin “temel ilkesi” devlet yönetimini egemen olan bir “genel esas” olarak kabul ettiği sonucu çıkmaktadır. Bunun anlamı eşitlik ilkesi de laiklik ilkesi, cumhuriyetçilik ilkesi, sosyal devlet ilkesi, hukuk devleti ilkesi, Atatürk milliyetçiliği ilkesi gibi anayasal sistemimizin temel yapısını oluşturan ilkelere biridir (Gözler, 2010, 180). Normlar hiyerarşisinde Anayasa’dan sonra gelen kanunlar incelendiğinde; Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu 3. maddesinde

“Bu kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır” denmekte ve her türlü ayrımcılığı açık bir biçimde yasakladığı görülmektedir. (Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu Kanunu, 2016, 12320).

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağıyla ilgili uluslararası anlaşmalar incelediğinde ise ilk olarak karşımıza 10 Aralık 1948 yılında imzalanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi çıkmaktadır. Herhangi bir ön koşul olmadan bütün insanların sadece insan olduğu için sahip olduğu haklar 30 madde ile ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır (Aybay, 2006,13-22).¹

2. Dünya Savaşı’nın ardından Birleşmiş Milletler Teşkilatının hazırladığı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bütün insan haklarının korunması için hazırlanmış en kapsamlı ilk uluslararası sözleşmedir. Fakat kadın ve erkek eşitliğini sağlama ve kadın haklarının korunması noktasında yeterli başarıyı sağlayamamıştır. Kadınlara her alanda uygulanan hak ihlalleri, ayrımcılık o kadar yaygın, o kadar sistematik ve o kadar benimsemişti ki bu sözleşmenin kadın haklarını korumada yetersiz kalması nedeniyle yıllar sonra Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Sözleşmesi’ni hazırlamıştır (Ecevit, 2011, 6). Türkiye’nin 11 Haziran 1985 yılında imzaladığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Sözleşmesi toplumsal, siyasi, kültürel, ekonomik, kişisel vb. alanlarda kadınların ve erkeklerin eşit olduğu gerçeğini temel alan ve kadınların insan haklarından eşit biçimde yararlanması için hazırlanan uluslararası bir sözleşmedir (Kükrer, 2015, 32). CEDAW cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi ve kadın

¹ Bu maddelerden bazıları:

“Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.”

“Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka herhangi bir düşünce, ulusal ya da toplumsal köken, servet, doğuş veya başka herhangi bakımdan ayırım gözetilmeksizin bu Bildiride ilan olunan tüm haklardan ve özgürlüklerden yararlanabilir.”

“Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.”

“Hiç kimse kölelik veya kulluk altında tutulamaz.”

“Hiç kimseye işkence yapılamaz; zalimce, insanlık dışı, onur kırıcı ceza verilemez veya davranışta bulunulamaz.”

“Herkes, nerede olursa olsun hukuk kişiliğinin tanınması hakkına sahiptir.”

“Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunma hakkına sahiptir.”

“Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutuna ve haberleşmesine keyfi olarak karışamaz, onur ve üzüne saldırılamaz. Herkesin bu tür karışma ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır.”

“Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, ırk, uyrukluk ve din bakımlarından hiçbir kısıtlamaya uğramaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir. Erkek ve kadın evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit haklara sahiptir.”

“Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır.”

“Herkes eğitim görme hakkına sahiptir.”

haklarının korunması adına hem var olan sözleşmelerin (İHEB, CCPR, CESC ve ILO) ilgili maddelerini bünyesinde toplanmış hem de kadın haklarının güvence altına alınması için yeni yükümlülükler getirmiştir. (Erşen, 2006,15). CEDAW Sözleşmesi incelendiğinde metinde kadın haklarını korumak ve cinsiyet eşitliğini sağlamak adına önemli kararlara yer verdiği görülmektedir. CEDAW sözleşmesinde kadınlara yapılan cinsiyet ve ayrımcılığı tanımlanarak bu ayrımcılıklara karşı alınması gereken önlemler 30 madde ile belirtilmiştir (Demirci, 2014, 168). CEDAW 1. maddesinde kadına karşı ayrımcılığı şu şekilde tanımlamaktadır.

“İşbu Sözleşme’ye göre “Kadınlara karşı ayırım” deyimi kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.”² (OHCHR, [23.02.2019]).

Sözleşme de cinsiyet eşitliğine ve eşit eğitim hakkına ilişkin yükümlülükler de bulunmaktadır:

- “Taraflar devletler iki cinsten birinin daha aşağı veya daha üstün olduğuna dair basmakalıp düşünceleri, ön yargıları ve gelenekleri tasfiye etmesine ilişkin yükümlülükler”
- “Eğitim Hakkı: Taraflar devletlerin eğitimde kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması için kadınlara karşı yapılan bütün ayrımları önleyici uygun önlemleri alması ile ilgili yükümlülükler”(OHCHR, [23.02.2019]).

Uluslararası Kadın Hakları Bildirgesi olarak tanınan bu sözleşme, kadınlara karşı yapılan ayrımcılığa son verilmesi için alınacak önlemleri ve yapılması gerekenleri belirler. CEDAW sözleşmesinin imzalayan devletler üzerinde uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bağlayıcılığı vardır. Taraflar devletler 23 bağımsız uzmandan oluşan bir komite tarafından 4 yılda bir kez sözleşmenin yükümlülüklerini gerçekleştirme konusunda verdikleri rapor üzerinden denetlenmektedir (Acar, Arıner, 2009,17).

² CEDAW sözleşmesinin diğer maddelerinin konuları şöyledir:

“Taraflar devletlerin kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırarak, gecikmeksizin kadınlara karşı yapılan her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırıcı hukuki tedbirleri alma yükümlülüğü”

“Taraflar devletlerin kadınların gelişmesini ve ilerlemesini için politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda gereken tedbirleri alma yükümlülüğü”

“Taraflar devletlerin cinsiyet eşitliğini sağlamak için geçici ve özel önlemleri alması gerekliliği”

“Kadın ticaretinin önlenmesi için yasama dâhil gerekli bütün önlemleri alınması gerekliliği”

Fakat yapılan ulusal ve uluslararası bütün bu demokratik ve hukuki düzenlenmelere karşın, maalesef ki günümüzde tam manası ile kadın erkek eşitliği sağlanamamış, eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı amacına ulaşamamış görünmektedir.

Ülkemizde de ayrımcı uygulamalara yönelik gündelik hayatta karşımıza çıkan sosyal sorunlardan birisi cinsiyete dayalı ayrımcılıktır. Cinsiyet ayrımcılığı çoğunlukla kadınlara yönelik bir ayrımcılık şeklinde ortaya çıkmaktadır (Demirbilek, 2007, 13). Cinsiyet ya da bir diğer tanımla biyolojik cinsiyet (sex) kavramı, bireyin doğuştan sahip olduğu fizyolojik, biyolojik ve genetik özelliklerini ifade etmek için kullanılır. Erkek ve kadın vücudunun genel yapısı, hormonal özellikleri ve üreme fonksiyonları biyolojik cinsiyet kapsamında açıklanır (Ersoy, 2009, 211). Biyolojik cinsiyet, bireyi kadın veya erkek olarak tanımlamamızı sağlayan bedensel özelliklerdir (San Bayhan, Artan, 2014, 261). Birey biyolojik olarak dişi veya eril bedeniyle dünyaya gelir. Bedenin cinsiyeti, bireyin ince mi yoksa kalın mı, güçlü mü yoksa zayıf mı, olacağı gibi doğuştan gelen biyolojik doğal özelliklerine göre temellenmektedir. Biyoloji biliminin kadın ve erkek cinsiyeti arasındaki ayrımı yalnızca bundan ibarettir (Bingöl, 2014, 109). Ne var ki cinsiyet aynı zamanda bireye toplumsal olarak atfedilmiş bir statüdür. Bütün toplumlarda cinsiyet sosyal bir anlama sahiptir (Demirbilek, 2007, 13). Toplumsal cinsiyet (gender) olarak tanımlanan bu durum bireyi sadece cinsiyetinden dolayı karakterize eden ve bireye cinsiyeti sebebiyle ait olduğu kültürün ve toplumun yüklediği anlamlar ve beklentiler olarak ifade edilmektedir (Dökmen, 2010, 20). Toplumsal cinsiyet, bireye kültürel ve toplumsal olarak belirlenen cinsiyet konumu veya cins kimliğidir. Cinsler arasındaki eşitliksiz güç ilişkisini ifade etmek için kullanılır (Gürhan, 2010, 58). Toplumsal cinsiyet kavramı kadınlar ile erkekler arasında eşitsiz bölünmeyi ve eşitsiz güç ilişkisini ifade etmektedir (Çakır, Baş, 2018, 185).

Erkeklerle atfedilen değer, verilen görevler ve statüler birçok açıdan kadınlara atfedilen değerlerden, verilen görev ve statülerden daha büyüktür. Tarihsel olarak toplumun erkek yönelimli bir biçimde şekillenmiş kabul edilen bir gerçektir. Erkek normu, toplumsal olarak genel bir norm olarak benimsenmekte ve bu durum politikadan, toplumsal yapılara kadar birçok alana yansımaktadır. Böylelikle toplumsal yapılar ve politikalar erkekler etrafında şekillenmekte ve cinsiyet

ayrımcılığı bir diğer adıyla toplumsal cinsiyet kalıpları oluşmaktadır (Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008, 15).

Toplumsal cinsiyet kalıpları ataerkil yapılanmanın olduğu tüm kurumlara olduğu gibi okullarda da sürmektedir (Asan Tezen, 2010, 67). Okulun temel amacı öğrencileri toplumsallaştırmak, toplumda üretici bireyler olarak var olabilmeleri için gereken bilgi, becerilerle donatmak ve en önemlisi toplumun kültürel değerlerini yeni nesillere aktarmaktır (Esen, Bağlı, 2002, 144). Eğitim kurumları toplumsal olarak kadın ve erkek olmayı öğrendiğimiz en etkin yapılardan biridir. Eğitim kurumları, okulun kültürel iklimi ve okulda sunulan bilgiler aracılığıyla cinsiyetçi kalıp yargıların inşasında kilit bir rol oynamaktadır. Zira öğrencilere verilen eğitim hiçbir zaman yansız değildir, bilgi her zaman değer yüklüdür (Sayılan, 2012, 14). Okullarda öğrencilere cinsiyet kaynaklı roller, kalıp yargılar, beklentiler açık ya da örtülü bir biçimde sunulur ve benimsetilir. Öğrenciler bu iletiler yoluyla toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranışlarına yöneltir. Bu yönüyle okullar toplumsal cinsiyet kalıplarının yeniden üretildiği ve devamlılığının sağlandığı en önemli kurumlardır (Asan Tezen, 2010, 67). Eğitim bireyleri güçlendirebildiği gibi güçsüz de kılabilir. Çocukların eğitime ilk adım atığında karşılaştıkları en önemli eğitim materyalleri olan ders kitapları bu nedenle büyük önem taşımaktadır. Talim Terbiye Kurulu denetiminden geçerek öğrencilere ulaşan ders kitaplarının da cinsiyet rolleri açısından dikkatle ele alınması gerekmektedir (Gümüšoğlu, 2008, 41). Bu nedenle CEDAW sözleşmesinin 10. Maddesinde de ders kitapları ve okul programlarının düzenlenmesi hakkında şu ek maddeye yer verilmiştir.

“Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şekinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi”(OHCHR, [23.02.2019]).

Özellikle sosyal bilgiler ders kitabı kendine özgü yapısı içerdiği konular itibariyle toplumsal yaşamla iç içedir. Bireyin fiziksel ve toplumsal çevresiyle olan etkileşimini konu alan sosyal bilgiler dersi öğrencilerin toplumsallaşmasına önemli katkılar yapmaktadır (Doğanay, 2008, 77). Sosyal bilgiler dersi; bireylerin birbirleriyle ve çevreleri ile olan etkileşimini mekân ve zaman boyutuyla inceleyerek, bireyin bilgi, beceri ve tutumlarını gelişmesini ve yaşadığı topluma uyum sağlamasını kısaca bireyin toplumsallaşmasını amaçlayan çok disiplinli bir öğrenme

alanıdır (Fidan, Çelen, Hayır Kanat, 2018, 333). Bu nedenle öğrencilere kategorize edilmiş toplumsal cinsiyet kalıplarının empoze edilmesine en açık eğitim materyali sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki toplumsallaşmanın işaret ettiği doğrular, kitaptan yansıyan bilgiler, sözel ve görsel ifadeler öğrenciler için sorgulanmadan kabul edilen metinlerdir. Öğrenciler ders kitabını bütün içerisinde özdeşleştirerek kendi cinsiyetlerine özgü kılınan toplumsal cinsiyet kalıplarını benimsemektedir (Demirel, 2010, 19). Bu nedenle ders kitaplarının cinsiyetçi roller açısından incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü devlet ders kitapları aracılığıyla oluşturmak istediği yurttaşların niteliklerini ve ideolojisini geleceğin büyüklerine burada aktarır (Gümüšoğlu, 2016, 61). Çocukların geleceğin yetişkinleri olacağının bilinciyle daha sağlıklı toplumlar ve aydınlık bir gelecek için demokrasinin gereği olan özgür, eşitlikçi, insan haklarına saygılı bireyler yetiştirmek amacıyla, sosyal bilgiler ders kitapları başta olmak üzere bütün ders kitaplarının her türlü cinsiyetçi ifadeden arındırılması gerekmektedir. Bu doğrultu da Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki cinsiyetçi görsel ve yazılı ifadelerin belirlenmesi ve bu ifadelerin öğrencilerde oluşturduğu algıların tespit edilmesi toplumsal cinsiyet kalıplarının benimsenmesinde ders kitaplarının rolünü deşifre etmesi ve dönüştürebilmesi çerçevesinde anlam kazanmaktadır.

1.1. Problem

Eğitim kurumları çocukların toplumsallaşmasında aileden sonra gelen en önemli yapılardır. Eğitimin bireylere kültürel norm ve gelenekleri benimsetme işlevi, gereği olarak cinsiyet içerikli mesajların bireylere aktarılmasına neden olur. Bu sebeple eğitim kurumlarımız ve eğitimde kullandığımız materyaller cinsiyet kalıplarının oluşmasında ve yeniden üretiminde çok önemli bir yere sahiptir (Seçgin, 2012, 3). Çünkü bireyler öğrendikleri cinsiyete dair kalıp yargıları içselleştirir ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu yargıların devamlılığını sağlarlar (Sakallı-Uğurlu, 2003,2). Eğitim sistemimiz biçimsel olarak uluslararası toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını çeşitli anlaşmalar yoluyla kabul etmiş olmasına rağmen, içerisinde birçok eşitsizlik ve ayrımcılık barındırmaktadır (Sayılan, 2012, 21). Okullaşma oranlarının artması ile birlikte içerisinde barındırdığı yapısal eşitsizlikleri düzeltmeye yönelik politikalar geliştirilmediği için bölgesel ve sınıfsal eşitsizlikler ile beraber eğitim sistemimizde cinsiyete dayalı eşitsizlikler varlığını korumaktadır (Sayılan,

2012, 33). Gümüőğlu ders kitaplarında toplumsal cinsiyet ile ilgili araştırmasında, cinsiyet rollerinin ders kitaplarında sağlıklı bir temelde inşa edildiğini tespit etmiştir (Gümüőğlu, 2008, 50). Gümüőğlu 20 yıla aşkın süredir her yıl yaptığı ders kitapları incelenmesi sonucunda, ders kitaplarında ufak da olsa toplumsal cinsiyet duyarlılığının oluşmaya başladığını, fakat örtülü cinsiyetçi iletilerin sayısında artış olduğu ifade etmektedir (Gümüőğlu, 2008, 40).

Ders kitaplarında açık veya örtük biçimde yer alan toplumsal cinsiyet rollerine dair mitler ve kalıp yargılar incelendiğinde, ders kitaplarının toplumsal güç ilişkisinin erkeklerden yana bir yapılanmayı pekiştirdiği açıkça görülmektedir. Bu yapılanma içerisinde kadınlar edilgen, zayıf, duygusal ve yeteneksiz vb. olumsuz kişilik özellikleri ile tanımlanmaktadır. Ders kitaplarındaki kadının toplumdaki yerini ve kişiliğini betimleyen bu yargılar imgesi kadınların özsaygısını ve benlik algısını biçimlendirdiği gibi kadınların toplumsal yaşam içerisinde kendilerine verdikleri değeri ve görevlerini de belirlemektedir. Bununla beraber kadınların ne oldukları ve neler yaptıklarına ilişkin ders kitabında yer alan imgeler, kız öğrencilerin geleceklerine yönelik kararlarında da belirleyici olmaktadır (Esen, Bağlı, 2002, 145).

Bu çalışma çerçevesinde konuya baktığımızda ise Sosyal Bilgiler dersinin genel hedefleri ve öğrencilere kazandırılması amaçlanan değerleri ve becerileri göz önüne alındığında dersin insan hakları bilinci yüksek, demokratik, eşitlikçi bireyler yetiştirilmesinde önemi yadsınamaz. Demokratik, insan haklarına saygılı, bir toplum düzeninin inşası için ve insan hak ve özgürlüklerinin herkes için tüm yönleriyle korunup hayata geçirilmesi Sosyal Bilgiler dersi ve bu dersin temel aracı olan ders kitaplarının yazımına daha fazla özen gösterilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda şekillenen araştırma da “kadın- erkek eşitliği temel haktır ve demokrasi için temel gerekliliktir” ilkesinden yola çıkılarak ilköğretimde en çok kullanılan eğitim materyalleri olan ders kitaplarından 2018-2019 eğitim öğretim döneminde kullanılan Sosyal Bilgiler 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında incelenmiştir. Bu kitaplar Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu başkanlığınca onaylanmıştır.

Araştırmanın ana problemini şu sorular oluşturmaktadır:

“İlköğretimde en çok kullanılan eğitim materyalleri olan ders kitaplarından 2018-2019 eğitim öğretim döneminde kullanılan Milli Eğitim Bakanlığı Talim

Terbiye Kurulu başkanlığınca onaylanmış Sosyal Bilgiler 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında bireylerin biyolojik cinsiyetleri esas alınarak toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına yer verilmiş midir?”

Bu doğrultuda aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır.

1. Ders kitaplarında kadın ve erkeklerin niceliksel olarak yer alma düzeyleri nasıldır?
2. Ders kitaplarında kadın ve erkeklerin bulunduğu alanlarının dağılımı nasıldır?
3. Ders kitaplarında cinsiyetlerin meslek dağılımı nasıldır?
4. Ders kitaplarındaki kadın ve erkek isimlerinin kullanılma sıklığı nasıldır?
5. Ders kitaplarında kadın ve erkeklere yönelik unvan ve nitelemeler nelerdir?
6. Ders kitaplarında cinsiyetçi ifadeler yer verilmiş midir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı 2018-2019 eğitim öğretim döneminde kullanılan Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu başkanlığınca onaylanmış ilköğretim Sosyal Bilgiler 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliği yönüyle incelemek, ders kitaplarında kadın ve erkek bireylerin görsellerde ve metinlerde nasıl yer aldığını, incelenen ders kitaplarında cinsiyet eşitsizliği olup olmadığını belirlemektir. Bununla beraber araştırma da 2018-2019 eğitim öğretim döneminde ilk kez kullanılan ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılık düzeyini de ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma öncelikle sosyal bilgiler ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında detaylı biçimde incelemek ve ders kitaplarında öğrencilerin algılarını etkileyen toplumsal cinsiyet dinamiklerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanmış bir çalışma olması açısından önem arz etmektedir. Sosyal bilgiler dersinin en önemli işlevi iyi vatandaş yetiştirmektir. Bu işlevini gerçekleştirmek için evrensel değerleri (insan hakları, demokrasi, eşitlik vb.) benimsemiş vatandaşlar yetiştirilmeyi amaçlar (Kan, 2010, 142). Bu nedenle genç nesillerin sosyalizasyonunu sağlayarak iyi vatandaş olarak yetiştirmeyi hedefleyen Sosyal

Bilgiler ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemle üzerinde durulması gerekmektedir.

Literatüre genel olarak bakıldığında ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan birçok çalışma bulunmaktadır (Helvacıoğlu Gümüsoğlu 1994, 2008, 2013, 2016; Esen Severge, 1998; Asan 2006; Demirel 2010; Diktaş 2010; Söylemez 2010; Seçgin 2012; Kükrer 2015; Karaçalı Taze 2018). Ancak doğrudan sosyal bilgiler ders kitaplarına dair araştırma çok azdır (Demirel, 2010). Bu noktada yapılan bu araştırmanın toplumsal cinsiyet literatürünü zenginleştirmenin yanında araştırmanın sosyal bilgiler ders kitaplarında ve müfredatında toplumsal cinsiyet kalıpları yönelik farkındalık geliştirilmesine ve sosyal bilgiler ders kitaplarının yeniden incelenerek gözden geçirilmesine katkı da bulunması beklenmektedir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki cinsiyet eşitsizliğine dair bulguların tespit edilmesi eğitim politikası üreticilerine, doğru çözüm önerilerini sunma imkânını verecektir. Böylelikle eğitim alanında oluşan bu sorununun çözüm noktasında daha isabetli kararlar alınabileceği düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Problemin, amacın ve öneminin aktarıldığı bu araştırma, aşağıda yer alan sınırlılıklar dâhilinde yapılmıştır. Bulguların yorumlanmasında ve araştırmanın sonuçlanmasında bu sınırlılıklar göz önünde tutulmuştur.

1. Bu çalışma 2018-2019 eğitim öğretim döneminde Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafında onaylanan ve tüm ülkede okutulan ilköğretim 4-5-6-7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile sınırlıdır. Söz konusu ders kitapları 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Tuna Matbaacılık (Tüysüz, 2018), 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Anadol Yayıncılık (Şahin, 2018), 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı MEB Devlet Kitapları Yayınları (Yılmaz ve diğ., 2018) ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı MEB Devlet Kitapları Yayınlarına (Gültekin ve diğ., 2018) ait ders kitaplarıdır.

2. Araştırmanın kapsamında cinsiyetçiliğin kökenleri, tarihsel ve kültürel temelleri ve diğer toplumsal kurumlara etkileri yer almamaktadır. Araştırma sadece ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında cinsiyetçi öğelerin varlığı inceleme çerçevesinde sınırlandırılmıştır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın amacına ulaşmak için izlenen yönteme ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Yönteme ilişkin bilgilerde öncelikle; araştırmanın modeli, çalışma grubu belirtilmiş, veri toplama araçları ve verilerin analiz süreçleri açıklanmıştır.

Bu araştırmanın bulgularına nitel araştırma yöntemi kullanılarak ulaşılmıştır. Nitel araştırma; doküman inceleme, görüşme ve gözlem gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı sosyal olguları doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi biçimde araştırmaya ve anlamaya yönelik nitel sürecin izlendiği bir araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2016, 41). Nitel araştırma yöntemi bütüncül bir bakış açısını temel alarak araştırmanın problemini derin bir kavranışla incelemeyi ve yorumlamayı benimseyen bir araştırma yöntemidir. Araştırmaya konu olan algı, olgu ve olaylar kendi içerisinde ele alınarak bireylerin yükledikleri anlamları yorumlanır (Karataş, 2015, 63). Bu yönüyle araştırmacının diğer araştırma yöntemlerine göre daha esnek olması, toplanan verilere göre yeniden araştırma sürecini inşa etmesini imkân sağlayan bu yöntem, gerek araştırmanın desenin oluşturulmasında, gerekse verilerin analizinde tümevarım yöntemine dayalı bir yöntem olarak tanımlanır (Yıldırım, Şimşek, 2016, 41).

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan bu araştırmanın 2018-2019 eğitim öğretim döneminde okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarından doküman incelemesi ile veriler toplanmış ve toplanan verilerin analizi de içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi yazılı materyaller, resmi veya özel kayıtların toplanmasında incelenmesine ve değerlendirilmesine dayanan bir veri toplama tekniğidir. Doküman incelemesi tekniği bilimsel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir veri toplama aracıdır. Bu yöntemin sıklıkla bilimsel araştırmalar da kullanılmasının en önemli nedenlerinden biri toplanan verilerin başka yöntemler ile elde edilmesinin imkânsız olmasıdır (Ekiz, 2015, 70). Eğitim bilimlerinde sıklıkla kullanılan doküman incelemesi yöntemi alana önemli katkılar sağlamaktadır. Bu katkılardan bazıları;

- Doküman incelemesi araştırmanın temel kavramını tespit ederek araştırmanın gelişmesini sağlar.

- Doküman incelemesi yöntemi araştırmanın erken döneminde problemlerin tespitine katkı sağlayarak araştırmaların dizaynında yol gösterir.
- Bu yöntem sayesinde araştırmacı araştırma problemine daha geniş bir bakış açısı kazanır.
- Araştırma konusu hakkında farklı kaynaklardan elde edilen verilerin farklılık ve benzerliliklerini ortaya çıkartır (Scott, Morrison, 2006'dan aktaran Demirci, 2014, 237).

Bilimsel araştırmalarda veri toplama aracı olarak kullanılan doküman incelemesi yöntemi bu araştırmada da 4. 5.6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyete ilişkin verileri toplamak amacıyla kullanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi ile elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir.

Araştırmamızda kullandığımız içerik analizi, kayıtlı metinlerin incelenmesine yönelik bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem metnin taşıdığı, kapsadığı ve ilettiği enformasyona odaklanmaktadır. Daha geniş bir ifade ile içerik anazi yöntemi gazete içeriklerinin, film ve roman karakterlerinin betimlemesine, haberlerde ve politik konuşmalarda kullanılmış kelimelerin analizine ve daha pek çok konuda hazırlanmış kitapların detaylı araştırılmasına yarayan uygulama alanı çok geniş bir araştırma yöntemidir (Neuendorf, 2002, 1'den aktaran Yıldırım, 2015, 105). İçerik analizi yönteminde temel amaç inceleme sonrası elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşmaktır. İçerik çözümlemesi de toplanan veriler betimsel analiz yönteminden daha derin bir işleme tabi tutularak betimsel analiz yönteminde fark edilmeyen temalar ve kavramlar içerik çözümlemesi sonucunda keşfedilebilir. İçerik çözümlemesi yönteminde temel işlem birbirine benzeyen verileri belirli temalar içerisinde toplayarak bu verileri okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyip yorumlamaktır (Yıldırım, Şimşek, 2011, 227).

Araştırmanın içerik çözümlemesi boyutunda 2018-2019 eğitim öğretim döneminde kullanılan 4. 5.6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları toplumsal cinsiyet temsilleri ile ilgili olarak analiz edilmiştir. Bu analiz sürecinde ders kitaplarında kadın ve erkeklerin görsellerde ve metinlerde yer alma oranları niceliksel açıdan incelenmiştir. Öte yandan ders kitabında kadınların ve erkeklerin metin ile görsellerde yer alış biçimleri niteliksel açıdan analiz edilmiştir.

1.5.1. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunu tarafından onaylanan ve tüm ülkede 2018-2019 eğitim öğretim döneminde okutulan ve farklı yayınevlerine ait 4. 5. 6. ve 7. sınıf 4 adet Sosyal Bilgiler ders kitaplarından oluşmaktadır.

1.5.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmaya konu olan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının toplumsal cinsiyet temsillerini belirlemek amacıyla öncelikli olarak kullanılan veri toplama aracı doküman incelemesi yöntemidir. Doküman incelemesi yöntemiyle 2018-2019 eğitim öğretim döneminde okutulan ve farklı yayınevlerine ait 4. 5. 6. ve 7. sınıf 4 adet Sosyal Bilgiler ders kitapları görsel ve metinleri analiz edilmiştir. Doküman incelemesi yöntemiyle incelenen ders kitaplarında toplumsal cinsiyete ilişkin görsel sayıları, metinlerde yer alan kavramlar, terimler tespit edilmiştir. Ardından Sosyal Bilgiler ders kitaplarından elde edilen verileri analiz etmek için araştırmanın temel problemi ve ilgili literatür doğrultusunda içerik analizi formu geliştirilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarından güvenilir ve sağlıklı veriler elde etmek için konu ile ilgili kitaplar, tezler ve makaleler taranmış ve incelenmiştir. Ders kitaplarına ait bulguları belirleyebilmek oluşturan içerik analizi formu için Gümüşoğlu (2016) ve Esen Sevege (1998) belirlediği kategorilerden faydalanılarak araştırmacılar tarafından yeni bir kategorizasyon oluşturulmuştur. İçerik analizi formunun geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmak için ilgili alan uzmanlarından görüşler alınmış ve form üzerinde düzeltmeler yapılarak son şekli verilmiştir. İçerik analizi sonrasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görsel ve metinlerde altı kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler;

- Bireylerin cinsiyetlerine göre yer alma sıklığı
- Bireylerin cinsiyetlerine göre bulundukları alanlar
- Bireylerin cinsiyetlerine uygun görülen meslekler
- Bireylerin cinsiyetlerine göre isimlerinin kullanılma sıklığı
- Bireylere yönelik sıfat ve nitelermeler
- Bireylere yönelik cinsiyetçi ifadeler

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bu kategoriler çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitliği ölçmek amacıyla Ocak 2019- Kasım 2019 tarihleri arasında ders kitapları üzerinde analiz yapılmıştır. Elde edilene verilere frekans ve yüzdelik değerler ile bulgular kısmında yer verilmiştir.

1.5.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın ilk aşamasında tanımlanan kategori başlıkları çerçevesinde sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller yer alan toplumsal cinsiyet temsilleri analiz edilmiş ve elde edilen veriler oransal dağılımlar verilerek analiz edilmiştir.

1.6. Tanımlar

Eğitim: “Bireyde kendi yaşantıları yoluyla davranış değişikliği meydana getirme süreci” (Erden, 2011, 13).

Cinsiyet: “İsim, biyoloji Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiye ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks” (TDK, [07.03.2019]).

Toplumsal Cinsiyet: “Kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eder; kültürel bir yapıyı karşılar ve genellikle bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içerir” (Dökmen, 2010, 20).

Ayrımcılık: “Ayrımcılık, bir gruba veya grubun üyelerine karşı önyargılardan beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümüyle ilgili bir süreçtir” (Göregenli, 2012, 21).

Eşitlik: “ İki veya daha çok şeyin eşit olması durumu, denklik, müsavilik, müsavat, muadelet”,

“Kanunlar yönünden insanlar arasında ayrım bulunmaması durumu”,

“Toplum bilimi bedensel, ruhsal başlıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayrım bulunmaması durumu”(TDK, [07.03.2019]).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: “Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve erkeklerin eşit hak, fırsat ve olanaklara sahip olabilme durumlarıdır.” (Ecevit, 2010, 4).

Sosyal Bilgiler: “Sosyal Bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır” (Erden, tarihsiz, 8’den aktaran Kılıçoğlu, 2015).

Ders Kitabı: “Ders kitabı, belli bir dersin öğretimi için ve belli bir düzeydeki öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaktır” (Gülersoy, 2013, 8).

Özel Alan ve Kamusal Alan Ayrımı: “Yunan felsefesindeki kamusal-özel ayrımı, siyasetin kamusal dünyası ile aile ve ekonomik ilişkilerin özel dünyasına dayanıyordu. Modern sosyolojide bu ayrım, normalde ev ile işin ayrılmasına, toplumsal cinsiyetlere göre belirlenmiş bir geleneksel işbölümünün temeli olarak görülen yan yana bulunma durumuna gönderme yapılarak kullanılmaktadır” (Marshall, 1999, 380).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın konusu ile ilgili kuramsal çerçeve oluşturularak, konu alanında yapılan çalışmalar incelenecek ve ilgili literatür hakkında yapılan çalışmalara sonuçları ile birlikte yer verilecektir.

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Biyolojik özelliklerimizi belirleyen "yapısal planımız" vücudumuzdaki 46 kromozom içerisinde bulunmaktadır. Bu kromozomlardan 44 tanesi ikiye eşleşerek insanın fiziksel özelliklerini (göz rengini, boyunu, burnunun biçimini vb.) belirlemektedir. Son iki kromozom ise insanın cinsiyeti belirleme işlevini üstlenir (Moir, Jessel, 2002, 33).

Cinsiyet (sex) biyolojik anlamda bireyin kadın veya erkek oluşunu ifade eden bir terim olarak tanımlanmaktadır. (Vatandaş, 2011,30). TDK 2019 güncel sözlüğünde cinsiyet “Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiği ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks” (TDK, [07.03.2019]). olarak aktarılmaktadır.

Cinsiyet döllenme sırasında belirlenir. Normal koşullarda annenin yumurtalarında her zaman X kromozomu bulunmaktadır. Babanın spermi eğer X kromozomu taşıyorsa doğacak olan cinsiyet kız cinsiyetine sahip, Y kromozomuna taşıyorsa doğacak olan cinsiyet erkek cinsiyetine sahip olmaktadır (Moir, Jessel, 2002, 33). En temelde biyolojik olarak belirlenen cinsiyet, bireyin biyolojik, genetik ve fizyolojik özelliklerini ve farklarını ifade etmektedir (Seçgin, 2012,11).

Birey doğumla beraber ortaya çıkan cinsiyetinin farkında değildir. Yeni doğan birey kız olsun, erkek olsun ağlar, uyur acıkır, beslenince sakinleşir ve her cins aynı tepkileri verir (Kamer, 2018, 13). Birey en yalın haliyle cinsiyetinin farkına iki yaşında varır. Fakat bu farkındalık cinsiyetin ve cinsel kimliğin ne olduğunu bilmekten çok uzaktır. Sadece en temelde iki cinsiyetin bulunduğunu ve kendilerinin

de bu cinsiyetlerden birine sahip olduklarının bilincindedir (Freedman, Sears, Carlsmith, 1989, 688).

Fakat biyolojik cinsiyet fizyolojik özelliklerin dışında farklı bir toplumsal anlam taşımaktadır (Dökmen, 2011, 11). Döllenme ile birlikte belirlenen biyolojik cinsiyet bireyin doğumundan itibaren kültürel ve toplumsal olarak da biçimlenmeye başlanır. Kadın ya da erkek olsun her birey dünyaya geldiği andan itibaren içinde bulunduğu toplum tarafından cinsiyetine uygun cinsiyet rolleri öğretilir. Bu süreç toplumsallaşma denir. Toplumsallaşma doğal olmayan ve her kültüre göre değişen bireye ailesi başta olmak üzere toplum tarafından dayatılan bir süreçtir. Bu süreç bireyin yaşamın ilk yıllarından itibaren dayatılan roller, tutumlar, beklentiler ve duygular olarak tanımlanır. Dayatılan bu roller “toplumsal cinsiyet” kimliği olarak da nitelendirilmektedir (Kamer, 2018, 13).

Toplumsal cinsiyet (gender) farklı kültürlerle göre değişebilen toplumsal olarak belirlenen cinsiyeti, biyolojik cinsiyet (sex) kavramından ayırmak için kullanılan bir kavramdır (Yamanoğlu, 2008, 33). Toplumsal Cinsiyet (gender) kavramı toplumda var olan kadın ve erkek tanımları üzerine kurulmuştur. İlk olarak 1950’li yıllarda psikoloji biliminde kişilik patolojilerinin tedavisi alanında kullanılmıştır. Psikolojide toplumsal cinsiyet (gender) kavramı kimlik olarak tanımlanmıştır. Bireyin kadın veya erkek olduğuna ilişkin öz algısı toplumsal cinsiyet olarak tanımlanmıştır (Marshall, 2000’den aktaran Sayer, 2011, 9).

Toplumsal cinsiyet kavramını bugünkü anlamında en kapsamlı şekilde ilk olarak Ann Oakley’in 1972 yılında “Sex, Gender and Society” (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum) adlı eserinde bu tanımlı kullanılmıştır. Oakley için cinsiyet (sex), erkek ve dişi arasındaki biyolojik farklılıkları ifade eden bir kelimedir: Toplumsal cinsiyet (gender) ise kültürel olarak inşa edilen erkeklik ve kadınlık sınıflandırmasını ifade eden bir kavramdır (Agrawal, 2008, 2).

Toplumsal cinsiyet doğrudan bireyin biyolojik cinsiyetin bir sonucu değildir. Kültürel olarak kadın ve erkek arasındaki farklılıklarla ilgilidir. Toplumun kurduğu ve idealize ettiği erkeklik ve kadınlık kavramları ile ilişkilidir (Giddens, 2008, 505). Bütün toplumlarda biyolojik cinsiyet kültürel biçimde farklı yorumlanır. Toplumsal cinsiyet kadınlar ve erkekler için toplum tarafından uygun görülen davranışları, rolleri ve beklentileri ifade etmek için kullanılan bir kavramdır (Ecevit, 2003, 83).

Fakat toplumsal cinsiyet kavramını ve erkekler, kadınlar arasındaki farklı davranış kalıplarını biyolojik cinsiyetten dolayı oluştuğuna dair farklı görüşler de vardır (Dökmen, 2011, 19). Biyolojik determinizm olarak adlandırılan görüşünün savunucuları tarih boyunca kadınların maruz kaldığı ayrımcılıkların, biyolojik cinsiyet farklılıklarının doğal, değişmez bir sonucu olduğuna iddia etmektedir.

Biyolojik determinist anlayışına göre; kadınlar anatomik olarak vücutlarındaki enerjiyi korurlar, ve bu onları pasif, muhafazakar, durgun, istikrarlı ve politikaya ilgisiz yapar. Erkekler ise fazla enerjilerini harcarlar ve bu da onları istekli, enerjik, tutkulu, değişken ve dolayısıyla politik ve sosyal meselelerle ilgilenir hale getirmektedir. Biyolojik deterministler metabolik durumları sadece kadınlar ve erkekler arasındaki davranışsal farklılıkları açıklamak için değil, aynı zamanda sosyal ve politik düzenlemelerin erkek odaklılığının gerektiğini haklı göstermek için de kullanılmıştır. Biyolojik deterministler, kadınların sadece politik haklara sahip olmaları için bile uygun olmadıkları ve kadınlara politik haklar vermenin uygunsuz, aynı zamanda boşuna olacağını ifade etmektedir. Açıklamaları ise kadınların (biyolojileri nedeniyle) politik haklarını kullanmakla ilgilenmedikleri şeklindedir (Stanford Encyclopedia of Philosophy, [18.08.2019]).

Bu tür biyolojik determinizmin yanlışlığını ortaya koymak için feministler, psikolojik ve davranışsal farklılıkların biyolojik nedenlerden dolayı değil de sosyal nedenlerden dolayı olduğunu savunmuşlardır. Toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkmasındaki itici güç, biyolojik özelliklerin toplumsal eşitsizliklerin meşru bir sebebi olamayacağını göstermek ve biyolojik determinist anlayışın yanlışlığını ortaya koymak olmuştur. Fransız feminist Simone de Beauvoir “İkinci Cins” adlı kitabında toplumsal cinsiyet kavramının anlamını “Kadın doğulmaz, kadın olunur.” sözüyle özetlemektedir (Beauvoir, 1973’den aktaran Butler, 2018,54). Beauvoir’in bu sözleri ile toplumsal cinsiyetin biyolojik farklılıkların dışında “başımıza gelenlerle” ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer ifadeyle erkek bebekler içlerinde sertlik, savaşçılık, güç, kız bebekler ise içlerinde sevecenlik, annelik, hamaratlık vb. tohumları ile dünyaya gelmezler (Bora, 2012, 176).

Toplumsal cinsiyet rolleri sadece biyolojik farklılıklar ile açıklanamaz. Öncelikli olarak farklı kültürler arasında çok çeşitli farklı toplumsal cinsiyet rolleri toplumsal cinsiyetin yalnızca biyolojik cinsiyet üzerine temellendirilemeyeceğini gösterir. Ayrıca bilimin basit bir kuralı bu çıkarımı çürütmektedir; değişkenler

(toplumsal cinsiyet rolleri) sabitler ile (cinsiyet) açıklanamaz. Eğer iddia edildiği gibi biyolojik cinsiyet toplumsal cinsiyetimizi gerçekten belirleseydi dünyada yaşayan her kadının yemek yapp, çocuk bakması, her erkeğinde güç sahibi, lider ve yöneticilik gibi özelliklere sahip olması gerekirdi. Fakat durumun böyle olmadığı çok açıktır (Bhasin, 2003,14-15). Öyleyse erkekler ve kadınlarda yaygın olarak görülen davranış kalıpları biyolojiden kaynaklanmaz Aksine kültürel olarak öğrenilir ve edinilir.

Toplumsal cinsiyet, bireyin içinde yaşadığı toplumun belirlediği ve bireye cinsiyetine göre öğretilen davranışlar, görevler, haklar ve sorumluluklar bütünüdür. Kadın ve erkeğin sorumlulukları, giydikleri kıyafetler, sözlü ve sözsüz iletişim biçimleri ve hatta vücut dilleri dâhil her şeyi kapsayan çok geniş normlar bütünü olarak da tanımlanabilir (Sabuncuoğlu,2006, 80). Butler'e göre biyolojik cinsiyetin kültürel yorumu olan toplumsal cinsiyet "biyoloji kaderdir" formülasyonu kadar sabitlenmiş bir olgudur. Fakat bu sefer kader olan biyoloji değil kültürdür (Butler, 2018,53). Toplumsal cinsiyet, bireye kültürel ve toplumsal olarak belirlenen cinsiyet konumu veya cins kimliğidir. Cinsler arasındaki eşitliksiz güç ilişkisini ifade etmek için kullanılır (Gürhan, 2010, 58).

Diekman, Eagly ve Kulesa, erkeklerin patriarkal toplumlarda kadınlara nazaran büyük ölçüde gücü elinde tutan taraf olduğunu vurgulamaktadır. Erkekler tarafından şekillenen patriarkal sistemlerde, kuralları her zaman erkekler belirlemektedir. Kadınlar bu kuralları benimsemek ve bu kurallara uygun biçimde davranmak zorunda bırakılmaktadır. Bu zorunluluk bir süre sonra kadınlar için doğal bir davranış haline gelmektedir (Kalaycı, Hayırsever, 2014, 1052).

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı kadınlar ile erkekler arasında eşitsiz bölünmeyi ve eşitsiz güç ilişkisini ifade etmektedir (Çakır, Baş, 2018, 185). Toplumsal cinsiyet; toplumsal bir kurgu olarak da ifade edilebilir. Connell'e göre toplumsallaşma ile öğrenilen toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadın anne rolünde ailesinin bakımı ile ilgilenirken, erkek baba rolünde çalışıp eve para getirmektedir. Erkek evlilikte koca statüsüyle ailenin reisi olarak kabul edildiğinden kadını rolü eşinin denetimi altında ona uyum sağlamaktır. Bu açıdan toplumsal cinsiyet erkekler ve kadınlar arasında eşitsizlik oluşturan bir olgudur (Connell, 1998, 28-33'den aktaran Okumuş, 2018, 5).

Birçok toplumda kadınlardan nezaket, ilgi gösterme, yumuşaklık, itaat ve besleyip yetiştirme gibi niteliklere sahip olmaları ve çocuk doğurmaları, bakmaları, tüm ev işlerini yapmaları, hasta ve yaşlı bakmaları vb. beklenmektedir. Erkeklerden ise güçlü, mantıklı, özgüven sahibi, rekabetçi olmaları beklenir ve erkekler evin reisi, mülkiyet sahibi, yönetici, iş ve meslek hayatında, din ve siyasette mutlak olarak hak sahibi olarak kabul edilir (Bhasin, 2003,11-12).

Toplumsal cinsiyet toplumsal yapının diğer sosyal biçimlerine bağlı olarak oluşmaktadır. Sonrasında toplumsal cinsiyet aile, iş vb. şekillerde örneklendirilebilecek olan cinsiyet formlarını üretir ve yeniden üretir. Toplumsal cinsiyetin belirli sosyal ve politik sistemin bir ürünü olduğu ve ancak olduğu sistemin mevcut olduğu sürece etkin olabileceği açıktır. Bu bağlamda ataerkil aile ve toplum düzeninin toplumsal cinsiyet kalıplarının ortaya çıkmasında ve yeniden üretilmesinde son derece önemli rol bulunmaktadır (Kıran, 2017, 3).

Patriarkal toplumlarda kadınlar toplumsal cinsiyet kalıpları nedeniyle birçok eşitsizlikle karşı karşıyadırlar. Toplumsal cinsiyet kalıplarının kadınlara ve erkeklere biçtiği rol, görev ve sorumluluklar eşitlikli bir güç ilişkisi oluşturmaktadır. Birçok toplumda erkeklerden beklenen davranış akılcı, güçlü ve kamusal alanlarda etkin olarak göstermesi iken, kadınlardan beklenen davranış ise çocuklar ve eşiyle ilgilenmesi, ev işlerini yapması, zayıf ve hassas olmasıdır (Gümüşoğlu, 2008,40).

Toplumsal cinsiyet rolleri görev ve dağılımları öncelikli olarak ailede başlar. Aile bir kültür aktarıcısı olarak bireyin cinsiyetine dair olumlu veya olumsuz algı geliştirmesinde temel rol oynar. Aile bireyler arasındaki cinsiyet ilişkilerinin biçimlenmesinde, değerlerin kuşaklar boyunca aktarılmasında öncül olan ve bireyi toplumsallaştıran temel kurumdur (Çarkoğlu, Kalaycıoğlu, [19.08.2019]).

Aile bireyi toplumsal cinsiyet kalıpları içerisine almaya doğduğu zaman ona verdiği isimle başlar. Bireye verilen isim onu tanımlamanın ötesinde onun sosyo-kültürel kimliğini oluşturan varoluş parolasıdır. İsimlerdeki sembolik bağlayıcılık kişiye kültürün uygun gördüğü konumu nitelemektedir (Çelik, 2007, 18). Aynı zamanda doğumla birlikte birey cinsiyetine göre pembe ve mavi kodlarla çevrelenmektedir. Büyüme sürecinde birey ailenin içerisinde bulunduğu kültürün ve toplumun etkisiyle cinsiyetine uygun rolleri yüklenerek toplumsal cinsiyet kimliğini kazanmaktadır. Kısaca birey bu süreçte cinsiyetine göre hangi eylemin uygun olduğu

hangilerinin yasak olduğu yani toplumsal olarak kadın ve erkek olmayı öğrenmektedir. Böylece erkekler için sosyal hayat ve para kazanma öne çıkarken, kadınlar için ev işleri ve çocuk bakımı gibi işler daha önemli hale gelmektedir (Günay, Bener, 2011, 158).

Patriarkal aile yapısının içerisinde yetişen kız ve erkek çocukları beslenme başta olmak üzere yetiştirilme biçimlerinde birçok noktada farklı muamele görmektedirler (Yeşilorman, 2001, 275). Kız çocukları küçük yaşlarda evcilik oynamaya yönlendirilirken, geleceğe dair aile kurmaları ve anne olma hayalleri açık biçimde desteklenmektedir. Fakat erkek çocuklarının oyunlarında ve hayallerinde aile ve babalık olgusuna yer verilmemektedir. Aile içerisindeki annelik ve babalık rolleri incelendiğinde ise annelerin şefkatli, anlayışlı, sevgi dolu, fedakâr, cefakâr vb. özelliklere sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır. Babaların ise sahip olması gereken nitelikler güçlü olmak, aileyi korumak para kazanmak ve kamusal alanlarda ailenin reisi olarak aileyi temsil etmek olarak vurgulanmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığına dayalı oluşan geleneksel iş bölümü ve toplum düzeni kusursuz biçimde desteklenmektedir. Bu geleneksel iş bölümü ve toplum düzeni toplumsal cinsiyet rollerini devam etmesine ve yeniden üretilmesini sağlar. Böylece kültürel olarak kodlarımıza kazınan cinsiyet ayrımcılığı kadınlara ve hatta iki cinsi yönelik sosyal şiddeti beslemektedir (Bayraktar, 2018, 101-105).

Kadınlar bilinen en eski tarihten itibaren gerek aile hayatı içerisinde gerek toplumsal hayata eşitliksiz muamele maruz kalmışlardır. Erkekler devlet yönetiminden aile içerisinde alınacak basit kararlara kadar her zaman ağırlıklı söz ve güç sahibi olmuşlardır. Kadınlar ise doğurganlık yetisiyle insan neslinin devamını sağlamakla birlikte üretkenliğiyle yaşadıkları bütün ayrımcılıklara rağmen ekonomiye katkıda bulunmuşlardır. Bu sebeple kadınların aile içerisindeki ve toplumdaki içerisindeki yerinin önemi elbette ki tartışılmaz (Günay, Bener, 2011,167).

Kadınlara uygulanan toplumsal cinsiyet kalıplarının başta aile içerisinde olmak üzere toplumun bütün kurumlarından kaldırılması zorunluluktur. Çünkü cinsiyete dayalı toplumsal eşitsizlikler sorunu esasında bir insan hakkı ihlalidir. Kişinin cinsiyetine bakılmaksızın eşit haklara sahip olması demokrasi ve insan hakların işleyişi için zaruridir (Yeşilorman, 2001, 270). Bu sebeple toplumsal cinsiyet denilen bu ayrımcılığı ve hak ihlallerini yok edilmek adına birçok ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

2.2. Toplumsal Cinsiyet Hukuku

Toplumsal cinsiyetin eşitliğinin hukuki en önemli dayanağı eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağıdır. “Salt *"eşitlik"* kavramı, herhangi bir nesnel ve makul dayanağı olmaksızın aynı durumdaki bireylere farklı muamelede bulunulmamasına ilişkin gerekliliği ifade etmektedir.” (Anayasa Mahkemesi, [2012/1269 no’lu Aziz Turhan Kararı,] 2014, 7). Dolayısıyla gerek ulusal gerek uluslararası hukukun görevi eşitlik ilkesi gereği toplumsal cinsiyetten kaynaklanan eşitsizlikleri engellemek ve var olan her türlü ayrımcılığının önüne geçmektir. Hukuk sistem düzeni ya da bir diğer adıyla normlar hiyerarşisi; anayasa, uluslararası sözleşmeler, kanunlar, yönetmelik, yönerge ve genelge olarak sıralanabilir. Bu bölümde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili anayasa, uluslararası sözleşmeler, kanun, yönetmelik vb. kaynaklarda bulunan hukuki düzenlemelere yer verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’nın 10. maddesi “Genel Esaslar” bölümünde eşitlik ilkesi ile ilgili hükümler yer almaktadır:

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, 2).

Anayasanın 10. Maddesinden anlaşılabacağı gibi cinsiyet fark etmezsiniz kadın ve erkekler eşit haklara sahiptir. Ayrıca devletin bütün organlarının bu eşitliğin yaşama geçmesi için eşitlik ilkesine uygun hareket etmek zorunluluğu bulunmaktadır. Görülmektedir ki devletin cinsiyet ayrımcılığını önlemekte yükümlülüğü olduğu anayasa da açıkça yer almaktadır.

Ayrıca daha önce ifade edildiği gibi 1982 anayasasında, eşitlik ilkesi “Genel Esaslar” kısmında yer almaktadır. Anayasanın sistematığı incelendiğinde buradan 1982 anayasasının eşitlik ilkesini devletin “temel ilkesi” devlet yönetimini egemen olan bir “Genel Esas” olarak kabul ettiği sonucu çıkmaktadır. Bunun anlamı eşitlik ilkesi de laiklik ilkesi, cumhuriyetçilik ilkesi, sosyal devlet ilkesi, hukuk devleti ilkesi, Atatürk milliyetçiliği ilkesi gibi anayasal sistemimizin temel yapısını oluşturan ilkelerden biridir (Gözler, 2010, 180).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın 42. maddesi “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” bölümünde eğitim eşitliği ile ilgili hükümler yer almaktadır:

“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, 8).

Anayasamız görüldüğü gibi eğitimde eşitliğe vurgulamış “Kimse eğitim ve öğretim haklarından yoksun bırakılamaz” ve “İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur” ibareleri ile kadın ve erkekler arasında herhangi bir ayırım yapmadan herkesin eşit biçimde eğitim hakkı olduğunu teminatı altına almıştır.

Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın 41. Maddesi aile içerisinde eşitlik ile ilgili hükümler de bulunmaktadır:

“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, 8).

Anayasamız aile içerisinde de eşitliği vurgulamakta, kadının ve çocukların aile içerisinde korumak için devletin yükümlülükleri olduğunu açıkça ifade etmektedir.

Hukuk sistemimizde anayasalardan sonra gelen kanun hükmündeki uluslararası sözleşmeler incelendiğinde öncelikli olarak karşımıza “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” çıkmaktadır. 10 Aralık 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 217 A(III) sayılı kararıyla ilan ettiği Beyannameyi Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararıyla 27 Mayıs 1949 tarihli 7217 sayılı Resmi Gazete'de yayınlarak yürürlüğe koymuştur (Danıştay [20.08.2019]). Herhangi bir ön koşul olmadan bütün insanların sadece insan olduğu için sahip olduğu haklar 30 madde ile ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır (Aybay, 2006,13-22).³

³ “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.”

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi herhangi bir cinsiyet belirtmeden kadınlar ve erkekler için ilk defa eşit hak ve özgürlükler getiren anlaşmadır. Dönemin şartları düşünüldüğünde herkesin eşit eğitim hakkı olduğunu vurgulaması özellikle kadınlar için çok önemli bir maddedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bütün insan haklarının korunması için hazırlanmış en kapsamlı ilk uluslararası sözleşmedir. Fakat uygulamada ne insan haklarının korunması noktasında ne de kadın ve erkek eşitliğini sağlama ve kadın haklarının korunması noktasında yeterli başarıyı sağlayamamıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden iki yıl sonra yine insan haklarını korumak ve hak ihlallerini önlemek adına Avrupa Konseyi tarafından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) hazırlanmıştır. Sözleşmeni tam adı, "İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi"dir. AİHS İtalya'nın başkenti Roma'da 04.11.1950 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti sözleşmeyi 04.11.1950 tarihinde imzalamıştır. Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarih ise 8662 sayılı Resmi Gazete'de yayım tarihi, 19.03.1954'tür (İnsan Hakları Derneği, [2008.2019]).

İnsan haklarının ve özgürlüklerinin devletler tarafından korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan 59 maddelik sözleşmenin vurguladığı hak ve özgürlüklerin bazıları:⁴

"Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka herhangi bir düşünce, ulusal ya da toplumsal köken, servet, doğuş veya başka herhangi bakımdan ayırım gözetilmeksizin bu Bildiride ilan olunan tüm haklardan ve özgürlüklerden yararlanabilir."

"Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır."

"Hiç kimse kölelik veya kulluk altında tutulamaz."

"Hiç kimseye işkence yapılamaz; zalimce, insanlık dışı, onur kırıcı ceza verilemez veya davranışta bulunulamaz."

"Herkes, nerede olursa olsun hukuk kişiliğinin tanınması hakkına sahiptir."

"Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunma hakkına sahiptir."

"Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutuna ve haberleşmesine keyfi olarak karışamaz, onur ve üne saldırılamaz. Herkesin bu tür karışma ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır."

"Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, ırk, uyrukluk ve din bakımlarından hiçbir kısıtlamaya uğramaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir. Erkek ve kadın evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit haklara sahiptir."

"Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır."

"Herkes eğitim görme hakkına sahiptir."

⁴ İnsan haklarına saygı yükümlülüğü

Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur.

Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir

Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır. Hiç kimse, 1. paragrafta belirtildiği şekilde hiçbir gerekçeyle, hiçbir kamu makamı tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz.

Özellikle Ayrımcılık ile ilgili 14. Maddede:

Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.” (Danıştay [20.08.2019]).

Görüldüğü gibi devletin bireylere yapılan her türlü ayrımcılığı önlemek ile ilgili yükümlülükleri vardır. İş, sosyal ve eğitim hayatı içerisinde yaşanan ayrımcılıkları engellemek devletin sorumluluğundadır. Bu araştırmanın da ana konusu olan eğitim sistemimizdeki ayrımcılıkların ve eşitsizliklerin kaldırılması için tüm eğitim ve öğretim gereçlerinden ayrımlığa sebep olabilecek eşitliksizlerin kaldırılması devletin görevleri arasındadır.

Yine araştırma ile aynı doğrultu da eşit eğitim hakkını doğrudan konu eden tek uluslararası sözleşme EAKUS 1960 yürürlüğe girmiştir. UNESCO tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde herkesin eğitim hakkına sahip olduğunu hatırlayarak Beyanname'de yer alan hakların ihlal edildiği gerekçesiyle “Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşme” hazırlanmıştır. Bu 19 maddelik sözleşme 14 Aralık 1960 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir (ceidizleme. [20.08.2019]).

EAKUS'un maddeleri incelendiğinde 1. maddenin eğitimde ayrımcılık kavramını, 2. maddenin ayrımcılık kapsamına girmeyecek durumları tanımladığı görülmektedir. 3. maddenin ise eğitim sisteminde ayrımcılığı yok etmek için devletlerin yapması gereken yükümlülükleri içerirken, 4. ve 5. maddelerin eğitimin amacına ve içeriğine yönelik yapılması gereken düzenlemeleri aktarmaktadır. EAKUS'un geriye kalan 6-19. maddeleri ise sözleşme hakkında uygulanması gereken hükümlere yer vermektedir. (Kaplan, 2015, 358-366). Bu sözleşmede de devletin eğitim eşitliği ve ayrımcılığı önlemek için yükümlülükleri olduğu vurgulanmakta ve eğitimde eşitliğin devletin görevi olduğu ifade edilmektedir.

Cinsiyet eşitliği ile ilgili hazırlanmış en detaylı ilk uluslararası anlaşma ise Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Sözleşmesi'dir. Yukarıda yer alan birçok uluslararası sözleşmelere rağmen toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kadınlara her alanda uygulanan hak ihlalleri o kadar yaygın, o kadar sistematik ve o kadar benimsemişti ki bu sözleşmelerinin kadın haklarını korumada yetersiz kalması nedeniyle Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı

Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Sözleşmesi'ni hazırlamıştır (Ecevit, 2011, 6).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), kadınları ayrımcılıktan korumak için siyaset, sağlık, eğitim, ekonomi, istihdam, hukuk, mülkiyet ve evlilik ve aile ilişkilerinde kadınların temel haklarını ele alan ilk uluslararası antlaşmadır. CEDAW 18 Aralık 1979 yılında 34/180 sayılı Karar ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. CEDAW 3 Eylül 1981'de yürürlüğe girmiş ve 64 Devlet Sözleşmeyi imzalamıştır. Günümüz itibariyle, 189 devlet isteye bağlı protokolle sözleşmeye taraftır. Sözleşmeyi imzalayan devletler sayısı ise 99'a ulaşmıştır. CEDAW uluslararası hukukun bir parçasıdır (Fact Sheet, [20.08.2019]). Türkiye'nin "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"ne katılması ise 11 Haziran 1985 tarihinde 3232 sayılı Kanunla kabul edilmiş, Bakanlar Kurulu tarafından 85/9722 sayılı kararla 24.07.1985 tarihinde onaylanmış ve 18898 sayılı Resmi Gazete'de 14 Ekim 1985 tarihinde yayınlanarak sözleşme yürürlüğe girmiştir (TBMM, [20.08.2019]).

CEDAW Sözleşmesi kadın haklarını korumak ve cinsiyet eşitliğini sağlamak adına önemli kararlara yer vermenin yanında taraf devletlere eğitimde cinsiyet eşitliği ile ilgili yükümlülükler de getirmektedir. Sözleşmede yer alan 10. Madde;

Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi"(OHCHR, [23.02.2019]).

Görüldüğü gibi sözleşme cinsiyet eşitliği konularında eğitiminin yükümlülüklerini açıkça ifade etmektedir. Uluslararası Kadın Hakları Bildirgesi olarak tanınan bu sözleşme, kadınlara karşı yapılan ayrımcılığa son verilmesi için alınacak önlemleri ve yapılması gerekenleri belirler. CEDAW sözleşmesinin imzalayan devletler üzerinde uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bağlayıcılığı vardır. Taraf devletler 23 bağımsız uzmandan oluşan bir komite tarafından 4 yılda bir kez sözleşmenin yükümlülüklerini gerçekleştirme konusunda verdikleri rapor üzerinden denetlenmektedir (Acar, Arner, 2009,17).

CEDAW sonrası yakın zamanda cinsiyet eşitliği ile ilgili hazırlanmış en kapsamlı uluslararası sözleşme İstanbul Sözleşmesidir. Kısa adı İstanbul Sözleşmesi

olan sözleşmenin tam adı, “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi”dir. 11 Mayıs İstanbul’da imzaya açılan sözleşme TBMM tarafından 14 Mart 2012’de kabul edilmiş ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2018 verilerine göre 27 ülke tarafından onaylanan ve 45 ülke tarafından imzalanan sözleşme, kadına yönelik şiddetin önlenmesi hakkında hukuki bağlayıcılığı olan ilk uluslararası sözleşmedir (Mücerret, [20.08.2019]).

İstanbul Sözleşmesinin amacı, öncelikle kadına yönelik her türlü aile şiddet eylemini önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmaktır. Kadınlara yönelik ayrımcılığı yok etmek, kadınları güçlendirilmesi ve erkekler ile maddi (fiili) eşitliği sağlamak için uluslararası işbirliği oluşturmak sözleşmenin ana hedeflerinden biridir (Bakırcı, [20.08.2019]). Sözleşme toplumsal cinsiyet kavramını tanımlayan ve “toplumsal cinsiyete dayalı” ayrımcılık ele alan ilk uluslararası belgedir. Sözleşmenin 3. maddesinde toplumsal cinsiyet; “toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler için toplum tarafından uygun görülen sosyal olarak inşa edilen roller, davranışlar, eylemler ve nitelikler” olarak tanımlanmıştır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ise “Bir kadına karşı, kadın olduğu için yöneltilebilir veya kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet olarak anlaşılabilecektir.” ifadesiyle tanımlanmıştır (Kamer [20.08.2019]).

Sözleşme kadın erkek eşitliğinin uygulanması ve kadınlara karşı şiddetin önlenmesi maksadıyla bütüncül bir yaklaşımla ilgili kuruluşların ve kolluk kuvvetlerinin birbirleriyle işbirliği yapmalarını sağlayacak maddeler içerir. İşbirliği yapması gereken kurumlardan en önemlisi de eğitim kurumlarıdır. Sözleşme, taraf devletlere toplumun ve öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eğitilmesiyle ilgili yükümlülüğü getirmektedir (Bakırcı, [20.08.2019]). Sözleşmede yer alan 14. Madde;

“Taraflar, gerektiğinde, öğrencilerin gelişen kapasitesine uygun olarak, kadın erkek eşitliği, kalıplaşmamış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerdeki şiddet içermeyen çatışma çözümleri, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkı gibi konulara ilişkin öğretim materyallerinin resmi müfredata ve eğitimin her seviyesine eklenmesi için gerekli adımları atar” (Kamer [20.08.2019]).

Görüldüğü gibi sözleşme kadına şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında eğitiminin yükümlülüklerini vurgulamakta ve öğretim materyallerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yer verilmesini gerektiğini açıkça ifade etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 90. maddesi gereğince, CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi kanun hükmündedir. Bu sözleşmeler ile kanunlar arasında aynı konularda farklı hükümler olması nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklarda CEDAW ve İstanbul Sözleşmesinin hükümleri esas olarak kabul edilir. Anayasa Mahkemesi'ne sözleşmeler hakkında Anayasa'ya aykırılık olduğu iddiası başvuru yapılamaz ve yine Anayasa'nın 11. maddesi gereğince, CEDAW ve İstanbul Sözleşmesinin hükümleri yasama, yürütme ve yargı organlarını, diğer kuruluşları, idari makamları ve kişileri bağlayan hukuk kurallarıdır (Bakırcı, [20.08.2019]).

Buradan CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi gerekli kurum ve kişiler tarafından uygulamaya geçirilmesinin Anayasal bir zorunluluk olduğu sonucu çıkmaktadır. Kısaca araştırmaya konu olan eğitimde ve eğitim materyallerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir eğitim anlayışı oluşturmak, kadın erkek eşitliğini ya da geniş anlamda insan haklarını sağlamak noktasında yapılması gereken anayasal bir görevdir. Gerek ulusal belgelerde gerekse uluslararası belgelerde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama noktasında eğitime sürekli vurgu yapılması eğitimin cinsiyet eşitliği sağlama noktasında rolünün ne kadar büyük olduğunu açıkça göstermektedir. Eğitim cinsiyet rollerinin kazanılmasında ve toplumsal barışın sağlanmasında kilit bir konumdadır ve bu nedenle dikkatle ele alınması gerekmektedir.

2.3. Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet

Eğitim; bireyin bedensel, zihinsel, toplumsal, duygusal davranış ve yeteneklerinin en uygun ya da istenilen biçimde gelişmesi için bireye bir takım amaçlara yönelik yeni davranışlar, yeni yetenekler ve bilgiler kazandırılması adına yapılan çalışmaların tümünü içine alan geniş bir kavramdır (Akyüz, 2012, 2). Eğitimin temel hedefi bireye bilgi kazandırılmasının yanı sıra toplumun ya da devletin bireyden istediği beceri ve iyi davranışların bireyin yaşamında somutlaşmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda eğitim çeşitli etik davranışlar ve amaçlar belirleyerek bunları bireylerin pratik yaşamlarına geçirme çabası içerisinde olmak zorundadır (Peters, 1996, 25'den aktaran Yayla, 2005, 11).

Devletin bireyden istediği beceri ve davranışlar ile eğitimin, mevcut ekonomik, sosyal ve politik yapıdan bağımsız hareket edemediği anlaşılmaktadır. Başka bir ifade ile eğitim, tarafsız bir süreç değildir. Sosyal ve politik devrim ve değişimin bir parçasıdır (Gümüsoğlu, 2007,367). Althusser ve Bowles and Gintis eğitimi, toplumda hâkim olan grup ve sınıfların kendi ideolojilerini toplumun bütün kesimlerine kabul ettirecek olan “devletin ideolojik organı” olarak görmektedir (Eskicumalı, 2014, 109). Althusser göre devletin en temel ideolojik aygıtı eğitim sistemidir. Devlet çocukları “etkilere en açık” olduğu çağda anaokulunda alarak uzun yıllar boyunca eğitimle çevreler, toplumsal beceriler (matematik, edebiyat, tarih, dil, fen bilgisi) ve egemen ideolojiler (yurttaşlık eğitimi, ahlak, felsefe) ile donatılır (Althusser, 2016,61). Yalın bir ifade ile eğitim, devletin ülke vatandaşlarının hangi durum içerisinde nasıl davranması gerektiğini önceden belirlediği ilkeler bütünüdür. Okullarda bu amaca uygun olarak bireyleri eğitirler (Tezcan, 1985,46).

Okul eğitimi bireyin toplumsallaşması adına genel eğitimin bir bölümünü oluşturur. Aile, kültür, medya, popüler kültür vb. toplumun kültürel varlığı gündelik yaşam aracılığıyla edinilen bilgiler okul eğitimden çok daha geniş ve daha baskın olarak kabul edilebilir. Fakat bu durum okul eğitimin zayıf veya etkisiz olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine, toplumsal süreçler ile okul eğitimi arasında karşılıklı ilişki bulunmaktadır. Çocuklar etkilere en açık olduğu yaşamını biçimlendiren yılların büyük bir kısmını okulda geçirirler. İçinde yaşadıkları toplumun beklentileri ve normlarıyla görece biçimde okul eğitiminde karşılaşırlar. (TÜSİAD, 2000, 23). Eğitim dolayısıyla okullar üretimin, emek gücünün ve yeniden üretim sürecinin oldukça önemli aktörüdür (Gümüsoğlu, 2016, 14).

Bu üretim içerisinde kadın erkek kimlikleri de yer almaktadır. Kadın ve erkek kimlikleri toplumsal ilişkiler yoluyla inşa edilir ve sürekli yeniden inşa edilir. Eğitim sistemi gerek okulda sunduğu bilgiler aracılığıyla, gerekse okulun kültürel iklimi cinsiyet rollerinin ve değerlerin üretilmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Zira önceden ifade edildiği gibi eğitim asla yansız değildir. Bilgi daima değer yüklüdür (Sayılan, 2012, 14). Okullarda erkek ve kız çocuklarına cinsiyetlerinden beklenen roller, kalıp davranışlar üstü örtülü ya da açık bir biçimde sunulur. Cinsiyetlerine uygun başarı ölçütleri ve sınırları hissettirilir. Çocukların cinsiyetlerine uygun davranışları ve cinsiyet rollerini geliştirmesi beklenir. Çocuklarda toplumun ve

okulun belirlediği cinsiyetlerine uygun bir cinsiyet kimliği benimseyerek, bu kimliğe ait rolleri içselleştirir (Tezen Asan, 2010, 67).

Eğitim sistemi ve okul ortamı toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından incelendiğinde erkek iktidarının sürdüğü eril toplumsal yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple okullar yalnızca egemen ideolojilerin yeniden üretildiği yerler olarak değil aynı zamanda diğer toplumsal alanlarda olduğu gibi, kadınlar içinde bir mücadele alanıdır (Ünal, [28.08.2019]). Yapılan araştırmalar göstermektedir ki eğitim sistemi ve okullar açıkça toplumsal cinsiyet eşitliği politikasını uyguladığı zamanlarda bile hegemonik kadınlık ve erkeklik kültürünü çeşitli şekillerde güçlendirmekten kaçınmamaktadır. Okullardaki egemen kültür ve ideolojik yapı kapitalist sınıf yapısı, aile piyasa vb. toplumsal yapılar ile dolayımланmıştır. Bu sebeple eğitim ve toplumsal cinsiyet ilişkisi arasındaki sorun kız çocuklarının okullaşma oranındaki artış veyahut kız çocuklarının okuldaki başarıları ile açıklanamaz (Sayılan, 2012, 14).

Eğitim sisteminin resmi söyleminde toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kız çocuklarının eğitimini teşvik ederken, pratikte okul eğitimi ve eğitim materyalleri toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına çok az şey yapmaktadır. Fakat kadın ve erkekler arasındaki eşitsiz toplumsal cinsiyet rollerini meşrulaştırmak konusunda açık ve örtük birçok şey yapmaktadır (Sayılan, 2012, 51-52). Eğitimin özellikle ilköğretim kademesinde öğrencilerin toplumsallaşmasında ve toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesinde çok büyük önem taşımaktadır. İlköğretim kademesinde öğrencilere; okulun genel akademik iklimine, örtük programına ve öğretmenlerin cinsiyetçi algılarına göre değişebilen eril ideolojik değerler, erkek egemen sistem öğretilir ve benimsetilir. Bu yönüyle okullar toplumsal cinsiyet kalıplarının sürekli biçimde yeniden üretildiği kurumlardır (Tezen Asan, 2010, 67).

Hem dikey hem yatay düzeyde cinsiyete dayalı statü ve emek ayrışması, ilköğretim düzeyinde öğrencilerin kendilerine ilişkin algılara yön verdiği kadar geleceğe dair eğitim ve meslek tercihlerini de her biçimde doğrudan etkilemektedir. Eğitim sistemin incelendiğinde resmi söyleminde asla yer almayan fakat örtük olarak ve kullanılan materyaller ile öğrencilere verilen cinsiyetçi iletilerde ev aile içi emekte, ailenin bakım sorumluluğunda hala kadınların başrolde olduğu mesajı

verilmektedir. Aile içi iş bölümünde cinsiyete dayalı bir ayrışma ve ev kadınlığı annelik kız çocukları için asıl kariyer olarak sunulmaktadır (Sayılan, 2012, 51-52).

Eğitim sisteminde bu iletiler ve öğrencilerin toplumsallaşma süreçleri pek çok ögenin birleşmesiyle sağlanır. Genel olarak bu öğeler; Eğitim öğretim kurumları, bu kurumların örgütleniş biçimleri, okul kültürü, eğitim öğretim görevini üstlenen ve aradaki koordinasyonu sağlayan kişiler (öğretmenler, idareciler), ve en önemlisi eğitim sürecinde kullanılan materyaller kısaca ders kitaplarıdır (Tanrıöver, 2003, 109'dan aktaran Demirel, 2010,3).

Ders kitapları özellikle ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin toplumsal konumlarını ve tarihsel algılarını biçimlendirme de en önemli eğitim materyalleri arasında yer alır (Gümüšoğlu, 2016, 14). Bu nedenle ders kitaplarının cinsiyetçi roller açısından incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü devlet ders kitapları aracılığıyla oluşturmak istediği yurttaşların niteliklerini ve ideolojisini geleceğin büyüklerine burada aktarır. (Gümüšoğlu, 2016, 61).

2.4. Ders Kitaplarının Önemi

Ders kitapları, derste kullanılan ve dersin işlenmesinde esas olan materyallerden birisidir. Diğer bir ifadeyle ders kitapları, bir dersin öğretiminde belirli bir yaş düzeydeki öğrenciler için hazırlanmış ve içeriği müfredata uygun olan TTK tarafından incelenmiş ve onaylanmış ana kaynaktır. Ders müfredatı öğrencilere ders kitapları ile aktarılmaktadır. Bu nedenle ders kitapları öğrenim sürecinde ön planda yer alan materyallerdir. Ders kitapların dersin işlenişinde materyal olarak büyük bir önemi vardır. Ders kitapları öğrencilerin öğrenme yaşantılarında doğrudan ilişki kurduğu en temel kaynaktır. Derslerde kullanılan eğitim materyalleri düşünüldüğünde ders kitapları tek başına öğrencilere sınıf içerisinde işlenen bilgilerin %99 aktaran materyallerdir. (Gülersoy, 2013,8).

Ders kitapları öğretmenlere sınıf içerisindeki öğretim sürecinde uygulayacağı faaliyetlerine yönelik yol gösterir. Öğretim programına göre hazırlanmış ders kitapları ile öğretmenler; dersin amacını, öğretim stratejilerini, öğrencilere verilecek ödevleri ve sınavları belirlerler. Ayrıca ders kitaplarının görsel öğelerle bilgi desteklemek, kavram ve olgular arasındaki ilişkileri aktarmak, öğrencilerin ilgisini

çekerek kavranması zor olan konuları daha anlaşılır kılmak gibi birçok işlevi vardır (Dursun, Eşgi, 2008, 21).

Ders kitaplarının bir dersin işlenişinde ana materyal olması diğer materyallere nazaran ders kitaplarının önemini artırmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarının hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken birçok nitelik bulunmaktadır. Bunlar;

- “Fiziksel özellikler (fiziksel standartlara uygunluk)”
- “Eğitsel tasarım (içerik-sunum sıralaması)”
- “Görsel sunum”
- “Dil, anlatım (ifade gücü) ve imla.” (Ünsal, Güneş, 207,111).

Buna ilaveten MEB ders kitaplarının sahip olması gereken özellikleri Ders Kitapları ve Eğitim Araçları yönetmeliğinde ayrıntılı biçimde şu şekilde açıklamıştır;

- Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
- Bilimsel hata içermez.
- Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar.
- Reklam niteliğinde öğeler içermez.
- Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
- Görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır (Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012, 28409).

Görüldüğü gibi Milli Eğitim Bakanlığı yönetmeliğinde ders kitaplarında insan hakları ve özgürlüklerinin açıkça desteklenmesi ve ayrımcılığın engellenmesi gerektiği açıkça ifade edilmektedir. Ders kitaplarının öğrencilerin toplumsallaşma sürecinde de önemli bir yeri vardır. Ders kitapları içerdiği görsel ve metinler ile kültürel değerleri ideolojik görüşleri ve sosyal normları direk veya indirek olarak öğrencilere aktarırlar. (Esen, Bağlı, 2002, 144). Ders kitapları öğrencilerin doğrudan ilişki kurabildiği en kolay ulaşabildiği, en sık başvurduğu ve en işlevsel eğitim materyallerinden biridir. Ders kitapları açık örtülü birçok mesaj ile öğrencilerin toplumsallaşmasına da katkı sağlar. Bu mesajlar içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargıları da vardır. Ders kitaplarında öğrencilere toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar da iletilmektedir. Öğrencilere cinsiyetlerine uygun davranışlara ve hem erkek hem de kadınlara göre başarı kıstasları, sınırları ders kitaplarında sunulur (Özkan, 2013, 620-621).

Eğitimin temel materyalleri olan ders kitaplarının, öğrencilerin cinsiyet kavramlarını oluşturmada etkili olduğunu gösteren birçok araştırmada, öğrencilerin ders kitaplarından bir yandan bilgi edinirken bir yandan da farkında olmadan kendilerine uygun görülen cinsiyet rollerini öğrenerek benimsedikleri tespit edilmiştir (Çubuklu, Sivaslıgil, 2007, 8). Fakat yapılan pek çok araştırma, ders kitaplarının anayasaya, kanunlara, birçok uluslararası sözleşmeye ve yönetmeliklere aykırı olarak hem söylem hem de içerik olarak cinsiyetçi öğeler taşıdığını ve ders kitaplarında cinsiyetçi bir ayrışma olduğunu belirlemiştir. (Tezen Asan, 2010, 67). Ders kitapları toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında incelendiğinde kitapların eril cinsiyet ideolojileri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Kamusal alanlar erkek bireyler ile özel alanların ise kadın bireyler ile özdeşleştirildiği görülmektedir. Ders kitaplarında cinsiyet kalıp yargıları kadın ve erkeği ayrıştırarak öğrencilere patriarkal ideolojileri öğrencilere aktarmaktadır (Sayılan, 2012, 96-97). Öğrenciler ders kitaplarından toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını öğrenmektedir. Örneğin, kadınları sürekli çocuklar ile birlikte özel alanlar içersinde gösteren ders kitapları kadınlar için kalıp yargılar oluşturur. Bu oluşturulan kalıp yargılar da toplumda cinsiyet eşitsizliklerin temelini oluşturmaktadır. Sonuç olarak bu eşitsizler nedeniyle kadınlar farklı birçok niteliklere sahip olsalar da sadece kadın oldukları için belli davranış kalıplarına sığdırılmaya çalışılarak meslek sahibi olma konusunda toplumsal engellerle karşılaşabilmektedirler (Seçbir, 2012, 2).

Cinsiyetçi yansımaların ve eril cinsiyet ideolojilerin kendi varlığı koruyarak, sürekli yeniden üretildiği bir yer olma özelliği taşıyan eğitim kurumlarında ve ders kitaplarında, öğrencilere verilen her cinsiyetçi mesaj cinsiyet eşitsizliklerin doğru olarak kabul edilmesine ve yeniden üretilmesine hizmet etmektedir. Kültürü, ait olduğu sosyal yapılanmayı yeni kavramaya başlayan ilköğretim öğrencilerine ders kitapları ile verilen her cinsiyetçi mesaj ülkenin kültüründe daha çok uzun yıllar boyunca cinsiyetçiliğin canlı tutulacağını ve toplumsal cinsiyet eşitliklerinin devam edeceğine göstermektedir (Tezer Asan, 2006, 31).

Anayasamızın hedeflediği eşitlikçi, demokratik bir toplumun oluşması ve toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin gelişmesinin en önemli adımlarından biri eğitim sistemimizin cinsiyetçi kalıplardan ve söylemlerden arınmasıdır. Eğitim sistemi ve ders kitapları toplumsal cinsiyet kalıplarını ve cinsiyet rollerini kuşaktan kuşağa

aktarma ve pekiştirme noktasında kilit bir konumda bulunmaktadır. Bu doğrultuda ders kitaplarına insan hakları, özgürlük, eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitliği vb. kavramları etkili ve doğru aktarmanı sağlamada önemli görevler düşmektedir. Özellikle öğrencilerin etkilere en açık olduğu ilköğretim düzeyindeki ders kitaplarında etkili bir toplumsal cinsiyet eğitimi son derece önemlidir (Seçgin,2012, 49).

Özellikle de sosyal bilgiler ders kitaplarını ilköğretim düzeyinde kilit konumdadır. Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı XXI. yüzyılda toplumun hedeflediği etkili ve etkin vatandaş olabilmek için gereken bilgilerin, değerlerin ve becerilerin öğrencilere kazandırılmasıdır. Öğrencilerin geleceğin etkin vatandaşları olabilmeleri için gereken bilgi ve becerilerin ilköğretim düzeyinde büyük bir bölümü Sosyal Bilgiler dersi içerisinde kazandırılmaya çalışılır. Günümüz dünyasında var olan hava ve su kirliliği, açlık, işsizlik, savaş, insan hakları ihlalleri, eşitliksizler, toplumsal yaşamdaki bozulmalar vb. önemli toplumsal sorunlar Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilere aktararak farkında olmaları sağlanır (Kılıçoğlu, 2015, 6). Sosyal Bilgiler dersi toplumun istediği yurttaş yetiştirme noktasında ve konuları dikkate alındığında cinsiyet ayrımcılığın engellenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişmesi noktasında ayrı bir öneme sahiptir.

2.5. Sosyal Bilgiler Dersinin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Edinimindeki Yeri

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet eşitliği eğitimini ilköğretim düzeyinde öğrencilere aktarabilecek en önemli ders Sosyal Bilgiler dersi. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilere verilen cinsiyet eşitliği eğitimi, ilköğretim düzeyindeki çocuklarda toplumsal cinsiyet ve cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturur ve cinsiyet ayrımcılığı dayalı kalıp yargıları yıkabilir. Bu sayede gelecek nesillerde cinsiyet ayrımının olmadığı daha eşitlikçi bir toplumun temelleri atılmış olur (Seçgin, 2012, 50).

Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimin neden önemli olduğunu anlaşılabilmesi için öncelikli olarak Sosyal Bilgiler dersinin amacını, içeriğini anlamak gerekmektedir. Sosyal Bilgiler; sosyal bilimlerden tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, siyaset bilimi vb. disiplinlerin birleşmesiyle oluşan bir öğrenme alanıdır. Farklı disiplinlerden meydana gelmesi

sebebiyle birçok farklı tanımı olan Sosyal Bilgilerin ilk tanımı 1916 yılında National Education Association (Amerika’da Ulusal Eğitim Derneği) Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından hazırlanan raporda yapılmıştır. Hazırlanan raporda Sosyal Bilgiler; “Sosyal grubun bir üyesi olarak insanı ve insan toplumunun gelişimini ve nasıl düzenlendiğini anlamak maksadı ile doğrudan ilişkili olan konu alanıdır” şeklinde tanımlanmıştır (Aktan, Saylan, 2013, 73). Sosyal Bilgiler eğitimin önemli isimlerinden olan Barr, Barth ve Shermis’in tanımlarına göre Sosyal Bilgiler; “Vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir” (Doğanay, 2008. 79). Sosyal bilgiler hareketinin öncülerinden olan Edgar Bruce Wesley Sosyal Bilgileri; “Pedagojik amaçlarla sosyal bilimleri basitleştirerek kaynaştıran bir ders” olarak tanımlamıştır (İnan, 2019, 1).

Nihayet 1992 yılında ABD NCSS (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi) Sosyal Bilgiler öğrenme alanı için yapılan bu farklı tanımları önlemek ve tartışmalara son vermek amacıyla Sosyal Bilgiler uzmanların üzerinde uzlaştığı ve adeta “resmî” bir nitelik kazanan kapsamlı bir tanım yapmıştır (Öztürk, 2012, 4) . Bu tanıma göre Sosyal Bilgiler;

“Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.” (Öztürk, 2012, 4) .

Ülkemizde ise Sosyal Bilgilerin tanımı 2005 yılında değişen eğitim programında MEB’in Sosyal Bilgiler komisyonu tarafından yapılmıştır. MEB tarafından yapılan Sosyal Bilgiler tanımı;

Sosyal Bilgiler; bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (Tay, 2018, 4).

Bu tanımlardan yola çıkarak Sosyal Bilgiler eğitimi demokratik bir toplum için etkin ve etkili vatandaşlık yetiştirme işlevini üstlenen bir öğrenme alanı olarak

ifade edebilir. Sosyal Bilgiler eğitim programının amaçları 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda aktarılan Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak 18 maddeden oluşmaktadır amaçlanır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, [19.08.2019]). Bu amaçlardan bazıları;

- “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,”
- Atatürk ilke ve inkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
- Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, [19.08.2019]).

Sosyal Bilgiler eğitim programın tanımından ve amaçlarından hareketle Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal yaşamla iç içe bir ders olduğu, öğrencilerin kendisini gerçekleştirmelerine yardım eden ve toplumsal yaşamda insani ilişkilerini sağlıklı ve verimli gelişmesini hedefleyen bir ders olduğu ifade edilebilir. Cinsiyet eşitliğinin sağlamasında daha önce aktarıldığı gibi toplumsal yaşam belirleyicidir. Bu bağlamda öğrencilerin toplumsallaşmasını temel alan sosyal bilgiler dersi toplumsal cinsiyet eğitimi açısından son derece önemlidir. Etkin bir Sosyal Bilgiler eğitimi öğrencilere, sosyal davranışlarında adil olmayı, nezaketi, hoşgörüyü, farklılıklara karşı olumlu davranışa sahip olmayı, insan haklarına saygı duymayı dolayısıyla cinsiyet ayrımcılığının yanlış olduğu öğretir. Sosyal Bilgiler eğitimi öğrencilere sosyal adalet konusunda duyarlı olmayı öğreterek, vatandaşlık sorumluluğunu geliştirir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinin hedeflediği tüm bu değerleri kapsayacak şekilde hazırlanması ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamından toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Bu sayede öğrencilerde oluşan cinsiyet ayrımcılığına ilişkin kalıp yargılar yıkılarak birçok hukuki belgede ve Milli

Eğitim yönetmeliğinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği söylemi hayata geçirilebilir (Seçgin, 2012, 52).

2.6. İlgili Literatür

Bu bölümde eğitimde toplumsal cinsiyet ile ilgili alan yazını taranmış, incelenmiş konu ile ilgili araştırmalar kronolojik bir sıra izlenerek özetlenmiştir.

Ülkemizde ders kitaplarında toplumsal cinsiyet ile ilgili ilk çalışmalar 1990'lı yıllarda karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda ilk ve en detaylı çalışma Helvacıoğlu-Gümüšoğlu'nun 1994 yılında yaptığı "1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik" adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Helvacıoğlu-Gümüšoğlu 1928'den 1994 yılları arasında ilköğretim kademesinde okutulan Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Aile Bilgisi, Ev Ekonomisi ve Uygulaması, Yurt Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi, Vatandaşlık Bilgisi, Alfabe, Okuma Kitabı, Türkçe, Tarım Bilgisi, Fen Bilgisi kitaplarını içerik analizine dayalı olarak incelenmiş ve ders kitaplarındaki cinsiyet temsillerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır ve araştırmanın bulgularına göre 1928'den 1994 yıllarına kadar ilköğretim düzeyindeki ders kitaplarında kadınların aleyhine gelişen toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri olduğu ve bu cinsiyet eşitliksizliklerin farklı siyasi dönemlerde farklı şekillerde ders kitaplarına yansıdığı belirlenmiştir. Helvacıoğlu-Gümüšoğlu 1928- 1945 yılları arasındaki ders kitaplarında halkçı bir söylem olduğunu Kadınlar ve erkekler ile iş başında birlikte aynı öneme ve eşit haklara sahip bireyler olarak yer aldığını tespit etmiştir. Ayrıca kadınlar meslek sahibi ve kendi ekonomik güçleri elinde olan bireyler olarak ders kitaplarında yer almıştır. Geleneksel aile rollerinden vurgulanmadığı ders kitaplarında aileler işbirliği içinde hareket eden ve sorumlulukların paylaşıldığı ve birbirlerine saygılı aile bireylerinden oluşmaktadır. 1945-1950 yılları arasındaki dönemin geçiş dönemi olduğunu vurgulayan Helvacıoğlu-Gümüšoğlu 1950'li yıllardan itibaren ders kitaplarına cinsiyetçi öğelerin hızla girdiğini belirlemiştir. 1950'li yıllardan itibaren ders kitaplarında kadınların silikleştiği ve geleneksel rollerinin sıklıkla vurgulandığını aktaran Helvacıoğlu-Gümüšoğlu, 1950'li yıllardan itibaren kadınların asıl görevlerinin ailesi olduğunun sık sık vurgulanarak kadınların bu tarihten sonra genellikle ev işleri yaparken resmedildiğini aktarmıştır. 1945'ten sonra ilk defa erkek işi, kadın işi ayrımının yapılmaya başlandığını aktaran Helvacıoğlu-Gümüšoğlu bu tarihten sonra erkekler

ve kadınlar arasında sosyal konum ve güç açısından taban tabana zıt bir görüntü çizildiğini tespit etmiştir. 1950’li yıllardan itibaren ders kitaplarında kadınlar toplumsal hayattan soyutlanarak sürekli ev içerisinde anne rolünde sunulduğu belirlenmiştir. Ayrıca sürekli ev işlerini yapan ve kocasına ve çocuklarına hizmet eden kadınların “üniforma” gibi üzerine yapışmış mutfak önlüğü ile gösterildiğini aktarmaktadır. Erkekler ise bu tarihlerden sonra karar verme mekanizması, evin reisi konumuna gelmiştir. Kamusal alanda da etkin biçimde yer alan erkekler para kazanan ve parayı yöneten alışveriş, bütçe gibi işleri üstlenen kişi olduğunu tespit eden Helvacıoğlu-Gümüsoğlu erkeklerin birçok farklı mesleği yapan, bilginin sahibi olarak aktarıldığını ifade etmektedir. Helvacıoğlu-Gümüsoğlu Türkiye’nin artık bu anlayıştan uzaklaşarak kadın erkek eşitliğini hedefleyen, cinsiyete dayalı iş bölümünü kaldıran yeni eğitim politikaları geliştirmesi zorunluluğunu vurgulamıştır (Helvacıoğlu-Gümüsoğlu, 1994).

Gümüsoğlu’dan (Helvacıoğlu) sonra ilköğretim ders kitaplarında toplumsal cinsiyet incelemesi yapan bir diğer çalışma Esen Sevrge tarafından gerçekleştirilmiştir. Esen Sevrge (1998) “Ders kitaplarında Cinsiyetçilik: İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi” adlı yüksek lisans tezinde 1992-1993 eğitim öğretim yılında ilköğretimin ilk kademesinde okutulan Türkçe ders kitaplarındaki resim ve metinlerde çocuk ve yetişkin bireylerin sunduğu modelleri toplumsal cinsiyet açısından incelemiştir. Sevrge çalışmasını toplumsal öğrenme kuramına dayandırmıştır. İçerik çözümlemesi yöntemini kullanarak yaptığı araştırmasında ders kitaplarında yer alan kadın erkek ve çocuk görsellerinin kimler ile birlikte gösterildikleri, hangi mekânlarda bulundukları ve eylemlerini incelemiştir. Ayrıca Sevrge ders kitaplarında yer alan metinlerdeki ana karakterler ve yan karakterlerin kimler olduğunu ve nasıl yer aldığını da incelemiştir (Sevrge, 1998).

Araştırmanın bulgularına göre, incelenen ders kitaplarındaki görsellerde kadın erkek ve çocuk figürlerinin toplumsal cinsiyet kalıpları ile uyumlu mekânlarda ve eylemlerde gösterildiği tespit edilmiştir. Toplumsal cinsiyet kalıpları içerisinde bağımsızlık, kendine yetebilmek gibi kişilik özelliklerini gösteren her zaman erkek çocukları olmuştur. Sevrge çocukların cinsiyeti ile gösterildikleri mekânlar arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit etmiştir. Erkek çocukları daha çok dış mekânlarda, kız çocukları ise ev ve ev içerisinde gösterilmektedir. Yetişkin bireyler incelendiğinde ise kadınlar genel olarak ev işleri ve çocuklar ile ilgilenen, erkekler ise kamusal

alandaki işler ile ilgilenen bireyler olarak ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Ders kitapları erkeklerin etkinlik alanları ev dışındaki kamusal alanlardır. Çocuklarla ve ev işleri ile ilgilenen erkek görselleri oldukça azdır. Kadınların ise genellikle ev içerisinde ve çocuklar arasında gösterilmektedir. Toplumsal alanda yer alan kadınların ise daha çok kadın mesleği olarak kabul edilen öğretmenlik mesleği ile yine çocukların arasında gösterildiğini tespit etmiştir. Öğretmenlik kadınların ev işlerini aksatmadan yapabileceği bir meslek olarak gösterilmektedir (Severge, 1998).

Severge'nin araştırmasında ders kitabındaki metin ile ilgili bulgulara bakıldığında; metinlerde yer alan ana karakterlerin genellikle erkek olduğu görülmüştür. Metinlerde cinsiyete dayalı aile içi iş bölümü dikkat çekmektedir. Baba-erkek metinlerde ve görsellerde evin dışarısında kamusal alanlarda çalışıp evine bakan bireydir. Kadınlar ise fedakâr anne ev işlerini yapan ve çocuklar ile ilgilenen bireyler olarak sunulmaktadır. Öte yandan kadınlar, metinlerde meslek sahibi olarak sadece iki kere geçmektedir. Sonuç olarak Severge ders kitaplarında toplumsal cinsiyet kalıplarının sürdüğünü ve yeniden üretildiğini ortaya koymuştur (Severge, 1998).

Gümüsoğlu (2004) yılında yaptığı “İlköğretim Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları” adlı araştırma makalesinde İlköğretim öğrencilerinin toplumsal cinsiyete algılarını belirlemek amacıyla 2013-2014 eğitim öğretim döneminde biri devlet biri özel olmak üzere iki farklı okulda 5. sınıf öğrencisi bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Gümüsoğlu bu çalışmasında öncelikle ailede sonrasında okul ve ders kitaplarında ve yazılı, görsel medya da bütün toplumsal süreçlerde cinsiyetçi kodlara maruz kalan öğrencilerin erkek ve kadın algılarını kendi ifadeleriyle incelemiştir. Gümüsoğlu çalışmasında 67 soruluk bir anket çizelgesi oluşturarak bu makale çerçevesinde anket verilerinin bir bölümünü kullanmıştır. Çalışma bir devlet bir özel okulda uygulanarak farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin hem kendi toplumsal rollerine ilişkin hemde yetişkinlerin rollerine ilişkin değerlendirmeleri incelemiştir. Araştırmaya özel okuldan 31, devlet okulundan 66 olmak üzere toplam 97 öğrenci katılmıştır (Gümüsoğlu, 2004).

Araştırmanın sonuçlarına göre farklı gelir gruplarında yer alan öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarında belirgin bir fark olmadığını tespit eden Gümüsoğlu öğrencilerin cinsiyet fark etmeksizin toplumsal cinsiyet rollerini bütün açıklığı ile

benimsedikleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerin eğitim düzeyi yüksek olmakla beraber önemli oranda annenin ev kadını olduğu tespit edilmiştir. Gümüşoğlu araştırmaya katılan öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları incelendiğinde ise, öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının geleneksel kadın erkek rolleri ile paralel düzeyde olduğu tespit etmiştir. Öğrencilerin kadınların iş yaşamında yer alması gerektiğini düşünmekle beraber annelerinin evdeki rollerini ve işlerini eksiksiz olarak yerine getirmelerini istedikleri belirlenmiştir (Gümüşoğlu, 2004).

Asan (2006) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması” adlı araştırmasında 2005-2006 yılında ilköğretim 1-5. sınıflarda okutulmakta olan 28 ders kitaplarını cinsiyetçilik açısından incelemiş ve öğretmenlerin cinsiyetçiliğe ilişkin algılarını saptamayı amaçlamıştır. Araştırma da öncelikli olarak ders kitaplarında görseller ve metinlerde yer alan ana ve yan karakterler incelenmiştir. Sonrasında kitaplarda yer alan bireylerin birlikte olduğu kişiler, bireylerin mekânları, kullandıkları nesneler ve bireylerin eylemleri cinsiyetlerine göre içerik analizi yöntemiyle incelenerek analiz etmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarını saptamak amacıyla bir veri toplama aracı geliştiren Tezer Kocaeli ili, İzmit ilçesinde yer alan ilköğretim okullarında çalışan 136 kadın 105 erkek öğretmen ile çalışmıştır (Asan, 2006).

Araştırmanın sonuçlarına göre ders kitaplarında yer alan görsel ve metinlerde erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla daha fazla yer aldığı görülmüştür. Ayrıca Asan erkek çocuklarının kamusal alanlarda tek başlarına gösterilirken, kız çocuklarının ise daha çok ev içi alanlar da ve yetişkin kadın bireyle ya da diğer çocuklarla birlikte okulda gösterildiğini tespit etmiştir. Ders kitaplarında yer alan görsel ve metinlerde yetişkin bireyler incelendiğinde ise kadınların daha çok mutfakta, çocuk bakarken ya da temizlik yaparken gösterildiğini ifade etmiştir. Ayrıca bütün ders kitaplarında çocuk bakımının kadınların üstlenmiş olduğunu ve bebeklerin sadece anne kucağında gösterildiğini bebek bakımının kadın işi olarak aktarıldığını tespit edilmiştir. Ders kitaplarında erkek bireylerin ise daha çok “akıl” yönünün vurgulandığını eden Asan erkeklerin ailenin reisi, danışılan kişi ve egemen olarak aktarıldığı ifade etmiştir. Ders kitaplarında yer alan meslekler kadınlara daha çok ev içi roller ya da ev içi rollere uygun meslekler içerisinde aktarıldığı tespit

edilmiştir. Ders kitaplarında kadın meslekleri olarak ev hanımlığı, hemşirelik ve öğretmenlik gösterilirken, erkek meslekleri olarak yöneticilik, mekanik işler güç gerektiren işler gösterilmiştir (Asan, 2006).

Araştırmanın ikinci aşaması olan öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarını saptamaya yönelik çalışma da ise öğretmenlerin toplumsal cinsiyetçilik, eğitim bünyesinde algılanan cinsiyetçilik, aile içi cinsiyetçilik, sınıf içi cinsiyetçilik, okul ortamında cinsiyetçilik, inanç ve değerlerde cinsiyetçilik ve ders kitaplarındaki cinsiyetçilik algıları belirlenmeye amaçlamıştır. Araştırmanın sonucuna Asan göre erkek öğretmenlere nazaran kadın öğretmenlerin cinsiyetçiliği kabul etmekte ve daha fazla algılamakta olduğunu tespit etmiştir. Kadın öğretmenler toplumsal cinsiyetçilik olduğunu düşünmektedir. Katılımcı öğretmenler Milli Eğitim bünyesinde yükselmek için erkek öğretmenlerin daha avantajlı olduğu görüşündedir. Ayrıca Asan erkek öğretmenlerin sınıf içi davranışlar kadın öğretmenlere göre daha çok cinsiyetçi tutumlara sahip olduğu sonucun ulaşmıştır. Katılımcı öğretmenlerin tamamı ders kitaplarının erkek ve kadına eşit yaklaşmadığını ve cinsiyetçi bir yapıda olduğunu görüşündedir (Asan, 2006).

Sivaslıgil (2006) “Gender Ideology in 6th, 7th and 8th Grade Course books Published by the Turkish Ministry of National Education” adlı çalışmasında , Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005- 2006 eğitim öğretim yılında yayınlanan 6., 7. ve 8. sınıf İngilizce ders kitaplarında kadın ve erkek karakterlerin nasıl temsil edildiğini ve bu temsilin kadın veya erkeğe yönelik ayrımcılığa neden olup olmadığını araştırmayı amaçlamaktadır. Sivaslıgil araştırmasında kadın ve erkek karakterler arasındaki güç ilişkilerinin ne ölçüde ve hangi şekillerde ders kitaplarına yansıdığını belirleyerek gelecekte kullanılabilecek ders kitaplarında rehberlik etmek amacıyla toplumsal cinsiyet rollerinin analizinde bir veri tabanı oluşturmayı hedeflemiştir. Araştırman örneklemini oluşturan üç ders kitabındaki cinsiyet rollerinin belirlenmesinde görsel verilerin analizinde araştırma yöntemi olarak içerik analizi ve söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada İçerik analizicinsiyet rollerinin canlandırılmasında kadın ve erkek karakterlerin karşılaştırılmasına odaklanmıştır (Sivaslıgil, 2006).

Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlara göre Sivaslıgil üç ders kitabının görünüm sıklığı açısından erkek karakterlerin lehine dengesiz bir cinsiyet

temsili olduğunu tespit etmiştir. Cinsiyet temsillerinin yaptığı konuşma miktarı sonuçlarında ise Sivaslıgil üç ders kitabındaki toplam konuşma temsilindeki erkek karakterlerle karşılaştırıldığında kadın karakterlerin yeterince temsil edilmediğini sonucunu ortaya koydu. Aile rolleri ve diğer sosyal ve mesleki rollerle ilgili olarak, elde edilen bulgular, üç ders kitabındaki kadın karakterlerle erkek karakter arasında bir dengesizlik olduğunu göstermiştir. Sivaslıgil, yetişkin kadın karakterlerinin, anneliği / eşliği vurgulayan bir aile üyesi olarak daha sık temsil edildiğini, yetişkin erkek karakterlerin ise mesleki ve diğer sosyal rolleriyle daha sık tanımlandığını sonucuna ulaşmıştır. Mesleki faaliyetlerde, erkek karakterlerin kadın karakterlere göre daha çeşitli meslek seçeneklerine sahip oldukları ifade eden Sivaslıgilerkeklerin cinsiyete atanmış geleneksel mesleklerden oluşan geniş bir mesleki yelpazeye sahip olduklarını kadınların isedaha dar mesleki seçenekler içerisinde gösterildiğini tespit etmiştir. Ders kitaplarında boş zaman etkinliklerinin dağılımına da inceleyen Sivaslıgil boş zaman etkinliklerinde kadın ve erkek karakterlerin dengesiz bir temsilini ortaya koymuştur. Spor, açık hava etkinlikleri, teknoloji ve belirli hobiler ile ilgili aktivitelerin erkek cinsiyet alanı olarak korunduğu, öte yandan, sosyal medya etkinlikleri, müzik ve sanatla ilgili etkinlikleri içeren etkinliklere katılan kadın karakterlere daha çok yer verildiğini belirlemiştir (Sivaslıgil, 2006).

Farahani (2008) “Gender in Schoolbooks - A Text Analysis of Swedish Schoolbooks on Religion” adlı araştırmasında 2007-2008 yılında İsveç ortaokullarında okutulmakta din ders kitaplarının toplumsal cinsiyete dair hangi bakış açısına sahip olduklarını eleştirel olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Farahani’nin araştırmasının temelini “Din ders kitapları toplumsal cinsiyet dair hangi perspektifi verilmektedir?” sorusu oluşturmaktadır. Farahani’nin araştırmasında kullandığı yöntem, eleştirel teori ve Yvonne Hirdman’ın cinsiyet sistemi teorisine dayanan bir metin analizidir. Analiz cinsiyet teorisine dayanmaktadır. Farahani İsveç ders kitapları üzerinde daha önce yapılan araştırmalarda erkeklerin ders kitaplarında fazla temsil edildiğini ve kadın ve erkeklerin klişeleşmiş cinsiyet rollerinde gösterildiğini aktarmıştır (Farahani, 2008).

Araştırma sonucunda Farahani, toplumsal cinsiyet sorunlarının din ders kitapları için önemli sayılmadığını tespit etmiştir. Farahani, dinleri aktaran metinlerde kadınların tamamen dışlandığı sığ bir cinsiyet perspektifine bağlı

mantıksal sorunlar olduğunu aktarmaktadır. Kadınların yer aldığı görsellerde ise çoğunlukla temsil edilen ve anlatılan dinler içindeki toplumsal roller içerisinde aktarıldığını tespit etmiştir. Farahani araştırmasını ders kitaplarında toplumsal cinsiyet perspektifinin hariç tutulmasının geleneksel cinsiyet sisteminin bilinçsiz bir şekilde çoğaltılmasına, sadece öğrenciler tarafından değil, aynı zamanda kitapları kullanan eğitim sistemi içinde olumsuz etkileri olduğunu ifade etmektedir. Son olarak Farahani toplumların sosyal yapısının, temelini, tarihin, kültürün, dinin, bilime bakışın, vb. temelini oluşturan ders kitaplarının toplumsal cinsiyet sistemi hakkında daha derin bilgi sahibi olmasının oldukça yararlı olacağı aktarmaktadır (Farahani, 2008).

Söylemez (2010) “Sexism in Language Coursebooks A Study on Gender Representations in the Visuals of the Primary and Secondary Education English Coursebooks” adlı çalışmada öncelikli olarak 2009-2010 yılında orta öğretimde okutulan İngilizce ders kitaplarında cinsiyetçi bir ayırım olup olmadığı incelemiştir. Söylemez bu incelemede “Ders Kitabı Görselleri Değerlendirme Ölçeği” ve “Öğrencilerin mesleki cinsiyet algısı envanteri” anketi kullanarak veriler toplamıştır. Araştırma da öncelikli olarak 2009-2010 yılında orta öğretimde okutulan 11 İngilizce ders kitabı içerik analizi tabi tutulmuş sonrasında tesadüfi örneklem yoluyla seçilen Ankara’da eğitim gören 779 orta öğretim öğrencisine anket uygulamıştır. Araştırma da Söylemez, uygulama yapılan okullarda kullanılan İngilizce ders kitaplarında görsellerinde kadın ve erkek karakterlerin görünümü, meslekleri, gösterildikleri yerler, yanlarındaki nesneler, aile rolleri, boş zaman aktiviteleri, ev işi aktiviteleri, gösterildikleri ortamlar ve yaptıkları aktiviteler vb. kriterlere göre analiz etmiştir (Söylemez, 2010).

Araştırma sonucunda Söylemez, orta öğretim ders kitaplarında ilköğretim ders kitaplarına kıyasla daha fazla cinsiyetçi kalıp yargıların kullanıldığını ortaya koymuştur. İncelenen ilköğretim ve ortaöğretimde kullanılan ders kitaplarında, kadın karakterlerin ana rolünün üzerinde durulduğu tespit etmiştir. Bir başka deyişle, kadın karakterlerin anne vurgusuyla aktarıldığı aynı zamanda hane halkı sorumluluklarıyla da ilgilenen kişi olduklarını ifade eden Söylemez ders kitaplarında askerler, cankurtaranlar, dedektifler, mühendisler ve avukatlar gibi fiziksel güç, zekâ ve adalet gerektiren mesleklerin erkek meslekler olarak gösterilirken, öğretmen, bebek

bakıcısı, hemşire gibi bakıma ihtiyaç duyan mesleklerin kadın karakterlerle sunulduğu tespit etmiştir.İçerik analizinin sonuçları, basmakalıp mesleklerin orta öğretim ders kitaplarında İlköğretim ders kitaplarına kıyasla daha fazla kullanıldığını ortaya koymuştur. Öğrencilere uygulanan anket sonuçları da öğrencilerin bazı mesleklere de cinsiyetçi eğilimleri olduğunu tespit eden Söylemezöğrenci anketleri ve ders kitabı içerik analizi arasında bir paralellik olduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak Söylemezders kitaplarının görsel ve metinlerinde cinsel açıdan önyargılı görüşleri uygulayarak çocuğu olumsuz etkilediğini ifade etmektedir (Söylemez, 2010).

Diktaş (2010) “Gender Representations In EFL Coursebooks: A Comparative Study of Textbooks Designed by Ministry of Education of Turkey and Non-Turkish Publishers” adlı çalışmasında 2009-2010 eğitim öğretim döneminde ilköğretim 6,7 ve 8. sınıflarında okutulan iki farklı İngilizce ders kitap setlerindeki cinsiyet sunumlarını incelemiştir. Araştırmada incelenen kitap setleri 2009-2010 yılında devlet okullarında okutulan MEB tarafından hazırlanan İngilizce ders kitap setleri ve bazı özel okullarda okutulan Britanyalı yayınevleri ait İngilizce ders kitap setleridir. Diktaş araştırmasında Britanyalı (Oxford ve MacMillan) ve MEB basımevleri tarafından hazırlanan ders kitapları arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu doğrultu da kitap setlerini sekiz farklı kategoride değerlenmiştir. Bunlar cinsiyetlerin konuşma miktarları, evsel roller ve aile içi sorumluluklar, mesleklerin analizi, evsel roller, görsellerde ve metinlerde toplumsal cinsiyetin çıkışı, boş zaman etkinlikleri, kadınları ve erkekleri tanımlayan önadlar ve görsellerin ve metinlerin göstergebilimselçözüm analizleridir (Diktaş, 2010).

Diktaş araştırmanın sonuçlarını niceliksel ve niteliksel olarak incelemiş ve elde ettiği sonuçlar MEB tarafından hazırlanan İngilizce ders kitaplarında görsel ve metinlerde erkekler ezici bir şekilde baskın olurken, kadın ders kitaplarında daha az görünmekte kadın karakterler metinlerde az temsil edilmektedir. İngiliz yayıncılarının ders kitaplarında sonuçlar farklı olmadığını aktaran Diktaş İngiliz yayıncıların ders kitaplarının MEB’in ders kitaplarına benzer şekilde erkek hegemonyası görüldüğünü tespit etmiştir. Kadınlara daha az yer veren ders kitaplarında diğer araştırma kategorilerinde de cinsiyet ayrımcılığının ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının devam ettiği sonucuna ulaşmıştır. Ders kitaplarında

erkeklik, akademik başarı, fiziksel güç, internet kullanımı, zenginlik, iş hayatı, evdeki otorite, güç, doğa sporları, efsaneler, icatlar, babalık ve akıl ile ilişkilendirilmiş, kadınlık ise güzellik, sessizlik, zerafet, pasiflik, çocuk bakımı ve ev hayatı ile ilişkilendirilmiştir. İngiliz yayıncıların ders kitaplarında insanlar cinsiyete özgü rollere daha az yer alıyor gözükse de Diktaş cinsiyete özgü stereotipler hala geçerli olduğunu ifade etmektedir (Diktaş, 2010).

Demirel (2010) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı” adlı araştırmasında 1928-2008 yılları arasında okutulan 6. 7. ve 8 sınıflara yönelik sosyal bilgiler ders kitaplarını toplumsal cinsiyet ayrımcılığı açısından incelemiştir. Araştırma ders kitaplarındaki bütün metinlerin taranması ve doküman analiz yöntemi ile incelenmesi ve sonuçlarının niceliksel olarak betimlenmesini kapsamaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre incelenen sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan görsellerde erkeklerin kadınlardan daha fazla ön plana çıkarılarak kadınların görünmez kılındığı tespit edilmiştir. Demirel ders kitaplarında her iki cinsinde birlikte yer alabileceği görsellerde bile her zaman tercihin erkeklerden yana kullanılarak, sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet merkezli yaklaşımla erkeklerin ötelendiğini belirlemiştir. Demirel ders kitaplarındaki metinleri incelediğinde ise erkeklerin ve erilliğin yüceltilerek iktidarın ve gücün tek sahibi erkek olarak nitelendirildiğini tespit etmiştir (Demirel, 2010).

Araştırma da sosyal bilgiler ders kitaplarındaki meslekler incelendiğinde kadınlara ve erkeklere yönlendirilen mesleklerin tam anlamıyla birbirlerine zıt olduğu belirlenmiş, kadınların tıp, fizik, teknoloji, matematik vb. alanlarda erkeklerin ise çocuk gelişimi, beslenme gibi alanların dışarısında tutulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler ders kitaplarında kadınlara tanımlanan mesleklerin çok sınırlı ve toplumsal cinsiyet rollerinin öngördüğü şekilde yansıtıldığı tespit edilmiştir. Kadınlara uygun görülen meslekler en başta ev hanımlığı olmak üzere çiftçilik, öğretmenlik, hizmetçilik, dadılık, hemşirelik ve terziлиktir. Ders kitaplarında erkeklere yönlendirilen meslekler ise kadınlara nazaran çok büyük çeşitlilik gösterdiği belirleyen Demirel kadınlara özgü bir meslek olarak kabul edilen hemşirelik dışında neredeyse her iş kolunda erkeklerin ders kitabında yer aldığını tespit etmiştir. Ayrıca ders kitaplarında kadınların yeteneklerinin erkekler tarafından önemsizleştirildiği ve kadınların bir meslekte profesyonelleşmesinin önünün tıkandığı ve “gerekirse çalışmak” ve “aile ekonomisine katkıda bulunmak” vb.

ifadelerle kadınların kazancının ve emeğinin ikincileştirildiği tespit edilmiştir (Demirel, 2010).

Sonuç olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kadınların edilgen, pasif ve zayıf erkeklerin ise güçlü, etken ve aktif bireyler olarak öğrencilere sunulduğu aktaran Demirel incelenen ders kitaplarında kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları doğrultusunda sınıflandırıldığını sonucuna ulaşmıştır (Demirel, 2010).

Foroutan (2012) “Gender Representation in School Textbooks in Iran: The Place of Languages” adlı araştırması sosyolojik açıdan dil ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Araştırma toplumsal cinsiyet dinamiğinin eğitim kaynaklarındaki temsilinin bu kaynaklarda kullanılan dillerden etkilenip etkilenmediğini ve bunun ne kadar önemli olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Bu analizin alanı İran İslam Cumhuriyeti'dir. İçerik analizi yöntemini kullanan bu araştırmanın çalışma grubunu, Farsça, Arapça ve İngilizce dilleri için 35 öğretim ve gramer ders kitabı da dâhil olmak üzere İran'daki ders kitaplarından oluşmaktadır. Foroutan bu araştırmasında cinsiyet temsilinin farklı eğitim kaynaklarında kullanılan diller arasında bir farklılık gösterip göstermediği ortaya koymayı da amaçlamıştır (Foroutan, 2012).

Araştırma sonucunda Foroutan, “cinsiyet ve dil” arasındaki ilişkinin sosyal ve ideolojik yapıdan güçlü bir şekilde etkilendiğini tespit etmiştir. Foroutan, incelenen ders kitaplarında görünmez kadınlar, cinsiyet yanlılığı ve erkek egemenliği olduğunu aktarmaktadır. Ayrıca erkek cinsiyetinin baskınlığının ders kitaplarında devam etmesine rağmen baskınlığın yoğunluğunun dillere göre değiştiğini tespit etmiştir. Erkek egemenlik modelinin araştırma da yer alan tüm ders kitapları içerisinde ana bir model olarak sürdüğünü, bununla birlikte, dilin toplumsal cinsiyet temsilinde önemli bir belirleyici olarak yer aldığını aktarmaktadır. Özellikle, İngilizce ders kitapları nispeten “toplumsal cinsiyet eşitliği” modeline daha yakındır. Fakat Foroutan, erkek egemenliğinin kültürünün daha güçlü bir şekilde temsil edildiği Farsça dil kitaplarında bu durum tam tersi şeklinde olduğunu tespit etmiştir. Farsça dil kitaplarının cinsiyet kalıpları ile ilgili öğelerin aşırı derecede yüksek olduğu aktaran Foroutan, bu araştırmanın sonuçlarının sosyal ve ideolojik çevrenin, dil ve toplumsal

cinsiyet sosyalleşmesi arasındaki ilişkinin eğitim sistemi aracılığıyla aktarıldığı vurgulamaktadır (Foroutan, 2012).

Seçgin (2012) “Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi” adlı doktora tez çalışmasında sosyal bilgiler dersinde öğrencilere toplumsal cinsiyet etkinlikleri uygulayarak öğrencilerin tutum ve algılarına etkisini araştırmıştır. Araştırmanın verilerine araştırmacı Seçgin tarafından geliştirilen nitel ve nicel ölçekler ile ulaşılmıştır. Nitel veri toplama tekniği olarak Seçgin sosyal yaşamda karşılaşılabilecekleri cinsiyet kalıp yargılarına uygun örnek olay, drama, tartışma, soru cevap ve bilgisayar destekli öğretim materyalleri kullanmıştır. Nicel veri toplama tekniği olarak ise, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilen “Toplumsal Cinsiyet Tutum Ölçeği” kullanmıştır. Seçgin araştırmada etkinliklerin uygulandığı deney grubu ile etkinliklerin uygulanmadığı kontrol grubu arasındaki tutum farkını ortaya koymak için ön test- son test kontrol gruplu deneysel yöntem kullanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2011-2012 eğitim öğretim döneminde Tokat ilinde yer alan bir ilköğretim okulunda okuyan 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubu, kontrol grubu 25, deney grubu 26 toplam 51 öğrenciden oluşmaktadır (Seçgin, 2012).

Araştırmanın bulgularına göre Seçgin öğrencilere uygulanan toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin toplumsal cinsiyete dair tutumlarını olumlu düzeyde etkileyerek öğrencilere farkındalık kazandırdığını sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Seçgin etkinlik eğitiminin öğrencilere, kadın erkek cinsiyetlerin eşit olduğu, aynı meslekleri yapabildiğini, siyasette eşit oranlarda yer almaları gerektiğini, aynı düzeyde eğitim almalarını, ev işlerini ortak yapmalarını vb. cinsiyet eşitliği konularında ayırım yapılmaması gibi düşünceler kazandırdığı sonucuna ulaşmıştır. Seçgin’in çalışmasının en önemli sonucu ise öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından duyarlılık kazanmasını sağlayan sekiz haftalık etkinliklerin, aslında öğrencilerin zihinlerinde var olan kalıp yargıların hayali olduğunu ve doğru bir eğitimle değişebilirliğini ortaya konulmasıdır (Seçgin, 2012).

Táboas-Pais ve Rey-Cao (2012) “Gender Differences in Physical Education Textbooks in Spain: A Content Analysis of Photographs” adlı araştırmasında İspanya’da 2000 ve 2006 yılları arasında yayınlanan ortaöğretim Beden Eğitimi ders

kitaplarında yer alan görsellerde cinsiyet farklılıklarının nasıl gösterildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 10 farklı yayınevi tarafından hazırlanan 36 ders kitabını içerisinde yer alan 2.724 görsel oluşturmaktadır. Táboas-Pais ve Rey-Cao araştırmasında, özel bir kodlama şemasının detaylandırılması yoluyla hazırlanan içerik analizi yöntemi kullanmıştır. Kodlama şeması, iki deneme testi, iki uzmanla istişare ve üç gözlemciyle üçgenleme şekilde oluşturulmuştur. Araştırmada ders kitapları görsellerinde cinsiyet, fiziksel aktivite türü, uygulama alanı, alan ve seviyelerini incelemiştir (Táboas-Pais, Rey-Cao, 2012).

Araştırma sonucunda Táboas-Pais ve Rey-Cao, incelenen ders kitaplarında açıkça baskın bir erkek varlığını vurgulayan, kadın ve erkek temsili arasında gözle görülür bir dengesizlik olduğunu tespit etmiştir. Táboas-Pais ve Rey-Cao, İspanya'da okutulan ortaokul Beden Eğitimi ders kitapları görsellerinde cinsiyetlere atfedilen basmakalıp rollerle tutarlı olarak, kadın ve erkeklerin faaliyetlerde farklılıklar görüldüğünü aktarmaktadır. Erkeklerin açık doğal alanlarda fiziksel aktivitelerle ve çeşitli spor aktiviteleriyle bağlantılı oldukları gösterildiği, kadınların ise sanatsal etkinliklerde ve fitness uygulamalarında baskın olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, spor içeren görsellerde erkekler ile kadınların yaptığı spor faaliyetleri arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar, atletizm, sanatsal jimnastik, ritmik jimnastik ya da yüzme gibi bireysel sporlarla temel olarak ilişkilendirilirken, erkekler takım sporlarıyla ilişkilendirildiği aktarılmıştır. Kadınlar iç mekânlara (iç ve özel alanlara bağlı), dış mekânlara (kamusal alana bağlı) erkeklerle ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak Táboas-Pais ve Rey-Cao, incelenen ders kitaplarında açıkça her iki cinsiyetle ilgili yanlış algıların çoğaltılması sağlandığını tespit etmişlerdir (Táboas-Pais, Rey-Cao, 2012).

Kükrer (2015) “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi” adlı araştırmasında MEB tarafından onaylanan 2013-2014 eğitim-öğretim yıllarında okutulan ortaokul 6-7-8. sınıf Türkçe ders kitapları ile Türkiye'nin CEDAW sözleşmesini imzalamadan önce okutulan Türkçe ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında karşılaştırarak incelemiştir. Kükrer'in incelemesini 1976 yılında yayınlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabı, 1979 yılında yayınlanan 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitabı ile ve 2013-2014 eğitim öğretim

döneminde yayınlanan 6-7-8. sınıf ders kitabı olmak üzere toplam 6 ders kitabı kapsamaktadır. Kükreder ders kitaplarında yer alan görsel ve metinlerde cinsiyetçi etkilerin 30-35 yıllık süreçte olumlu ya da olumsuz nasıl bir gelişme izlediğini belirlemeye çalıştığı araştırmasında içerik çözümlemesi yöntemi ile belli kategorilere göre analiz etmiştir (Kükreder, 2015).

Araştırmanın sonuçlarına göre CEDAW öncesi Türkçe ders kitapları ile 2013-2014 dönemi Türkçe ders kitapları arasında toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında olumlu gelişmeler olduğunu belirlenmiştir. CEDAW öncesine göre kadın görsellerinde %18,1’lik bir artış olduğu aktaran Kükreder metinlerde ise kadınlara ait ifadelerde sadece %1,6’lık bir yükselme olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber Kükreder incelenen bütün ders kitaplarında görsel ve metinlerde erkeklerin kadınlardan daha fazla ön planda olduğu aktarmıştır. Özel alanlarda ve kamusal alanlarda erkek bireylerin her zaman sayısal olarak üstün olduğunu tespit etmiştir Sayısal üstünlüklerinin yanı sıra meslek sahibi olma konusunda da erkeklerin önceliklendirildiğini tespit eden Kükreder erkeklerin farklı meslekler ve sosyal ortamlarda farklı tutumlar içerisinde sunulduğunu ifade etmiştir. Kadınların ise bütün ders kitaplarında daha çok aile içi rollerde yer aldığını tespit etmiştir. Ayrıca ders kitap yazarını inceleyen Kükreder ders kitapları yazarın çoğunlukla erkeklerden oluştuğunu tespit etmiştir (Kükreder, 2015).

Karaçalı Taze (2018) “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bir Sosyal Bilgiler Ünitesi Tasarımı ve Öğretimi” adlı çalışmasında “6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde kadınlarında en az erkekler kadar görünür olduğu ve toplumsal cinsiyet bakış açısını geliştirecek sosyal bilgiler öğretiminin nasıl oluşturulabilir ve öğretilir sorusuna cevaplamayı amaçlamıştır. İlk Türk topluluklarından Türk İslam devletlerine uzanan tarihi süreçlerde kadınların görünürlüklerini ve tarihi özne olduğu aktaran zengin tarihsel malzemeyle oluşturulan öğretim modeliyle toplumsal cinsiyet körlüğünü kaldırarak toplumsal cinsiyet körlüğünü ortadan kaldırmayı amaçlayan çalışma da karma araştırma yöntemlerinden yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunu eylem araştırması, nicel boyutunu ise öntest-sontest kontrol grubu oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcılarını 2014-2015 eğitim öğretim döneminde Sinop şehrinde eğitim gören 59 öğrenci oluşturmaktadır (Karaçalı Taze, 2018).

Araştırmanın sonucunda Karaçalı Taze kadınların daha çok görünür olduğu, toplumsal cinsiyet duyarlılığı dikkate alınarak hazırlanan bir öğretim uygulamasının öğrencilerin ifadelerinde ve algılarında toplumsal cinsiyet eşitliğine dair kadınların lehine değişim oluşturduğunu ortaya koymuştur. Karaçalı Taze araştırmaya katılan öğrencilerin ülke yönetimi, savaş, ok atma, at binme, güreş, ticaret vb. eril alana kodlanmış aktivite ve işleri eğitim sonrası kadınlarında yapabildiğini düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı rehberliğinde katılımcı öğrencilerin kadınların tarihi ve siyasi rolleri üzerinde farklı bakış açıları geliştirerek kadınların daha aktif rollerde düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma sonucunda öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir eğitim verildiğinde öğrencilerin sürece ilgiyle katıldıkları, kadınların görünür olduğu bir tarih eğitiminde öğrencilerin eleştirel değerlendirmeler yapabildikleri sonucuna ulaşılmıştır (Karaçalı Taze, 2018).

3. BULGULAR

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ders kitaplarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler kitaplarındaki toplumsal cinsiyet temsillerini tespit etmek için Sosyal Bilgiler 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitapları içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitabındaki öğrenme alanlarına göre cinsiyet temsillerine odaklanılmıştır. Sosyal Bilgiler ders kitabında yedi öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu öğrenme alanları; Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar Yerler ve Çevreler, Bilim Teknoloji ve Toplum, Üretim Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar'dır. Buna göre kadınların ve erkeklerin bu öğrenme alanlarında niceliksel olarak yer alma düzeyleri, kadın ve erkeklerin özel ve kamusal alanda görünürlükleri, mesleklerin cinsiyeti, kadınlara ve erkeklere yönelik kullanılan sıfatlar ve nitelermeler, kadın ve erkek isimlerinin kullanılma sıklığı her öğrenme alanlarında ayrı ayrı olarak toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

3.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı

Birey ve Toplum öğrenme alanı en temelde bireyin “ben” ve “biz” olma süreçlerini yani toplumsallaşmayı içeren konuları kapsamaktadır. Bireylerin toplumsallaşmasını amaçlayan bu öğrenme alanı sosyal bilimlerin dallarından olan sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikolojiye odaklanarak disiplinler arası bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Öğrencilerin “ben” ve “biz” olma süreçlerini etkileyen kültürel, tarihi ve mekânsal faktörleri öğrenip değerlendirmeleri bu öğrenme alanının hedefleridir. Bu öğrenme alanı işlenirken öğrencilere sorumluluk ve saygı gibi değerler ile empati kurma, kronolojiyi algılama gibi becerilerin kazandırılması da amaçlanır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, [19.01.2019]). Bu öğrenme alanı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 24 sayfa, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 24 sayfa, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 26 sayfa ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 24 sayfa olmak üzere dört ders kitabında toplam 98 sayfa yer alacak biçimde

hazırlanmıştır. Bu öğrenme alanı ile ilgili toplumsal cinsiyet analizlerine aşağıda detaylı olarak yer verilmiştir.

3.1.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri

Öncelikli olarak öğrenme alanı içerisindeki görsellerin incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 303 adet insan içerikli görsel bulunduğu tespit edilmiştir. Bu görsellerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 1’de yer verilmiştir. Görsellerde kız- erkek çocukların ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 1: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	56	%19
Kız Çocuk	96	%32
Erkek	67	%22
Erkek Çocuk	80	%26
Topluluk	4	%1
Toplam	303	%100

Bu öğrenme alanında 96 kız çocuk, 80 erkek çocuk, 67 erkek, 56 kadın ve 4 topluluk görseli yer almaktadır. Tüm görsellerdeki bireyler sayıma tabi tutulurken 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sayfa dokuzda, 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sayfa 10’da yer alan İstiklal Caddesine ait dört adet topluluk görseli net bir sayım yapılamayacağından dolayı sayım dışı tutulmuştur. Fakat bu topluluk görseli incelendiğinde çoğunluklu olarak erkek bireylerin yer aldığı görülmektedir.

Birey ve Toplum öğrenme alanında çocuklara ait görseller incelendiğinde; kız çocuk görseline 4. sınıf ders kitabında 30 kez, 5. sınıf ders kitabında 26 kez, 6. sınıf ders kitabında 16 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 24 kez olmak üzere toplam 96 kez %32 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek çocuk görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 18 kez, 5. sınıf ders kitabında 32 kez, 6. sınıf ders kitabında 12 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 18 kez olmak üzere toplam 80 kez %26 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Birey ve Toplum öğrenme alanında yetişkinlere ait görseller incelendiğinde; kadın görseline 4. sınıf ders kitabında bir kez, 5. sınıf ders kitabında 22 kez, 6. sınıf ders kitabında 18 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 15 kez olmak üzere toplam 56 kez %19 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında

dokuz kez, 5. sınıf ders kitabında 21 kez, 6. sınıf ders kitabında 19 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 18 kez olmak üzere toplam 67 kez %22 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

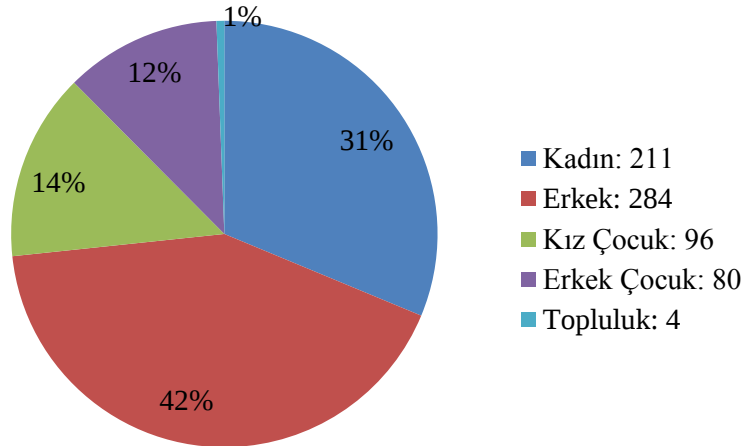
Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisindeki metinleri niceliksel olarak incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 372 adet insan içerikli ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo1.1’de yer verilmiştir. Metinlerde erkeklerin ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Tablo1.1: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	155	%41.6
Erkek	217	%58.4
Toplam	372	%100

Birey ve Toplum öğrenme alanında metinler niceliksel olarak incelendiğinde; kadınlara ait ifadeler 4. sınıf ders kitabında 44 kez, 5. sınıf ders kitabında 47 kez, 6. sınıf ders kitabında 48 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 16 kez olmak üzere toplam 155 kez %41.6 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkekler için ifadelerin ise 4. sınıf ders kitabında 49 kez, 5. sınıf ders kitabında 45 kez, 6. sınıf ders kitabında 73 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 50 kez olmak üzere toplam 217 kez %58,4 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Şekil 2: Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları

Birey ve Toplum öğrenme alanını niceliksel olarak bir bütün halinde ele aldığımızda görsel ve metinlerde cinsiyet temsilleri 675 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının 80 kez (%12), kız çocuklarının 96 kez (%14), kadınların 211 kez (%31) ve erkeklerin 284 kez (%42) görsel ve metinlerde yer aldığı belirlenmiştir. Öğrenme alanı içerisinde erkeklerin niceliksel olarak önceliklendirildiği tespit edilmiştir. Cinsiyet temsillerinin niceliksel olarak incelemenin yanında niteliksel olarak incelediğimizde ise öncelikle bu öğrenme alanında kadın ve erkelerin özel ve kamusal alanlarda görünürlükleri incelenmiştir.

3.1.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri

Birey ve Toplum öğrenme alanında yer alan kadın ve erkeklerin özel alan ve kamusal alanda görünürlükleri incelediğimizde öncelikli olarak özel alan içerisinde yer alan görseller ele alınmıştır. Öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 303 görselin cinsiyetlere göre özel alan dağılım oranlarına Tablo 1,2’de yer verilmiştir. Görsellerde özel alanlarda ağırlıklı olarak kadınların ve kız çocuklarının yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 1.2: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	32	%36
Kız Çocuk	22	%24.5
Erkek	16	%18
Erkek Çocuk	19	%21.5
Toplam	89	%100

Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan bireylerin özel alanlarda gösterilme oranları tablo 1.1’de gösterildiği gibidir. Kız çocukları bu öğrenme alanı içerisinde 5. sınıf ders kitabında beş kez, 6. sınıf ders kitabında üç kez, 7. sınıf ders kitabında 14 kez olmak üzere 22 kez ve %24,5 oranında özel alan içerisinde yer almıştır. 4. sınıf ders kitabında ise hiç özel alan görseli yer almadığı tespit edilmiştir. Erkek çocukları ise özel alan içerisinde şu şekilde yer almaktadır: 5. sınıf ders kitabında altı kez, 6. sınıf ders kitabında iki kez ve 7. sınıf ders kitabında 11 kez.

Özel alan içerisinde yer alan çocuk görselleri incelendiğinde kız ve erkek çocukların anne ve babaları birlikte bulunduğu görsel sayısının sadece yedi olduğu belirlenmiştir. Söz konusu ders kitaplarında çocukların her zaman anneleri ile birlikte gösterildiği, babaları ile birlikte olduğu görsellere bir kez yer verildiği tespit

edilmiştir. Çocukların sadece anneleri ile yer aldığı görsel sayısı dokuzdur. Bu oran çocukların babaları ile görsellerde yer alma sayısından dokuz kat fazladır. Bu verilerden anlaşılabacağı gibi özel alan görsellerinde çocuğun bakımı ve çocukla ilgilenmeye dair birçok sorumluluk annenin görevi gibi aktararak, kadın sürekli çocuklar ile birlikte ve anne olarak gösterilmiştir.

Resim 1: Aileiçi İletişim Anne Çocuk Görselleri ile Aktarılır.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 10.

Resim 1.1: Anne ve Çocuk Her Zaman Birarada.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 10.

Resim 1.2: Aileiçi İletişim Örneklerinde Anne ve Çocuk.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 12.

Resim 1.3: Hasta Çocukla İlgilenen Kadınlar.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 23.

Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde erkeklerin 16 kez %18 oranında özel alanlar içerisinde yer aldığı, kadınların ise erkeklerin iki katı olarak 32 kez %36 oranında özel alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların ağırlıklı olarak çocukların yanında ve özel alanda yer aldığı görülmektedir. Erkeklerin kamusal alanda, ise iş ve sosyal yaşam içerisinde daha fazla sunulduğu tespit edilmiştir.

4. sınıf öğrenme alanı içerisinde 10 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Fakat bu görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu özel alana dair hiç görselin yer almadığı tespit edilmiştir. 5. sınıf öğrenme alanı içerisinde özel alanda yer alma

oranları erkeklerde altı kez %28,5 oranında, kadınlarda ise erkeklerin tam iki buçuk katı 15 kez ile %68 oranındadır. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde tam 15 kez özel alan içerisinde anne rolünde çocukların yanında aktarılmıştır. Erkeklerin ise sadece altı kez aile içerisinde yer aldığı 15 kez ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Özel alan görselleri incelendiğinde aile içerisinde yer alan erkeklerin her zaman kadınlarla birlikte gösterildiği, kadının olmadığı bir özel alan görseline bu öğrenme alanı içerisinde yer verilmediği tespit edilmiştir.

Resim 1.4: Aile İçerisinde Kadınlar.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 21.

Görsellerden de anlaşılacağı gibi özel alan kadınlar ile ilişkilendirilmiştir. Görsel özel alanlar içerisinde kadınlardan ve ortalarına aldıkları aile babasından oluşmaktadır. Baba- erkek burada ailenin merkezinde yer almaktadır. Erkekler aile içerisinde kadınların göre ortalama 1/10 oranında ve her zaman kadınlar ile birlikte gösterilmiştir. Öğrenme alanında özel alan ve kadın birbiriyle bağlantılı olarak gösterilmiş, kadın olmayınca aile de olmadığı mesajı verilmiştir. Aileyi kadınla ilişkilendirmek eril bir anlayıştır. Çeşitli nedenlerle tek ebeveynli olan aileleri; annesi veya babası olmayan çocukları ve ailelerini, boşanmış aileleri, dahası kurumda yaşayan çocukları yok sayan bir tutumdur (Gümüsoğlu, 2016, 41). Öte yandan bu durum kadınlara yapılan cinsiyet ayrımının yanında erkek bireylere de yapılan bir ayrımcılıktır. Erkekler baba, dede, ağabey olarak bir aile olabilir. Bu cinsiyetçi ayrım her iki cinse de zarar vererek çocuklara örtük iletilerle yanlış ve eril toplumsal roller aktarılmaktadır.

6. sınıf öğrenme alanı incelediğinde ise özel alanlarda yer alma sayıları ise erkeklerde iki kez %10,5 oranında, kadınlarda ise 6 kez ile %33 oranındadır. Bu öğrenme alanı içerisinde de özel alan içerisinde gösterilen erkeklerin her zaman kadınlarla birlikte gösterildiği, kadının olmadığı bir özel alan görseline bu öğrenme alanı içerisinde de yer verilmediği tespit edilmiştir. Farklı yazarlara ait olmasına rağmen incelenen ders kitaplarında özel alan aile ve kadın birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Bu durum ders kitaplarının eril ideolojilerden etkilendiğini ve kadınları özel alanlar içerisine ait olarak gösterildiği kanıtlamaktadır. 7. sınıf öğrenme alanı incelediğinde özel alanlarda yer alma sayıları ise erkeklerde sekiz kez %47 oranında, kadınlarda ise 11 kez ile %73 oranındadır. İlk defa bu öğrenme alanı içerisinde erkekler iki kez çocuklarla yanlarında kadınlar olmadan baba ve dede kimliğinde onlarla ilgilenirken yer verildiği tespit edilmiştir. Bu durum ders kitaplarında içerisinde toplumsal cinsiyetin eşitliğinin gelişmesi açısından önemlidir. Erkekler ilk defa yanında kadın olmadan çocukları ile ilgilenerek çocukların sadece kadınların sorumluluğunda olmadığını aktarmıştır. Fakat bu durum sadece bu öğrenme alanı içerisinde iki görsele aittir. Bunlardan biri bilgisayar başındaki bir erkek yetişkine ve çocuğa aittir. Burada dikkat çekici bir diğer nokta teknoloji ve erkek ilişkisidir. Ders kitabı içerisinde teknoloji ile ilgilenen her zaman erkekler ilişkilendirilmiştir. Kadınlar bu alanın tamamen dışında tutulmuştur. Çocuklara bilgisayar öğreten anne ve büyükanne değil sadece babadır. Baba- çocuk teknoloji ile konusunda birlikte anne olmadan ders kitabında yer almıştır. Bunun dışında bu öğrenme alanı içindeki yer alan bütün görsellerde de aile içerisinde gösterilen erkekler her zaman kadınlarla birlikte gösterildiği tespit edilmiştir.

Resim 1.5: Baba Çocuğuna Teknoloji Konusunda Yardım Eder.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 10.

Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin özel alan görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 127 özel alana ait ifade olduğu tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 1.3’de yer verilmiştir. Metinler incelendiğinde kadınların ağırlıklı olarak özel alanlar içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Tablo 1.3: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkeklerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	70	%55
Erkek	57	%45
Toplam	127	%100

Bu öğrenme alanındaki metinlerdeki özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde erkeklerin 57 kez %45 oranında özel alanlar içerisinde yer aldığı, kadınların ise 70 kez %55 oranında özel alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Oranlardan anlaşılacağı gibi öğrenme alanı metinlerinde her iki cinsiyete de özel alanlar içerisinde çok yakın oranlarda yer verilmiştir.

4. sınıf öğrenme alanında bireyler 38 kez, 5. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler 40 kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler 34 kez ve 7. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler 15 kez toplamda 127 kez özel alanlara ait ifadelere yer verildiği tespit edilmiştir. Kadınlar öğrenme alanı içerisinde 35 kez anne, 12 kez teyze, 11 kez abla, altı kez babaanne, üç kez hala, iki kez anneanne ve bir kez kayınvalide sıfatıyla aile içi rollerde ve akrabalık bağı içerisinde toplam 70 kez %55 oranında metin içerisinde yer almıştır. Erkekler ise 41 kez baba, sekiz kez dede, altı kez ağabey ve bir kez de amca, dayı sıfatıyla aile için rollerde toplamda 57 kez %45 oranında metin içerisinde yer almıştır.

Bu öğrenme alanı bireylerin özel alanlara görünürlük düzeyleri bütün olarak ele alındığında görsel ve metinlerde toplam 175 kez bireylerin özel alanlar içerisinde aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar toplamda 102 kez, erkekler ise 73 kez özel alan içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Kadınlar sıklıkla aile içerisinde ve anne rolünde gösterilmiştir.

Birey ve Toplum öğrenme alanında yer alan görsellerdeki kadın ve erkeklerin kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 303 görselin cinsiyetlere göre kamusal alan dağılım oranlarına Tablo 1,4 ‘de yer verilmiştir. Görsellerde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 1.4: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	24	%11,4
Kız Çocuk	74	%35,4
Erkek	50	%23,9
Erkek Çocuk	61	%29,1
Toplam	209	%100

Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan bireylerin kamusal alanlarda gösterilme oranları tablo 1.4’de gösterildiği gibidir. Kız çocukları 4. sınıf ders kitabında 30 kez, 5. sınıf ders kitabında 21 kez, 6. sınıf ders kitabında 13 kez, 7. sınıf ders kitabında 10 kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde 74 kez %23,9 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır. Erkek çocukları ise 4. sınıf ders kitabında 18 kez, 5. sınıf ders kitabında 26 kez, 6. sınıf ders kitabında 10 kez, 7. sınıf ders kitabında yedi kez toplamda 61 kez 29,1 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır.

Bu görseller incelendiğinde Birey ve Toplum öğrenme alanında kamusal alanlarda 74 kez ile en fazla kız çocukları görseli bulunmaktadır. Öğrenme alanı görsellerden sekiz tanesi ders kitabının aktarımında eşlik eden kitabın anlatıcı öznesi olan Bilge adlı kız öğrenciye aittir. Diğer 66 görsel incelendiğinde kız çocuklarının 41 kez sınıf içerisinde öğrenci olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Bu oran erkek çocuklarında 31’dir. Kız çocukları yedi kez oyun oynarken yer almıştır. Sekiz kez ders çalışırken, dört kez arkadaşları ile birlikte öğrenme alanı içerisinde yer alan kız çocukları iki kez de keman çalarken, kitap okurken ve geleceğe dair hayallerini veya yeteneklerini anlatırken yer almıştır.

Öğrenme alanında içerisinde 61 kez kamusal alanlarda yer alan erkek çocuk görselleri incelendiğinde, erkek çocuklar 31 kez sınıf içerisinde öğrenci olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Oyun oynayan erkek çocuk görseline öğrenme alanında 10 kez yer verilmiştir. Bunun yanında yedi kez arkadaşlarıyla birlikte gösterilen erkek

çocukları dört kez de ders çalışırken aktarılmıştır. Geleceğe dair hayallerini ve yeteneklerini anlatan erkek çocuk görseli dörttür. İki kez yetişkinler ile sohbet ederken, bir kez de kitap okurken, yemek yerken ve resim yaparken yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında içerisinde yer alan çocukların özel alan kamusal alan görünürlük düzeyleri bir bütün olarak ele alındığında kız çocuklarının bu öğrenme alanı içerisinde 22 kez %24,5 oranında erkek çocuklarının ise 19 kez %21,5 oranında özel alanlarda aile içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında da çocukların özel alanlarda annelerinin yanında olduğu ya da anneleri ve babaları ile birlikte olduğu tespit edilmiştir. Sadece baba ile çocukların birlikte olduğu görsel ve metinler bu öğrenme alanı içerisinde sadece bir kez yer verildiği tespit edilmiştir. Çocukların kamusal alanlarda yer alma düzeyleri incelendiğinde ise kız çocukları kamusal alan içerisinde 74 kez %35,4 oranında, erkek çocukları 61 kez %29,1 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde çocuklar kamusal alan içerisinde çoğunlukla öğrenci olarak aktarılmıştır. Kız çocukları 47 kez, erkek çocukları 31 kez öğrenci olarak aktarılmıştır. Oyun oynayan çocuk görselleri incelendiğinde kız çocukları %8 oranında 8 kez, erkek çocukları %12,5 oranında 10 kez oyun oynarken bu öğrenme alanında yer almıştır. Bunların dışında bu öğrenme alanı içerisinde çocuklar kitap okurken, ders çalışırken ve bilgisayarın başında vb. şekilde yer almışlardır. Bu öğrenme alanında yer alan çocuk figürlerinde özel ve kamusal alana ait toplumsal cinsiyete dayalı yansımalar ve iş bölümüne dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin kamusal alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde kadınların 24 kez %11,4 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı, erkeklerin ise kadınların 50 kez %23,9 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. 4. sınıf öğrenme alanı içerisinde 10 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde kamusal alanlarda yer alma sayıları ise kadınların bir kez %10 oranında erkeklerin ise dokuz kez %90 oranında kamusal alan içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca sadece bir kez kamusal alan içerisinde yer alan kadının alanda yine çocuklar arasında aktarıldığı tespit edilmiştir. Kamusal

alan içerisinde kadın toplumsal cinsiyet kalıplarının kadınlara uygun gördüğü mesleklerden biri olan ilkokul öğretmeni olarak yer almaktadır.

Resim 1.6: Kadın Öğretmenlik Mesleğinde Çocuklar ile Birlikte.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 10.

Erkeklerin ise bu öğrenme alanında kamusal alanlarda dokuz kez yer aldığı görülmektedir. Dokuz kez meslek sahibi olarak kamusal alanlarda yer alan erkeklerin kadınların aksine hiçbir şekilde çocuklarla gösterilmediği her zaman tek başına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf öğrenme alanı içerisindeki görsellerde kadınların yedi kez, erkeklerin ise 15 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde altı kez kamusal alanda meslek sahibi olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Fakat bu öğrenme alanı içerisinde ağırlıklı olarak aile içerisinde sürekli çocuklar ile birlikte gösterilen kadınların kamusal alanda iş yaşamında da yanlarında sürekli çocuk ve erkeklerin bulunduğu tek başlarına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir.

Resim 1.7: Kadınlar Meslek Olarakta Çocuklar ile Birlikte Aktarılır.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 28.

Erkeklerin ise sadece 6 kez özel alan içerisinde yer aldığı 15 kez ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. 10 kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan erkeklerin beş kez de sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin iş yaşamında kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 8 kez (%38) iş yaşamında tek başına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Resim 1.8: Meslek Sahibi Erkek Birey

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 14.

Resim 1.9: Meslek Sahibi Erkek Bireyler Her Zaman Tek Başına.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 28.

6. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere ait 37 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerde kadınlar 18 kez yer almaktadır. Kamusal alanlarda 12 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Kamusal alanda kadınlar 11 kez iş yaşamında meslek sahibi olarak gösterilirken, bir kez de yardıma muhtaç ve

kahraman askerlerin yardım ettiği ihtiyaç sahibi yaşlı bir teyze olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde bir kez tarla da çay toplarken erkek ve çocuklar olmadan tek başlarına yer almışlardır.

Erkeklerin 17 kez ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. 12 kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan erkeklerin üç kez de sosyal yaşamın içerisinde hakkını arayan bilinçli sorumlu vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin iki kez de tarihimizde büyük öneme sahip, büyük Türk halk ozanı Yunus Emre olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Erkeklerin iş ve sosyal yaşam içerisinde kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 8 kez (%42) iş ve sosyal yaşamında tek başına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Öğrenme alanı içerisinde kadınlar sadece tarlada çay toplarken yalnız aktarılmıştır. Öğrenme alanında dikkat çekici bir diğer nokta ise sosyal yaşam içerisinde yer alan erkeklerin ise sorumlu bilinçli haklarını bilen ve haklarını arayan bir vatandaş olarak yansıtılmasıdır. Kadınların muhtaç, erkeklerin ise sorumluluk sahibi bilinçli bireyler olarak, cinsiyetçi iletilerle öğrenciye aktarıldığı görülmektedir.

Resim 1.10: Hakkını Arayan Bilinçli Vatandaş.

Yılmaz, Faruk Gökalp, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi. 33.

7. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere ait 32 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerde kadınlar 15 kez yer almaktadır. Kadınların kamusal alanlarda dört kez yer aldığı tespit edilmiştir. Kamusal alanda kadınlar üç kez iş yaşamında meslek sahibi olarak gösterilirken, bir kez de eşinin yanında engelli bir vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Kadınlar bu öğrenme

alanı içerisinde sadece bir kez bilgi veren öğretmen olarak, erkek ve çocuklar olmadan tek başlarına yer almışlardır.

Erkeklerin ise bu öğrenme alanında 17 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkekler bu öğrenme alanı içerisinde dokuz kez kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerle; dört kez günlük hayatın içerisine vatandaş, iki kez meslek sahibi, birer kez de Türk tarihinin önemli şahsiyetleri Mustafa Kemal Atatürk, Mevlana, Nasrettin Hoca olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir. Erkekler aile içerisinde ve iş yaşamında kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 5 kez tek başına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 105 kamusal alana ait ifadeler tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 1.5’ de yer verilmiştir. Metinler incelendiğinde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 1.5: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	20	%18.3
Erkek	85	%81.7
Toplam	105	%100

Bu öğrenme alanındaki metinlerin kamusal görünürlük düzeyleri incelendiğinde bireyler 4. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 27 kez, 5. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 12 kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 40 kez, 7. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 25 kez toplamda bu öğrenme alanı içerisindeki metinlerde 104 kez bireylerin kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar dokuz kez öğrenci olarak isimleriyle, sekiz kez meslek sahibi, altı kez kız öğrenci, iki kez engelli vatandaş ve bir kez de komşu olarak toplam 26 kez yer almıştır. Erkekler ise bu öğrenme alanı içerisinde 38 kez meslek sahibi, 16 kez Türk tarihinin en önemli şahsiyetleri Mustafa Kemal Atatürk, Kaşgarlı Mahmud, Mevlana Celaleddin Rumi, Yunus Emre, Hacı

Bektaşı Veli, Karamanoğlu Mehmet Bey olarak yer almıştır. Öğrenme alanı içerisinde tarihi şahsiyetlerin tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Kadın kahramanlara yer verilmemiştir. Bunun dışında 14 kez vatandaş, altı kez sığınmacı, altı kez öğrenci olarak ismen, dört kez engelli vatandaş olarak ve bir kez de arkadaş olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel alan kamusal alan görünürlükleri bir bütün olarak ele alındığında yetişkin bireylerin 175 kez özel alanlarda, 179 kez ise de kamusal alanlarda yer aldıkları tespit edilmiştir. Kadınların görsel ve metinlerde 102 kez %58,2 oranında özel alanlar da, 44 kez %24,5 oranında ise de kamusal alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise 73 kez %41,8 oranında özel alanlarda, 135 kez %75,5 oranında ise de kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların özel alanlarda görünürlük düzeyleri erkeklerin iki katı iken, kamusal alanlarda erkekler kadınların iki katı oranında görünürlük düzeyleri olduğu tespit edilmiştir. Oranlardan anlaşılacağı gibi kadınların bu öğrenme alanında ağırlıklı olarak yer aldığı alanlar çocukların yanında ev ortamındadır. Erkekler ise iş ve sosyal yaşama içerisinde kamusal alanda daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu öğrenme alanı içerisinde erkek bireyler kamusal alanlarda yüceltilirken kadınların çoğunlukla özel alanlara gösterildiği tespit edilmiştir.

3.1.3. Meslekler ve Cinsiyet

Birey ve Toplum öğrenme alanında yer alan mesleklerini incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde görsellerde 56 kez, metinlerde 39 kez olmak üzere toplam 95 kez bireylerin meslek sahibi olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Mesleklerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 1,6'da yer verilmiştir.

Tablo 1.6: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlerine göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	28	%29.5
Erkek	67	%70.5
Toplam	95	%100

Bu öğrenme alanında sınıf düzeylerine göre meslekler ve cinsiyetler incelendiğinde 4. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde bireylerin 23 kez meslek sahibi olarak yer verildiği tespit edilmiştir. Kadınlar görsellerde bir kez, metinlerde üç kez olmak üzere toplamda dört kez %17,3 oranında meslek sahibi

olarak gösterilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde kadınların meslek olarak üç kez çocukların arasında öğretmen olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Bir kez de bankacı olarak aktarılan kadınlara bunun dışında öğrenme alanı içerisinde meslek sahibi olarak yer verilmediği görülmüştür. 4. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde erkeklerin görsellerde dokuz kez, metinlerde 10 kez olmak üzere toplamda 19 kez %82,7 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde sekiz kez ressam, yedi kez engelli sporcu, iki kez tasarımcı, bir memur ve esnaf olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 1.7: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Öğretmen(3)	Ressam (8)
Bankacı	Sporcu(7 defa)
	Tasarımcı (2)
	Memur
	Esnaf

5. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde bireylerin 24 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar görsellerde altı kez, metinlerde iki kez olmak üzere toplamda sekiz kez %33 oranında meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde; üç kez öğretmen, iki kez acil tıp teknisyeni, bir kez çocuk doktoru, temizlik elemanı ve kuaför olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde erkek bireylerin görsellerde dokuz kez, metinlerde yedi kez olmak üzere toplamda 16 kez %67 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde dört kez temizlik elemanı, üç kez okul müdürü, iki kez belediye çalışanı, iki kez şoför, bir kez de cumhurbaşkanı, esnaf ve traktör şoförü aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 1.8: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Öğretmen(3)	Temizlik Elemanı (4)
Acil Tıp Teknisyeni (2)	Okul Müdürü (3)
Çocuk Doktoru	Belediye Çalışanı (2)
Temizlik Elemanı	Acil Tıp Teknisyeni (2)
Kuaför	Şoför (2)
	Cumhurbaşkanı
	Traktör Şoförü
	Esnaf

6. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde bireylerin 36 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar görsellerde 11 kez metinlerde iki kez olmak üzere toplamda 13 kez %36 oranında meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde; dört kez tarlada çalışırken, üç kez tiyatro sanatçısı, iki kez müdür, iki kez çağrı merkezi elemanı, bir kez de memur ve mühendis olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri ise görsellerde 12 kez, metinlerde 11 kez olmak üzere toplamda 23 kez %64 oranındadır. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde yedi kez asker, dört kez tiyatro sanatçısı, iki kez doktor, iki kez acil tıp teknisyeni, iki kez başhekim, iki kez müdür, bir kez de cumhurbaşkanı, öğretmen, profesör, memur, çağrı merkezi elemanı ve muhtar olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 1.9: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri	
Tarla İşçisi (4)	Asker (7)	Çağrı Merkezi Elemanı
Tiyatro Sanatçısı (3)	Tiyatro Sanatçısı (4)	Memur
Müdür (2)	Doktor (2)	Muhtar
Çağrı Merkezi Elemanı (2)	Başhekim (2)	Öğretmen
Memur	Müdür (2)	Profesör
Mühendis	Cumhurbaşkanı	

7. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde bireylerin 12 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar görsellerde üç kez %25 oranında meslek sahibi olarak gösterildiği metinlerde ise meslek sahibi kadın bireylere hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Kadınların meslekleri sadece üç kez çocukların arasında öğretmen olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde erkek bireylerin görsellerde iki kez, metinlerde yedi kez olmak üzere toplamda dokuz kez %75 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit

edilmiştir. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde yedi kez doktor, bir kez bilim insanı ve bir kez de davulcu olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 1.10: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Öğretmen (3)	Doktor (7) Bilim İnsanı Davulcu

Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisindeki meslekler bir bütün olarak incelendiğinde kadınların 28 kez %29,5 oranında, erkeklerin 67 kez %70,5 oranında meslek sahibi olarak aktarıldığı belirlenmiştir. Meslekler incelendiğinde kadınların en fazla dokuz kez öğretmenlik mesleğini yaparken aktarıldığı tespit edilmiştir. Özel alanlarda ağırlıklı olarak anne rolünde çocukların arasında yer alan kadınların meslek olarak da çocukların arasında aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkekler ise öğretmen olarak bu öğrenme alanında sadece bir kez yer almıştır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uygun olarak ders kitaplarında kadınlar ve erkekler cinsiyetlerine uygun görülen mesleklere yönlendirildiği görülmektedir. Kadınlar anaç özelliklerle ve hizmet etmekle tarif edilen mesleklere yönetilirken erkeklerin bağımsızlık, liderlik ve güç gerektiren mesleklerde aktarıldığı tespit edilmiştir.

Bununla beraber bu öğrenme alanı içerisinde tek başına çalışan bir kadın görseline dört kitapta da nerdeyse hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. İncelenen ders kitaplarında iş yaşamında kadınlar sürekli erkekler ve çocukların arasında yer almıştır. Erkekler ise iş yaşamında sadece bir kez çocukların yanında gösterilmiştir. İş yaşamında meslek sahibi olarak her zaman bireysel gösterildiği tespit edilmiştir. Örneğin bu öğrenme alanı içerisinde her iki cins de doktor olarak yer almıştır. Fakat erkek bireyler ya tek başına ya da yanlarında erkek bir yetişkin varken gösterilirken kadın birey ise çocuk doktoru ve yanlarında çocuk varken bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Resim 1.11: Kadın Sıklıkla Çocuk Doktoru Olarak Aktarılır.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 28.

Resim 1.12: Erkekler Mesleki Olarak Her Zaman Bireyseldir.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 12.

Sonuç bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklerin cinsiyete dayalı yansımalar ve cinsiyete dayalı iş bölümüne ayrıldığı erkeklerin hem görsellerde hem de metinlerde ön planda çıkarıldığı, sanat ve spor alanında da sadece erkeklerin önceliklendirildiği ve kadınların bu alanlarda tamamen yok sayıldığı tespit edilmiştir.

3.1.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı

Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan isimleri incelediğimizde bu öğrenme alanında toplam 138 isme yer verildiği tespit edilmiştir. Bu isimlerden 91 tanesi erkek ismi, 47 tanesinin ise kadın ismi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1.11: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	47	%34
Erkek	92	%66
Toplam	139	%100

Kadın ve erkek isimlerinin sınıf düzeylerine göre dağılım oranları incelendiğinde 4. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanında 32 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 20 kez %61,2 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri 12 kez %38,8 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 5. Sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanında 33 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 16 kez %48,4 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri 17 kez %51,6 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde sadece 5. sınıf ders kitabında kadın isimlerinin erkek isimlerinden fazla yer aldığı tespit edilmiştir. 6. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanında 48 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri 16 kez %33,3 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri kadın isimlerinin tam iki katı 32 kez %66,6 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 7. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanında 26 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri iki kez %7,7 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri kadın isimlerinin tam iki katı 24 kez %92,3 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan isimler sınıf düzeylerine göre tablolar halinde listelenmiştir.

Tablo 1.12: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri	
April Deniz (3)	Carlos Tiscar(3)	Emre Koray
Büşra(2)	Picasso(2)	Mert
Narin(2)	Adnan Turani	Miro
Yağmur (2)	Barış	Osman
Ayça	Bedri Rahmi Eyüboğlu	Piet Pedersen
Bilge	Botero	Rahmi
Zehra	Ceyhun	Selçuk Demirel
	Dali	Serkan
	Efe	

Tablo 1.13: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Ayşe (5) Sevgi (4) Hatice (3) Ayşegül (2) Hande (2) Zeynep	Ahmet(4) Ufuk (4) Yusuf (3) Mehmet (2) Burak Fatih Mustafa Kemal Atatürk

Tablo 1.14: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Burcu (5) Melek (5) Halime (3) Fulya (2) Fatma	Malili MamoudouGassama (6) Muhammed Ahmet (5) Tufan Gündüz Yunus Emre (5) Christy Brown Hacı Bektaş Veli (2) Ethem Mevlana Celaleddin Rumi (2) John A. Davis Murat (2) Mahmud Rasim (2) Mehmet Mustafa Kemal Atatürk

Tablo 1.15: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Öznur Özdiñ Nazlı Buğdaycı	Ahmet (10) Nasreddin Hoca Nuri (4) Yusuf Hasan (2) Edward Norton Antoine De Saint Lorenz Atatürk Gutenberg Mevlana Celaleddin Rumi

Öğrenme alanı içerisinde kullanılan isimler incelendiğinde ise kullanılan erkek isimlerinin sanat, siyaset, edebiyat alanında önemli şahsiyetlere ait isimler olduğu tespit edilmiştir. Kullanılan erkek isimlerinin 8 tanesi dünyanın ve Türkiye'nin en önemli ressamlarına ait isimlerdir. Bu isimler Picasso, Dali, Miro, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Adnan Turani, Botero, Selçuk Demirel, Piet Pedersen'dir. Bunun dışında Türk tarihinin en önemli şahsiyetlerine ait isimlerde sıklıkla bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bu isimlerin başında ulu önder Mustafa Kemal Atatürk, Mevlana Celaleddin Rumi, Yunus Emre Hacı Bektaş Veli ve Nasreddin Hoca gelmektedir. Modern matbaacılığın babası olarak kabul edilen Gutenberg ve yazar Antoine De Saint, Christy Brown, John A. Davis, Edward

Norton Lorenzve dünyaca ünlü mobilya tasarımcısı Carlos Tiscar bu öğrenme alanı içerisinde yer alan önemli şahsiyetlerdir.

Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan kadın isimleri incelendiğinde ise kadın isimlerinin erkek isimleri gibi sanat, siyaset, edebiyat vb. alanında başarılı olmuş kişilerden değil ağırlıklı olarak kız öğrencilere verilen gündelik isimlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Hatta bu öğrenme alanı içerisinde başarılı olmuş kadın şahsiyetlerin ya da kadın kahramanlardan bahsedilmediği tespit edilmiştir.

Bununla birlikte bilindiği gibi bireylere isim verme sosyal bir süreçtir. Hiçbir zaman kişi isimleri geliş güzel verilmez. İsim verme süreci ailenin dolayısıyla toplumun yapısını, değerlerini, ahlak ve inancını en önemlisi de isim sahibi olacak kişiden beklentilerini kapsayan sosyolojik bir süreçtir. Bu nedenle kişi isimleri bireyleri tanımlamanın yanında kişinin ait olduğu topluma ilişkin geniş betimleyici bulgular sunmaktadır (Yıldırım, 2016, 910). Ders kitaplarında kullanılan erkek ve kadın isimleri arasında anlam, ton ve tını bakımından farklılıklar bulunduğu tespit edilmiştir. Erkeklerle verilen isimler ton, tını ve anlam bakımından iktidar ve gücü vurgulamaktadır. Kadınlara verilen isimler ise saflık, güzellik, temizlik ve en önemlisi itaatkârlık özelliklerine uygunluk yansıtmaktadır.

Örneğin bu öğrenme alanı içerisinde en çok kullanılan öğrenci isimlerini inceleyecek olursak; Narin “İnce yapılı, zarif.” Melek “Terbiyeli, uysal kimse.” Nazlı ise “Naz yapan, kendini ağıra satan, işveli, edalı.” anlamına gelmektedir” (TDK, [21.04.2019]). Fakat öğrenme alanı içerisinde yer alan öğrenci isimlerinden 19 kez yer alan Ahmet ismi “Övülmeye layık, övülmüş”ve dört kez yer alan Mustafa ismi “Seçilmiş, seçkin.” anlamına gelmektedir” (TDK, [21.04.2019]). Mahmut ismi “Övülmüş, övülmeye değer.” anlamına gelirken öğrenme alanında yer alan Fatma ismi “Çocuğunu sütten kesen kadın” Halime ismi ise “Yumuşak huylu, sert olmayan.” anlamına gelmektedir (TDK, [21.04.2019]). Bu örneklerden anlaşılacağı gibi bu öğrenme alanı içerisinde yer alan kadın isimleri ile erkek isimleri arasında niceliksel bir fark olduğu kadar anlam bakımından da niteliksel olarak fark bulunmaktadır. Erkek isimleri iktidarı gücü vurgularken kadın isimleri daha çok masum, saf ve edilgen olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak geliş güzel verildiği düşünülen kişi isimlerin aslında toplumun kadınlık, erkeklik algısını yansıttığı ve ders kitaplarında bilinçli ve bilinçsiz olarak

bu algı doğrultusunda toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerisinde erkekleri güçlü, kadınları ise pasifize edilmiş biçimde yansıttığı görülmektedir.

3.1.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Unvan ve Nitelemeler

Birey ve Toplum öğrenme alanı içerisinde bireylere aile içi ve mesleki nitelemelerin dışında bireylere yönelik olarak kullanılan sıfatlar ve nitelemeler incelendiğinde ise bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklerle yönelik olarak 35 adet niteleme tespit edilmiştir. Bu nitelemelerden 15 tanesi kadınlara yönelik olarak, 20 tanesi ise erkeklerle yönelik olarak kullanılmıştır.

Tablo 1.16: Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın İsimleri	Erkek
Kadın (5) Yaşlı Teyze (5) Hanım (4) Bayan	Bey (12) Erkek (3) Hoca (2) Kahraman (2)

Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesiyle sadece beş kez yer almışlardır. Bunun dışında bir yaşlı teyze sıfatıyla beş kez, olarak beş kez, hanım sıfatıyla ve bir kez de cinsiyeti belirtmek için kadın kelimesi yerine bir hitap kelimesi olan bayan kelimesi bu öğrenme alanı içerisinde aile dışı ve meslek dışı nitelemeler içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Erkeklerin ise bu öğrenme alanı içerisinde 12 kez isimlerin yanına kullanılan bey unvanı yer aldıkları tespit edilmiştir. Bunun dışında üç kez cinsiyetini ifade eden erkek kelimesi, iki kez de kahraman ve hoca nitelemeleri ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi kadınlar ve erkelere kullanılan sıfat ve nitelemeler arasında ciddi fark vardır. Sonuç olarak öğrenme alanı içerisinde yer alan unvanlar eril ideolojiler etrafında şekillenerek cinsiyetçi nitelemelere yer verildiği tespit edilmiştir.

3.1.6. Cinsiyetçi İfadeler

Birey ve Toplum öğrenme alanı incelendiğinde bu öğrenme alanı içerisinde görsellerde ve metinlerde cinsiyetçi ifadelere yer verildiği tespit edilmiştir. Ders kitabında “Annemin üzerinde çamaşır yıkadığı bir tahtası vardı. Tabii, annem çamaşır yıkayacağı zaman” ifadeleri yer almaktadır (Tüysüz, 2018,23).Bu ifadelere

Çamaşır yıkamak annenin görevi gibi amaşırkların yıkandığı tahtaya “Annemin tahtası” denilmesi göze çarpmaktadır. Ayrıca amaşır yıkama tahtası ve elde çamaşır yıkama dönemi günümüzden yıllar önce son bulmuş bir dönemdir. Artık birçok evde çamaşır makineleri mevcuttur ve öğrenciler çamaşır yıkama tahtasını ne olduğunu anlamlandırma da sıkıntı yaşanabilir. Bu bilgi güncel olmayan ve günümüz çocukları için anlam içermeyen bir bilgidir. Yine “Kahvaltı bittikten sonra annemize “Eline sağlık” deyip teşekkür etmek.” (şahin, 2018, 19). “Annem yemek yaparken sofranın kurulmasına yardımcı olurum.” (şahin, 2018, 23) ifadeleri ile ders kitabında yemek yapmak sofrayı kurmak annenin bir görevi olarak gösterilmiştir. Buradan ders kitabında ev işlerinde toplumsal cinsiyete kalıpyargılarına dayalı bir ayrışma olduğu ortaya sonucu doğurabilir.

Ders kitabında bireylerin iş yaşamları aktarılırken de cinsiyetçi ifadeleri yer verildiği tespit edilmiştir. Erkeğin kadın müdüre karşı duyduğu n yargıyı anlatan bir okuma parçasında cinsiyet ayrımcılığı göze çarpmaktadır. Okuma parçasında;

“Kadın bir müdürün gelecek olmasına üzülüyordum. Çünkü kadınların iş yaşamında başarılı olamayacağına hatta idarecilik yapamayacağına inanıyordum. İlk bir hafta uzak durmaya çalıştım. İlk haftanın sonunda bir raporu imzalatmak için odasına gitmek zorunda kaldım. Ayaklarım detaya geri geri gidiyordu.” İfadeleri çok dikkat çekicidir (Yılmaz ve diğ., 2018, 25).

Bu kadar cinsiyetçi ifadenin sonunda; “O kadar sıcakkanlı ve mtevaziydi ki tüm n yargılarım için kendimi çok suçlu hissettim. Çok tertipli, azimli ve çalışkandı. Ayrıca hepimize çok değer veriyordu. şimdi onu çok takdir ediyorum (Yılmaz ve diğ., 2018, 25). İfadeleri ile metinde cinsiyet ayrımına dayanan tutumunun yanlış olduğunu kabul etmekle beraber kadın müdür sadece her insanda bulunan ya da bulunması gereken insani özellikler ile aktarılmış ve iş yaşamında kadın-erkek eşitliğine dair herhangi bir ifadeye hiçbir şekilde yer verilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca başlangıçta olumsuz bir algıyı vurgulayıp, sonrasında olumlu ifadelerle bir geçiş yapılması çok mümkün değildir. İlk oluşan algı her zaman daha kalıcıdır. Öğrencilerin ilk duydukları ifade de kesinlikle cinsiyet ayrımcılığıdır. Öğrencilerin zihninde kalıcılığı daha fazla olacağı düşünülmektedir.

Yine bu öğrenme alanı içerisinde “rneğin eşine kızan bir bayan acı biber oyası örter” cümlesi yer almaktadır (Yılmaz ve diğ., 2018, 22). Burada kadın

cinsiyetinden bahsederken kadın kelimesi yerine bir cinsiyeti belirtmeyen sadece bir hitap şekli olan bayan kelimesinin cinsiyet belirtmek kullanıldığı tespit edilmiştir. Bayan kelimesi esasında kadını cins kimliğinden uzaklaştırarak erkek egemen bir zihniyetin dile hâkim olması, kadın cinselliğinin yok sayılması ve kadın kelimesinin utanılacak bir kelime olarak görülmesinin sonucunda kullanılan bir kelime olarak yorumlanmaktadır (Yeşil, Uluğ [16.04.2019]). Bu nedenle ders kitaplarında cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesinin kullanımının artması ile beraber bayan kelimesinin bir hitap şeklinin dışında bir cinsiyet belirtmek için ders kitabında kullanılması ders kitaplarında cinsiyetçi ifadelerin varlığını göstermektedir.

Resim 1.13: Yardım Bekleyen Yaşlı Teyze.

Yılmaz, Faruk Gökalp, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi. 20.

6. sınıf ders kitabı içerisinde yer alana bu görsel ve bu görsele ait metin kadının ve erkeğin toplumsal konumları dikkat çekicidir. Bu görselin ait metinlerde “O Bosnalı teyze nasıl bizi bekliyorsa milyonlarca mazlum insan, umudunu yitirmeden bizi bekliyor.” (Yılmaz ve diğ., 2018, 20). İfadeleri yer almaktadır. Görselde bu tüm öğrenme alanı içerisinde sadece kadın üstü kapalı mazlum, aciz, yardım bekleyen, fiziksel güçten yoksun biçimde cinsiyetçi kalıp yargılara uygun nitelikler ile yer almıştır. Ayrıca bu görselde cinsiyet ayrımcılığının yanında yaşlılık ayrımcılığı da bulunmaktadır. Kadın yaşlılık nedeniyle kendi evinin bile ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda aktarılmıştır. Yaşlılık ayrımcılığı neredeyse hiç fark edilmeyen örtük olarak işlenmekte olan bir ayrımcılıktır. Ders kitaplarında yaşlılar çoğunlukla yardıma muhtaçlık ve hastalık kavramları ile ilişkilendirilmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde var olan pek çok cinsiyetçi ayrımın yanında sıklıkla cinsiyetçi ifadeler de yer verildiği tespit edilmiştir. Aileye sıklıkla vurgu yalpan öğrenme alanı içerisinde kadınların konumu da aile içerisinde ev işlerini yapan eşinin gölgesinde yer alan bir kişilik olarak aktarılmıştır. Ders kitaplarında bu öğrenme alanı içerisinde toplumsal cinsiyet normlarını pekiştiren cinsiyetçi ifadeler yer verildiği tespit edilmiştir.

3.2. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

Kültür ve Miras öğrenme alanı temelinde kültürel miras, kültürün korunmasının önemini ve kültürün geliştirilmesi öğeleri içeren konuları kapsamaktadır. Bu öğrenme alanı öğrencilere aile birliğine önem verme, vatanseverlik ve kültürel mirasa duyarlılık gibi değerlerle kronolojik zamanı algılama, süreklilik ve değişim algılama gibi becerilerin kazandırılmasını amaçlamaktadır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, [19.01.2019]). Bu öğrenme alanı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 26 sayfa, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 25 sayfa, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 50 sayfa ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 52 sayfa olmak üzere dört ders kitabında toplam 153 sayfa yer alacak biçimde hazırlanmıştır. Bu öğrenme alanı ile ilgili toplumsal cinsiyet analizlerine aşağıda detaylı olarak yer verilmiştir.

3.2.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri

Öncelikli olarak öğrenme alanı içerisindeki görsellerin incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 284 adet insan içerikli görsel bulunduğu tespit edilmiştir. Bu görsellerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 2’de yer verilmiştir. Görsellerde erkek bireylere ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	42	%15
Kız Çocuk	24	%9
Erkek	162	%57
Erkek Çocuk	38	%13
Topluluk	18	%6
Toplam	284	%100

Bu öğrenme alanında 162 erkek, 42 kadın, 38 erkek çocuk, 24 kız çocuk sekiz topluluk görseli yer almaktadır. Tüm görsellerdeki bireyler sayıma tabi tutulurken 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sayfa 58’de yer alan Büyük Taarruza ait bir savaş görseli, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sayfa 51-54’de yer alan düğün, şenlik vb. 5 topluluk görseli, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan 8 adet savaş görseli, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan dört adet savaş görseli olmak üzere toplam 18 adet topluluk görseli net bir sayım yapılamayacağından dolayı sayım dışı tutulmuştur.

Kültür ve Miras öğrenme alanında çocuklara ait görseller incelendiğinde; kız çocuk görseline 4. sınıf ders kitabında 23 kez, 5. sınıf ders kitabında bir kez olmak üzere toplam 24 kez %9 oranında yer aldığı belirlenmiştir. 6. ve 7. sınıf ders kitabında ise hiç kız çocuk görseline yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkek çocuk görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 36 kez, 5. sınıf ders kitabında bir kez, 6. sınıf ders kitabında bir kez olmak üzere toplam 38 kez %13 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. 7. sınıf ders kitabında ise hiç erkek çocuk görseline yer verilmediği tespit edilmiştir.

Kültür ve Miras öğrenme alanında yetişkinlere ait görseller incelendiğinde; kadın görseline 4. sınıf ders kitabında 16 kez, 5. sınıf ders kitabında 15 kez, 6. sınıf ders kitabında üç kez ve 7. sınıf ders kitabında sekiz kez olmak üzere toplam 42 kez %15 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 24 kez, 5. sınıf ders kitabında 45 kez, 6. sınıf ders kitabında 46 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 47 kez olmak üzere toplam 162 kez %57 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

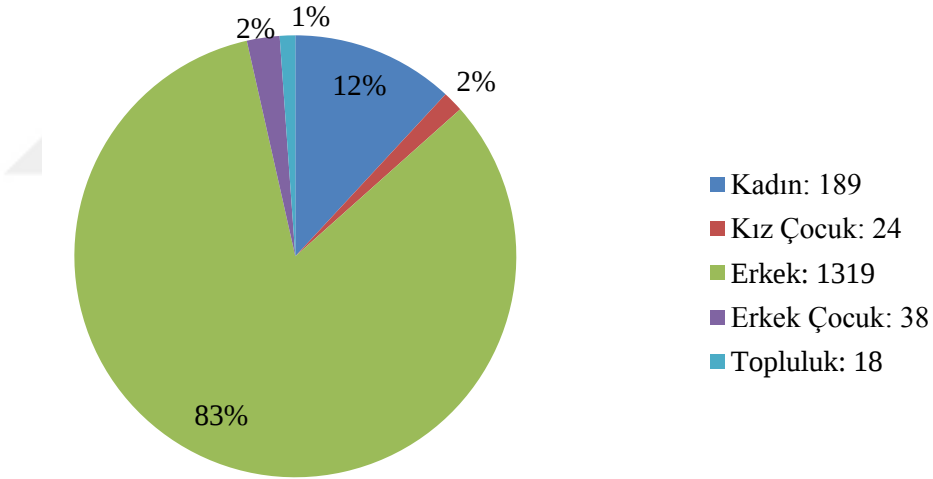
Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisindeki metinleri niceliksel olarak incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 1.304 adet insan içerikli ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 2,1.’de yer verilmiştir. Metinlerde erkeklerin ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Tablo 2.1: Kùltür ve Miras Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	147	%11.3
Erkek	1.157	%88.7
Toplam	1.304	%100

Kùltür ve Miras öğrenme alanında metinler niceliksel olarak incelendiğinde; kadınlara ait ifadeler 4. sınıf ders kitabında 80 kez, 5. sınıf ders kitabında 16 kez, 6. sınıf ders kitabında 27 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 24 kez olmak üzere toplam 147 kez %11,8 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkekler için ise 4. sınıf ders kitabında 175 kez, 5. sınıf ders kitabında 47 kez, 6. sınıf ders kitabında 380 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 555 kez olmak üzere toplam 1.157 kez %88,7 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Şekil 2: Kùltür ve Miras Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları

Kùltür ve Miras öğrenme alanını niceliksel olarak bir bütün halinde ele aldığımızda görsel ve metinlerde cinsiyet temsilleri 1.558 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının 38 kez (%2), kız çocuklarının 24 kez (%2), kadınların 189 kez (%12) ve erkeklerin 1.319 kez (%83) görsel ve metinlerde yer aldığı belirlenmiştir. Öğrenme alanı içerisinde erkeklerin niceliksel olarak önceliklendirildiği tespit edilmiştir. Cinsiyet temsillerinin niceliksel olarak incelemenin yanında niteliksel olarak incelediğimizde ise öncelikle bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel ve kamusal alanlarda görünürlükleri incelenmiştir.

3.2.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri

Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan kadın ve erkeklerin özel alan ve kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öncelikli olarak alan içerisinde yer alan görseller ele alınmıştır. Öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 284 görselin cinsiyetlere göre özel alan dağılım oranlarına Tablo 2.2’de yer verilmiştir. Görsellerde özel alanlarda ağırlıklı olarak kadınların ve kız çocuklarının yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.2: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	22	%41.5
Kız Çocuk	10	%18.8
Erkek	15	%28.3
Erkek Çocuk	6	%11.4
Toplam	53	%100

Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde yer alan bireylerin özel alanlarda gösterilme oranları tablo 2,2’de gösterildiği gibidir. Kız çocukları 4. sınıf ders kitabında dokuz kez, 5. sınıf ders kitabında bir kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde 10 kez %18,8 oranında özel alan içerisinde yer almıştır. Erkek çocukları ise 4. sınıf ders kitabında beş kez, 5. sınıf ders kitabında bir kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde altı kez %11,4 oranında özel alan içerisinde yer almıştır. 6. ve 7. sınıf ders kitabında ise hiç özel alan görselinin yer almadığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde özel alana ait sekiz görselin olduğu tespit edilmiştir.

Resim 2: Babaanne Torununa Aile Geçmişini Anlatırken.

Görsellerde görüldüğü gibi çocuklar her zaman kadın bireyler ile birlikte özel alanlar içerisinde gösterilmiştir. Kadın, özel alanlar ve çocuklar bu öğrenme alanı içerisinde de birbiri bağlantılı olarak aktarılmıştır. Erkekler dört kez özel alan görselinde çocuklar ile yer almış fakat yer aldığı bütün görsellerde yanlarında kadınlar olmuştur. Öğrenme alanı içerisindeki çocuk görselleri her zaman kadınlar ile birlikte verilerek alan içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde bir ayrışma yapılmıştır.

Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde erkeklerin 15 kez %28,3 oranında özel alanlar içerisinde yer aldığı, kadınların ise 22 kez %41,5 oranında özel alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların ağırlıklı olarak yer aldığı alanlar çocukların yanında ev ortamındadır. Erkekler ise iş ve sosyal yaşama içerisinde daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir.

4. sınıf öğrenme alanı içerisinde özel alanlarda yer alma düzeyleri erkeklerde 12 kez, kadınlarda ise 14 kez olduğu belirlenmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde 14 kez özel alanlarda aile içerisinde anne, babaanne, abla vb. rollerde çocukların yanında aktarılmıştır. Erkekler ise 12 özel alan görselleri içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Özel alan görselleri incelendiğinde aile içerisinde yer alan erkeklerin her zaman kadınlarla birlikte gösterildiği, kadının olmadığı özel alan görsellerinde erkeklerinde olmadığı tespit edilmiştir.

5. sınıf öğrenme alanı içerisinde 60 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerde kadınların 15 kez, erkeklerin ise 45 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde özel alanlarda yer alma sayıları ise erkeklerde üç kez, kadınlarda ise sekiz kez olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde tam sekiz kez aile içerisinde anne, babaanne, abla vb. rollerde çocukların yanında aktarılmıştır. Erkekler ise üç kez aile içerisinde yer aldığı 42 kez ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Aile içerisindeki görseller incelendiğinde aile içerisinde yer alan erkeklerin her zaman kadınlarla birlikte gösterildiği, kadının olmadığı bir aile görseline bu öğrenme alanı içerisinde yer verilmediği tespit edilmiştir. Kadınların hiçbir zaman tek başına gösterilmediği bu öğrenme alanında erkekler 35 kez (%77,7) tek başlarına yanlarında çocuk veya kadın olmadan gösterildiği tespit edilmiştir.

6. sınıf öğrenme alanı içerisinde 49 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Fakat bu görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu özel alana ve aile içi dair hiç görselin yer almadığı tespit edilmiştir. Özel alanların hiç yer almadığı bu öğrenme alanı içerisinde kadınlarında yer almadığı belirlenmiştir. 7. sınıf öğrenme alanı içerisinde de 55 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerde kadınların sekiz kez, erkeklerin ise 47 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Fakat öğrenme alanı tarih ağırlıklı olarak hazırlandığı için özel alanlara ait görsellerin hiç yer almadığı tespit edilmiştir. Özel alanların hiç yer almadığı bu öğrenme alanı içerisinde kadınlara ait görsellerin azlığı dikkat çekicidir. Bu öğrenme alanı içerisinde kadınların yer alma oranı %13,5'dir. Erkeklerin ise 47'dir. Tarihimizin anlatıldığı bu öğrenme alanında erkekler çoğunlukla asker yönetici ve hükümdar görselleri ile yer aldığı tespit edilmiştir. Aile içi hiçbir görselin olmadığı bu öğrenme alanı içerisinde erkekler her zaman bireysel, güç ve bilgi sahibi otoriter kişilik özellikleri ile aktarılmıştır.

Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin özel alan görünürlükleri incelendiğinde de öğrenme alanı içerisinde toplam 123 özel alana ait metinlerde olduğu, tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 2,3'te yer verilmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Tablo 2.3: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Özel Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	55	%44,7
Erkek	68	%55,3
Toplam	123	%100

Bu öğrenme alanındaki metinlerin özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde erkeklerin 68 kez %55,3 oranında özel alanlar içerisinde yer aldığı, kadınların ise 55 kez %44,7 oranında özel alanlar içerisinde birbirine yakın oranlarda yer aldığı tespit edilmiştir. 4. sınıf öğrenme alanında bireyler 86 kez, 5. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler altı kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler 20 kez ve 7. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler 11 kez toplamda 123 kez özel alanlara ait ifadeler yer verildiği tespit edilmiştir. Kadınlar öğrenme alanı içerisinde

19 kez babaanne, 16 kez anne, 11 kez kız evlat, üç kez gelin, üç kez eş, bir kez de hala sıfatıyla aile için rollerde toplamda 55 kez %44,7 oranında metin içerisinde yer almıştır. Erkekler ise 28 kez baba, 22 kez dede, dokuz kez oğul, beş kez damat ve dört kez amca sıfatıyla aile için rollerde toplamda 68 kez %55,3 oranında metin içerisinde yer almıştır.

Bu öğrenme alanı bireylerin özel alanlara görünürlük düzeyleri bütün olarak ele alındığında görsel ve metinlerde toplam 176 kez bireylerin özel alanlarda aile içerisinde aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar toplamda 77 kez, erkek bireyler ise 83 kez birbirine yakın oranlarda özel alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir. Tarih ve kültür bilimi ağırlıklı bu öğrenme alanı içerisinde erkek tarihin en önemli kaynak aktarıcısı gibi gösterilerek özel alan dâhil bütün alanlarda kadınlardan daha fazla ön plana çıkartılarak önceliklendirilmiştir. Kamusal alan görünürlük düzeyleri incelendiğinde ise bu durum daha net anlaşılmaktadır.

Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan görsellerdeki kadın ve erkeklerin kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 284 görselin cinsiyetlere göre kamusal alan dağılım oranlarına Tablo 2,4 'te yer verilmiştir. Görsellerde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir. Erkekler kadınlardan tam yedi kat daha fazla oranda kamusal alanlar içerisinde yer almıştır.

Tablo 2.4: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	19	%9
Erkek	147	%69.3
Kız Çocuk	14	%6.5
Erkek Çocuk	32	%15.2
Toplam	212	%100

Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde yer alan bireylerin kamusal alanlarda gösterilme oranları tablo 2,4'te gösterildiği gibidir. Kız çocukları 4. sınıf ders kitabında 14 kez yer aldığı fakat 5. 6. ve 7. sınıf ders kitabında kamusal alanda kız çocuklarına hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkek çocukları ise 4. sınıf ders kitabında 31 kez, 6. sınıf ders kitabında bir kez yer aldığı fakat 5. sınıf ve 7. sınıfders kitabında kamusal alanda erkek çocuklarına hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu

görseller incelendiğinde 4. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında 36 kez ile en fazla erkek çocuk görseli bulunmaktadır. Beş kez özel alanlarda ailesinin yanında gösterilen erkek çocukları bu öğrenme alanın kamusal alanlarda 31 kez gösterildiği tespit edilmiştir. Erkek çocukları bu öğrenme alanında 29 kez oyun oynarken aktarılmıştır. Bu oran kız çocuklarının oyun oynarken gösterilme oranının 6 katı daha fazladır. Bunun dışında erkek çocukları iki kez yaşadığı şehri ve oyunları anlatan öğrenciler olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almışlardır.

Öğrenme alanındaki kız çocuk görselleri incelendiğinde kız çocuklarının 23 kez öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Dokuz kez özel alanlarda ailesinin yanında gösterilen kız çocukları bu öğrenme alanı içerisinde kamusal alanlarda 14 kez gösterildiği tespit edilmiştir. Kız çocukları bu öğrenme alanında altı kez kitabın anlatıcı öznesi Bilge adlı kız öğrenci, üç kez de yaşadığı şehri ve kültürünü anlatan kız öğrenci olarak bu öğrenme alanı içerisinde dokuz kez öğrenci olarak kamusal alanlarda yer almışlardır. Bunun dışında kız çocukları geleneksel oyunlarımızı oynarken bu öğrenme alanı içerisinde beş kez yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde 23 kez yer alan kız çocukları beş kez %21,7 oranında dışarıda sosyal hayat içerisinde oyun oynarken aktarılırken erkek çocukları 29 kez ile %80,5 oranında oyun oynarken aktarılmıştır. 6. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında ise bir kez erkek çocuk görseline yer verildiği kız çocuk görselinin ise bu öğrenme alanı içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir. Kamusal alanda erkek çocukları göç destanının anlatıldığı bir görselde anne ve babasının yanında göç yolculuğunda aktarılmıştır. Bu öğrenme alanında erkek çocukları dışarıda özgürce oyun oynarken aktarılması, kız çocuklarının ise çoğunlukla özel alanlarda ailesinin yanında aktarılması çocuklara daha küçük yaşta cinsiyetlerine göre konum ve davranış kalıplarının benimsetilmesi açısından cinsiyetçi bir ayrım oluşması nedeniyle bu öğrenme alanında yer alan çocuk görselleri arasında toplumsal cinsiyete dayalı yansımalar ve iş bölümüne dair bulgular olduğu tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin kamusal alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde kadınların 19 kez %9 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı, erkeklerin ise kadınların yedi katı 147 kez %69,3 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. 4. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadınlar iki kez, erkekler ise 12 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Kadınların Milli Mücadele kahramanlarımızın tanıtıldığı bölümde Milli mücadele kahramanlarımızdan Tayyar Rahmiye Hanım ve Şerife Bacı olarak kamusal alanlarda yer aldığı görülmektedir. Kadınlara meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer verilmemiştir. Erkeklerin ise bu öğrenme alanında kamusal alanlarda tam 12 kez yer aldığı görülmektedir. Erkekler bu öğrenme alanı içerisinde 12 kez iş ve sosyal yaşam içerisinde aktarılmıştır. Erkekler; Milli Mücadelemizin kahramanlarından Mustafa Kemal Atatürk, Kazım Karabekir Paşa, Fevzi Paşa, İsmet Paşa, Yörük Ali Efe, Hasan Tahsin, vb. kahramanlarımızın görselleri ile öğrenme alanı içerisinde 12 kez güçlü bağımsız ve bireysel olarak yer almıştır.

4. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı kültürümüzü yansıtan öğeleri tanıtmak ve Milli Mücadele dönemini kahramanlarımızdan hareketle öğrencilere aktarmak çerçevesinde iki temel konu etrafında düzenlenmiştir. Burada dikkat çekici nokta görsellerde kadınlar ağırlıklı olarak kültür kısmında yer almış ve özel alanlar içerisinde çocukların yanında gösterilmiştir. Milli mücadele anlatan konuya yer alan kadın sayısı ikidir. Erkekler ise her iki bölümde de eşit bir biçimde yer almıştır. Kültürümüzü anlatan bölümde erkekler 12 kez (%50) özel alanlar içerisinde her zaman kadınlar ile birlikte gösterilmiştir. Milli Mücadele bölümünde ise erkekler 12 kez (%50) her zaman güçlü kahraman asker olarak tek başına gösterilmiştir. Yani aile içerisinde gösterilen erkeklerin yanında her zaman kadın olmuş fakat ailenin olmadığı görsellerde erkekler her zaman tek başlarına bağımsız olarak gösterilmiştir, yanlarında bir kadın yer almamıştır. Bu noktada tarih aktarımı erkek kimliği ile bütünleşerek erkek cinsinin önceliklendirildiği tespit edilmiştir.

Resim 2.1: Mareşal Fevzi Çakmak.

Resim 2.2: Tayyar Rahmiye Hanım.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 52.

Çoğunlukla ilk uygarlıkların anlatıldığı bu öğrenme alanındaki görseller içerisinde uygarlıklar hakkında genel bilgiler verilmiş kişilerden üzerinden çok fazla bilgi verilmediği tespit edilmiştir. 5. sınıf öğrenme alanı içerisindeki görsellerde kadınlar yedi kez, erkekler ise 42 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde altı kez kamusal alanda dört kez halk oyunları oynarken, iki kez turist ve bir kez de turist rehberi olarak gösterildiği tespit edilmiştir.

Resim 2.3: Karşılama Oyun Ekibi.

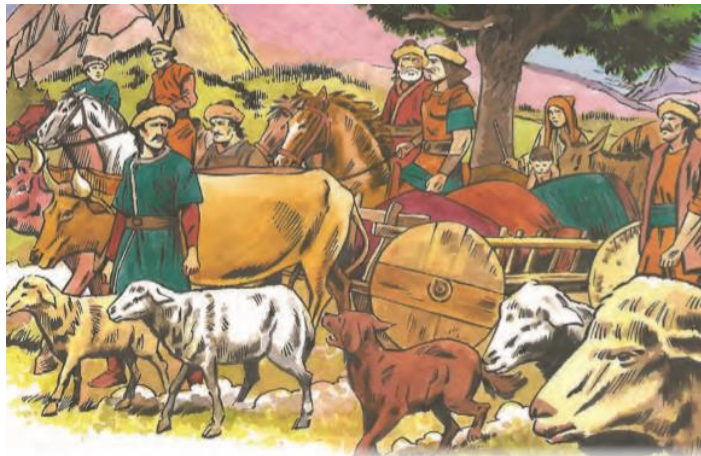
Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 47.

Görselde görüldüğü gibi kadınların kamusal alanda iş yaşamında da yanlarında sürekli erkeklerin bulunduğu tek başlarına bireysel olarak bir kere bu öğrenme alanı içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir. Erkekler öğrenme alanı içerisindeki kamusal alan görsellerinin tamamında yer alarak kamusal alanlarda hâkimiyet kurdukları görülmektedir. Öğrenme alanında özel alanlar da tek olarak

gösterilen kadınlar kamusal alanlarda sürekli erkekler ile gösterilerek kamusal alanların erkeklere ait bir alan olarak yansıtıldığı tespit edilmiştir.

Erkeklerin ise üç kez aile içerisinde yer aldığı 42 kez ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkek görselleri bu öğrenme alanı içerisinde yoğunlukla kültürümüzün aktarıldığı bölümde halk oyunlarımızı oynarken yer almıştır. Erkekler 25 kez halk oyunlarımızı oynarken gösterilmiştir. Bu oran halk oyunlarımızı oynayan kadınlardan altı kat daha fazladır. İş yaşamında hiç gösterilmeyen erkekler geleneksel bayramlaşma kültürümüz aktarıldığı bölümde 15 kez camide bayramlaşırken görsellerde yer almışlardır. Kadınların hiçbir zaman tek başına gösterilmediği bu öğrenme alanında erkekler 35 kez (%77,7) tek başlarına yanlarında çocuk veya kadın olmadan gösterildiği tespit edilmiştir.

İlk Türk devletlerinden başlayarak Anadolu Selçuklu Devletine kadar Türklerin tarih sahnesinde varoluş mücadelesini anlatan 6. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere ait 49 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerde kadınlar iki kez yer almaktadır. Aile içi görselin olmadığı bu öğrenme alanında kadınların iki kez kamusal alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir. Tarih ağırlıklı olan ve kültür gelenek aile konusunun hiç yer almadığı bu öğrenme alanında kadınların nerdeyse yer verilmediği belirlenmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde iki kez eski Türk kültürünün aktarıldığı bölümde yine erkekler arasında gösterilmiştir.

Resim 2.4: Göç Destanı (Temsili).

Yılmaz, Faruk Gökalp, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi. 50.

Göç Destanının anlatıldığı görselde kadın erkekler arasında en arkada belli belirsiz ve çocukla birlikte yolculukta gösterilmiştir. Bir kez de eski Türk kurultayının aktarıldığı görselde hatun sıfatıyla hakanın yanında gösterilmiştir. Bunun dışında bu öğrenme alanı içerisinde kadınlara hiç yer verilmemiştir. Erkeklerin ise 46 kez ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Ağırlıklı olarak eski Türk tarihinin anlatıldığı bu öğrenme alanında erkekler çoğunlukla asker, yönetici ve kağan vb. yönetici sıfatları ile bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Bununla beraber erkekler Mevlana, Ahi Evran, İbni Batuta, Yunus Emre, Hacı Bektaşî Veli ve Biruni Türk tarihimizin önemli şahsiyetleri olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. İki görselde kadınlar ile birlikte gösterilen erkek bireyler bunun dışında her zaman bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır.

Osmanlı devletinin ortaya çıkış süreci, teşkilatlanması, gaza ve cihat anlayışı, yenilik hareketleri, kültürel ve toplumsal yapısı konu alan 7. sınıf öğrenme alanı içerisinde 55 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerde kadınlar sekiz kez, erkekler ise 47 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde iki kez obada yayık çalkalarken, iki kez dokuma tezgâhının başında yer aldığı tespit edilmiştir. Bunun dışında tarih bölümündeki görsellerde ise tarihi figür olarak kadınların dört kez yer aldığı belirlenmiştir. Bu görsellerin üçünün ortaçağ Avrupa'sını anlatan görseller olması dikkat çekicidir.

Resim 2.5: Orta Çağ Avrupası Burjuva Sınıfı (Temsili).

Resim 2.6: Fransız İhtilali (Temsilî).

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 72.

Avrupa tarihinin anlatıldığı görsellerde kadın iki kez burjuva sınıfının bir üyesi olarak bir kez de Fransız ihtilalinde erkekler ile birlikte ihtilale katılıp mücadele eden birey olarak gösterilmiştir. Bununla birlikte görsellerden birinde kadınlar erkeklerin bir adım gerisinde yer almaktadır. Öte yandan Ortaçağ Avrupa'sını anlatan bütün görsellerde erkekler ile birlikte kadın bireylere yer verildiği kadınların olmadığı bir görsele yer verilmediği tespit edilmiştir.

Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin özel alan ve kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 436 kamusal alana ait ifadeler tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 2.5’de yer verilmiştir. Metinler içerisinde bile erkek bireylerin önceliklendirildiği ve kadınların yok sayıldığı belirlenmiştir.

Tablo 2.5: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	28	%6.1
Erkek	408	%93.9
Toplam	436	%100

Bu öğrenme alanındaki metinlerin kamusal görünürlük düzeyleri incelendiğinde bireyler 4. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 71 kez, 5. sınıf

öğrenme alanı metinleri içerisinde 31 kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 162 kez, 7. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 272 kez toplamda bu öğrenme alanı içerisindeki metinlerde 436 kez bireylerin kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar sadece 28 kez kamusal alan unvanları yer almışlardır. Meslek sahibi veyahut herhangi vatandaş olarak yer almadığı tespit edilmiştir. Erkekler ise bu öğrenme alanı içerisinde 334 kez meslek sahibi, 74 kez farklı unvanlar ile aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel alan kamusal alan görünürlükleri bir bütün olarak ele alındığında yetişkin bireylerin 160 kez özel alanlarda, 648 kez ise de kamusal alanlarda yer aldıkları tespit edilmiştir. Kadınların görsel ve metinlerde 77 kez %48 oranında özel alanlar da, 47 kez %7.7 oranında ise de kamusal alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise 83 kez %52 oranında özel alanlarda, 575 kez %92,3 oranında ise de kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Tarih ağırlıklı olan bu öğrenme alanı içerisinde erkeklerin her alanda kadınlardan ön planda olduğu özellikle kamusal alan içerisinde yer alan erkek sayısı kadınlardan 11 kat daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu dengesiz dağılımından anlaşılabileceği gibi bu öğrenme alanı içerisinde kadınların yok sayılarak görünmez kılındığı tespit edilmiştir. Bunun yanında erkek ve kadınların kamusal ve özel alanda yer alma şekilleri incelendiğinde erkeklerin her zaman güçlü otoriter bilgi sahibi kişi yönetici vb. biçimlerde görsellerde yer aldığı fakat kadınların yardım bekleyen yaşlı teyze çocuklarının yanında bir anne vb. şekilde pasifize edilmiş biçimde gösterildiği tespit edilmiştir. Türk tarihinin varoluş mücadelesinde yer alan vatansever güçlü kadınların sayısı sadece 3'tür.

3.2.3. Meslekler ve Cinsiyet

Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan kadın ve erkeklerin mesleklerini incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam görsellerde 97 kez, metinlerde 311 kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde toplam 408 kez meslek sahibi olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Mesleklerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 2.6'da yer verilmiştir.

Tablo 2.6: Kültür ve Miras ğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	9	%2.2
Erkek	399	%97.8
Toplam	408	%100

Bu ğrenme alanında sınıf düzeylerine göre meslekler ve cinsiyetler incelendiğinde 4. sınıf Kültür ve Miras ğrenme alanı içerisinde bireyler 42 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınlara bu öğrenme alanı içerisinde meslek sahibi olarak hiç yer verilmediğı erkeklere ise 42 kez %100 oranında meslek sahibi olarak yer verildiğı tespit edilmiştir.

Erkekler görsellerde 12 kez, metinlerde 30 kez olmak üzere toplamda 42 kez meslek sahibi olarak yer verildiğı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde; 11 kez asker, dört kez komutan, dört kez başkomutan, üç kez albay, iki kez mareşal, iki kez avuş, birer kez de genelkurmay başkanı, jandarma komutan, subay unvanları ile 29 kez askeri unvanlar ile yer almıştır. Bunun dışında dört kez imam, iki kez gazeteci, iki kez TBMM başkanı, bir kez de Cumhurbaşkanı, Başbakan, ğretmen, memur ve tüccar olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Mili kültürümüz anlatıldığı bu bölüm içerisinde kadınlar sadece aile içi roller verilerek hiçbir şekilde meslek sahibi olarak aktarılmamıştır. Erkek bireylerin ise aile içerisinde bile meslek sahibi olarak yer almıştır. Bunun yanında milli mücadele döneminin anlatan bölümde asker imam gazeteci gibi mesleki unvanlar ile yer almasının yanında biyografilerin uzun uzun verilmiştir. Kadınlar milli mücadele döneminin anlatıldığı bölümde sadece iki paragrafta fedakâr Türk kadını unvanı ile hatun ve bacı sıfatlarıyla hiçbir mesleki vurgu yapılmadan kısaca yer verildiğı tespit edilmiştir.

Tablo 2.7: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri	
Meslek sahibi kadına yer verilmemiştir.	Asker (11)	Subay (2)
	Başkomutan (4)	TBMM Başkanı (2)
	Komutan (4)	Başbakan
	İmam (4)	Cumhurbaşkanı
	Albay (3)	Jandarma Komutanı
	Çavuş (2)	Memur
	Gazeteci (2)	Öğretmen
	Mareşal (2)	Tüccar

5. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde bireyler 55 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınlar görsellerde yedi kez %12,8 oranında meslek sahibi olarak yer almış, metinlerde ise meslek sahibi kadınlara yer verilmediği tespit edilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde; altı kez folklor ekibinde dans ederken bir kez de turist rehberi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde erkek bireylerin görsellerde 25 kez, metinlerde 23 kez olmak üzere toplamda 48 kez %87,2 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde 25 kez folklor ekibinde, dört kez kral, iki kez sultan iki kez padişah olmak üzere sekiz kez yönetici olarak bunun dışında dokuz kez bilim insanı, üç kez asker, bir kez rahip, başhekim ve ressam olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde de erkeklerin meslek sahibi olma oranlarının kadınların meslek sahibi olma oranlarından altı kat fazla olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2.8: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri	
Folklor Ekibi (6)	Folklor Ekibi (25)	Sultan (2)
Turist Rehberi	Bilim insanı (9)	Başhekim
	Kral (4)	Rahip
	Asker (3)	Ressam
	Padişah (2)	

6. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde bireyler 134 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde hiç meslek sahibi olarak yer verilmediği, erkeklerin ise 134 kez %100 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Erkekler görsellerde 20 kez metinlerde 114 kez

olmak üzere toplamda 134 kez meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde 25 kez kağan, 20 kez halife, 16 kez hakan, 14 kez sultan, 13 kez hükümdar, 13 kez tüccar, 11 kez imparator, üç kez bilim insanı, seyyah, vezir, yazar iki kez papa, papaz ve yönetmen, bir kez de seyyah, kral, komutan, tarihçi ve prens olarak bu öğrenme alanı içerisinde mesleki olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.9: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri	
Meslek sahibi kadına yer verilmemiştir.	Kağan (25)	Yazar (3)
	Halife (20)	Papa (2)
	Hakan (16)	Papaz (2)
	Sultan (14)	Yönetmen (2)
	Tüccar (13)	Kral
	Hükümdar (13)	Komutan
	İmparator (11)	Prens
	Bilim insanı (3)	Tarihçi
	Seyyah (3)	
	Vezir (3)	

7. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde bireyler 177 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların görsellerde iki kez %1,2 oranında meslek sahibi olarak gösterildiği metinlerde ise meslek sahibi olarak hiç yer almadığı tespit edilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde; iki kez dokuma tezgâhının başında işçi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkekler görsellerde 31 kez metinlerde 144 kez olmak üzere toplamda 175 kez %98,8 oranında meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde 28 kez sultan, 24 kez padişah, 16 kez kâşif, 14 kez asker, 13 kez sanatçı, 11 kez vezir, sekiz kez seyyah, altı kez tarihçi, altı kez devlet adamı, beş kez matbaacı, dört kez kral, dört kez tekfur, üç kez kadı, veziri azam, iki kez yazar, imparator, din adamı, sadrazam, kazasker, defterdar, nişancı, şeyhülislam, kaptanı-derya, ve bir kez rahip, komutan, müderris, reisülküttap, katip, papa, lala, elçi, patrik, reis, denizci ve hükümdar olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde mesleki olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.10: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri		
Dokumacı (2)	Sultan (28)	Defterdar (2)	Kâtip
	Padişah (24)	Din Adamı (2)	Komutan
	Kâşif (16)	İmparator (2)	Lala
	Asker (14)	Kaptanı Derya (2)	Müderriş
	Sanatçı (13)	Kazasker (2)	Papa
	Vezir (11)	Nişancı (2)	Patrik
	Seyyah(8)	Sadrazam (2)	Rahip
	Tarihçi (6)	Şeyhülislam (2)	Reis
	Devlet Adamı (6)	Yazar (2)	Reisülküttap
	Matbaacı (5)	Denizci	
	Kral (4)	Elçi	
	Tekfur (4)	Hükümdar	
	Kadı (3)		
	Veziri Azam (3)		

Temelinde tarih odaklı olan Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisindeki meslekler bir bütün olarak incelendiğinde kadınların sadece 9 kez %2,2 oranında, erkeklerin 399 kez %97.8 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklerin cinsiyete dayalı yansımalar ve cinsiyete dayalı iş bölümüne ayrıldığı erkeklerin hem görsellerde hem de metinlerde yüceleştirilerek kadınların tarih alanında yok sayıldığı tespit edilmiştir.

3.2.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı

Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan isimleri incelediğimizde bu öğrenme alanı içerisinde toplam 576 isme yer verildiği tespit edilmiştir. Bu isimlerden 550 tanesinin erkek ismi, 26 tanesinin ise kadın ismi olduğu belirlenmiştir. İsimlerin cinsiyetlerine göre veriliş düzeylerine oransal olarak baktığımızda 153 sayfalık bu öğrenme alanı içerisinde kullanılan isimlerden sadece %4,5 kadın isimlerden oluşmakta diğer %95,5 isim ise erkek isimlerinden oluşmaktadır.

Tablo 2.11: Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	26	%4,5
Erkek	550	%95,5
Toplam	576	%100

Kadın ve erkek isimlerinin sınıf düzeylerine göre dağılım oranları incelendiğinde 4. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında 73 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 65 kez %89 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri sekiz kez %11 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 5. Sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında 26 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 22 kez %84,6 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri dört kez %15,4 oranında yer aldığı tespit edilmiştir.

7.sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında 220 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri yedi kez %3,1 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri 217 kez %96,9 oranında yer aldığı tespit edilmiştir.7. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında 256 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri beş kez %1,9 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri 251 kez %98,1 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan isimler sınıf düzeylerine göre tablolar halinde listelenmiştir.

Tablo 2.12: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kültür ve Miras Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri	
Tayyar Rahime Hanım (5)	Mustafa Kemal Atatürk (19)	Mehmet Sait
Şerife Bacı (2)	Şahin Bey (7)	Mehmetçik
Aslı	Kazım Karabekir (5)	Cemil
Halide Edip Adivar	Ali Saip Bey (5)	Rıfat
Merve	İsmet İnönü (4)	Çakmakçı Sait
Zeynep	Yörük Ali Efe(4)	Mehmet
	Fevzi Paşa (3)	Kasım Bey
	Sütçü İmam (3)	Hasan
	Hasan Tahsin (3)	
	AbdulaMardanoviç	
	Samsutdinov	
	Ali Fuat Paşa	

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri	
Hafsa Sultan (3) Fatma	Hipokrates (4)	Maarten Van Heemskerck
	Hammurabi (3)	Fatih Sultan Mehmet
	Sercan (2)	Muhammed
	Ahmed	Kanuni Sultan Süleyman
	Midas	Merkez Efendi
	Homeros	Peyami Safa
	Herodotus	Thales
	Diogenes	Pythagoras

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri		
Hatice (3)	Muhammed (25)	GazneliMahmud (2)	İzzeddin
Umay Günay (2)	Alparslan (15)	Hacı Bektaşî Veli (2)	Keykavus
Amine	Oğuz Kağan (9)	Hoca AhmedYesevi (2)	İzzeddin
İlbilge Hatun	Mete Han (8)	İbrahim Kafesoğlu (2)	MesudKapgan
	Melikşah (7)	İl Han (2)	Kağan
	Bilge Kağan (6)	Jean Paul Roux (2)	Kültigin
	Tuğrul Bey (6)	Kıyan (2)	Muaviye
	Kaşgarlı Mahmud(5)	Kutluk Kağan (2)	Mukan Kağan
	Kılıç Arslan (5)	Manuel (2)	Mustafa Akkad
	Ahi Evran (4)	Mevlana Celaleddin	Mustafa Tatcı
	Ali (4)	Rumi (2)	Necaşi
	Çağrı Bey (4)	Nüküz (2)	Odon
	Nizamülmülk (4)	Osman (2)	Okay Tiryaki
	Yunus Emre (4)	Osman Turan (2)	Özkan İzgi
	Ahmet Taşağıl (3)	Süleyman Şah (2)	Saltuk Buğra
	Ebubekir (3)	Abdülmuttalib	Han
	Edip Ahmet Yüekneki (3)	Abdülkerim	Selahattin
	Gali Tigin (3)	Alp Tegin	Sancaklı
	İbniBatuta (3)	Barış Eşmeli	Selçuk
	Kutluk Bilge Kül Kağan (3)	Bilge Kül Kadir Han	Sultan Sencer
	Mesud (3)	Biruni	Talat Tekin
	Ömer (3)	Böğü Kağan	Teoman
	RomanosDiogenes (3)	Bugu Han	Tonyukuk
	Selahaddin Eyyubi (3)	Bumin Kağan	Tufan Gündüz
	Yusuf HasHacip (3)	Emin	Ulug Kara
	Alâeddin Keykubat (2)	GıyaseddinKeyhüsrev	Buğra
	Cafer (2)	İlteriş Kağan	Urbano
	Ebu Talip (2)	İrfan Yücel	Yezid
		İstemi	YulugTigin
			Zeyd
			Ziya Gökalp

Tablo 2.15: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri		
Fatma Bacı (4)	Osman (33)	Louis (2)	Lala Mustafa Paşa
Nilüfer Hatun	Orhan (15)	Said Efendi (2)	Hacı Bektaş Veli
	Selim (13)	Şeyh Edebali (2)	Erhan Afyoncu
	KristofKolomb (12)	Alaeddin Keykubat	İsmail Hakkı
	Mahmud (11)	(2)	Uzunçarşılı
	Fatih Sultan Mehmet (8)	Aşıkpaşazade (2)	Mustafa Reşid Paşa
	Mehmet (8)	Mimar Sinan (2)	Ebubekir Ratıp Efendi
	Murat (8)	Halil İnalcık (2)	Zuhuri Danışman
	Yavuz Sultan Selim (7)	Galileo (2)	HelmuthVonMolthe
	Kanuni Sultan	Konuralp (2)	Ahmet Karahisari
	Süleyman(6)	Avni (2)	Şeyh Hamdullah
	Barbaros Hayrettin (6)	Charles Quint (2)	GeorgiosSphratzes
	İbniBatuta (6)	Gündüz	GabrielLemonnier
	Ahmed (5)	Savcı	İdris Bostan
	Beyazıd (5)	Mustafa	Ferdinand
	Ertuğrul Gazi (4)	Timur	Murad Nureddin
	Akçakoca(4)	Kemal	Okumuş
	İbrahim Müteferrika (4)	Yunus Emre	Nusret Çolpan
	Martin Luther (4)	Ahi Evran	Tarık Buğra
	Marco Polo (4)	Nusret	Muhammed
	Sokullu Mehmet Paşa (3)	Kemal Reis	Şah İsmail
	Şeyh Edebali (3)	Newton	Françios
	AmerigoVespucci (3)	Montesqieu	Martellus
	Koçi Bey (3)	Harvey	Rafello
	Fatih (3)	Descartes	Gentile
	Süleyman (3)	Mozart	Bellini
	Shakspeare (2)	Charles Fellows	Michelangelo
	Leonardo Da Vinci (2)	İbniNeccar	Donetello
	BartolomeuDias (2)	Hasan	Montaigne
	Vasco Da Gama (2)	Hüseyin	Cervantes
	Magellan (2)	Kopernik	Evliya Çelebi
	Nikolas Jarge (2)	Müdevver Sülüs	Dedezade
	Ducas (2)	Doydu Baba	Abdal Murad
	Manuel SerranoSanz (2)	Kantakuzen	

Milli tarih ve milli kültür ağırlıklı öğrenme alanı içerisinde yer alan isimler incelendiğinde erkek isimlerinin kadın isimlerinin 61 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kadın isimleri yok denecek kadar az seviyededir. Öğrenme alanı içerisinde kadınların kamusal alanlarda ve mesleki alanlarda olduğu gibi ismen de konu dışı bırakılarak tarihi oluşturan kişiler erkek bireyler olarak gösterilmiştir. Bilimden sanatta, siyasetten askerliğe kadar tarihin her alanında sadece erkek bireylere yer verilmiştir. Öğrenme alanı içerisinde ismi geçen kadınlar

incelendiğinde 13 kez kadınların kendi nitelikleri ile değil de erkeklerin annesi kardeşi veyahut eşi olması dolayısıyla bu alanda yer aldığı görülmektedir. Öğrenme alanı içerisinde ismi geçen kadınlar incelendiğinde 13 kez kadınların erkeklerin annesi kardeşi veyahut eşi olması dolayısıyla bu alanda yer aldığı görülmektedir. (Ör: Hafsa Sultan, İlbilge Hatun, Amine vb.) Erkeklerle ilişkilendirilmeyen kadınlar incelendiğinde beş kez Tayyar Rahime Hanım ve Şerife Bacı iki kez olmak üzere toplam yedi kez kadın ismi geçmektedir. Bu isimler incelendiğinde ise bu kadınların bir mesleki beceri veya bir güç sembolü olarak değil yine toplumsal cinsiyet kalıplarında kadınlara en çok yakıştırılan niteliklerden biri olan fedakârlık özellikleri nedeniyle bu öğrenme alanı içerisinde yer alabildikleri görülmektedir. Ders kitabında adı geçen Halide Edip Adıvar ve Prof Dr. Umay Günay isimlerin ise Ergenekon Destanı ve Kazım Karabekir paşanın hayatının anlatıldığı okuma parçalarının sonunda dipnot olarak yer alan yazar isimleri şeklindedir. Ne milli mücadelenin önemli kadın kahramanlarından Halide Edip Adıvar’dan, ne de Türk halk edebiyatı profesörü Umay Günay’dan şahsen bahsedilmemiştir. Geri kalan diğer isimlerin tamamının ise gündelik hayatta kullanılan öğrenci isimleri olduğu tespit edilmiştir.

3.2.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler

Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde bireylere yönelik olarak kullanılan sıfatlar ve nitelemeler incelendiğinde ise bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklerle yönelik olarak 221 adet niteleme tespit edilmiştir. Bu nitelemelerden 62 tanesi kadınlara yönelik olarak, 159 tanesi ise erkeklerle yönelik olarak kullanılmıştır.

4. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde bireyler yönelik 43 adet sıfat ve nitelemeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu niteleme ve sıfatlar 18 kez kadınlara yönelik, 26 kez ise erkeklerle yönelik olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Kadınlara yönelik olarak kullanılan sıfatlar incelendiğinde kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesiyle sadece beş kez yer almışlardır. Aile içi ifadelerde sıklıkla yer alan kadınlar bu öğrenme alanında kamusal alanlarda bile aile içi unvanlar ile aktarılmışlardır. Hakan eşlerine yerilen unvan olan hatun kelimesi ile beş kez, kadınlara seslenme sözü ve kız kardeş anlamına gelen bacı kelimesi iki kez bu yer almışlardır. Bu öğrenme alanında kadınlara kişisel özelliklerinden dolayı verilen unvan ise sadece atılgan

hareketlerinden dolayı verilen tayyar unvanıdır. Bunun dışında kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde bir kez de kahraman ve vatansever olarak nitelendirilmişlerdir.

Erkek bireyler ise farklı sıfat ve nitelemelerle bu öğrenme alanı içerisinde 26 kez yer aldığı tespit edilmiştir. İsimlerinin yanına eklenen bey unvanı ile 12 kez verilen erkek bireyler bunun dışında aynı zamanda askeri bir rütbe olarak kabul edilen paşa unvanı ile beş kez yer aldığı belirlenmiştir. Kahraman, yörük, gazi ve vatansever unvanları ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.16: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanında Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın	Erkek
Hanım (5)	Bey (12)
Kadın (5)	Paşa (5)
Tayyar (4)	Kahraman (3)
Bacı (2)	Yörük (3)
Kahraman	Gazi (2)
Vatansever	Vatansever

5. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde bireyler yönelik sekiz adet sıfat ve nitelemeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu niteleme ve sıfatların tamamı kadınlara yönelik olup erkeklere yönelik sıfatların tamamı aynı zamanda mesleki bir unvan olduğu için cinsiyet ve meslekler bölümünde aktarılmıştır.

Kadınlara yönelik olarak kullanılan sıfatlar incelendiğinde kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesiyle sadece bir kez yer almışlardır. Bunun dışında beş kez kralın veyahut padişahın eşi olmak anlamına gelen sultan, kraliçe ve tavananna unvanı ile bu öğrenme alanı içerisinde yer almaktadır. Erkek bireyler kral, padişah ve sultan unvanlarını kullanınca yöneticilik mesleğini de yaptığı için mesleki bir kategoride değerlendirilirken kadın bireyler bu unvanlar ile sadece statü kazanmaktadır. Bu nedenle bu sıfatlar kadınlara yönelik nitelemeler olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 2.17: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın	Erkek
Sultan (3)	Unvan sahibi erkeğe yer verilmemiştir.
Kibele	
Kraliçe	
Tanrıça	
Tavananna	

6. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde bireyler yönelik 61 adet sıfat ve nitelemeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu niteleme ve sıfatlar 17 kez kadınlara yönelik, 44 kez ise erkeklere yönelik olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Kadınlara yönelik olarak kullanılan sıfatlar incelendiğinde kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesiyle altı kez, kadın savaşçı kelimesi ile beş kez, prenses unvanı ve hatun kelimesi ile bir kez bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Erkek bireyler ise farklı sıfat ve nitelemelerle bu öğrenme alanı içerisinde 44 kez yer aldığı tespit edilmiştir. İsimlerinin yanına eklenen bey unvanı ile 12 kez verilen erkek bireyler bunun dışında 10 kez peygamber, beş kez hoca, beş kez Tigin, dört kez adam, üç kez İlteriş, iki kez derviş, şeyh ve bir kez veliaht unvanları ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.18: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın	Erkek
Kadın (6)	Bey (12) Derviş (2)
Kadın savaşçı (5)	Peygamber (10) Şeyh (2)
Kağanın eşi (3)	Hoca (5) Veliaht
Prens (2)	Tigin (5)
Hatun	Adam (4)
	İlteriş (3)

7. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde bireyler yönelik 109 adet sıfat ve nitelemeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu niteleme ve sıfatlar 19 kez kadınlara yönelik, 90 kez ise erkeklere yönelik olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Kadınlara yönelik olarak kullanılan sıfatlar incelendiğinde kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesiyle 12 kez yer almışlardır. Bunun dışında üç kez bacı, iki kez hatun bir kez de kadıncık⁵ ana ve kadın ana sıfatları ile bu öğrenme alanı içerisinde yer almışlardır.

Erkekler ise farklı sıfat ve nitelemelerle bu öğrenme alanı içerisinde 90 kez yer aldığı tespit edilmiştir. İsimlerinin yanına eklenen bey unvanı ile 37 kez verilen erkekler aynı zamanda askeri bir rütbe olarak kabul edilen gazi unvanı ile 18 kez, paşa unvanı ile 15 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Bunun dışında altı kez derviş, üç

⁵Kadıncık TDK'ye göre kadınlara sevgiyle yaklaşıldığını belirten bir söz.

kez abdal, efendi ve şeyh, iki kez alp ve birer kez de alperen, han, şah unvanları ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.19: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın	Erkek
Kadın (12)	Bey (37) Şeyh (3)
Bacı (3)	Gazi (18) Alp (2)
Hatun (2)	Paşa (15) Alperen
Kadın Ana	Derviş (6) Han
Kadıncık Ana	Abdal (3) Şah
	Efendi (3)

3.2.6. Cinsiyetçi İfadeler

Kültür ve Miras öğrenme alanında incelendiğinde bu öğrenme alanı içerisinde görsellerde ve metinlerde cinsiyetçi ifadelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Öncelikle 4. Sınıf ders kitabında yer alan okuma parçasında sadece kadınlara yönelik olarak yapılan evlilik vurgusu da dikkat çekicidir.

“Kızım, genç kızların çeyiz hazırlamaları ve çeyizlerini bu şekilde sandıkta saklamaları Türk kültüründe bir gelenektir. İnsanların ev ihtiyaçlarını hazır olarak alma imkânları kısıtlıydı. Bu nedenle anneler ‘Kız beşiğe çeyiz sandığı.’ diyerek kızlarının evlilik hazırlıklarına erkenden başlardı. Nerede bir giysi, ipekli kumaş, takı, oya, dantel veya işleme görseller onu alır veya yapar ve kızlarının çeyiz sandığına koyarlardı. Sandık zaman içinde yavaş yavaş dolar, onunla beraber genç kız da kendini evlilik günlerine hazırlardı” (Tüysüz, 2018, 39).

“Kız beşiğe çeyiz sandığı” cinsiyetçi bir atasözüdür. Kız çocuğunun nasıl olsa bir gün evlendirileceği algısı oluşturularak başka bir seçeneği yokmuş gibi doğduğu andan itibaren çeyiz hazırlanmaya başlanmıştır. Eğitimi veyahut hayalindeki meslek için değil de adeta bunun için doğmuş ve evlenmeye mecbur gibi kendini evleneceği güne hazırlaması yanlış bir algının oluşmasına neden olmaktadır. Bu okuma parçasında kız çocuklarının geleceklerini belirleme noktasında cinsiyetçi algılar oluşturulmaya çalışılmıştır. Erkek çocuklarına dair böyle bir yaklaşıma bu öğrenme alanı içerisinde hiç yer verilmemiştir.

Evlilik fikrinin sadece kız çocukları ile ilişkilendirilmesi yanlıştır. Evlilik mutlak gereken bir kurum ise erkek çocukların da hazırlanması gereklidir. Sadece kız

çocuklarına empoze edilmesinin amacı kesinlikle cinsiyetçi ve ideolojiktir. Kız çocukları daha küçük yaşlarda bu ifadelerle evliliğin mutlak kader olduğu düşüncesine alıştırılarak toplumsal cinsiyet normlarına hapsedilmeye çalışılmaktadır. Erkek çocukları ise bu öğrenme alanında bahsedildiği gibi sadece sosyal hayat içerisinde oyun oynarken aktarılmıştır. Geleceklerini belirleme noktasında evliliğe veya babalık kavramına ilişkin hiçbir vurgu yapılmamıştır.

Bununla beraber 4. sınıf ders kitabında yer alan bir okuma parçası toplumsal cinsiyet normları etrafında şekillendirilmiştir. Okuma parçasında;

“Babaannemin anlattığına göre Cebeci semtinde bir evde oturmuşlar. Halam bu evde doğmuş. Babam ilkokulu ve liseyi Ankara’da, üniversiteyi ise Konya’da okumuş. Askerden döndükten sonra da ticarete atılmış ve 2006 yılında evlenerek kendi evini kurmuş. Amcam öğretmen olmuş. Yurdun çeşitli yerlerinde öğretmenlik yaptıktan sonra İzmir’e yerleşmiş. Halam ise liseyi bitirmesinin ardından evlenmiş. Bir süre Ankara’da oturduktan sonra da eşinin işi gereği İstanbul’a taşınmış” (Tüysüz, 2018, 37).

Bu okuma parçasında aynı aile büyüyen kız ve erkek çocukları arasında cinsiyetçi ayrışmalar olduğu tespit edilmiştir. Ailede erkeklerin okuyup meslek sahibi olduğu vurgulanırken kadın ise evlendirilerek eğitim veya statü sahibi olabilecekleri mesleklerden tamamen uzaklaştırılarak eşinin işi dolayısıyla şehir değiştiren edilgen bir birey olarak statüsü toplumsal cinsiyet normu ekseninde şekillendirilmiştir.

Ayrıca bu öğrenme alanı içerisinde erkek çocuklarının babalarından öğrendikleri oyunları oynamaları, kız çocuklarının anneleri ile birlikte çeyiz hazırlamayı aile kültürünü öğrenmeleri erkek ve kız çocuklarının hemcinsleri olan ebeveynleri ile özdeşleştirilerek gelecekleri konusunda cinsiyetçi kalıp yargılar doğrultusunda bir algı oluşturularak sunulduğu tespit edilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde metinlerde birçok kez cinsiyetçi ayrışma yapıldığı tespit edilmiştir. Öğrenme alanı içerisinde beş kez “Devlet Adamı” dört kez “Din Adamı” iki kez “Bilim Adamı” ifadesine yer verildiği tespit edilmiştir. Adam kelimesi kadını tamamen dışlayan eril bir söylemdir. Buradan bilim, devlet ve din işlerin öznesinin erkek olarak görüldüğü ve kadının tamamen konu dışı bir varlık olarak öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir.

3.3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı temelinde fiziki coğrafya konularına odaklı bireyin yaşamı için gerekli olana temel mekânsal bilgi ve becerileri içeren konuları kapsamaktadır. Bu öğrenme alanı öğrencilere çevresini tanıma, çevre ile etkileşiminin neden ve sonuçlarını çeşitli değer ve becerileri kullanarak kavrama ve geleceğe yönelik toplumsal, bireysel bakış açısı kazandırmayı hedeflemektedir. Bu öğrenme alanı işlenirken öğrencilere araştırma, gözlem, değişim ve sürekliliği algılama, çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı ve mekânı algılama becerilerinin kazandırılması da amaçlanır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, [19.01.2019]). Bu öğrenme alanı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 30 sayfa, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 28 sayfa, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 24 sayfa ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 24 sayfa olmak üzere dört ders kitabında toplam 106 sayfa yer alacak biçimde hazırlanmıştır. Bu öğrenme alanı ile ilgili toplumsal cinsiyet analizlerine aşağıda detaylı olarak yer verilmiştir.

3.3.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri

İnsanlar, Öncelikli olarak öğrenme alanı içerisindeki görsellerin incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 144 adet insan içerikli görsel bulunduğu tespit edilmiştir. Bu görsellerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 3’de yer verilmiştir. Görsellerde erkek bireylere ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 3: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	8	%5.5
Kız Çocuk	21	%14.5
Erkek	93	%64.5
Erkek Çocuk	16	%11.3
Topluluk	6	%4.2
Toplam	144	%100

Bu öğrenme alanında 21 kız çocuk, 16 erkek çocuk, 93 erkek, sekiz kadın ve altı topluluk görseli yer almaktadır. Tüm görsellerdeki bireyler sayıma tabi tutulurken 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan beş topluluk görseli ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bir topluluk görseli net bir sayım

yapılamayacağından dolayı sayım dışı tutulmuştur. Fakat bu topluluk görseli incelendiğinde yoğunluklu olarak erkek bireylerin yer aldığı görülmektedir.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çocuklara ait görseller incelendiğinde; kız çocuk görseline 4. sınıf ders kitabında 18 kez, 6. sınıf ders kitabında iki kez ve 7. sınıf ders kitabında da bir kez olmak üzere toplam 21 kez %14,5 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek çocuk görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 12 kez ve 7. sınıf ders kitabında da dört kez olmak üzere toplam 16 kez %11,3 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yetişkinlere ait görseller incelendiğinde; kadın görseline 5. sınıf ders kitabında bir kez, 6. sınıf ders kitabında üç kez ve 7. sınıf ders kitabında da dört kez olmak üzere toplam sekiz kez %5,5 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında iki kez, 5. sınıf ders kitabında 24 kez, 6. sınıf ders kitabında 16 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 51 kez olmak üzere toplam 93 kez % 64,5 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisindeki metinleri niceliksel olarak incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 136 adet insan içerikli ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo3.1’te yer verilmiştir. Metinlerde erkeklere ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

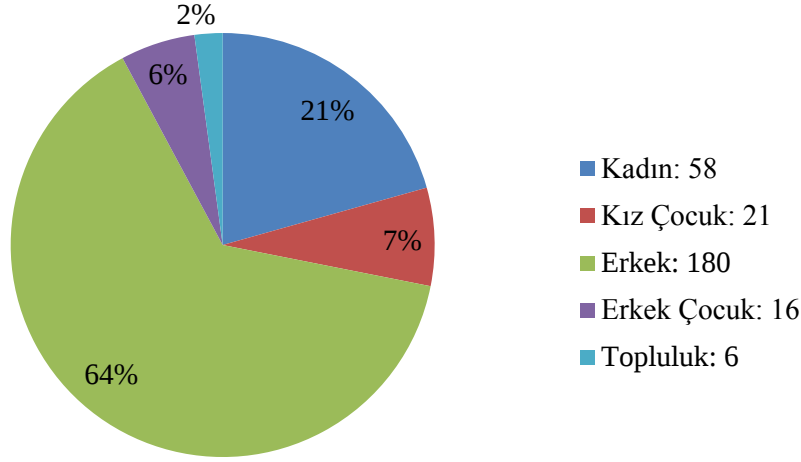
Tablo 3.1:İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	50	%36.7
Erkek	87	%63.3
Toplam	137	%100

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında metinler niceliksel olarak incelendiğinde; kadınlara ait ifadeler 4. sınıf ders kitabında 17 kez, 5. sınıf ders kitabında üç kez ve 7. sınıf ders kitabında da 30 kez olmak üzere toplam 50 kez %36.7 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkeklere ait ifadelerin ise 4. sınıf ders kitabında 47 kez, 5. sınıf ders kitabında dört kez 6. sınıf ders kitabında beş kez ve 7.

sınıf ders kitabında da 31 kez olmak üzere toplam 87 kez %63.3 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Şekil 3: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanını niceliksel olarak bir bütün halinde ele aldığımızda görsel ve metinlerde cinsiyet temsilleri 281 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının 16 kez (%6), kız çocuklarının 21 kez (%7), kadınların 58 kez (%21) ve erkeklerin 180 kez (%64) görsel ve metinlerde yer aldığı belirlenmiştir. Öğrenme alanı içerisinde erkeklerin niceliksel olarak önceliklendirildiği tespit edilmiştir. Cinsiyet temsillerinin niceliksel olarak incelemenin yanında niteliksel olarak incelediğimizde ise öncelikle bu öğrenme alanında kadın ve erkelerin özel ve kamusal alanlarda görünürlükleri incelenmiştir.

3.3.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer alan kadın ve erkeklerin özel alan ve kamusal alanda görünürlükleri incelediğimizde öncelikli olarak özel alanlar incelemiştir. Alan içerisinde görseller de bir kez metinlerde 23 kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde sadece 24 kez özel alanlar olduğu tespit edilmiştir. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında özel alanlara ait sadece bir görselin bulunduğu tespit edilmiştir. Aile içi hiçbir görselin olmadığı bu öğrenme alanında görsellerin tamamı kamusal alanlarda yer almaktadır.

Özel alanlara ait metinler incelendiğinde ise özel alanlara ait ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 3.2’de yer verilmiştir. Metinler incelendiğinde ise az olan özel alan metinlerde kadın bireylerin erkek bireylerden

daha fazla yer aldığı görülmektedir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Tablo 3.2: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Özel Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	13	%56.5
Erkek	10	%43.5
Toplam	23	%100

Bu öğrenme alanındaki metinlerin özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde erkeklerin 10 kez %43,5 oranında özel alanlar içerisinde yer aldığı, kadınların ise 13 kez %56,5 oranında özel alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların ağırlıklı olarak anne, anneanne, teyze vb. ifadeler ile metin içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. 4. sınıf öğrenme alanında bireyler 18 kez özel alanlar içerisinde aktarılmıştır. Özel alanlar ve aile içi hiçbir görselin bulunmadığı 4. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında aile içi birçok metinlere yer verildiği tespit edilmiştir. Kadın 11 aile için rollerde metin içerisinde yer almıştır. Erkekler ise yedi kez baba, koca vb.ifadeleri ile aile içi ifadelerde aktarıldığı tespit edilmiştir.

5. ve 6. sınıf öğrenme alanı metinlerinde özel alanlara ait ifadelere yer verilmediği tespit edilmiştir. 7. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler beş kez özel alanlar içerisinde aktarılmıştır. Kadınlar iki kez, erkekler ise üç kez özel aile içi alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı bireylerin özel alanlara görünürlük düzeyleri bütün olarak ele alındığında görsel ve metinlerde toplam 24 kez bireylerin özel alanlarda aile içerisinde aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar toplamda 13 kez, erkekler ise 11 kez özel alanlar içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir.

İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer alan görsellerdeki kadın ve erkeklerin kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 300 görselin cinsiyetlere göre kamusal alan dağılım oranlarına Tablo 3,3'te yer verilmiştir. Görsellerde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.3: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	8	%5.8
Kız Çocuk	21	%15.5
Erkek	92	%67.7
Erkek Çocuk	15	%11
Toplam	136	%100

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde kız çocukları 4. sınıf ders kitabında 18 kez, 6. sınıf ders kitabında iki kez, 7. sınıf ders kitabında bir kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde 21 kez %14,5 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır. Erkek çocukları ise 4. sınıf ders kitabında 12 kez, 7. sınıf ders kitabında dört kez toplamda 15 kez %11 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır.

Bu görseller incelendiğinde 4. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında 18 kez kız çocuk görseli bulunmaktadır. Öğrenme alanı görsellerden sekiz tanesi ders kitabının aktarımında eşlik eden kitabın anlatıcı öznesi olan Bilge adlı kız öğrenciye aittir. Diğer 10 görsel incelendiğinde bütün kız çocuklarının konu aktarımına eşlik eden öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Öğrenme alanında erkek çocuk görselleri incelendiğinde erkek çocuk görsellerinin 12 kez bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu görsellerin tamamında erkek çocuklarının öğrenci olarak yer aldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı çocuk görseline hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. 6. sınıf öğrenme alanı incelendiğinde ise bu öğrenme alanında sadece iki kez kız çocuk görseline yer verildiği farklı iklimler ve farklı yaşamların anlatıldığı konu içerisinde Eskimo kızı olarak yer alan kız çocuğunun dışında bu öğrenme alanı içerisinde herhangi bir çocuk görseline yer verilmediği tespit edilmiştir. 7. sınıf öğrenme alanı çocuk görselleri incelendiğinde ise dört erkek çocuk bir kız çocuk görseli bulunmaktadır. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan kız çocuğu görseli yolda seyahat ederken gösterildiği tespit edilmiştir. Erkek çocuk görselleri incelendiğinde ise erkek çocuklarının bir kez araba da seyahat ederken, iki kez de kamusal alan içerisinde bir mülteci kampında sığınmacı olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında 36 kez yer alan çocuk figürlerinde toplumsal cinsiyete dayalı yansımalar ve iş bölümüne dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin kamusal alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde kadınların sekiz kez %5 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı, erkeklerin ise kadınların 11 katı 92 kez %67,7 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

4. sınıf öğrenme alanı içerisinde 2 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu özel alana dair hiç görselin yer almadığı tespit edilmiştir. Bu görseller incelendiğinde öğrenme alanı içerisinde kadınlara hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkekler ise iki kez Osmanlı sanatı gölge oyunu karakterlerinden Hacivat ve Karagöz olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Bunun dışında bu öğrenme alanı içerisinde herhangi bir yetişkin görseli tespit edilmemiştir.

5. sınıf öğrenme alanı içerisinde 26 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu özel alana dair hiç görselin yer almadığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde yetişkin görselleri incelendiğinde öğrenme alanı içerisinde erkek bireylerin 25 kez %92,3 oranında, kadın bireylerin ise sadece bir kez %3,8 oranında kamusal alan içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Resim 3: Deprem Enkazı İçerisinde Yardım Bekleyen Yaşlı Kadın.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 86.

Bu öğrenme alanı içerisinde kadınlar sadece 86. sayfada deprem enkazının başında elinde değneği ile çaresizce dikilen yaşlı teyze olarak gösterilmiştir. Bunun dışında bu öğrenme alanı içerisinde kadın bireylere hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkeklerin ise bu öğrenme alanında kamusal alanlarda 24 kez yer aldığı görülmektedir. Erkekler 13 kez bir deprem enkazında arama kurtarma ekibi olarak,

iki kez madenci olarak, bir kez çoban olarak ve sekiz kez de vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkekler vatandaş olarak ta beş kez deprem enkazının başında kurtarma çalışmasına katılırken, üç kez de sokakta kardan kapanan yolları temizlerken yani toplum için yararlı bir şekilde çalışırken aktarıldığı tespit edilmiştir. Kadınlar ise doğal afetler ve çevre sorunlarını konu alan bu öğrenme alanı içerisinde tamamen dışlanarak konu dışı bırakılmıştır.

6. sınıf öğrenme alanı içerisinde görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu özel alana dair hiç görselin yer almadığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde kadınlar üç kez %14.3 oranında erkekler ise 16 kez %76.2 oranında kamusal alan içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kamusal alanda kadınlar iki kez turist olarak, bir kez de çoban olarak yer almıştır. Erkeklerin ise bu öğrenme alanında kamusal alanlarda 16 kez yer aldığı görülmektedir. Erkekler altı kez tarlada çalışan işçi olarak, dört kez turist rehberi olarak dört kez turist olarak, bir kez çoban olarak ve bir kez de vatandaş olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

7. sınıf öğrenme alanı içerisinde yer alan 64 adet görselin tamamında kamusal alana ait olduğu belirlenmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde kadınlar dört kez %6,1 oranında erkekler ise 51 kez %78,5 oranında kamusal alan içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kamusal alanda kadınlar iki kez bir mülteci kampında sığınmacı olarak, bir kez otel resepsiyonunda hostes olarak ve bir kez de hastanede sıra bekleyen arkası dönük vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde aktarılmıştır.

Resim 3.1: Mülteci Kampındaki Sığınmacılar.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 115.

Erkeklerin ise bu öğrenme alanında kamusal alanlarda tam 50 kez yer aldığı görülmektedir. Kamusal alanda 50 kez yer alan erkekler incelendiğinde 31 kez

deprem sonrası arama kurtarma faaliyetlerinde yer alan erkekler altı kez bir mülteci kampında sığınmacı olarak, üç kez tarlada çiftçi olarak, üç kez mühendis olarak, üç kez vatandaş olarak, bir kez de doktor, ilkel mağara insanı ve resepsiyon görevlisi olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Resim 3.2: Tershanade Çalışan Mühendisler.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 102.

Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde her zaman yanlarında çocuk veya çocuk karşı cins ile birlikte yer almış tek başına bir kadın görseline bu öğrenme alanı içerisinde yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkekler ise 40 kez yanlarında çocuk veya çocuk karşı cins olmadan tek başlarına yer aldıkları belirlenmiştir.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin aile içerisinde ve kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 114 kamusal alana ait ifadeler tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 3.4'te yer verilmiştir. Metinler incelendiğinde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 3.4: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkeklerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	26	%44
Erkek	33	%56
Toplam	59	%100

Bu öğrenme alanındaki metinlerin kamusal görünürlük düzeyleri incelendiğinde erkeklerin 77 kez %67,5 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı, kadınların ise 37 kez %32,5 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı

tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisindeki metinlerde bireyler 4. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 46 kez, 5. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde yedi kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde dört kez, 7. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 56 kez toplamda bu öğrenme alanı içerisindeki metinlerde 114 kez bireylerin kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir.

4. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar altı kez öğrenci olarak ismen yer almışlardır. Bu öğrenme alanı içerisinde yetişkin kadınlara ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Erkekler ise bu öğrenme alanı içerisinde, yedi kez farklı unvanlar ile iki kezde mesleki olarak yer almışlardır. Bunun dışında alan içerisinde dört kez engelli sporcu, dört kez de öğrenci olarak ismen yer almıştır.

5. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar üç kez öğrenci olarak ismen yer almışlardır. Bu öğrenme alanı içerisinde de yetişkin kadınlara ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Erkekler ise bu öğrenme alanı içerisinde iki kez meslek sahibi olarak yer almıştır.

6. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlara ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Erkekler ise bu öğrenme alanı içerisinde bir kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. 7. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar 13 kez farklı unvan ve sıfatlar ile dört kez de mesleki olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Metinlerde erkekler incelendiğinde erkeklerin sekiz kez unvan ve sıfatlar ile ve beş kez de mesleki olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel alan kamusal alan görünürlükleri bir bütün olarak ele alındığında yetişkin bireylerin 24 kez özel alanlarda, 195 kez ise de kamusal alanlarda yer aldıkları tespit edilmiştir. Kadınlar görsel ve metinlerde 13 kez %54,2 oranında özel alanlarda, 34 kez %17,5 oranında kamusal alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise 11 kez %45,8 oranında özel alanlarda, 125 kez %64,1 oranında ise de kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kamusal alanlarda erkeklerin kadınların üç katından fazla oranda görünürlük düzeyleri olduğu tespit edilmiştir. Oranlardan anlaşılacağı gibi fiziki coğrafya ağırlıklı bu öğrenme alanı içerisinde kadınların azlığı ve erkeklerin ağırlıklı

oluşu aile alanlarının olmadığı öğrenme alanlarında kadınların da yok sayıldığı aile olmazsa kadınlara da fazla yer verilmediği tespit edilmiştir.

3.3.3. Meslekler ve Cinsiyet

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer alan kadın ve erkeklerin mesleklerini incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde bireylerin görsellerde 51 kez, metinlerde 14 kez olmak üzere toplam 65 kez meslek sahibi olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Mesleklerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 3,4'te yer verilmiştir.

Tablo 3.5: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	6	%9.2
Erkek	59	%90.8
Toplam	65	%100

Öğrenme alanında sınıf düzeylerine göre meslekler ve cinsiyetler incelendiğinde 4. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı daha çok fiziki coğrafya ağırlıklı görsel ve metinlere sahip olduğu için ve yetişkin bireylere ait fazla bulguya rastlanmamış ve içerisinde bireylerin sadece iki kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde hiç meslek sahibi yer almadığı erkeklerin ise iki kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Bu meslekler incelendiğinde ise erkek bireylerin iki kez şair olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Meslek sahibi kadına yer verilmemiştir.	Şair (2)

5. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde bireyler 18 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde de meslek sahibi olarak hiç yer almadığı fakat erkeklerin 18 kez %100 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek bireyler görsellerde 16 kez, metinlerde iki kez meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Erkeklerin meslekleri

incelendiğinde 13 kez AFAD⁶ görevlisi, iki kez madenci, iki kez ziraat odası başkanı ve bir kez de çoban olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Meslek sahibi kadına yer verilmemiştir.	AFAD görevlisi (13) Ziraat Odası Başkanı (2) Madenci (2) Çoban

6. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde bireyler 13 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde ilk defa sadece bir kez %7,7 oranında erkeklerin ise 12 kez %92,3 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde sadece görsellerde bir kez kocasının arkasında hayvanlara çobanlık ederken aktarıldığı tespit edilmiştir. Bunun dışında meslek sahibi kadına yer verilmediği tespit edilmiştir. 6. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde 11 kez, metinlerde bir kez olmak üzere toplamda 12 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde altı kez tarlada çalışan işçi, dört kez turist rehberi, bir kez de yönetmen ve çoban olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.8: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Çoban	Tarla işçisi (6) Turist Rehberi (4) Çoban Yönetmen

7. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde bireyler 31 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde beş kez %16 oranında erkeklerin ise 26 kez %84 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Kadınların görsellerde bir kez, metinlerde ise dört kez meslek sahibi olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde; bir kez doktor, bir kez tasarımcı bir kez tezgâhtar bir kez yazar ve bir kez de hostes olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. 7. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde erkek bireylerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde

⁶ AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

erkek bireylerin görsellerde 21 kez, metinlerde beş kez olmak üzere toplamda 26 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde; 13 kez AFAD görevlisi, üç kez mühendis, üç kez çiftçi, bir kez de doktor, resepsiyonist, öğretmen, madenci aşçı, teknisyen ve yazar olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Doktor	AFAD görevlisi(13)
Hostes	Çiftçi (3)
Tasarımcı	Mühendis (3)
Tezgâhtar	Aşçı
Yazar	Doktor
	Madenci
	Öğretmen
	Resepsiyon Görevlisi
	Teknisyen
	Yazar

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisindeki meslekler bir bütün olarak incelendiğinde kadınların altı kez %9,3 oranında, erkeklerin 59 kez %90,8 bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde tek başına çalışan bir kadın görseline 4 kitapta da hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Kadınlar iş yaşamında da sürekli erkekler arasında gösterildiği bireysel tek başına yer alan kadın görseline bu öğrenme alanı içerisinde hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkekler ise iş yaşamında sadece bir kez kadınlar ile birlikte gösterilmiştir. Bireysel olarak 42 kez tek başına bireysel olarak iş yaşamında gösterilmiştir. Bu öğrenme alanında dikkat çekici bir diğer nokta erkeklerin kadınların yaptığı hostes, tasarımcı, tezgâhtar dışında her mesleği yaparken bu öğrenme alanı içerisinde yer almasıdır. Erkekler kadınların yaptığı mesleklerin neredeyse tamamını yapmasına rağmen bu öğrenme alanı içerisinde çoğunlukla bireysel olarak yer almaktadır.

Sonuç olarak bu öğrenme alanı içerisinde de yoğunlukla cinsiyete dayalı iş bölümüne ayrıldığı erkeklerin hem görsellerde hem de metinlerde ön planda çıkarıldığı tespit edilmiştir.

3.3.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde yer alan isimleri incelediğimizde bu öğrenme alanında toplam 138 isme yer verildiği tespit edilmiştir. Bu isimlerden 91 tanesi erkek ismi, 47 tanesinin ise kadın ismi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.10: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	24	%33.3
Erkek	48	%66.7
Toplam	72	%100

Kadın ve erkek isimlerinin sınıf düzeylerine göre dağılım oranları incelendiğinde 4. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında 37 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 31 kez %83,7 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri altı kez %16,3 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında beş kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri iki kez %40 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri üç kez %60 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde sadece 5. sınıf ders kitabında kadın isimlerinin erkek isimlerinden fazla yer aldığı tespit edilmiştir. 6. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında kişi isimlerine dört kez yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerin tamamı erkek ismi olup kadın isimlerinin bu öğrenme alanı içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir. 7. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında 26 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 15 kez %57,6 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri 11 kez %42,4 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan isimler sınıf düzeylerine göre tablolar halinde listelenmiştir.

Tablo 3.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Kübra (2)	Hacivat (9)
Büşra	Karagöz (9)
Eda	Ender (6)
Esmâ	Rüzgâr (3)
Yağmur	Arda
	Nejat Buhara
	Özcan
	Şeref Gürbüz

Tablo 3.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Hatice (2) Beyza	Cengiz Gökçel (2)

Tablo 3.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Kadın ismine yer verilmediği tespit edilmiştir.	Ali (2) Stephen Sherman Yavuz

Tablo 3.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Selin (3) Aylin (2) Ayşe Ayça Azize Fadime Feyzan Göher Vural Zeynep	Yunus (2) Ali (2) Burak (2) Arda Göktuğ Hüseyin İbrahim
	Mehmet Mübarek Nazım Paulo Coelho Yunus

Öğrenme alanı içerisinde kullanılan isimler incelendiğinde ise kullanılan erkek isimlerinin çoğunlukla gerçek hayatta yaşamış kişilere ait olduğu görülmektedir. Kullanılan kadın isimlerin ise çoğunlukla öğrencilere ait gündelik isimler olduğu tespit edilmiştir. Kullanılan erkek isimleri incelendiğinde öğrenme alanı içerisinde yer alan isim 18 kez Osmanlı kuruluş zamanlarında yaşamış olan ve Türk gölge oyununda çok büyük bir yere ve öneme sahip Hacivat ile Karagöz karakterine aittir. Edebiyat ve sanat dünyasından da isimlerin sıklıkla yer aldığı öğrenme alanı içerisinde iki kez şair Şeref Gürbüz ve Nejat Buhara, bir kez de dünya edebiyatının en önemli yazarlarından Paulo Coelho ve yönetmen Stephen Sherman yer almışlardır. Türkiye Ziraat Odası başkanı Cengiz Gökçel’inde iki kez ismen yer aldığı öğrenme alanı içerisinde, kadın bireyler sadece bir okuma parçasında yazar Feyzan Göher Vural olarak öğrenme alanı içerisinde yer almıştır.

Öğrenme alanı içerisinde kullanılan diğer bütün kadın isimlerinin gündelik hayatta kullanılan ders kitabında kız öğrencilere verilen farazi isimlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Fiziki coğrafya ağırlıklı ve öğrenme alanı içerisinde kişi ve kişi isimlerinden çok fazla bahsedilmediği görülmektedir. Az sayıda yer alan kişi isimleri incelendiğinde erkek isimlerinin kadın isimlerinden iki kat fazla olduğu belirlenmiştir. Erkeklerin siyaset, tarih, sosyoloji ve bilim alanlarında olduğu gibi fiziki coğrafya alanında da önceliklendirildiği görülmektedir.

Kişi isimlerinin anlam ve ton farklılıklar bakımından incelendiğinde kadınlara ve erkelere verilen isimlerin arasında farklılıklar olduğu bu öğrenme alanında da görülmektedir. Kadınların isimlerinde edilgenlik vurgusu, erkek isimlerinde ise güç, iktidar vurgusu göze çarpmaktadır. Örneğin bu öğrenme alanı içerisinde yer alan Cengiz, Göktuğ, İbrahim ve Yavuz isimlerini incelediğimiz de; Cengiz “Güçlü, yılmaz, gözü pek kimse.” Göktuğ “Savaşmayı seven kimse.” İbrahim “İnananların, halkların babası.” Yavuz ise “İyi, güzel, mert, cesur” anlamına gelmektedir” (TDK, [21.04.2019]). Fakat öğrenme alanı içerisinde yer alan Beyza, Büşra, Ayşe ve Hatice isimlerini incelediğimiz de; Beyza “Çok beyaz, daha ak; çok temiz, lekesiz.” Büşra “Müjde, sevinçli haber. Ayşe “Rahat ve huzur içinde yaşayan.” Hatice ise “Erken doğan kız çocuğu.” anlamına gelmektedir” (TDK, [21.04.2019]). Bu örneklerden anlaşılacağı gibi bu öğrenme alanı içerisinde yer alan kadın isimleri ile erkek isimleri arasında niceliksel bir fark olduğu kadar anlam bakımından da niteliksel olarak fark bulunmaktadır. Erkek isimleri iktidarı gücü vurgularken kadın isimleri daha çok masum, saf ve edilgen olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeğe cesur mert, kadına lekesiz, çok temiz demek cinsiyetçi bir yaklaşımdır. Gelişi güzel verildiği düşünülen kişi isimlerin aslında toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerisinde erkeklerin güçlü, kadınların ise edilgen, saf ve masum biçimde yansıttığı görülmektedir.

3.3.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde bireylere aile içi ve mesleki nitelemelerin dışında bireylere yönelik olarak kullanılan sıfatlar ve nitelemeler incelendiğinde ise bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklerle yönelik olarak 28 adet niteleme tespit edilmiştir. Bu nitelemelerden 13 tanesi kadınlara yönelik olarak, 15 tanesi ise erkeklerle yönelik olarak kullanılmıştır.

Tablo 3.15: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkeklere Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın	Erkek
Kadın (10) Girişimci (3)	Erkek (8) Dev (7)

Kadın bireylerin bu öğrenme alanı içerisinde cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesiyle 10 kez yer almışlardır. Bunun dışında hiçbir meslek belirtmeden girişimci olarak adlandırılan kadınlara bu öğrenme alanı içerisinde üç kez yer verildiği tespit edilmiştir. Erkeklerin bu öğrenme alanı içerisinde sekiz kez cinsiyetini ifade eden erkek kelimesi, yedi kez ise de gücünü vurgulayan dev sıfatıyla bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

3.3.6. Cinsiyetçi İfadeler

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı incelendiğinde bu öğrenme alanı fiziki coğrafya konuları ağırlıklı olduğunu erkek ve kadın bireylere çok fazla yer verilmediği görülmektedir. Fakat bu öğrenme alanı içerisinde de içerisinde görsellerde ve metinlerde cinsiyetçi ifadeler yer verildiği tespit edilmiştir.

Ülkemizin coğrafi özelliklerini şiir, türkü ve efsaneler ile tanıtıldığı bölümde adana ilimizde yer alan Gülek Boğazıyla ilgili cinsiyetçi şiddet içeren bir efsaneye yer verildiği görülmektedir. Efsane şu şekilde yer almaktadır;

“Vaktiyle Toros Dağları geçit vermezmiş. İnsanlar İç Anadolu’dan Akdeniz sahillerine inebilmek için tepelerden geçmek zorunda imişler. Ama bir gün Toroslarda yaşayan bir dev istemeden, bilmeden insanlara yardım edivermiş. Bu dev, ailesi ile birlikte Torosların güney eteklerinde oturmuş. Ne olmuşsa olmuş, bir gün dev ile karısı kavga etmişler. Bu duruma kızan devin karısı, kızını aldığı gibi kaçıp gitmiş. Dev eve gelmiş, bakmış ki evde kimsecikler yok. Hemen anlamış başına gelenleri. Takip etmek için yola koyulmuş. Dev bu, yorulacak değil ya, uzun mesafeleri bile kısa zamanda aşivermiş. Zavallı karısı ise kocasının kendilerine yetişmekte olduğunu görünce kızını sarp kayalardan aşağı atarak kaçmaya devam etmiş. Kızının düşmekte olduğunu gören dev, hemen bütün gücüyle dağı ortasından ayırmış ve yavrusunu tutuvermiş. İşte bu olayla birlikte Gülek Boğazı meydana gelmiş. Böylece bir dev ailesinin mutsuzluğu üzerine, binlerce aileyi birbirine bağlayan bir geçit kurulmuş.” (Tüysüz, 2018, 81).

Bu efsanenin ders kitabında yer alması çok şaşırtıcıdır. Efsanede pek çok cinsiyetçi ögenin yanında açık biçimde aile içi şiddet mesajı da vardır. Erkek dev korkutucu, güçlü karısı ise zavallı ve korkak olarak tasvir edilmiştir. Devin karısının kocasından korkup kaçması, devin ise kaçan korkan kadını takip etmesi çok dikkat

çekici ve ürkütücüdür. Takip edilen kadın da zavallı olarak nitelendirilmiş ve korkarak kendi çocuğunu bile uçurumdan atmıştır. İlk defa, 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” yönetmeliği ile tanımlanan takip olgusu tek başına bir bütün içerisinde ayrı bir suç niteliğinde ele alınan bir şiddet eylemidir (Doğan, 2014, 153). Açıkça şiddet eylemi gerçekleştiren devin ise efsane de gücü ile dağı ikiye ayırıp yavrusunu kurtarması ve hikâyenin sonunda kurtarıcı, kadının ise kendi çocuğunu uçurumdan atan acımasız ve zalim biri olarak gösterilmesi eril ideolojilerin bir ürünüdür.

Efsane de kadının kocasına kızıp çocuğunu da alıp kaçan, sonrasında peşindeki kocasının korkusundan dolayı çocuğunu bile öldürmeye göze alan aciz biri olarak tasvir edilmesi, erkeğin ise sürekli dev ve güçlü olarak nitelendirilmesi en önemlisi de kadının peşine düşüp yakalamaya çalışması toplumsal cinsiyet kalıplarının dışında daha vahim bir duruma işaret etmektedir. Bu hikâye de açıkça aile içi şiddet anlatılmakta ve şiddet uygulayan erkek güçlü kahraman olarak gösterilmektedir. Kadına şiddet haberlerinin sürekli arttığı bu dönemde açıkça aile içi şiddet içeren bir hikâyenin güzelleme şeklinde aktarılması öğrencilerde oluşabilecek algılar açısından çok tehlikelidir. Geleceğin yetişkinleri olan öğrencilere şiddeti normal bir durummuş gibi aktarmak toplumda sürekli artan şiddete hak vermelerine ve ileride şiddet uygulayıcıları olmalarına gidebilecek bir süreci beslemektedir. Ders kitabının ise o kadar efsane ve hikâye arasından özellikle böyle bir hikâyeyi seçme amacı düşündürücüdür.

Bu efsanenin dışında öğrenme alanı içerisinde farklı coğrafi özelliklere göre oluşan farklı mesleklerin aktarıldığı konu içerisinde yer alan görsellerde cinsiyetçilik yapıldığı tespit edilmiştir. Türkiye’nin beş coğrafi bölgesine ilişkin verilen iş meslek örneklerinin tamamında erkek bireyler vardır. Kadın birey görsellerden anlaşılağı gibi sadece son görselde yer almaktadır. Fakat burada kadın üretim içinde meslek sahibi olarak değil sadece yan karakter olarak gülümsemektedir. Görseller de yer alan kadının konumu tamamen eril ideolojiler istediğı cinsiyetçi bir konumdur. Şöyle ki; konu alanı farklı bölgelerdeki meslekleri öğrenciler tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu amacı uygun olarak belli mesleklerle yer vermiştir. Bu mesleklerin tamamını erkeklerin yapması en iyi niyetle gözden kaçmış bir detay olarak kabul edilse bile kadına uygun görülen konum kesinlikle kabul edilmez bir cinsiyetçi konumdur. Üretimin içinde yedi erkek birey arasında tek bir kadının yer alması ve meslek sahibi

olarak gösterilmesine izin verilmeden adeta görselde hoşluk dekor olarak kullanılması kadına verilen değeri ve konumu ifade etmektedir. Kadın bir fotoğrafı güzelleştirecek bir dekor veya çiçek değildir. Meslekler anlatıldığı konu alanında elbette erkekler gibi konu alanına uygun meslekler içerisinde gösterilmelidir. Fakat üretim bütün meslekler ve dolayısıyla güç erkeklere ait olarak gösterilmiş kadın ise sadece kenarda sadece yan karakter olarak yerini almıştır. Bu durum öğrenme alanının içerisinde var olan mesleki cinsiyetçiliği açıkça gözler önüne sermektedir.

Resim 3.3: Farklı Coğrafi Bölgelere Ait Meslek Kolları.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 102.

3.4. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı bireye eleştirel ve yenilikçi düşüncenin bilim ve teknolojik ilerlemenin temeli olduğunu, teknoloji ve bilimin gelişim sürecinin toplumsal yaşam üzerinde oluşan etkilerini kavramayı ve bireyin

teknoloji kullanma konusunda beceri edinmelerini amaçlamaktadır. Birey bu öğrenme alanı çerçevesinde teknolojinin günlük hayatla olana ilişkilerini öğrenirken teknolojinin doğal hayata verdiği zararları da tartışır. Bu öğrenme alanı içerisinde bilimsellik, yenilik ve değişim zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilerin kazandırılması da amaçlanır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, [19.01.2019]). Bu öğrenme alanı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 26 sayfa, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 18 sayfa, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 24 sayfa ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 30 sayfa olmak üzere dört ders kitabında toplam 98 sayfa yer alacak biçimde hazırlanmıştır. Bu öğrenme alanı ile ilgili toplumsal cinsiyet analizlerine aşağıda detaylı olarak yer verilmiştir.

3.4.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri

Öncelikli olarak öğrenme alanı içerisindeki görsellerin incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 191 adet insan içerikli görsel bulunduğu tespit edilmiştir. Bu görsellerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 4’de yer verilmiştir. Görsellerde erkeklere ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 4. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	20	%10.5
Erkek	90	%47.6
Kız Çocuk	48	%25.3
Erkek Çocuk	29	%15.3
Topluluk	2	%1.3
Toplam	189	%100

Bu öğrenme alanında 90 erkek, 20 kadın, 48 kız çocuk, 29 erkek çocuk ve iki topluluk görseli yer almaktadır. Tüm görsellerdeki bireyler sayıma tabi tutulurken 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sayfa 108’de yer alan açılış görseli, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sayfa 131’de yer alan cadde görseli net bir sayım yapılamayacağından dolayı sayım dışı tutulmuştur.

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında çocuklara ait görseller incelendiğinde; kız çocuk görseline 4. sınıf ders kitabında 19 kez, 5. sınıf ders kitabında iki kez 6. sınıf ders kitabında 27 kez olmak üzere toplam 48 kez %25.3 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek çocuk görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 13 kez, 5. sınıf ders kitabında iki kez, 6. sınıf ders kitabında 14 kez olmak

üzere toplam 29 kez %15,3 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. 7. sınıf ders kitabında erkek çocuk ve kız çocuk görseline de hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yetişkinlere ait görseller incelendiğinde; kadın görseline 4. sınıf ders kitabında dokuz kez, 6. sınıf ders kitabında 10 kez ve 7. sınıf ders kitabında da bir kez olmak üzere toplam 20 kez %10,5 oranında yer verildiği belirlenmiştir. 5. sınıf ders kitabında ise hiç kadın görseline yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkek görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 49 kez, 5. sınıf ders kitabında sekiz kez, 6. sınıf ders kitabında dokuz kez ve 7. sınıf ders kitabında da 24 kez olmak üzere toplam 90 kez %47.6 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

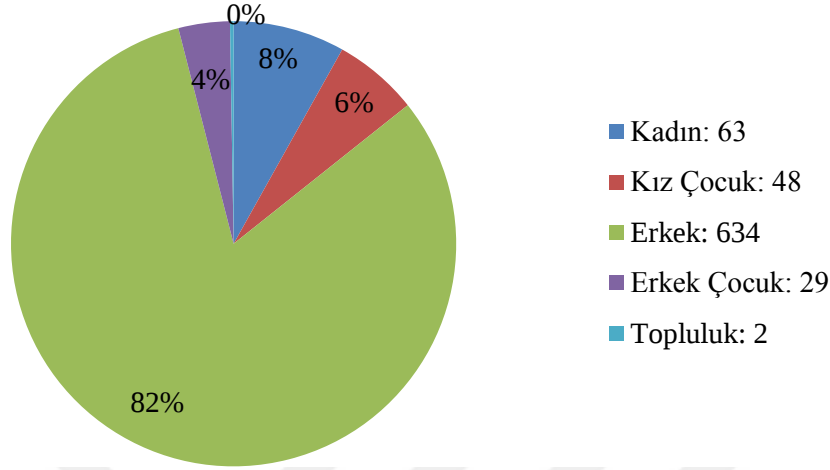
Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisindeki metinleri niceliksel olarak incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 572 adet insan içerikli ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 4,1’de yer verilmiştir. Metinlerde erkek bireylere ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Tablo 4.1:Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	43	%7.3
Erkek	544	%92.7
Toplam	587	%100

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında metinler niceliksel olarak incelendiğinde; kadınlara ait ifadeler 4. sınıf ders kitabında dokuz kez, 5. sınıf ders kitabında üç kez, 6. sınıf ders kitabında 14 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 17 kez olmak üzere toplam 43 kez %7,5 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkekler için ifadelerin ise 4. sınıf ders kitabında 102 kez, 5. sınıf ders kitabında 96 kez, 6. sınıf ders kitabında 86 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 260 kez olmak üzere toplam 544 kez %92.5 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Şekil 4: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanını niceliksel olarak bir bütün halinde ele aldığımızda görsel ve metinlerde cinsiyet temsilleri 776 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının 29 kez (%4), kız çocuklarının 48 kez (%6), kadınların 63 kez (%8) ve erkeklerin 634 kez (%82) görsel ve metinlerde yer aldığı belirlenmiştir. Öğrenme alanı içerisinde erkeklerin niceliksel olarak önceliklendirildiği tespit edilmiştir. Cinsiyet temsillerinin niceliksel olarak incelemenin yanında niteliksel olarak incelediğimizde ise öncelikle bu öğrenme alanında kadın ve erkelerin özel ve kamusal alanlarda görünürlükleri incelenmiştir.

3.4.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında öncelikle kadın ve erkeklerin özel alan görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde bireylerin özel alanlarda görsellerde altı kez, metinlerde 16 kez toplam 22 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Özel alanlarda yer alan bireylerin cinsiyetlerine göre dağılım oranlarına Tablo 4,2’de yer verilmiştir.

Tablo 4.2: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Bireylerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	9	%41
Kız Çocuk	2	%9
Erkek	9	%41
Erkek Çocuk	2	%9
Toplam	22	%100

Bu öğrenme alanında görsellerde özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde sadece 4. sınıf ders kitabında özel alanlara ait görsellerin olduğu, 5. 6. ve 7. sınıf ders kitabında ise özel alanlara ait hiçbir görselin bulunmadığı tespit edilmiştir. 4. sınıfa ait özel alan görselleri incelendiğinde ise kız ve erkek çocuklarının iki kez, kadınların iki kez özel alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise öğrenme alanı içerisinde görsellerde hiç özel alanlarda yer almadığı tespit edilmiştir.

Erkek çocuklarının iki kez evde ders çalışırken, kız çocukları ise, iki kez evde televizyon izlerken aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde kadınların, iki kez teknolojiyi geliştiren değil de onu kullanan ev kadınları olarak aktarılmıştır. Bilim ve teknolojik ilerlemenin aktarıldığı bu öğrenme alanı içerisinde kadın bir kez bile bilim insanı olarak yer almamıştır. Ders kitapları üzerine yapılan araştırmalarda kadınların üzerinde sürekli bir üniforma gibi mutfak önlüğü ile resmedildiği tespit edilmiştir (Gümüšoğlu, 2008, 43). Ders kitabında da paralel bir sonuç ile özel alanlarda kadının mutfak önlüğü içerisinde temizlik yaparken yer aldığı tespit edilmiştir.

Resim 4: Kadın Mutfak Önlüğü İçerisinde Temizlik Yaparken.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 100.

Resim 4.1: Eski Saç Kurutma Makinesini Kullanılan Kadın.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 100.

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin özel alanlarda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde bireylerin toplam 16 kez özel alanlar içerisinde aktarıldığı belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

4. sınıf öğrenme alanında bireyler beş kez özel alanlar içerisinde aktarılmıştır. Metinde yer alan aile ifadelerinde kadınlar iki kez anne sıfatıyla aktarılmıştır. Erkekler ise iki kez baba, bir kez de amca ifadeleri ile aktarıldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler üç kez özel alanlar içerisinde aktarılmıştır. Öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar iki kez, erkekler ise birkez özel alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında kadınlar iki kez anne sıfatıyla yer almıştır. 5. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı metinlerinde yer alan erkekler incelendiğinde sadece bir kez baba ifadesi ile özel alan içerisinde yer almıştır. 6. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bir kez kadınlar özel alan içerisinde aktarılmıştır. Kadınlar bir kez ev hanımı ifadesiyle öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Bunun dışında özel alana ait herhangi bir ifadeye yer verilmediği tespit edilmiştir. 7. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler yedi kez özel alanlar içerisinde aktarılmıştır. Öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar iki kez, erkekler ise beş kez özel alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında kadınlar iki kez kız

kardeş ifadesinde yer almışlardır.7. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı metinlerinde yer alan erkekler incelendiğinde beş kez baba ifadesiyle özel alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yer alan görsellerdeki kadın ve erkeklerin kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan görsellerin cinsiyetlere göre kamusal alan dağılım oranlarına Tablo 4,3'te yer verilmiştir. Görsellerde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.3: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	17	%9.5
Kız Çocuk	45	%25,2
Erkek	89	%50.8
Erkek Çocuk	26	%14,5
Toplam	179	%100

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan bireylerin kamusal alanlarda gösterilme oranları tablo 4,3'te gösterildiği gibidir. Kız çocukları 4. sınıf ders kitabında 16 kez, 5. sınıf ders kitabında iki kez, 6. sınıf ders kitabında 27 kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde 45 kez %25,2 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır. Erkek çocukları ise 4. sınıf ders kitabında 10 kez, 5. sınıf ders kitabında iki kez, 6. sınıf ders kitabında 14 kez 26 kez 14,5 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır.

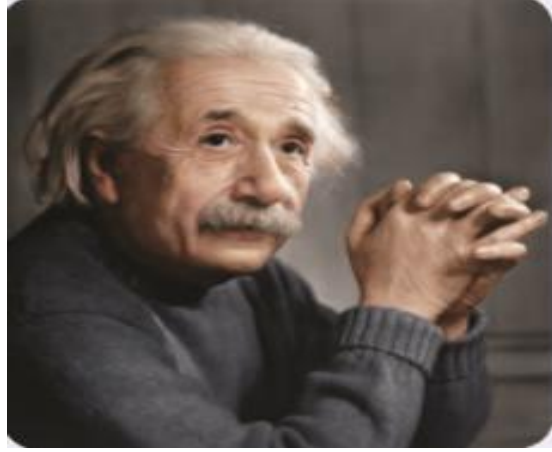
Bu görseller incelendiğinde Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında kamusal alanlarda 45 kez kız çocukları görseli bulunmaktadır. Öğrenme alanı görsellerden beş tanesi ders kitabının aktarımında eşlik eden kitabın anlatıcı öznesi olan Bilge adlı kız öğrenciye aittir. Diğer 40 görsel incelendiğinde kız çocuklarının 35 kez sınıf içerisinde öğrenci olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kız çocukları beş kez de annesiyle birlikte fuar gezerken yer almıştır. Öğrenme alanında içerisinde 26 kez kamusal alanlarda yer alan erkek çocuk görselleri incelendiğinde, erkek çocuklar 17 kez sınıf içerisinde öğrenci olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocukları dokuz kez de annesiyle birlikte fuar gezerken yer almıştır.

Bu öğrenme alanında çocuklarda özel alan kamusal alan görünürlük düzeyleri bir bütün olarak ele alındığında kız ve erkek çocuklarının bu öğrenme alanı içerisinde 3 kez özel alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Çocukların kamusal alanlarda yer alma düzeyleri incelendiğinde ise kız çocuklarının kamusal alan içerisinde 53 kez, erkek çocuklarının 40 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde çocuklar kamusal alan içerisinde çoğunlukla öğrenci olarak aktarılmıştır. Kız çocukları 47 kez, erkek çocukları 31 kez öğrenci olarak aktarılmıştır. Bunların dışında bu öğrenme alanı içerisinde çocuklar kitap okurken, ders çalışırken ve bilgisayarın başında vb. şekilde yer almışlardır. Bu öğrenme alanında yer alan çocuk figürlerinde özel ve kamusal alana ait toplumsal cinsiyete dayalı yansımalar ve iş bölümüne dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin kamusal alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde kadınların 17 kez %9,5 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı, erkeklerin ise kadınların beş katı 91 kez %50,8 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

4. sınıf öğrenme alanı içerisindeki görsellerde kadınlar altı kez, erkekler ise 48 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde üç kez kamusal alanda meslek sahibi olarak, üç kez de yoldan geçen vatandaş olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Kadınların kamusal alanda iş yaşamında da yanlarında sürekli çocuk ve erkeklerin bulunduğu tek başlarına bireysel olarak bir kez bile bu öğrenme alanı içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise 48 kez ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. 17 kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan erkeklerin 31 kez de sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin iş yaşamında kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 33 kez iş ve sosyal yaşamında tek başına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

5. sınıf öğrenme alanı içerisindeki görsellerde incelendiğinde öğrenme alanının tamamen cinsiyetçi bir yaklaşımla hazırlandığı tespit edilmiştir. Alan içerisinde kadınlar tamamen dışlanarak hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

Resim 4.2: Albert Einstein.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 107.

Resim 4.3: Alexander Graham.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 107.

Kadınların tamamen dışlandığı bu öğrenme alanında görsellerde yer aldığı gibi sadece erkekler yer almaktadır. Öğrenme alanında bilim sadece erkeklerin uzmanlık alanıymışçasına sadece erkek bilim insanlarına yer verilmiş eril bir söylem ile kadınlar bilim ve teknoloji alanında yok sayılmıştır.

6. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere ait 60 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Aile içi hiçbir görselin bulunmadığı bu öğrenme alanı içerisinde görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu belirlenmiştir. Bu görsellerde kadınlar 10 kez yer almaktadır. Kamusal alanda kadınlar sekiz kez TÜBİTAK fuarını ziyaret ederken, iki kez de meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır.

Resim 4.4: Tübitak Bilim Fuarı.

Yılmaz, Faruk Gökalg, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi. 128.

Özel alana ait bir görselin bulunmadığı bu öğrenme alanı içerisinde kadın bireyler görselde olduğu gibi kamusal alanda yine çocuklar arasında aktarıldığı tespit edilmiştir. Kadınlar dokuz kez %90 oranında çocuklar ile birlikte yer almıştır. Tek başına bireysel olarak yer alan kadın görsel sayısı sadece birdir. Bunun dışında kadın her zaman cinsiyetçi biçimde çocuk ve erkekler ile birlikte gösterildiği tespit edilmiştir.

Erkeklerin ise bu öğrenme alanı içerisinde dokuz kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Altı kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan erkeklerin iki kez de sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin bir kez de tarihimizde büyük öneme sahip, Mustafa Kemal Atatürk, olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Erkeklerin iş ve sosyal yaşam içerisinde kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 7 kez (%77,7) iş ve sosyal yaşamında tek başına bireysel olarak aktarılmıştır. Bu öğrenme alanı içerisinde de bilim ve teknolojik ilerleme erkekler ile özdeşleşmiş kadın ise sadece bir kez bilim insanı olarak yer almıştır.

7. sınıf öğrenme alanı içerisinde 25 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerde kadınlar sadece bir kez yer almaktadır. Kadınlar kamusal alanda sadece bir kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Resim 4.5: Marie Curie.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 147.

7. sınıf öğrenme alanı içerisinde yer alan tek kadın görseli Marie Curie'dir. Bunun dışında yer alan bütün bilim insanı görselleri erkeklere aittir. Erkekler ise 23 bilim insanı olarak meslek sahibi, birer kez de Türk tarihinin önemli şahsiyetleri Mustafa Kemal Atatürk olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir. Erkekler bu öğrenme alanı içerisinde her zaman tek başına bireysel olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin aile içerisinde ve kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 36 kamusal alana ait ifadeler tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 4.4'de yer verilmiştir. Metinler incelendiğinde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 4.4: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	20	%6.2
Erkek	301	%93.8
Toplam	321	%100

Öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar sekiz kez öğrenci olarak ismen, 12 kez de meslek sahibi olarak 98 sayfalık ders kitabında 20 kez yer almıştır. Erkekler ise bu öğrenme alanı içerisinde 264 kez meslek sahibi, 11 kez Türk ve dünya tarihinde olumlu veya olumsuz açıdan etkili önemli şahsiyetleri Mustafa Kemal

Atatürk, Napolyon ve Adolf Hitler olarak yer almıştır. Bunun dışında 14 kez öğrenci olarak ismen ve 12 kez bey, adam vb. unvanlar ile yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel alan kamusal alan görünürlükleri bir bütün olarak ele alındığında yetişkin bireylerin 18 kez özel alanlarda, 427 kez ise de kamusal alanlarda yer aldıkları tespit edilmiştir. Kadınların görsel ve metinlerde dokuz kez %41 oranında özel alanda, 37 kez %8,7 oranında ise de kamusal alanda aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise dokuz kez %41 oranında özel alanda, 390 kez %91,3 oranında ise de kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Erkekler özel alan içerisinde kadınlarla eşit biçimde yer alırken kamusal alanlarda kadınlardan 11 kat daha fazla yer almışlardır. Kadınlar kamusal alanlarda hem görsellerde hem de metinlerde yok sayılarak öğrenme alanı eril bir anlayışla hazırlanmıştır. Kız ve erkek çocukların önüne rol model olarak sadece erkek bilim insanları ve siyasetçiler konmaktadır. Kadın bilim insanlarından sadece iki kez birer paragrafta 93 sayfalık öğrenme alanı içerisinde yarım sayfa bile olmayacak şekilde bahsedilmiştir.

3.4.3. Meslekler ve Cinsiyet

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yer alan kadın ve erkeklerin mesleklerini incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam görsellerde 59 kez, metinlerde 276 kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde toplam 335 kez meslek sahibi olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Mesleklerin cinsiyetlere göre aile ve kamusal alan dağılım oranlarına Tablo 4,5'te yer verilmiştir.

Tablo 4.5: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	18	%5.4
Erkek	317	%94.6
Toplam	335	%100

Bu öğrenme alanında sınıf düzeylerine göre meslekler ve cinsiyetler incelendiğinde 4. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde bireyler 66 kez meslek sahibi olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde üç kez %4,6 oranında erkeklerin ise 63 kez %95,4 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Kadınlar görsellerde üç kez, metinlerde ise meslek sahibi olarak yer almadığı tespit edilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde

görsellerde üç kez sağlık personeli olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Bunun dışında meslek sahibi kadına yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde 16 kez, metinlerde 47 kez olmak üzere toplamda 63 kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı yer aldığı tespit edilmiştir. Erkekler meslekleri incelendiğinde 41 kez bilim insanı, 12 kez mucit, beş kez mühendis, bir kez de fotoğrafçı, gezgin, öğretmen, şoför ve sağlık personeli olarak bu öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Sağlık Personeli (3)	Bilim İnsanı (41) Mucit (12) Mühendis (5) Fotoğrafçı Sağlık Personeli Öğretmen Gezgin Şoför

5. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum alanı içerisinde bireyler 52 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde hiç meslek sahibi olarak yer verilmediği, erkeklerin ise 52 kez %100 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Erkekler görsellerde yedi kez, metinlerde 45 kez olmak üzere toplamda 52 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde 47 kez bilim insanı, iki kez yazar, iki kez mucit ve bir kez felsefeci olarak bu öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Meslek sahibi kadına yer verilmemiştir.	Bilim insanı (47) Mucit (2) Yazar (2) Felsefeci

5. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde bireyler 58 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde sekiz kez %13,7 oranında erkeklerin ise 50 kez %86,3 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Kadınların görsellerde iki kez, metinlerde altı kez olmak üzere toplamda sekiz kez meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadınların meslekleri

incelendiğinde 7 kez bilim insanı bir kez de öğretmen olarak bu öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. 7 kez bilim insanı olarak aktarılan kadın incelendiğinde ise öğrenme alanı içerisinde sadece bir kadın bilim insanından bahsedildiği tespit edilmiştir. Nüzhet Gökdoğan bu öğrenme alanı içerisinde yer alan tek kadın bilim insanıdır. Nüzhet Gökdoğan görsellerde bir kez metinlerde altı kez bilim insanı olarak yer almaktadır.

6. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde yedi kez, metinlerde 43 kez olmak üzere toplamda 50 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde 20 kez bilim insanı, 12 kez yazar, 12 kez bir devlet başkanı, iki kez eczacı, bir kez de komutan, tarihçi, asker ve astronot olarak bu öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.8: Sosyal Bilgiler 6. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri	
Bilim İnsanı (7)	Bilim insanı (20)	Asker
Öğretmen	Yazar (12)	Astronot
	Devlet Başkanı (12)	Komutan
	Eczacı (2)	Tarihçi

7. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde bireylerin 156 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde yedi kez %4,5 oranında erkeklerin ise 149 kez %95,5 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Kadınlar görsellerde bir kez, metinlerde altı kez olmak üzere toplamda yedi kez meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadın bireylerin meslekleri incelendiğinde kadın bireyler 7 kez bilim insanı olarak bu öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. 7 kez bilim insanı olarak aktarılan kadın birey incelendiğinde ise öğrenme alanı içerisinde de sadece bir kadın bilim insanından bahsedildiği tespit edilmiştir. Marie Curie bu öğrenme alanı içerisinde yer alan tek kadın bilim insanıdır. Bu öğrenme alanı içerisinde Marie Curie'de 6. sınıf ders kitabında olduğu gibi görsellerde bir kez metinlerde ise bir paragrafta ise altı kez isim insanı olarak yer almaktadır. 7. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde erkeklerin görsellerde 23 kez, metinlerde 129 kez olmak üzere toplamda 152 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek

bireylerin meslekleri incelendiğinde 18 kez bilim insanı, altı kez kâşif, beş kez kral, dört kez filozof, üç kez denizci, mucit ve hükümdar, iki kez devlet başkanı ve yazar, bir kez de büyükelçi, coğrafyacı, haritacı, tarihçi, imparator ve vezir olarak bu öğrenme alanı yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Bilim İnsanı (7)	Bilim İnsanı (118) Kaşif (6) Kral (5) Filozof (4) Denizci (3) Mucit (3) Hükümdar (3) Devlet Başkanı (2)
	Yazar (2) Büyükelçi Coğrafyacı Haritacı Tarihçi İmparator Vezir

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisindeki meslekler bir bütün olarak incelendiğinde kadınların 18 kez %5,4 oranında, erkeklerin 317 kez %94,6 oranında bu öğrenme alanı içerisinde meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanı bilimin erilliği algısından etkilenecek bilimi eril bir faaliyet olarak ele almış bilim insanlarının neredeyse tamamını erkek olarak göstermiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde 240 erkek bilim insanı mevcuttur. Kadın bilim insanı sayısı ise sadece ikidir. Ve görsel ve metinlerde 14 kez yer verilmiştir. Sonuç olarak bu öğrenme alanı bilim ve teknolojiyi erkek tekeline yansıtmış kadınları bu mesleğin dışarısında tutmuştur. Fakat bilimi geçmişte ve günümüzde eril bir faaliyet olarak göstermek her zaman böyle olduğu anlamına gelmemektedir. Tarihte erkekler kadar bilime önemli katkılarda bulunmuş nice kadın bilim insanlarımız mevcuttur. Hypatia⁷, Maria Mitchell⁸, Maria Goeppert-Mayer⁹, Kurtubalı Lübna¹⁰ Barbara McClintock¹¹ Rachel Carson¹² Grace Hopper¹³ vb. bu isimlerden sadece bir kaçıdır. Kadın bilim insanları tarihte hem büyük başarılar imza atmış hem de eril baskılarla mücadele etmiştir. Fakat toplumsal eril baskılar günümüzde halen devam ettiği için

⁷ İskenderiye Kütüphanesi'nde astronomi, matematik ve felsefe üzerine dersler vermiş Yunan Fizikçi, Astronom, fizikçi

⁸ Miss Mitchell Kuyruklu yıldızının "Anne"si. Astronomi gözlemleri ile tarihe geçen ABD'li ilk kadın astronomi profesörü.

⁹ Atom çekirdeğinin matematiksel modelini keşfederek Nobel Fizik Ödülü alan Fizikçi

¹⁰ Matematik dehası, Kurtuba saray kütüphanesinin baş yöneticisi.

¹¹ Nobel Fizyoloji veya Tıp Ödülü sahibi Dünyanın önemli sitogenetikçilerinden Genetiğin annesi olarak kabul edilir.

¹² Yayınladığı Sessiz Bahar isimli kitabı ile modern ekolojik hareketi başlatan çevre dostu bilim insanı. Deniz Biyoloji. Ölen kuş yumurtasını inceleyerek Carson, DDT adlı maddeyi keşfetmiştir.

¹³ Bilgisayar bilimci. ABD donanmasında Tümamiral. Bilgisayar programlama dilleri içi ilk derleyiciyi geliştirerek COBOL'un yaratılmasına öncü olan bilim insanı.

bilim eril bir faaliyet olarak yansıtılmaktadır. Ders kitaplarının bu dar görüşlü çerçeveden çıkarak her cinsiyetten bilim insanımıza ders kitaplarında eşit biçimde yer vermesi gerekmektedir.

3.4.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan kişi isimleri incelediğimizde bu öğrenme alanında toplam 299 isme yer verildiği tespit edilmiştir. Bu isimlerden 276 tanesi erkek ismi, 23 tanesinin ise kadın ismi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.10: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	22	%7.3
Erkek	277	%92.7
Toplam	299	%100

Kadın ve erkek isimlerinin sınıf düzeylerine göre dağılım oranları incelendiğinde 4. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında 58 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 52 kez %88 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri sadece yedi kez %12 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında 51 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 50 kez %98 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri bir kez %2 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 6. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında 49 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri altı kez %12.3 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri 43 kez %87,7 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 7. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında 130 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri sadece altı kez %4,6 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri 124 kez %95,4 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan isimler sınıf düzeylerine göre tablolar halinde listelenmiştir.

Tablo 4.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Allessandra Lolita Oswaldo (2)	George Mestral (5) Ferdinand vonZeppelin
Özge (2)	Alexander Graham Bell (4) GuglielmoMarconi
Dilek	Hakan (4) HenriGiffard
Fatma	Orville Wright (4) Hezarfen Ahmet Çelebi
Neslihan	Emre (3) İlker
	Humprey Davy (3) John Montgomery
	Thomas Edison (3) Joseph Montgolfier
	SamuelMorse (3) Lagari Hasan Çelebi
	Warren de la Rue (3) Leonardo Da Vinci
	Wilbur Wright (3) Martin Cooper
	ClaudeChappe (2) Peter Hewitt
	EtienneMontgolfier

Tablo 4.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Şevval	Cahit Arf (13) Akın Yılmaz
	Isaac Newton (10) Eflatun
	Albert Einstein (9) Tosun Terzioğlu
	Aziz Sancar (8) ThomasAlva Edison
	Yasin (5)
	Alexander GrahamBell

Tablo 4.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Nüzhet Gökdoğan (6)	Jules Verne (9) Reşat İzbirak (2)
	Mustafa Kemal Atatürk (7) Albert Einstein
	Aziz Sancar (5) Hulisi Behçet
	Gazi Yaşargil (3) İbrahim Ethem
	Adolf Hitler (2) LanHodder
	İbrahim Refik Sağlam (2) Süleyman Ferit
	Kemal (2) Eczacıbaşı
	Napolyon Bonapart (2) Yusuf Halaçoğlu
	Osman Turan (2)

Tablo 4.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri		
Marie Curie (6)	Galileo (8)	Tales (4)	GazneliMahmud
	Harezmi (8)	Biruni (3)	Hacı Halife
	Hazini (7)	James Watt (3)	Henry Wotton
	Cezeri (7)	Montesquieu (3)	Hz. Muhammed
	Farabi (7)	Richard Feynman (3)	John Lloyd
	İbn Haldun (6)	Johann Gutenberg (3)	John Mitchinson
	İbn Sina (6)	Aristo (2)	Mustafa
	Macellan (6)	Mustafa Kemal Atatürk (2)	Ludingirra
	Ali Kuşçu (5)	Ahmet	Roger Bacon
	Kâtip Çelebi (5)	Arnold Toynbee	Sencer
	Piri Reis (5)	Asurbanipal	Thomas Savery
	Uluğ Bey (5)	Bruno	Yavuz Sultan Selim
	Fatih Sultan Mehmed (4)	Del Kano	
	Pisagor (4)	DenisPapin	

Öğrenme alanı içerisinde kullanılan isimler incelendiğinde ise kullanılan 277 erkek isimlerinin nerdeyse tamamının bilim, tarih teknoloji alanlarında dünya tarihini şekillendiren önemli şahsiyetlere ait isimler olduğu tespit edilmiştir. Kadın isimleri incelendiğinde ise sadece iki isim bilim alanında çalışmış şahsiyetlere (Nüzhet Gökdoğan ve Marie Curie) ait olduğu diğer isimlerin kız öğrencilere verilen gündelik isimlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bilim tarihinin ve teknolojik ilerlemenin aktarıldığı bu öğrenme alanı içerisinde açıkça görülmektedir ki bilim tarihinin yazımı kadınları yok sayan bir anlayış tarafından biçimlenmiştir. Bilimdeki kadın emeği ve kadın deneyimleri küçümsenmiş, yok sayılmış ve ders kitaplarında bilim insanı kadınlar kayda geçirilmemiştir. Bilim alanında sadece erkek deneyimleri önemsenmiş ve ders kitaplarında sadece onlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Sonuç olarak bilim tarihi ve teknolojik ilerleme erkek cinsiyeti ile bütünleştirilerek yüceltilmiştir. Ders kitapları da toplumsal cinsiyet kalıplarını öğrenilmesini hatta yeniden üretilmesine katkı sağlayan araç haline gelmiştir.

Kişi isimlerinin anlam ve ton farklılıklar bakımından incelendiğinde öğrenme alanında içerisinde karşılaştırma yapılacak kadar kadın ismine yer verilmediği görülmektedir. Erkeklerin çokluğunun yanında farklı kadın isimleri yok denecek kadar azdır. Fakat öğrenme alanı içerisinde yer alan erkekle isimlerin de her zaman olduğu gibi güç, iktidar vurgusu göze çarpmaktadır.

3.4.5. Kadınlara ve Erkeklere Yönelik Sıfat ve Nitelemeler

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde bireylere aile içi ve mesleki nitelemelerin dışında bireylere yönelik olarak kullanılan sıfatlar ve nitelemeler incelendiğinde ise bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere yönelik olarak 16 adet niteleme tespit edilmiştir. Bu nitelemelerden dört tanesi kadınlara yönelik olarak, 12 tanesi ise erkeklere yönelik olarak kullanılmıştır.

Tablo 4.15: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın İsimleri	Erkek
Kadın (3) Ev Hanımı	Bey (6) Adam (3) Efendi Hacı Hoca

Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesiyle üç kez yer almışlardır. Bunun dışında “Dışarıda herhangi bir işte çalışmayıp kendi ev işlerini gören kadın” (TDK, [15.05.2019]). Anlamına gelen ev hanımı kelimesiyle de bir kez bu öğrenme alanı içerisinde aile dışı ve meslek dışı nitelemeler içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Erkeklerin bu öğrenme alanı içerisinde altı kez isimlerin yanına kullanılan bey unvanı yer aldıkları tespit edilmiştir. Bunun dışında üç kez cinsiyetini ifade eden adam kelimesi, bir kez de efendi, hacı ve hoca nitelemeleri ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

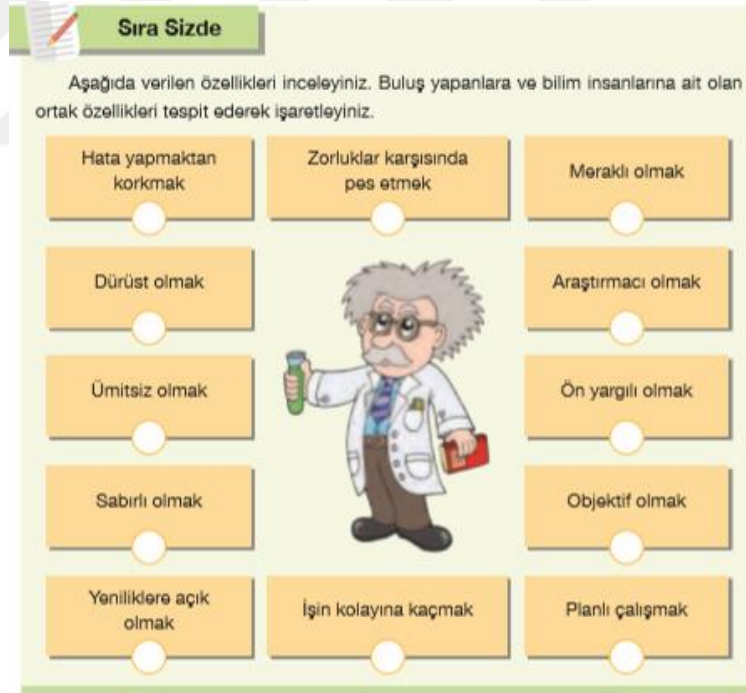
3.4.6. Cinsiyetçi İfadeler

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı incelendiğinde bu öğrenme alanının baştan sona kadar kadınları yok sayan bir cinsiyetçi tutumla hazırlandığı görülmektedir. Fakat öğrenme alanı içerisinde kadınların varlığı yok sayıldığı halde görsellerde ve metinlerde cinsiyetçi ifadelerle dair pek çok bulguya yer verildiği tespit edilmiştir.

Öncelikli olarak bu öğrenme alanı içerisinde de metinlerde birçok kez cinsiyetçi ayrışma yapıldığı tespit edilmiştir. Öğrenme alanı içerisinde üç kez “Bilim Adamı” iki kez de “Devlet Adamı” ifadesine yer verildiği tespit edilmiştir. Adam kelimesinin önceki sayfalarda aktarıldığı gibi insan anlamı dışında erkekleri kasteden kadını tamamen dışlayan eril bir söylemdir. Buradan bilim ve devlet ve işlerin

öznesinin erkek olarak görüldüğü ve kadının tamamen konu dışı bir varlık olarak öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir.

Bu anlayışın bir diğer örneği de 5. sınıf ders kitabında yer alan bir görseldir. Bilim insanlarının ortak özelliklerini öğrencilere aktarmaya amaçlayan görselde tam ortada bilim insanı olarak erkek kullanılmış ve bilim insanının özelliklerini erkekler ile özdeşleştirilmiştir. Görsel tesadüfen tercih edilmiş sıradan bir görsel olarak ifade edilemez. Çünkü 5. sınıf ders kitabında bu öğrenme alanında sadece erkek kullanılmış, bilim insanı kadına bir kez bile yer verilmemiştir. Bu durum 5. sınıf ders kitabında genel tutumu olması açısından cinsiyetçidir. Erkek bilim insanlarına dair pek çok olumlu içeriğe sahip paragrafa yer verilmesine karşın tanım için kullanılan çizgi karikatür de bile erkek bilim insanı tercih edilmiştir. Kadın birey bilimle hiçbir şekilde ilişkilendirilmemiştir. Bu durum ders kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde cinsiyetçi bir ayrışma olduğunun ve kadın bireylerin tamamen yok sayıldığının göstergesidir.

Resim 4.6: Bilim İnsanı Ait Özellikler Erkek Birey Üzerinden Aktarılmış.

Şahin, Erhan. 2018. *İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Anadol Yayıncılık. 109.

Yine ders kitabı içerisinde insanlığın bilimsel ilerlemesinin sadece erkek bireylerle başladığı vurgulanmak istemesine bilimin gelişimini anlatan bütün

görsellerde yalnızca erkek bireylerin yer aldığı temsili resimler kullanılmıştır. Ayrıca ders kitabında yer alan iki görsel hariç bütün görseller ve metinler erkek bilim insanların porteleri ve anlatımlarından oluşmaktadır.

Resim 4.7: Tablet Yazan Sümerli (Temsili).

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 126.

Resim 4.8: Tekerleğin İcadı (Temsili).

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 98.

Öğrenme alanı içerisinde bilim insanı olarak yer almayan kadınların nasıl yer aldığı incelendiğinde ise daha cinsiyetçi bir tutum karşımıza çıkmaktadır. Alanın içerisinde bilimi, teknolojiyi üreten sadece erkekler olarak gösterilirken, kadınlar erkeklerin ürettiği teknolojiyi kullanan önlüklü ev hanımı olarak gösterilmiştir. Bu kadının öğrenme alanı içerisindeki konumunu açıkça gözler önüne sermektedir.

Resim 4.9: Kadın Mutfak Önlüğü İçerisinde Temizlik Yaparken.

Tüysüz, Sami. 2018. *İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık. 100.

Bu çarpıcı cinsiyetçi fotoğrafın yanında öğrenme alanı içerisindeki metinde çok dikkat çekicidir. Metinde “Hastanelerde hasta bakıcılık bile yapabilecek bu robotlar, ev hanımlarına kısmen de olsa yardımcı olabilecek şekilde programlanmıştır.” İfadeleri yer almaktadır (Yılmaz ve diğ., 2018, 135). Metinde geleceğin teknolojisi robotlar aktarılırken ev işleri de yapabilecekleri söylenmek istenmiştir. Fakat direk ev işleri yapabilecek robotlar demek yerine ev hanımları yardımcı olacak diyerek ev işlerinin asıl kadının bir görevi olarak vurgulanmıştır. Bu iki örnekten anlaşılacağı gibi Bilim, Teknoloji ve toplum öğrenme alanında da kadın bilim konusunun dışına itilerek toplumsal cinsiyet kalıplarının içine hapsedilmiştir.

Ayrıca bu öğrenme alanı içerisinde kadınlara yönelik olarak bilgi yanlısına yer verildiği görülmektedir. 7. sınıf öğrenme alanı içerisinde yer alan tek kadın bilim insanı Maria Curie’nin hayatını anlatan kısa bir paragrafta aldığı Nobel ödülü için “Bu ödülü kazanan ilk ve tek kadın bilim insanıdır” ifadesi yer almaktadır (Gültekin ve diğ., 2018, 147). Fakat Marie Curie Nobel ödülü olan ilk kadın olmasıyla birlikte, kesinlikle tek Nobel ödülü kalan kadın bilim insanı değildir. Barbara Mc Clintock, Gerty Theresa Cori, Gertrude B. Elion, Maria Goeppert-Mayer, Rita Levi-Montalcini, Irwne Joliot-Curie, Dorothy Crowfoot Hodgkin, Carol W. Greider, Donna Strickland vb. bilim insanı kadınlar pek çok kez bilimsel çalışmalarıyla Nobel ödülü almışlardır. Fakat bu bilgiye kesinlikle yer vermeyen ders kitabının bu bilgi yanlışı ile kadınların bilim alanında başarısının çok nadir olduğuna yönelik bir algının oluşmasına neden olacağı açıktır. 98 sayfalık öğrenme alanı içerisinde sadece iki kez çok kısa bir paragrafta kadın bilim insanından bahsetmenin yanında bir de cinsiyetçi bir algıya neden olabilecek bilgi yanlısının olması kabul edilebilir bir hata değildir. Bu nedenle öğrencilerde cinsiyetçi bir algı oluşturabilecek bu bilginin

yanlışının düzenleyerek bilim insanı kadınlar hakkında daha doğru ve geniş bilgiye yer verilmesi gerekmektedir.

3.5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı temelinde beşeri coğrafya konuları kapsamakta ve öğrencilerin bilinçli tüketici olma, girişimcilik becerilerinin geliştirmeye odaklıdır. Öğrenme alanı ekonomi ile alakalı konuların tipik bir temasıdır. Öncelikli olarak öğrenci ekonomi ile ilgili en temel kavramları öğrenmesi ve meslekleri tanıyarak ilgilendiği meslekler hakkında gereken özellikleri öğrenmesi amaçlanmıştır. Bu öğrenme alanı çerçevesinde öğrencilerden kaynakların sınırlı olduğunu farkına varmaları ve mevcut kaynakların korunmasının önemini kavramaları da beklenmektedir. Ayrıca öğrencilerin yaşadığı yerin ekonomik yaşantılarını inceleyip diğerlerinininkiyle karşılaştırarak benzer ve farklılıkları kavramaları, yaşadığın yerde ekonomik koşulları geliştirmek amacıyla çaba göstermeleri hedeflenmektedir. Bu öğrenme alanı işlenirken öğrencilere tasarruf ve sorumluluk gibi değerler ile karar verme, öz denetim, finansal okuryazarlık gibi becerilerin kazandırılması da amaçlanır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, [19.01.2019]). Bu öğrenme alanı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 28 sayfa, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 32 sayfa, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 38 sayfa ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 35 sayfa olmak üzere dört ders kitabında toplam 133 sayfa yer alacak biçimde hazırlanmıştır. Bu öğrenme alanı ile ilgili toplumsal cinsiyet analizlerine aşağıda detaylı olarak yer verilmiştir.

3.5.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri

Öncelikli olarak öğrenme alanı içerisindeki görsellerin incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 311 adet insan içerikli görsel bulunduğu tespit edilmiştir. Bu görsellerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 5’de yer verilmiştir. Görsellerde erkek bireylere ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 5:Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	69	%22.1
Kız Çocuk	35	%11.2
Erkek	167	%53.5
Erkek Çocuk	35	%11.2
Topluluk	6	%2
Toplam	312	%100

Bu öğrenme alanında 35 kız ve erkek çocuk, 167 erkek, 69 kadın ve altı topluluk görseli yer almaktadır. Tüm görsellerdeki bireyler sayıma tabi tutulurken 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sayfa 121 ve 124’de yer alan üç topluluk görseli, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sayfa 123 ve 133’de yer alan iki topluluk görseli ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sayfa 162’de yer alan bir topluluk görseli net bir sayım yapılamayacağından dolayı sayım dışı tutulmuştur. Fakat bu topluluk görseli incelendiğinde yoğunluklu olarak erkek figürünün yer aldığı görülmektedir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında çocuklara ait görseller incelendiğinde; kız çocuk görseline 4. sınıf ders kitabında 33 kez, 6. sınıf ders kitabında iki kez, olmak üzere toplam 35 kez %11.2oranında yer aldığı belirlenmiştir. 5. sınıf ve 7. sınıf ders kitaplarında ise kız çocuk görseline yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkek çocuk görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 28 kez, 5. sınıf ders kitabında üç kez, 6. sınıf ders kitabında dört kez olmak üzere toplam 35 kez %11,2 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. 7. sınıf ders kitabında da ise erkek çocuk görseline yer verilmediği tespit edilmiştir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında yetişkinlere ait görseller incelendiğinde; kadın görseline 4. sınıf ders kitabında 24 kez, 5. sınıf ders kitabında 19 kez, 6. sınıf ders kitabında altı kez ve 7. sınıf ders kitabında da 20 kez olmak üzere toplam 69 kez %22,1 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 27 kez, 5. sınıf ders kitabında 42 kez, 6. sınıf ders kitabında 38kez ve 7. sınıf ders kitabında da 60 kez olmak üzere toplam 167 kez %53,5 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisindeki metinleri niceliksel olarak incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 369 adet insan

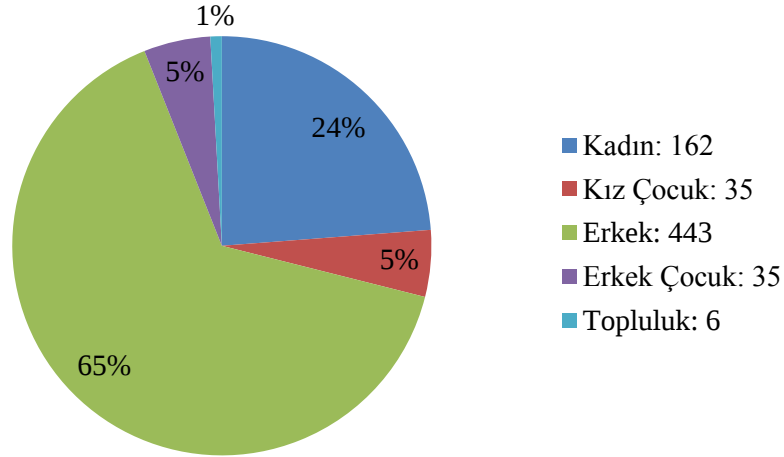
içerikli ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 5.1’de yer verilmiştir. Metinlerde erkeklere ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Tablo 5.1: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	93	%25.2
Erkek	276	%74.8
Toplam	369	%100

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında metinler niceliksel olarak incelendiğinde; kadınlara ait ifadelerin 4. sınıf ders kitabında 32 kez, 5. sınıf ders kitabında 42 kez, 6. sınıf ders kitabında 14 kez ve 7. sınıf ders kitabında da beş kez olmak üzere toplam 93 kez %25,2 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkekler için ifadelerin ise 4. sınıf ders kitabında 27 kez, 5. sınıf ders kitabında 129 kez, 6. sınıf ders kitabında 54 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 66 kez olmak üzere toplam 276 kez %74,8 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Şekil 5: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanını niceliksel olarak bir bütün halinde ele aldığımızda görsel ve metinlerde cinsiyet temsilleri 681 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının 35 kez (%5), kız çocuklarının 35 kez (%5), kadınların 162 kez (%24) ve erkeklerin 443 kez (%65) görsel ve metinlerde yer aldığı belirlenmiştir. Öğrenme alanı içerisinde erkeklerin niceliksel olarak önceliklendirildiği tespit edilmiştir. Cinsiyet temsillerinin niceliksel olarak

incelemenin yanında niteliksel olarak incelediğimizde ise öncelikle bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel ve kamusal alanlarda görünürlükleri incelenmiştir.

3.5.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında öncelikle kadın ve erkeklerin özel alan görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde bireylerin özel alanlarda görsellerde 20 kez, metinlerde 73 kez toplam 93 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Özel alanlarda yer alan bireylerin cinsiyetlerine göre dağılım oranlarına Tablo 5,2’de yer verilmiştir.

Tablo 5.2: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Bireylerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	42	%45.2
Kız Çocuk	4	%4.3
Erkek	40	%43
Erkek Çocuk	7	%7.5
Toplam	93	%100

Bu öğrenme alanında görsellerde özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde 4. sınıf ders kitabında özel alanlara ait 18 adet 5. sınıf ders kitabında iki kez görsellerin olduğu fakat 6. sınıf ders kitabında, 7. sınıf ders kitabında ise özel alanlara ait hiçbir görselin bulunmadığı tespit edilmiştir.

4. sınıfa ait özel alan görselleri incelendiğinde ise kadınların, erkeklerin ve kız çocuklarının dört kez, erkek çocuklarının ise altı kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının altı kez annesinin yanında alışveriş yaparken, kız çocukları ise dört kez babasının yanında evde bütçe yönetimini öğrenirken aktarıldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf ders kitabında özel alan görselleri incelendiğinde ise iki kez özel alanlara ait görsellerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu görselde bir anne ve oğlu yine alışveriş yaparken aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde kadınların dört kez oğluna doğru alışverişini öğretirken, erkeklerin ise dört kez özel alan içerisinde kızına aile bütçesini ve para yönetiminin önemini anlatırken aktarıldığı tespit edilmiştir.

Resim 5: Çocuğuna Alışveriş Yapmayı Öğreten Anne.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 134.

Resim 5.1: Baba Çocuğuna Bütçe Yönetimi Öğretirken.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 140.

Bu öğrenme alanında özel alanlar içerisinde cinsiyetçi bir ayrışma olduğu görülmektedir. Ders kitabında görsel ve metinlerde ailede erkeğin işi para kazanmak ve aile bütçesini tek başına yönetmek gibi gösterilirken kadının işi ise bir ev işi olan alışverişe çıkmak ve bilinçli bir tüketici olmayı çocuğuna öğretmek olarak gösterilmiştir. Yani kadın sadece bir tüketici, erkek ise bir üretici ve ailenin harcamalarına karar veren yöneticisi algısıyla bütçeyi planlayan ve yöneten kişi olarak yansıtılmıştır.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin özel alanlarda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı

içerisinde bireylerin toplam 70 kez özel alanlar içerisinde aktarıldığı belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Bu öğrenme alanındaki metinlerin özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde erkeklerin 36 kez özel alanlar içerisinde yer aldığı, kadınların ise 37 kez özel alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. 4. sınıf öğrenme alanında bireyler 31 kez, 5. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler 33 kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler iki kez ve 7. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler yedi kez toplamda 73 kez özel alanlara ait ifadeler yer verildiği tespit edilmiştir. Kadınlar öğrenme alanı içerisinde 21 kez anne, 11 kez eş, üç kez ev hanımı, iki kez teyze sıfatıyla aile için rollerde toplamda 37 kez metin içerisinde yer almıştır. Erkekler ise 21 kez baba, 12 kez evlat oğul, iki kez ağabey ve bir kez de amca sıfatıyla aile için rollerde toplamda 36 kez metin içerisinde yer almıştır.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında kamusal alan görünürlük düzeyleri öncelikli olarak yer alan görseller olarak incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan görsellerin cinsiyetlere göre kamusal alan dağılım oranlarına Tablo 5.3'te yer verilmiştir. Görsellerde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 5.3: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	64	%24
Erkek	163	%57
Kız Çocuk	27	%9,5
Erkek Çocuk	27	%9,5
Toplam	284	%100

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan bireylerin kamusal alanlarda gösterilme oranları tablo 5,3'te gösterildiği gibidir. Kız çocukları 4. sınıf ders kitabında 25 kez, 6. sınıf ders kitabında iki kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde 27 kez %9,5 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır. 5. sınıf ve 7. sınıf ders kitabında kız çocuklarına ait görsellere yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkek çocukları ise 4. sınıf ders kitabında 22 kez, 5. sınıf ders kitabında iki kez, 6. sınıf ders kitabında dört kez olmak üzere toplam 29 kez 10 oranında

kamusal alan görsellerinde yer almıştır. 7. sınıf ders kitabında erkek çocuklarına ait görsellere yer verilmediği tespit edilmiştir.

Bu görseller incelendiğinde Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında kamusal alanlarda 27 kız çocukları görseli bulunmaktadır. Görsellerden altı tanesi ders kitabının aktarımında eşlik eden kitabın anlatıcı öznesi olan Bilge adlı kız öğrenciye aittir. Diğer 21 görsel incelendiğinde kız çocuklarının 11 kez piknikte, sekiz kez sınıf içerisinde öğrenci, iki kez de okul gezisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Öğrenme alanında içerisinde 27 kez kamusal alanlarda yer alan erkek çocuk görselleri incelendiğinde, erkek çocuklar 14 kez piknikte, 10 kez sınıf içerisinde öğrenci olarak, üç kez de okul gezisinde aktarıldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında çocuklarda özel alan kamusal alan görünürlük düzeyleri bir bütün olarak ele alındığında kız ve erkek çocuklarının bu öğrenme alanı içerisinde 27 kez kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Çocukların özel alanlarda yer alma düzeyleri incelendiğinde ise kız çocuklarının dört kez, erkek çocuklarının yedi kez yer aldığı tespit edilmiştir. Öğrenme alanı içerisinde çocuklar kamusal alan içerisinde çoğunlukla öğrenci olarak aktarılmıştır. Bu öğrenme alanında yer alan çocuk figürlerinde özel ve kamusal alana ait toplumsal cinsiyete dayalı yansımalar ve iş bölümüne dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin kamusal alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde kadınların 64 kez %24 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı, erkeklerin ise kadınların beş katı 162 kez %57 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

4. sınıf öğrenme alanı içerisindeki görsellerde kadınlar 20 kez, erkekler ise 23 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde yedi kez kamusal alanda meslek sahibi olarak, 12 kez yardım bekleyen muhtaç vatandaş olarak bir kez de alışveriş yaparken gösterildiği tespit edilmiştir. Kadınların kamusal alanda iş yaşamında da yanlarında sürekli çocuk ve erkeklerin bulunduğu tek başlarına bireysel olarak sadece bir kez bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Resim 5.2: Kadın Meslek Olarak Tarla İşçiliği Yapmaktadır.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 129.

Öğrenme alanı içerisinde tek başına yer alan tek kadın görseli budur. Kadın meslek olarak tarla işçiliği yapmaktadır. Erkekler ise iş yaşamında kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 15 kez iş ve sosyal yaşamında tek başına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde 24 kez aktarıldığı tespit edilmiştir. 23 kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan erkeklerin bir kez de sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

5. sınıf öğrenme alanı içerisindeki görsellerde kadınlar 19 kez, erkekler ise 41 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde 15 kez kamusal alanda meslek sahibi olarak, dört kez de turist olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Erkeklerin ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde 41 kez aktarıldığı tespit edilmiştir. 29 kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan erkeklerin 11 kez turist olarak, bir kez de sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

6. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere ait 44 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Özel alana ait hiçbir görselin bulunmadığı bu öğrenme alanı içerisinde görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu belirlenmiştir. Bu görsellerde kadınlar altı kez yer almaktadır. Kamusal alanda kadınlar dört kez meslek sahibi olarak, iki kez de sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak bu öğrenme alanı

içerisinde yer almıştır. Tek başına bireysel olarak yer alan kadın görsel sayısı sadece birdir. Bunun dışında kadın her zaman erkekler ile birlikte gösterildiği tespit edilmiştir. Erkeklerin ise bu öğrenme alanı içerisinde 38 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Dokuz kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan erkeklerin yedi kez sporcu olarak, 22 kez de sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin iş ve sosyal yaşam içerisinde kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 31 kez iş ve sosyal yaşamında tek başına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. 7. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere ait 79 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Aile içi hiçbir görselin bulunmadığı bu öğrenme alanı içerisinde görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu belirlenmiştir. Bu görsellerde kadınlar 20 kez yer almaktadır. Kamusal alanda kadın bireyler 16 kez meslek sahibi olarak, dört kez de sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Bireysel olarak yer alan kadın görsel sayısı sadece beştir. Kadınlar dört kez dikiş kursunda bir kez de öğretmen olarak tek başına yer almıştır. Bunun dışında kadın her zaman erkekler ile birlikte gösterildiği tespit edilmiştir. Erkeklerin ise bu öğrenme alanı içerisinde 59 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. 58 kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan erkeklerin bir kez de öğrenci olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin iş ve sosyal yaşam içerisinde kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 47 kez iş ve sosyal yaşamında tek başına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin aile içerisinde ve kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 146 kamusal alana ait ifadeler tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo5.4’de yer verilmiştir. Metinler incelendiğinde erkeklerin erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 5.4: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	26	%17,8
Erkek	120	%82,2
Toplam	146	%100

Bu öğrenme alanı içerisindeki metinlerde bireyler 4. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 14 kez, 5. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 51 kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 39 kez, 7. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 42 kez toplamda bu öğrenme alanı içerisindeki metinlerde 146 kez bireylerin kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar 20 kez meslek sahibi olarak dokuz kez öğrenci olarak ismen yer almıştır. Erkek bireyler ise bu öğrenme alanı içerisinde 94 kez meslek sahibi, 12 kez öğrenci olarak ismen, beş kez Türk ve dünya tarihinin en önemli şahsiyetleri Mustafa Kemal Atatürk ve Konfüçyüs olarak yer almıştır. Bunun dışında dokuz kez de bey, efendi vb. unvanlar ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel alan kamusal alan görünürlükleri bir bütün olarak ele alındığında yetişkin bireylerin 79 kez özel alanlarda, 367 kez ise de kamusal alanlarda yer aldıkları tespit edilmiştir. Kadın bireylerin görsel ve metinlerde 39 kez %49,3 oranında özel alanlar da, 84 kez %22,8 oranında ise de kamusal alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise 40 kez %50,7 oranında özel alanlarda, 283 kez %77,2 oranında ise de kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi özel alanlarda bütün bireyler eşit biçimde yer alırken kamusal alanlarda erkeklerin kadınlardan altı kat daha fazla görünürlük düzeyleri olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin kamusal alanlarda yüksek düzeylerde bir üstünlüğü mevcuttur.

3.5.3. Meslekler ve Cinsiyet

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında yer alan kadın ve erkeklerin mesleklerini incelediğimizde öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam görsellerde 169 kez, metinlerde 106 kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde toplam 275 kez bireylerin meslek sahibi olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Mesleklerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 5.5’de yer verilmiştir.

Tablo 5.5: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	62	%22,5
Erkek	213	%77,5
Toplam	275	%100

Bu öğrenme alanında sınıf düzeylerine göre meslekler ve cinsiyetler incelendiğinde 4. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde bireylerin 36 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde 10 kez %27,7 oranında erkeklerin ise 26 kez %72,3 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Kadınlar görsellerde sekiz kez, metinlerde iki kez olmak üzere toplamda 10 kez meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde kadınların meslek olarak üç kez çocukların arasında öğretmen olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. İki kez tarla işçisi, bir kez de gıda mühendisi, kasiyer, Kızılay görevlisi ve şair olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. 4. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde 23 kez, metinlerde üç kez olmak üzere toplamda 26 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde dört kez balıkçı, üç kez marangoz, öğretmen, Kızılay görevlisi ve oto tamircisi, iki kez tersanede işçi, bir kez de asker, çiftçi, fındık eksperisi, maden mühendisi, turist rehberi, müdür, madenci ve tarla işçisi olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 5.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri	
Öğretmen(3)	Balıkçı(4)	Çiftçi
Tarla İşçisi (2)	Kızılay Görevlisi(3)	Fındık Eksperi
Bankacı	Marangoz(3)	Madenci
Gıda Mühendisi	Oto Tamircisi(3)	Maden Mühendisi
Kasiyer	Öğretmen(3)	Müdür
Kızılay Görevlisi	Tersane İşçisi(2)	Tarla İşçisi
Şair	Asker	Turist Rehberi

5. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde bireyler 86 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde 26 kez %20,3 oranında erkeklerin ise 59 kez %79,7 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Kadınlar görsellerde 15 kez, metinlerde 11 kez olmak üzere toplamda 26 kez meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde kadınların meslek olarak 13 kez köyde dokumacılık yapan yaşlı teyze, üç kez hizmet sektöründe çalışan, iki kez gıda mühendisi ve ziraat mühendisi, bir kez de doktor, aşçı, öğretmen, turist rehberi, mühendis ve çiftçi aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde 29 kez,

metinlerde 31 kez olmak üzere toplamda 60 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde 21 kez besici, 12 kez girişimci firma sahibi, dokuz kez madenci, üç kez çiftçi ve orman işçisi, iki kez gıda mühendisi, bir kez de arıcı, doktor, sanayi işçisi, maden mühendisi, tasarımcı, orman mühendisi, şoför, orman mühendisi, veteriner ve hizmet sektöründe çalışan olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 5.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri	
Dokumacı (13)	Besici (21)	Sanayi İşçisi
Hizmet Sektörü (3)	Girişimci (12)	Maden Mühendisi
Gıda Mühendisi (2)	Madenci (9)	Tasarımcı
Ziraat Mühendisi (2)	Çiftçi (3)	Orman Mühendisi
Aşçı	Orman İşçisi (3)	Şoför
Çiftçi	Gıda Mühendisi (2)	Orman Mühendisi
Doktor	Arıcı	Veteriner
Mühendis	Doktor	Hizmet Sektörü
Öğretmen		
Turist Rehberi		

6. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde bireyler 54 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde 10 kez %18,5 oranında erkeklerin ise 44 kez %81,5 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Kadınlar görsellerde dört kez metinlerde altı kez olmak üzere toplamda 10 kez meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadınlar meslekleri incelendiğinde beş kez girişimci, iki kez aşçı, bir kez de mühendis, veteriner ve yazar olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde 16 kez, metinlerde 28 kez olmak üzere toplamda 44 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek meslekleri incelendiğinde sekiz kez öğretmen, yedi kez basketbolcu ve halk ozanı, altı kez müşavir, dört kez aşçı ve cumhurbaşkanı, iki kez mühendis ve polis, bir kez de filozof, biyomedikal mühendisi, yazar ve yönetmen olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 5.8: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri	
Girişimci(5)	Öğretmen (8)	Polis (2)
Aşçı (2)	Basketbolcu (7)	Filozof
Mühendis	Halk Ozanı (7)	Biyomedikal Mühendisi
Veteriner	Müşavir (6)	Yazar
Yazar	Aşçı (4)	Yönetmen
	Cumhurbaşkanı (4)	
	Mühendis (2)	

7. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde bireyler 99 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde 16 kez %16 oranında erkeklerin ise 83 kez %84 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Kadınlara görsellerde 16 kez meslek sahibi olarak gösterildiği metinlerde ise meslek sahibi kadınlara hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde yedi kez hizmet sektöründe çalışırken, üç kez doktor, iki kez mühendis ve öğretmen, bir kez de aşçıve hemşire olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde 58 kez, metinlerde 25 kez olmak üzere toplamda 83 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde 28 kez ahi teşkilatında esnaf, 10 kez Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, dokuz kez sultan, yedi kez hizmet sektöründe çalışan, beş kez çiftçi, dört kez tiyatrocu ve han iki kez kral, mühendis, bilim insanı ve yazar, bir kez de muallim, vezir, doktor, sosyal medya uzmanı, uzay mühendisi, bilim insanı, fabrika işçisi ve tıp mühendisi olarak aktarıldığıtespit edilmiştir.

Tablo 5.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri	
Hizmet Sektörü (7)	Esnaf (28)	Yazar (2)
Doktor (3)	Cumhurbaşkanı (10)	Bilim İnsanı
Mühendis (2)	Sultan (9)	Doktor
Öğretmen (2)	Hizmet Sektörü (7)	Fabrika işçisi
Aşçı	Çiftçi (5)	Muallim
Hemşire	Tiyatrocu (4)	Sosyal Medya Uzmanı
	Han (4)	Tıp Mühendisi
	Bilim İnsanı (2)	Uzay Mühendisi
	Kral (2)	Vezir
	Mühendis (2)	

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisindeki meslekler bir bütün olarak incelendiğinde kadınların 62 kez %22,5 oranında, erkeklerin 213 kez %77,5 meslek sahibi olarak aktarıldığı görülmektedir. Kadınlar en fazla 12 kez dokumacılık mesleğini yaparken aktarılmıştır. Bunun dışında 10 kez hizmet sektöründe, altı kez de öğretmen olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan kadınlar tam 19 farklı meslek içerisinde gösterilmiştir. Erkekler ise 28 kez esnaf 21 kez besici 13 kez mühendis olmak üzere toplam 213 kez ve 49 farklı meslek içerisinde bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Temel amaçlarından biri öğrencilerin farklı meslekleri tanıyarak mesleki tercihlerine yönelik planlamalar yapması olana bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklerin meslekleri arasında yer alan sayısal uçurumun olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak öğrencilere meslekleri tanıtmak ve gelecekteki mesleklerine hazırlanmalarını sağlamayı amaçlayan bu öğrenme alanı içerisinde erkekler açık biçimde ön plana çıkarılarak sanattan spora, yöneticilikten esnaflığa, mühendislikten bilime kadar her mesleği icra ederken gösterilmiş ve her mesleği yapabilirsiniz mesajı verilmiştir. Fakat kadınlara kısıtlı meslekler içerisinde yer verilerek kadınlar spordan, sanattan ve hatta herhangi bir idarecilik ve yöneticilik mesleğinden tamamen dışlanmıştır. Bu durum ders kitabında gizil bir cinsiyet ayrımcılığı işaret etmektedir. Tüm meslekler kadın ve erkeklere açık görünmekle beraber çalışmak ve meslek sahibi olmak konusunda erkeklere üstünlük sağlanmıştır.

Ayrıca bu öğrenme alanı içerisinde bilgi yanlısına da yer verildiği belirlenmiştir. Ülkemizin nitelikli insanlarından olan ve “Çayın Babası” olarak bilinen de Zihni Derin bu öğrenme alanı içerisinde Tarım bakanı olarak aktarılmıştır. Fakat Zihni Derin bir dönem Tarım Bakanlığında Baş Müşavirlik ve Bakanlık Koordinatörlüğü yapmakla beraber hiçbir zaman Tarım Bakanlığı yapmamıştır.

3.5.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan isimleri incelediğimizde bu öğrenme alanında toplam 157 kişi ismine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu isimlerden 112 tanesi erkek ismi, 45 tanesinin ise kadın ismi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5.10: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	45	%28,6
Erkek	110	%71,4
Toplam	155	%100

Kadın ve erkek isimlerinin sınıf düzeylerine göre dağılım oranları incelendiğinde 4. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında 26 kez kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri sekiz kez %30,7 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri 18 kez %69,3 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde sadece 4. sınıf ders kitabında kadın isimlerinin erkek isimlerinden fazla yer aldığı tespit edilmiştir. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında 80kez kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 54 kez %68,3 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri 26 kez %31,7 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 6. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında 27 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri sadece bir kez %3,7 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri 26 kez %96,3 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 7. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında 22 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Fakat bu isimlerin tamamı erkek ismi olup bu öğrenme alanı içerisinde kadın isimlerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan isimler sınıf düzeylerine göre tablolar halinde listelenmiştir.

Tablo 5.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Neşe (9)	Selçuk (2)
Seda (2)	Âdem
Sıla (2)	Ahmet
Ayça	Coşkun
Ayşe Açıkalın	Efe
Ecem	Nihat
Selin	Yasin
Zeliha	

Tablo 5.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Faize Yoldaş (11) Filiz (9) Hatice (2) Yasemin (2) Aysel Leyla	Ali (18) Yasin Sert (12) Mehmet (10) Kayra Enez Özenalp (7) Serkan (4) Hakan (2) Necati

Tablo 5.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Merve Bağcı	Âşık Veysel (6) Zihni Derin (6) Mahmut Çakır (5) Mustafa Kemal Atatürk (4) ChrisRenaud
	Konfüçyüs Murat Çiftkaya RajkumarHirani Yunus Emre

Tablo 5.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Kadın ismine yer verilmemiştir.	Mustafa Kemal Atatürk (9) Mete Han (3) Alâeddin Keykubat Cengiz Aytmatov Fatih Sultan Mehmet Gökhan Maraş İbrahim
	Sultan 2. Mahmud Mehmed Bey Bin İbrahim Mustafa Efendi Bin Ahmed Nizamülmülk Yahya Efendi

Öğrenme alanı içerisinde kullanılan isimler incelendiğinde kadın isimlerinin tamamının öğrencilere ait gündelik isimler olduğu tespit edilmiştir. Erkek isimleri ise sanat, siyaset, edebiyat alanında önemli şahsiyetlere ait isimler olduğu görülmektedir. Bu isimlerin başında 13 kez ile ulu önder Mustafa Kemal Atatürk gelmektedir. Bunun dışında Türk siyasi tarihinde önemli şahsiyetler olan Mete Han, Alâeddin Keykubat, Fatih Sultan Mehmet, Sultan 2. Mahmut, Nizamülmülk ve Zihni Derin bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca edebiyat ve sanat dünyasından Cengiz Aytmatov, Konfüçyüs, Âşık Veysel, Chris Renaud ve Rajkumar

Hirani bu öğrenme alanı içerisinde yer alan önemli şahsiyetlerdir. Özellikle 7. Sınıf ders kitabında vakıflar, üretim teknolojileri ve ülke yatırımların anlatıldığı ve birçok tarihsel erkek figürüne yer verildiği görülmektedir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında erkek bireylerin kadınlardan iki buçuk kat daha fazla olması toplumsal cinsiyet ve ataerkil sistem ile ilişkilidir. Çünkü ataerkil sistemin devam koşullarından biri de cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Ataerki, erkeklere ve kadınlara farklı görev ve sorumluluklar verir. Kadınların daha çok özel alanlar içerisinde hapsedilerek denetim altına alınmasını, erkeklerin ise üretimde ekonomide egemenliklerinin sürdürmesini ve gücü, parayı ve otoriteyi ellerinde tutması sağlamaktadır (Yaman, 2012, 15). Bu bilgilerden hareketle ders kitaplarında da bu öğrenme alanı içerisinde toplumsal cinsiyete kalıplarına örtük biçimde hizmet edildiği cinsiyete dayalı bir iş bölümüne yer vererek iş sahibi kadınların ismen bile bu öğrenme alanı içerisinde yer almasına imkân verilmediği görülmüştür. Ve üretim konusu erkek eksenli bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

Kişi isimlerinin anlam ve ton farklılıklar bakımından incelendiğinde kadınlara ve erkelere verilen isimlerin arasında farklılıklar olduğu bu öğrenme alanında da görülmektedir. Kadın bireylerin isimlerinde edilgenlik vurgusu, erkek birey isimlerinde ise güç, iktidar vurgusu bütün öğrenme alanlarında olduğu gibi bu öğrenme alanında da hâkimdir. Örneğin Neşe, Filiz, Zeliha ve Aysel isimlerini inceleyecek olursak; Neşe “Sevinç, mutluluk.” Filiz “Tohumdan veya tomurcuktan çıkan körpe sürgün, İnce uzun, zayıf, narin kız.” Zeliha “Su Perisi” Aysel ise “Ay gibi parlak, ışıklı, güzel.” anlamına gelmektedir” (TDK, [21.05.2019]). Fakat öğrenme alanı içerisinde yer alan Gökhan, Efe, Serkan ve Necati isimlerini incelediğimiz de; Gökhan “Eski Türklerde gök Tanrısı.”, Efe “Batı Anadolu köy yiğidi, Ağabey, Kabadayı.”, Serkan “Asil bir soydan gelen kimse.” Necati ise “Kurtulmuş” anlamına gelmektedir” (TDK, [21.04.2019]).

Bu örneklerden anlaşılabacağı gibi bu öğrenme alanı içerisinde yer alan kadın isimleri ile erkek isimleri arasında niceliksel bir fark olduğu kadar anlam bakımından da niteliksel olarak fark bulunmaktadır. Erkek isimleri iktidarı gücü vurgularken kadın isimleri daha çok masum, saf ve edilgen olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeğe yiğit, asil soydan gelen, kurtulmuş, kadına ise zayıf narin ve güzel demek toplumsal cinsiyetin kalıplarının her iki cinsten de beklentilerini açıkça ifade etmektir. Ders kitaplarının da herhangi bir hassasiyet

göstermeden geliş güzel bu cinsiyetçi isimleri kullanması toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını benimsediğini ve yeniden üretimine katkı sağladığını göstermektedir.

3.5.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı içerisinde bireylere aile içi ve mesleki nitelemelerin dışında bireylere yönelik olarak kullanılan sıfatlar ve nitelemeler incelendiğinde ise bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklerle yönelik olarak 55 adet niteleme tespit edilmiştir. Bu nitelemelerden 21 tanesi kadınlara yönelik olarak, 34 tanesi ise erkeklerle yönelik olarak kullanılmıştır.

Tablo 5.15: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanında Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın İsimleri	Erkek
Hanım (15) Kadın(6)	Amca (18) Bey (9) Senyör (4) Devlet Adamı Derebey Efendi

Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesiyle altı kez yer almışlardır. Bunun dışında kadınlara isimlerin yanında söylenen saygı ifadesi unvanı olan hanım kelimesi ile 15 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin bu öğrenme alanı içerisinde 18 kez yaşlı erkekler için saygı ifadesi anlamında kullanılan amca sıfatıyla, yine dokuz kez erkeklerin isimlerinden sonra saygı ifadesi olarak kullanılan bey sözcüğüyle, dört kez ortaçağ Avrupa'sında bir unvan ve statü ifadesi olan senyör kelimesiyle, bir kez de saygı ifadesi olan efendi, statü ifadesi olan ve cinsiyetçi bir anlam taşıyan devlet adamı ve yine ortaçağ Avrupa'sında bir unvan ve statü ifadesi olan senyör kelimesiyle bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

3.5.6. Cinsiyetçi İfadeler

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında incelendiğinde bu öğrenme alanı içerisinde görsellerde ve metinlerde cinsiyetçi ifadelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Öncelikli olarak öğrenme alanı içerisinde yer alan mesleki eğitim ile ilgili görsellerde cinsiyetçi ayırım yapıldığı tespit edilmiştir.

Resim 5.3: Cinsiyetlere Uygun Görülen Mesleki Ayrışmaya ile Erkelere Sanayi Eğitimi Verilmektedir.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 178.

Resim 5.4: Cinsiyetlere Uygun Görülen Mesleki Ayrışmaya ile Kadınlara Terzilik Eğitimi Verilmektedir.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 178.

Aynı sayfada yer alan bu iki görselde cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılık göze çarpmaktadır. Türkiye’deki toplumsal cinsiyet normlarının biçimlendiği işbölümü bu aynı sayfada yer alan bu görselde adeta gözler önüne serilmektedir. Öncelikli olarak erkekler ve kadınlar cinsiyetlerine göre ayrılmış ve bir arada aynı mesleği yaparken gösterilmemiştir. Erkek mesleği ve kadın mesleği olarak oluşturan ayrım içerisinde

de kadınlar toplumsal normlara uygun biçimde tekstil işçisi yapmaktadır. Erkekler gücü emeği üretimi vurgulayan sanayi sektöründe çalışmaktadır. Cam duvarlar ya da mesleki yatay ayrışma olarak adlandırılan bu durumda kadınlar ve erkekler cinsiyetlerine göre çalıştırılmaktadır. Kadınların mesleki olarak ilerlemenin daha az olası olduğu mesleklere yönlendirilirken toplumsal cinsiyet normlarının onlara attığı karakter özellikleri ile meslekleri bağlantılı hale gelmiştir (Meltem, [20.07.2019]). Erkekler de toplumsal kalıpların onlara uygun gördüğü özellikler fiziksel güç, akıllı beceri isteyen ilerleme ihtimalinin her zaman yüksek olduğu meslekler içerisinde gösterilmiştir. Bu durum kadın erkek meslek ayrımı oluşturmalarının yanında kadın mesleklerinin daha değersiz algısı oluşmasına ve var olana algılarını pekiştirmektedir.

İş yaşamında erkek ve kadın bireylere verilen önemi gösteren bir diğer unsorda öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerdir. 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında yer alan iki farklı okuma parçasında erkek ve kadının ifade edilişi bireylerin cinsiyetlerine göre toplumsal cinsiyet normlarına göre aktarıldığını göstermektedir.

Metinlerde; “Yasin Sert’in Balıkesir’in Sarıbeyler köyünde yaşayan 71 yaşındaki Faize Yoldaş’la tanışmasıyla hayata geçen iş fikri, Girişimci İşadamları Vakfı (GİV) 5. Girişimcilik Ödülleri kapsamında e-ticaret girişim ödülü aldı.” (Şahin, 2018, 138). Bu metnin aktarımında herhangi bir sorun görülmemektedir. Genç girişimci Yasin Sert adıyla, emeğiyle, başarısıyla örnek biçimde aktarılmaktadır.

Fakat 6. sınıf ders kitabında aynı içerikte yer alan başka bir metinde aynı şeyleri söylemek çok mümkün değildir. 6. sınıf metninde “Tarımda Genç Girişimci Kadınlar Güçleniyor Programı Proje Yarışması’nda Türkiye üçüncüsü olan kadın girişimci ödüllendirildi. Kadın girişimci devletten aldığı 40 bin lira hibe ile manda sütünden çeşitli ürünler imal ettiği bir işletme kurduğunu söyledi.” (Yılmaz ve diğ., 2018, 177). Görüldüğü gibi bu metin aynı içeriğe sahip olmasına karşın kadın ve erkeğin yer alış biçimi birbirinden farklıdır. Burada öncelikli erkeğin başarısı ismen vurgulanırken, başarılı kadın bireyin ise adı bile kullanılmamıştır. Sadece kadın girişimci denmekle yetinilmiştir. Bununla birlikte adı bile yer almayankadın ile ismen tam adıyla anılan erkek arasındaki yatay mesleki ayrışma da göze çarpmaktadır. İki başarılı insan örneğini öğrencilere aktarmayı amaçlayan bu

metinlerde erkek bireyin geleceğin mesleği olarak kabul edilen e-ticaret mesleğini yapması, adı bile kullanılmayan kadın bireyin ise mesleki ilerleme imkânının az olduğu hayvancılık ve tarım sektöründe olması yine kadın ve erkek mesleği ayrımı ve kadın mesleklerin daha değersiz olduğu algısına yol açabilecektir.

Kadınların pasif, zayıf ve yardıma muhtaç olduğu algısını oluşturan bir diğer unsorda 4. sınıf öğrenme alanı içerisinde yer alan görsellerdir.

Resim 5.5: Yardıma Muhtaç, Yardım için Sırada Bekleyen Kadınlar.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 123.

Görselde bir yardım etkinliği yer almaktadır. Fakat yardıma muhtaç olan, yardım için sırada bekleyen kişiler görselde açıkça görüldüğü gibi sadece kadınlardır. Görselde tek bir kadın hariç bütün kadınlar bir yığın halinde çaresizce kendilerine verilecek yardımı beklemektedir. Görselde yer alan erkekler ise takım elbiseli, asker üniformalı ve yardım dağıtacak personellerden oluşmaktadır. Görselde erkekler güçlü, askerlik mesleği ile bütünleşmiş ihtiyaç sahiplerine yardım eden iş gücü sahibi kişi koruyucusu kimliği ile aktarılırken, kadın üstü kapalı mazlum, aciz, yardım bekleyen, fiziksel güçten yoksun biçimde cinsiyetçi kalıpyargılara uygun nitelikler ile yer almıştır.

Öğrenme alanı içerisinde aile ekonomisi, tasarruf ve tüketim konularını aktarımda görsel ve metinlerde belirgin biçimde cinsiyetçi bir ayrım olduğu tespit edilmiştir. 4. sınıf metinlerinde “Seda, Sıla ve Selçuk üç kardeştir. Babalarından Seda gitar, Sıla ayakkabı, Selçuk ise uzaktan kumandalı bir araba almasını istemektedir. Ancak ailenin bütçesi çocuklardan yalnızca birinin isteğini karşılayabilecek durumdadır. Sizce baba, çocuklarından hangisinin ihtiyacına öncelik

vermelidir?” (Tüysüz, 2018, 124). Ve “Babası Neşe’ye pazartesi sabahı okula giderken hafta boyunca harcaması için 35 TL harçlık verdi. Ancak Neşe okul harçlığının tamamını iki gün içinde harcadı. Parası kalmayınca da yeniden harçlık istedi” (Tüysüz, 2018, 138). İfadeleri yer almaktadır. Burada erkek açıkça ailede parayı dolayısıyla gücü yöneten ve çocuklarına harçlık veren kişi konumunda aktarılmıştır. Ayrıca yine öğrenme alanı içerisinde aile bütçesini oluşturan, harcamaları planlayan ve kız çocuğuna bütçe yapmayı öğreten erkek olmuştur. Yetişkin kadın ailede para ve bütçe konularının tamamen dışında bırakılmıştır.

Resim 5.6: Baba Çocuğuna Bütçe Yönetimi Öğretirken.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 140.

Öğrenme alanı içerisinde yer alan ailelerde kadınların konumu sadece bilinçli tüketici olmak ve bilinçli bir anne olarak bu çocuklarına öğretmek konusunda sınırlandırılmıştır. Para, bütçe ve aileyi katkı konusunda hiçbir şekilde yer almayan kadınlar da sadece alışverişte ve çocuklarına alışveriş yapmayı öğretirken aktarılmıştır. Metinlerde; “Filiz Hanım, evin temel ihtiyaçlarını karşılamak için her ay alışverişe çıkar. Alışverişe çıkmadan önce ihtiyaç listesini hazırlar. Filiz Hanım bu ay oğlu Mehmet’le birlikte alışverişe çıktı ve hazırladığı listeye bakarak alışverişe başladı” (Şahin, 2018, 144).

Resim 5.7: Çocuğuna Alışveriş Yapmayı Öğreten Anne.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 134.

Resim 5.8: Anne Çocuğuyla Birlikte Alışverişte.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 144.

Bu metin ve görsellerden anlaşılacağı gibi öğrenme alanı içerisinde aile içi sorumluluklarda cinsiyete dayalı iş bölümüne yer verilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak ailede parayı yöneten ailenin reisi erkek olarak gösterilmiştir. Ailede çocuklar ile ilgilenen, alışveriş yapan ve tasarruf eden ise kadın olmuştur. Sonuç olarak bu öğrenme alanı içerisinde meslek ve aile konuları cinsiyet eksenli olarak yer almış erkekler önceliklendirilerek, kadınların ikinciliği vurgulanmıştır.

3.6. Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı vatandaşlık kavramına odaklanarak sosyoloji ve siyaset bilimi ön plana çıkartan disiplinler arası bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Öğrencilerin sosyal örgüt, kurum ve grupların nasıl oluştuğunu,

“Toplumumuzda ve diğer toplumlarda grupların, kurumların ve sosyal örgütlerin rolü nedir? Grup, kurum ve sosyal örgütlerden ben nasıl etkileniyorum? Grup, kurum ve sosyal örgütler nasıl değişir? Bu değişikliklerde benim rolüm nedir?” vb. sorulara cevap verebilmeleri bu öğrenme alanının hedefleridir. Bu öğrenme alanı sayesinde öğrencilerin örgütlü bir devlet gücünün toplumsal yaşamda oluşan sorunların en büyük güvencesini kavramları amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanı işlenirken öğrencilere bağımsızlık ve sorumluluk gibi değerler ile sosyal katılım, iş birliğigibi becerilerin kazandırılması da amaçlanır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, [19.01.2019]). Bu öğrenme alanı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 20 sayfa, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 22 sayfa, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 30 sayfa ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 22 sayfa olmak üzere dört ders kitabında toplam 94 sayfa yer alacak biçimde hazırlanmıştır. Bu öğrenme alanı ile ilgili toplumsal cinsiyet analizlerine aşağıda detaylı olarak yer verilmiştir.

3.6.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri

Öncelikli olarak öğrenme alanı içerisindeki görsellerin incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 375 adet insan içerikli görsel bulunduğu tespit edilmiştir. Bu görsellerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 6’de yer verilmiştir. Görsellerde kız- erkek çocukların ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 6:Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	34	%9
Kız Çocuk	52	%13.8
Erkek	197	%50
Erkek Çocuk	87	%23.2
Topluluk	15	%4
Toplam	375	%100

Bu öğrenme alanında 52 kız çocuk, 87 erkek çocuk, 197 erkek, dört kadın ve 15 topluluk görseli yer almaktadır. Tüm görsellerdeki bireyler sayıma tabi tutulurken 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sayfa 168 ve 170’de yer alan üç topluluk görseli ve 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan 12 adet topluluk görseli net bir sayım yapılamayacağından dolayı sayım dışı tutulmuştur.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında çocuklara ait görseller incelendiğinde; kız çocuk görseline 4. sınıf ders kitabında 41 kez, 5. sınıf ders kitabında altı kez, 6.

sınıf ders kitabında dört kez ve 7. sınıf ders kitabında da bir kez olmak üzere toplam 52 kez %13,8 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek çocuk görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 79 kez, 5. sınıf ders kitabında üç kez, 6. sınıf ders kitabında dört kez ve 7. sınıf ders kitabında da bir kez olmak üzere toplam 87 kez %23,2 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yetişkinlere ait görseller incelendiğinde; kadın görseline 4. sınıf ders kitabında 10 kez, 5. sınıf ders kitabında sekiz kez, 6. sınıf ders kitabında dokuz kez ve 7. sınıf ders kitabında da yedi kez olmak üzere toplam 34 kez %9 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 12 kez, 5. sınıf ders kitabında 16 kez, 6. sınıf ders kitabında 68 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 101 kez olmak üzere toplam 197 kez %50 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

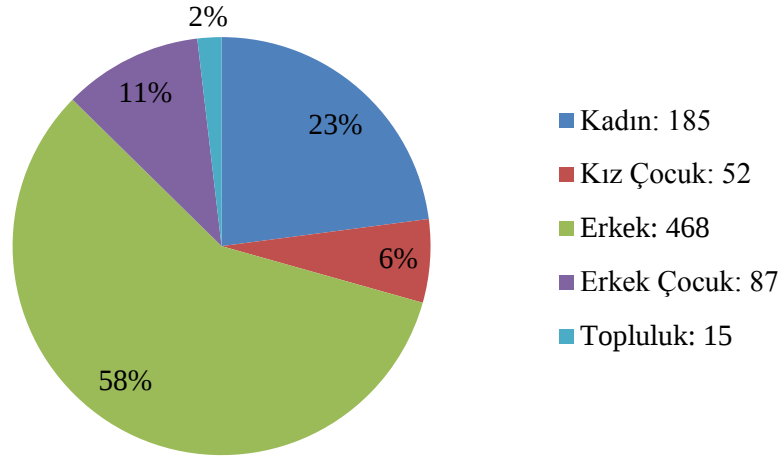
Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisindeki metinleri niceliksel olarak incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 4224 adet insan içerikli ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 6,1’de yer verilmiştir. Metinlerde erkeklere ağırlıklı olarak yer verildiği belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Tablo 6.1:Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	151	%35,8
Erkek	271	%64,2
Toplam	422	%100

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında metinler niceliksel olarak incelendiğinde; kadınlara ait ifadelere 4. sınıf ders kitabında 16 kez, 5. sınıf ders kitabında 13 kez, 6. sınıf ders kitabında 109 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 13 kez olmak üzere toplam 151 kez %35,8 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkeklere ait ifadelerin ise 4. sınıf ders kitabında 60 kez, 5. sınıf ders kitabında 33 kez, 6. sınıf ders kitabında 44 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 134 kez olmak üzere toplam 271 kez %64,2 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Şekil 6: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanını niceliksel olarak bir bütün halinde ele aldığımızda görsel ve metinlerde cinsiyet temsilleri 807 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının 87 kez (%11), kız çocuklarının 52 kez (%6), kadınların 185 kez (%23) ve erkeklerin 468 kez (%58) görsel ve metinlerde yer aldığı belirlenmiştir. Öğrenme alanı içerisinde erkeklerin niceliksel olarak önceliklendirildiği tespit edilmiştir. Cinsiyet temsillerinin niceliksel olarak incelemenin yanında niteliksel olarak incelediğimizde ise öncelikle bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel ve kamusal alanlarda görünürlükleri incelenmiştir.

3.6.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında öncelikle kadın ve erkeklerin özel alan görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde bireylerin özel alanlarda görsellerde 14 kez, metinlerde 45 kez toplam 59 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Özel alanlarda yer alan bireylerin cinsiyetlerine göre dağılım oranlarına Tablo 6,2’de yer verilmiştir.

Tablo 6.2: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Bireylerin Özel Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	24	%40.7
Kız Çocuk	5	%8.5
Erkek	25	%42.3
Erkek Çocuk	5	%8.5
Toplam	59	%100

Bu öğrenme alanında görsellerde özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde 4. sınıf ders kitabında özel alanlara ait 14 adet görsel bulunduğu belirlenmiştir. Fakat 5. sınıf ders kitabında, 6. sınıf ders kitabında ve 7. sınıf ders kitabında ise özel alanlara ait hiçbir görselin bulunmadığı tespit edilmiştir. 4. Sınıf öğrenme alanı içerisindeki özel alan görselleri incelendiğinde kız ve erkek çocuklarının beş kez, kadınların üç kez ve erkek bir kez yer aldığı tespit edilmiştir. Özel alan görselleri incelendiğinde kız çocuklarının evde iki kez annesiyle birlikte temizlik yaparken, bir kez ailesiyle birlikte yemek yerken, bir ders çalışırken ve bir kez de yemek yerken özel alanlar da yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının ise iki kez ailesiyle yemek yerken, iki kez evde ev işleri yaparken ve bir kez yatağında uyurken aktarıldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında yetişkin görselleri incelendiğinde ise kadınların bir kez evde kız çocuğuyla birlikte ev işleri yaparken, 2 kez de ailesiyle birlikte yemek yerken aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkek de bu öğrenme alanı içerisinde sadece bir kez ailesiyle birlikte yemek yerken yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların iki kez erkeklerin bir kez yer aldığı bu özel alan görseli içerisindeki örtük cinsiyetçi tutum dikkat çekicidir. Örtülü ileti de takdim edilen erkek birey ailenin başkanı, ailenin reisi gibi bir konumda başköşede otururken, kadınların konumu masanın yanlarında çocuklar ile aynı düzeydedir. Burada görülen bir aile sofrasında örtük biçimde öğrencilere babanın konumu ve annenin konumu cinsiyetçi kalıpyargılar doğrultusunda aktarılmaktadır. Baba evin reisidir ve başköşede oturmak onun hakkıdır.

Resim 6: Sofrada Başköşede Baba Oturur.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin özel alanlarda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde bireylerin toplam 45 kez özel alanlar içerisinde aktarıldığı belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

Bu öğrenme alanındaki metinsel ifadelerin özel alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde erkeklerin 24 kez özel alanlar içerisinde yer aldığı, kadınların ise 21 kez özel alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. 4. sınıf öğrenme alanında bireyler 20 kez, 5. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler altı kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler sekiz kez ve 7. sınıf öğrenme alanı metinlerinde bireyler 11 kez toplamda 45 kez özel alanlara ait ifadeler yer verildiği tespit edilmiştir. Kadınlar öğrenme alanı içerisinde 1 kez anne, 12 kez teyze, iki kez eş, bir kez babaanneve bir kez de kız evlat sıfatıyla aile için rollerde toplamda 21 kez metin içerisinde yer almıştır. Erkekler ise 15 kez baba, beş kez oğul evlat, iki kez ağabey ve bir kez de eş sıfatıyla aile için rollerde toplamda 24 kez metin içerisinde yer almıştır.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında kamusal alan görünürlük düzeylerini öncelikli olarak görsellerde incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan görsellerin cinsiyetlere göre kamusal alan dağılım oranlarına Tablo 6,3' te yer verilmiştir. Görsellerde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 6.3: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	31	%8.9
Kız Çocuk	47	%13.5
Erkek	186	%53.3
Erkek Çocuk	85	%24.3
Toplam	349	%100

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde yer alan bireylerin kamusal alanlarda gösterilme oranları tablo 6,3'te gösterildiği gibidir. Kız çocukları 4. sınıf ders kitabında 36 kez, 5. sınıf ders kitabında altı kez 6. sınıf ders kitabında dört kez ve 7. sınıf ders kitabında bir kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde 47 kez

%13,5 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır. Erkek çocukları ise 4. sınıf ders kitabında 74 kez, 5. sınıf ders kitabında üç kez, 6. sınıf ders kitabında dört kez ve 7. sınıf ders kitabında bir kez olmak üzeri toplam 85 kez %24,3 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır.

Bu görseller incelendiğinde Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında kamusal alanlarda 47 kez kız çocukları görseli bulunmaktadır. Öğrenme alanı görsellerden dört tanesi ders kitabının aktarımında eşlik eden kitabın anlatıcı öznesi olan Bilge adlı kız öğrenciye aittir. Diğer 43 görsel incelendiğinde kız çocuklarının 27 kez sınıf içerisinde öğrenci olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kız çocukları sekiz kez koroda şarkı söylerken, üç kez sokakta, İki kez kitap okurken, iki kez oyun oynarken ve bir kez de doktora giden hasta bir çocuk olarak yer almıştır.

Öğrenme alanında içerisinde 85 kez kamusal alanlarda yer alan erkek çocuk görselleri incelendiğinde, erkek çocuklar 45 kez sınıf içerisinde öğrenci olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Oyun oynayan erkek çocuk görseline öğrenme alanında 10 kez yer verilmiştir. Bunun yanında 11 kez kitap okurken görsellerde yer alan erkek çocukları, dokuz kez koroda şarkı söylerken, üç kez evcil hayvanı ile ilgilenirken üç kez de çocuk hakları konusu aktarımları hakları ihlal edilen ve çalıştırılan çocuklar olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında çocuklarda kamusal alan görünürlük düzeyleri bir bütün olarak ele alındığında kız ve erkek çocuklarının bu öğrenme alanı içerisinde 132 kez kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Çocukların özel alanlarda yer alma düzeyleri incelendiğinde ise kız çocuklarının 47 kez, erkek çocuklarının ise kız çocuklarının iki katı düzeyinde kamusal alanlarda gösterildiği tespit edilmiştir. Öğrenme alanı içerisinde çocuklar kamusal alan içerisinde çoğunlukla öğrenci olarak aktarılmıştır. Fakat erkek çocuklarının öğrenci olmak dışında farklı aktiviteler içerisinde de gösterildiği görülmektedir. Oyun oynayan ve kitap okuyan çocukların %84'ünü erkek çocukları oluşturmaktadır. Kız çocukları bu alanlarda sadece %16 oranında yer almaktadır. Önceki öğrenme alanında aktarıldığı gibi oyun çocukların kendilerine güvenmelerini sağlayan, zihinsel ve fiziksel becerilerini geliştiren, onları toplumsallaştırmayı öğreten en etkili eğitim aracıdır. Bu açıdan ders kitaplarında kız çocukların çoğunlukla öğrenci olarak gösterilmesi, erkek çocukların ise öğrenci olarak gösterilmenin yanında %84 özgürce oyun oynarken yer alması

toplumsallaşmayı öğrendikleri bu ders kitabında öğrencileri cinsiyetçi yönlendirme olduğunu göstermektedir. Çocuklara daha küçük yaşta cinsiyetlerine göre konum ve davranış kalıplarının benimsetilmesi açısından cinsiyetçi bir ayırım oluşması nedeniyle bu öğrenme alanında yer alan çocuk görselleri arasında toplumsal cinsiyete dayalı yansımalar ve iş bölümüne dair bulgular olduğu tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin kamusal alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde kadınların 31 kez %9 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı, erkeklerin ise kadınların altı katı 186 kez %53 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. 4. sınıf öğrenme alanı içerisindeki görsellerde kadınlar yedi kez, erkekler ise 11 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar bu öğrenme alanı içerisinde yedi kez cumhuriyetin kuruluşu anlatan bir görselde vatandaş olarak yer almışlardır.

Resim 6.1: Kadın Çocuklarla Birlikte Öğretmen Olarak Aktarılır.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 165

Öğrenme alanı içerisinde bir kez de meslek sahibi öğretmen olarak yer alan kadınların mesleği görselde yer aldığı gibi çocukların içerisinde öğretmenliktir. Bunun dışında kamusal alan içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir. Bu durum toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde mesleklerde kadının rolünü yansıtmaması açısından önemlidir. Çocuklar ile ilgilenenlerin özel alanlarda olduğu gibi kamusal alanlarda da kadınlar olması kadın mesleği, erkek mesleği ayrımının varlığına işaret etmektedir. Kadınların kamusal alanda iş yaşamında da yanlarında sürekli çocuk ve erkek bireylerin bulunduğu tek başlarına bireysel olarak kadın bireylere bu öğrenme alanı içerisinde bir kez bile yer verilmediği tespit edilmiştir.

Erkeklerin ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde 11 kez aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkekler 10 kez cumhuriyetin kuruluşu anlatan bir görselde vatandaş olarak yer almışlardır. Bir kez de T. C. kurucusu ulu önder Mustafa Kemal Atatürk olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin kamusal alanda iş yaşamında da bir kez tek başlarına bireysel olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

5. sınıf öğrenme alanı içerisindeki görsellerde kadınlar sekiz kez, erkekler ise 16 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadın bireyler bu öğrenme alanı içerisinde altı kez sosyal yaşam içinde vatandaş olarak, bir kez kamusal alanda meslek sahibi olarak, bir kez de nikâh töreninde gelin olarak gösterildiği tespit edilmiştir.

Resim 6.2: Çocuk Doktoru Kadın.

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık. 167.

Kadınlar görselde görüldüğü gibi kamusal alanda iş yaşamında içerisinde de yanlarında sürekli çocuk ve erkek bireylerin bulunduğu tek başlarına bireysel olarak kadın bireylere bu öğrenme alanı içerisinde yer verilmediği tespit edilmiştir.

Erkeklerin ise kamusal alanlarda iş ve sosyal yaşam içerisinde 16 kez aktarıldığı tespit edilmiştir. 10 kez sosyal yaşam içinde vatandaş olarak, üç kez meslek sahibi olarak, nikâh töreninde damat olarak bir T. C. kurucusu ulu önder Mustafa Kemal Atatürk ve vatan şairi Mehmet Akif Ersoy olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin kamusal alanda iş yaşamında da üç kez yanlarında kadın veya çocuk olmadan tek başlarına bireysel olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

6. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere ait 77 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Aile içi hiçbir görselin bulunmadığı bu öğrenme alanı içerisinde görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu belirlenmiştir. Bu görsellerde kadınlar dokuz kez yer almaktadır. Kamusal alanda kadınler dört kez meslek sahibi olarak, dört kez sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak, bir kez de eski Türk toyunda hatun olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Kadınların kamusal alanda iş yaşamında da üç kez yanlarında erkek veya çocuk olmadan tek başlarına bireysel olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise bu öğrenme alanı içerisinde 68 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. 48 kez de sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak, 18 kez meslek sahibi ve iki kez T.C. kurucusu ulu önder Mustafa Kemal Atatürk olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin iş ve sosyal yaşam içerisinde kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 40 kez iş ve sosyal yaşamında tek başına bireysel olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

7. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere ait 108 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Aile içi hiçbir görselin bulunmadığı bu öğrenme alanı içerisinde görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu belirlenmiştir. Bu görsellerde kadınlar sadece yedi kez yer almaktadır. Kamusal alanda hiç meslek sahibi olarak yer almayan altı kez sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak, bir kez eski Türk toyunda hatun olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Kadınların kamusal alanda sürekli çocuk ve erkeklerin bulunduğu tek başlarına bireysel olarak kadınlara bu öğrenme alanı içerisinde bir kez bile yer verilmediği tespit edilmiştir.

Erkeklerin ise bu öğrenme alanı içerisinde 101 kez kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. 32 kez sosyal yaşamın içerisinde vatandaş olarak, 64 kez meslek sahibi olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer alan erkek bireylerinbeş kez de T. C. kurucusu ulu önder Mustafa Kemal Atatürk olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bir kez de öğrenci olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 146 kamusal alana ait ifadeler tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 6,4'te yer verilmiştir. Metinler

incelendiğinde erkek bireylerin erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 6.4: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	13	%9
Erkek	131	%91
Toplam	144	%100

Bu öğrenme alanındaki metinlerin kamusal görünürlük düzeyleri incelendiğinde bireyler 4. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 40 kez, 5. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 16 kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 99 kez, 7. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 69 kez toplamda bu öğrenme alanı içerisindeki metinlerde 144 kez bireylerin kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar 10 kez öğrenci olarak ismen, üç kez de meslek sahibi olarak yer almıştır. Erkekler ise bu öğrenme alanı içerisinde 110 kez meslek sahibi, 15 kez öğrenci olarak ismen ve altı kez de bey, efendi vb. unvanlar ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel alan kamusal alan görünürlükleri bir bütün olarak ele alındığında yetişkin bireylerin 49 kez özel alanlarda, 361 kez ise de kamusal alanlarda yer aldıkları tespit edilmiştir. Kadın bireylerin görsel ve metinlerde 24 kez %40,7 oranında özel alanlar da, 44 kez %12,2 oranında ise de kamusal alanlarda aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise 25 kez %42,3 oranında özel alanlarda, 317 kez %87,8 oranında ise de kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi özel alanlarda bütün bireyler eşit biçimde yer alırken kamusal alanlarda erkeklerin kadınlardan yedi kat daha fazla görünürlük düzeyleri olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin kamusal alanlarda yüksek düzeylerde bir üstünlüğü mevcuttur. Öğrenme alanı içerisinde kamusal alanlarda dünya ve Türk siyasi ve demokrasi tarihine ağırlıklı yer verilmiştir. Erkeklerin bu alandaki niceliksel üstünlüğünün yanında var olan kadın bireylerinde çoğunluklu olarak vatandaş ve çocuklar ile ilgili meslekler içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Dünya ve Türk siyasi ve demokrasi tarihi tamamen eril bir biçimde ele alınarak kadınlar bu alanlar içerisinde de pasifize edilerek yok

sayılmıştır. Erkek odaklı biryönetim sistemini merkezine alan ders kitapları toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerisinde şekillenerek öğrencilere aktarılmıştır.

3.6.3. Meslekler ve Cinsiyet

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan bireylerin mesleklerini incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam görsellerde 93 kez, metinlerde 106 kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde toplam 199 kez bireylerin meslek sahibi olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Mesleklerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 6,5'teyar verilmiştir.

Tablo 6.5: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	9	%4.5
Erkek	190	%95.5
Toplam	199	%100

Bu öğrenme alanında sınıf düzeylerine göre meslekler incelendiğinde 4. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde bireyler 19 kez meslek sahibi olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde bir kez %5.2oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Meslekler incelendiğinde kadınların sadece görsellerde meslek sahibi olarak gösterildiği, metinleri içerisinde ise meslek sahibi olarak yer almadığı tespit edilmiştir. Kadın sadece görsellerde bir kez çocukların arasında öğretmen olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkek bireylerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde erkek bireylerin görsellerde bir kez, metinlerde 17 kez olmak üzere toplamda 18 kez %94,8 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde 13 kez Cumhurbaşkanı, üç kez kral, iki kez de yazar olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Öğretmen	Cumhurbaşkanı (13) Kral (3) Yazar (2)

5. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde bireyler 19 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde bir kez %5.2 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Meslekler incelendiğinde kadınların sadece görsellerde meslek sahibi olarak gösterildiği, metinleri içerisinde ise meslek sahibi olarak yer almadığı tespit edilmiştir. Kadın sadece görsellerde bir kez çocuk doktoru olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkek bireylerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde erkek bireylerin görsellerde beş kez, metinlerde 13 kez olmak üzere toplamda 18 kez %94,8 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde dokuz kez şair, üç kez Cumhurbaşkanı, iki kez MEB bakanı, bir kez de asker, nikâh memuru, öğretmen ve yazar olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Çocuk Doktoru	Şair (9) Cumhurbaşkanı (3) MEB Bakanı (2) Asker Nikâh Memuru Öğretmen Yazar

6. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde bireyler 44 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadın bireyler görsellerde dört kez metinlerde üç kez olmak üzere toplamda yedi kez %16 oranında meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadın bireylerin meslekleri incelendiğinde kadınların meslek olarak iki kez başbakan, iki kez belediye başkanı, iki kez muhtar ve bir kez de bakan olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkekler 20 kez, metinlerde 17 kez olmak üzere toplamda 37 kez %84 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde 15 kez bakan, sekiz kez Cumhurbaşkanı, beş kez hakan, beş kez sultan, bir kez de başkomutan kral, politikacı ve yazar olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6.8: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Başbakan (2)	Bakan (15)
Belediye Başkanı (2)	Cumhurbaşkanı (8)
Muhtar (2)	Hakan, Han (5)
Bakan	Sultan (5)
	Başkomutan
	Kral
	Politikacı
	Yazar

7. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde bireyler 117 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınlara bu öğrenme alanı içerisinde meslek sahibi olarak hiç yer verilmediği erkeklere ise 117 kez %100 oranında meslek sahibi olarak yer verildiği tespit edilmiştir. Erkekler görsellerde 61 kez, metinlerde 56 kez olmak üzere toplamda 117 kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek bireylerin meslekleri incelendiğinde 37 kez cumhurbaşkanı, 25 kez kongre delegesi, 19 kez meclis üyesi, 12 kez asker, sekiz kez politikacı, altı kez sultan beş kez kral, iki kez devlet başkanı, hakan, İmparator, bir kez de Ordinaryüs profesör ve yazar olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Meslek sahibi kadın bireye yer verilmemiştir.	Cumhurbaşkanı (37)
	Kongre Delegesi (25)
	Meclis Üyesi (19)
	Asker (12)
	Politikacı (8)
	Kral (5)
	Sultan (3)
	Devlet Başkanı (2)
	Hakan (2)
	İmparator (2)
	Ordinaryüs Profesör
	Yazar

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisindeki meslekler bir bütün olarak incelendiğinde kadınların sadece dokuz kez %4,5 oranında, erkeklerin ise kadınların tam 21 katı 190 kez %95,5 oranında bu öğrenme alanı içerisinde meslek sahibi olarak yer aldığı belirlenmiştir. Sosyoloji, siyaset biliminin çerçevesinde şekillenen ve Türkiye'nin demokrasinin gelişim evrelerini aktarmaya amaçlayan bu öğrenme alanında mesleki olarak kadınları tamamen yok saymıştır. 6. sınıf “Kadın ve Toplum” konusunda ilk kadın muhtar, ilk kadın belediye başkanı ve ilk kadın

başbakan ve ilişkin bir paragrafta yer verilmiş bunun dışında Türkiye demokrasi tarihinde cinsiyet eksenli bir tutum izlenerek meslek sahibi olan kadınlara hiçbir şekilde görsel ve metinlerde yer verilmemiştir. Bunun dışında kadınlar bir kez belli belirsiz bakanlar kurulu toplantısında bir kez de siyaset bilimi ağırlıklı bir öğrenme alanında bile öğretmen ve çocuk doktoru olarak çocuklarla birlikte yer almıştır. Erkekler ise hiçbir şekilde çocuklar ile birlikte yer almamıştır. Öğrenme alanı içerisinde açık bir biçimde cinsiyetçi bir tutum izlenerek erkek bağımsızlık ve demokrasi mücadelemizde önceliklendirilerekbağımsızlık, liderlik ve güç gerektiren mesleklerin sahibi olarak gösterildiği görülmektedir. Kadın ise sadece 6. sınıf ders kitabımızda kendilerine ayrılmış konu alanı içerisinde birkaç satırdasiyasi bir kimlik olarak yer almış bunun dışında dört kitap içerisinde de demokrasi ve bağımsızlık mücadelemiz erkeklere ait bir alan gibi yansıtılmıştır.

3.6.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde yer alan isimleri incelediğimizde bu öğrenme alanında toplam 154 isme yer verildiği tespit edilmiştir. Bu isimlerden 118 tanesi erkek ismi iken sadece36 tanesinin ise kadın ismi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6.10: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	36	%23.4
Erkek	118	%76.6
Toplam	154	%100

Kadın ve erkek isimlerinin sınıf düzeylerine göre dağılım oranları incelendiğinde 4. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 36 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 29 kez %80,5 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri yedi kez %19,5 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 21 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 15 kez %71,5 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri altı kez %28.5oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 6. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 34 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri 18 kez %53 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri 16 kez %47 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde kadın isimlerinin en fazla yer

aldığı ders kitabının 6. sınıf ders kitabı olduğu belirlenmiştir. 7. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 60 kez kişi isimlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri sadece iki kez %3,3 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri kadın isimlerinin tam 29 katı 58 kez %96,7 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan isimler sınıf düzeylerine göre tablolar halinde listelenmiştir.

Tablo 6.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Duru	Mustafa Kemal Atatürk (11) Melih
Eda	Engin (5) Mutlu
Ezgi	Oktay (3) Özgür
Merve Özçelik	Batuhan Recep Tayyip Erdoğan
Sevgi	Cemil Utkan Kocatürk
Şevval	Ekrem Acar Yusuf
Yonca Akçay	Fatih

Tablo 6.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Ayşe (3)	Mehmet Akif Ersoy (8)
Gökçe (3)	Hamdullah Suphi Tanrıöver (2)
	Hasan Bey (2)
	Mustafa Kemal Atatürk (2)
	Reşat Nuri Gültekin

Tablo 6.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Gevher Nesibe Hatun (4)	Mustafa Kemal Atatürk (4)
Şerife Bacı (4)	Kılıçarslan (3)
Kara Fatma (4)	Recep Tayyip Erdoğan (2)
Canan (2)	Ahi Evran
Mihrişah Sultan (2)	Ali
Ayşe Hatun	Hasan
Fatma Bacı	İsmail Bilgin
Gül Esin	Kemal
Sadiye Ardahan	Selim
Safiye Hüseyin	Şemsi Efendi
Tansu Çiller	

Tablo 6.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Cansu	Mustafa Kemal Atatürk (31)
Semra	Fethi Okyar (4)
	Bilge Kağan(2)
	Ömer Halisdemir (2)
	Recep Tayyip Erdoğan (2)
	Sultan Mahmud (2)
	Adnan Adıvar
	Adnan Menderes
	Ali Fuat Cebesoy
	Celal Bayar
	Fetullah
	Fuat Köprülü
	JuiliusCaesar
	Kazım Karabekir
	JuiliusCaesar
	Napolyon
	Refet Bele
	Refik Koraltan
	Bilge Kağan
	Şeyh Edebali
	Turgut Özakman

Erkek ve kadın isimleri karşılaştırıldığında erkek isimlerinin 97 kez gerçekten yaşayan ve tarihimize yön veren kişilere ait olduğu fakat kadın isimlerinin 6. sınıf ders kitabı hariç tamamının konu gereği öğrenme alanı içerisinde kullanılan öğrenci isimleri olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenme alanındaki erkek isimlerini incelediğimiz de kullanılan isimlerin ağırlıklı olarak Türkiye ve dünya siyaset tarihinin önemli şahsiyetlerine ait isimler olduğu tespit edilmiştir. Bu isimlerin başında 48 kez ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu İlk cumhurbaşkanı ulu önder Mustafa Kemal Atatürk gelmektedir. Sonrasında Türk siyasi tarihinde önemli yerleri olan Adnan Menderes, Adnan Adıvar, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir, Fethi Okyar, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Recep Tayyip Erdoğan vb. bu ülkede bakanlık, başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı yapmış kişiler debu öğrenme alanı içerisinde sıklıkla yer alan önemli şahsiyetlerdir. Dünyanın önemli erkek liderlerinin de aktarıldığı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde JuiliusCaesar, Napolyon, Bilge Kağan Kılıçarslan vb. kişilerinde yer aldıkları görülmektedir. Erkek bireyler siyasi bir figür olmanın dışında bu öğrenme alanı içerisinde şair kimliği, yazar kimliği, asker kimliği ve öğrenci kimliği ile de yoğun biçimde yer aldığı tespit edilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde yer alan kadın isimleri incelendiğinde ise kadın isimlerin ağırlıklı olarak kız öğrencilere verilen gündelik isimlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Kadın isimleri erkek isimleri gibi sanat, siyaset, edebiyat vb. alanında başarılı olmuş bireyler şekilde yer almamıştır. Sadece 6. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde özel olarak yer alan “Toplum ve Kadın” konusu içerisinde

kadınların bahsedilmiştir. Kadınlara ayrılan özel bir konu alanı dışında ülkenin siyasi ve politik serüveninin anlatıldığı ve vatandaşlık kavramına odaklanılan bu öğrenme alanında vatandaşlık kavramı sadece erkek birey isimleri üzerinden aktarıldığı tespit edilmiştir.

6. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde kadınların nasıl yer aldığı incelendiğinde ise ismi geçen kadınlar incelendiğinde yedi kez kadınların kendi nitelikleri ile değil de erkeklerin annesi kardeşi veyahut eşi olması dolayısıyla bu alanda yer aldığı görülmektedir. (Ör: Gevher Nesibe Hatun Mihrişah Sultan, Ayşe Hatun vb.) Yani kadınların öğrenme alanı içerisinde erkeklerin gölgesi altında ve genellikle toplumsal cinsiyet kalıplarının kadınlara en çok yakıştığı kalıplardan biri olan merhametli ve hayırsever kişilik olarak aktarılmışlardır. “Osmanlı padişahı III. Selim’in annesi olan Mihrişah Sultan da büyük bir hayırseverdi” (Yılmaz ve diğ., 2018, 210). Erkek bireylerle ilişkilendirilmeyen kadın bireyler incelendiğinde dört kez Şerife Bacı, dört kez Kara Fatma ve bir kez de Gül Esin, Sadiye Ardahan ve Tansu Çiller olmak üzere toplam 11 kez kadın ismi geçmektedir. Bu isimler incelendiğinde ise Şerife Bacı’nın bir mesleki beceri veya bir güç sembolü olarak değil yine toplumsal cinsiyet kalıplarında kadınlara en çok yakıştırılan niteliklerden biri olan fedakârlık özellikleri nedeniyle bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı görülmektedir. Kara Fatma lakabıyla anılan Fatma Seher Erden ders kitabında yer alan tek kurtuluş savaşı askeri ve kahramanıdır. Bunun dışında herhangi bir savaş kahramanına yer verilmemiştir. Ders kitabında adı geçen Türkiye’nin ilk kadın muhtarı Gül Esin, ilk kadın belediye başkanı Sadiye Ardahan ve ilk başbakanı Tansu Çiller isimleri ise sadece bir paragrafta ismen geçmiştir. Bunun dışında kadınlar siyasi bireyler olarak gösterilmemiş bu öğrenme alanı erkek eksenli olarak hazırlanmıştır.

Resim 6.3: Siyasi Alanda Çalışmalar Yapan Tek Kadın Görseli.

Yılmaz, Faruk Gökalep, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi. 212.

Kişi isimlerinin anlam ve ton farklılıklar bakımından incelendiğinde kadınlara ve erkelere verilen isimlerin arasında farklılıklar olduğu bu öğrenme alanında da görülmektedir. Kadın bireylerin isimlerinde edilgenlik vurgusu, erkek birey isimlerinde ise güç, iktidar vurgusu bütün öğrenme alanlarında olduğu gibi bu öğrenme alanında da hâkimdir. Örneğin Safiye, Duru ve Nesibe isimlerini inceleyecek olursak; Safiye “Katkısız, duru, arı.” Duru Bulanık olmayan, temiz, berrak, saf.” Nesibe “Soylu, soyu temiz.” anlamına gelmektedir” (TDK, [21.04.2019]). Bu isimlerin tamamında saflık temizlik vurgusu yapılmaktadır. Fakat öğrenme alanı içerisinde erkek isimleri incelendiğinde güç, iktidar vurgusu karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Oktay, Celal ve Bilge isimlerini inceleyecek olursak; Oktay “Ok gibi güçlü olan eşsiz kimse.” Celal “Yücelik, ululuk, değer.” Bilge “Bilgili, iyi ahlaklı, olgun ve örnek kimse.” anlamına gelmektedir” (TDK, [21.04.2019]). Veyahut bu öğrenme alanı içerisinde 49 kez alan Kemal ismi “Bilgi ve erdem bakımından olgunluk, yetkinlik, erginlik, eksiksizlik.” beş kez yer alan Recep ismi “Gösterişli, heybetli.” anlamına ve yine Selim ismi “Sağlam, kusursuz, doğru.” anlamına gelmektedir (TDK, [21.04.2019]).

İsimlerin anlamları içerisinde toplumun görüş, algılayış ve hissedişlerini barındırmaktadır. Dolayısıyla isimler sadece insanları diğerlerinden ayırt etmeyi sağlayan semboller değil toplumun düşüncelerini toplumsal gerçekliğini ortaya koyan sembollerdir (Çolak Bostancı, 2009, 363). İsimlerden hareketle toplumda erkek güçlü iktidar sahibi olarak vurgulanırken, kadınlar temiz, saf ve hassas ifadeleri ile aktarılmaktadır. Ve bu anlayış ders kitaplarında da yer almaktadır. Ders kitabı toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yıkmak yerine bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu yargıları beslenmekte ve yeniden üretmekte olduğu tespit edilmiştir.

3.6.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde bireylere aile içi ve mesleki nitelemelerin dışında bireylere yönelik olarak kullanılan sıfatlar ve nitelemeler incelendiğinde ise bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklere yönelik olarak 114 adet niteleme tespit edilmiştir. Bu nitelemelerden 95 tanesi kadınlara yönelik olarak, 19 tanesi ise erkeklere yönelik olarak kullanılmıştır.

Tablo 6.15: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın İsimleri	Erkek
Kadın (75)	Erkek (7)
Hatun (10)	Bey (4)
Bacı (5)	Adam (5)
Teyze (3)	Efendi
Sultan(2)	Lider
	Şeyh

Kadınların bu konu alanı içerisinde yüksek oranda yer aldığı görülmektedir. Bunun nedeni öncelikli olarak 6. Sınıf öğrenme alanı içerisinde yer alan “Kadın ve Toplum” konu içeriğidir. Bütün ders kitabı boyunca etkin bir düzeyde her alanda yer alan erkeklerin yanında kadınlar sadece özel bir başlık içerisinde kısaca yer almışlardır. Burada dikkat çeken nokta ise konu alanı içerisinde soyutlanarak sadece kendilerine özel konu içerisinde kısa biçimde yer alan kadınların ismen çok zikredilmeyerek sadece kadın sıfatıyla yer verilmesidir. “Türk kadını Millî Mücadele’nin yaşandığı dönemde de büyük fedakârlıklar yapmıştır. Ordu-millet anlayışının yeniden canlandığı o tarihlerde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti gibi kadın dernekleri kurmuşlardır. Gerekğinde cephede de yer almaktan çekinmemişlerdir.” (Yılmaz ve diğ., 2018, 211). Öğrenme alanı içerisinde isimlerin cinsiyetlere göre yer alma oranlarından ve örnek metinden anlaşılacağı gibi erkekler her adımda ismen yer alabilirken kadınlar sıklıkla kadın sıfatıyla yer almış başarılı kadın isimlerine çok az yer verilmiştir.

Bunun dışında Kadınlar 10 kez Hatun iki kez de sultan sıfatıyla alan içerisinde yer almışlardır. Hatun ve sultan sıfatları kadınların yine bir erkekle evlenmek ile kazandıkları sıfatlar olduğu görülmektedir. Metinler içerisinde “Hakanın eşi hatun” sıfatıyla yer alan kadınlar bu unvan için yine erkeklerin gölgesinde yer alarak erkek eşi olmak sıfatıyla toylara katıldığı aktarılmaktadır.

Beş kez kadınlara seslenme, hitap etme sözü olan bacı kelimesi ve anne yaşıtındaki kadınlara hitap kelimesi olarak TDK’da yer alan teyze kelimesi ile alan içerisinde yer alan kadınlarınlerin bunun dışında alan içerisinde yer almadıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak konu alanı içerisinde kadınların niceliksel çoğunluğunun yanında niteliksel olarak cinsiyetçi kalıpların olduğu görülmektedir.

Erkeklerin bu öğrenme alanı içerisinde yedi kez cinsiyetini ifade eden erkek kelimesi ile dört kez isimlerin yanına kullanılan saygı ifadesi olan bey unvanı yer

aldıkları tespit edilmiştir. Bunun dışında beş kez cinsiyetçi bir kelime olan adam kelimesi ile, birer kez de efendi lider ve şeyh sıfatlarıyla ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi kadınlar ve erkelere kullanılan sıfat ve nitelgeler arasında ciddi fark vardır. Kadınlar ya isimlerin kullanılmasında çekinilip sadece cinsiyetlerini belirten kadın kelimesi ile ya da erkelerin eşi olmak koşuluyla aldığı sıfatlar ile nitelendirilmişlerdir.. Fakat erkekler için kesinlikle böyle bir durum söz konusu değildir. Erkek cinsiyeti Adam Bey Efendi Lider unvanları ile sürekli yüceltilmiştir.

3.6.6. Cinsiyetçi İfadeler

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı incelendiğinde bu öğrenme alanının siyaset tarihi ve demokrasi konuları içerdiği görülmektedir. Öğrenme alanı erkek merkezli bir anlayışın hâkim olduğu ve baştan sona kadar kadınları yok sayan bir cinsiyetçi tutumla hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle öğrenme alanı içerisinde görsellerde ve metinlerde cinsiyetçi ifadelere dair pek çok bulguya yer verildiği tespit edilmiştir.

Öncelikli olarak öğrenme alanı içerisinde yer alan dünya ve ülke siyasi tarihi geçmişten günümüze tamamen erkek merkezli ve kadını dışlayan biçimde hazırlanmıştır. Konu alanı içerisinde yer alan görsel ve metinlerde yalnızca erkek bireylere yer verilmiş kadınlar tamamen konu dışı bırakılmıştır.

Resim 6.4: Monarşik Yönetim Sistemi Temsili.

Yılmaz, Faruk Gökalp, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi. 189.

Resim 6.5: Oligarşik Yönetim Sistemi Temsili.

Yılmaz, Faruk Gökalp, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi. 190.

Resim 6.6: Sivas Kongresi Temsilcileri.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 203.

Resim 6.7: Demokratik Yönetim Sistemi Temsili.

Yılmaz, Faruk Gökalp, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi. 196.

Geçmişten günümüze erkek merkezli bu görsellerin yanında 7. sınıf ders kitabında yer alan “Devletimiz ve devlet adamlarımız laik devlet olmanın gereklerini yerine getirerek her türlü inanca karşı saygı duymaktadır.” (Gültekin ve diğ., 2018, 207).ifadesiyle birlikte siyaset ve devlet yönetimi tamamen eril bir faaliyet olarak aktarılmıştır. Bununla birlikte öğrenme alını içerisinde iki kez “Din Adamı” iki kez de “Devlet Adamı” ifadeleri yer almaktadır. Adam kelimesinin önceki sayfalarda aktarıldığı gibi insan anlamı dışında erkek bireyi kasteden kadını tamamen dışlayan eril bir söylemdir. Buradan ülke yönetimi ve devlet ve işlerin öznesinin erkek olarak görüldüğü ve kadının tamamen konu dışı bir varlık olarak öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir.

Güncel siyaset ve özellikle dünya siyaset tarihi ağırlıklı olarak erkeklerin yer aldığı bir alan olduğu için ders kitabındaki bu durumun normal olduğu düşünübilir. Fakat bu yanlış bir algıdır. Kadınlar bu alanda az da olsa vardır. Kadınları tamamen yok saymak ders kitaplarında eril ideolojilerin hâkimiyetini göstermektedir. Öğrencilerde yanlış algı oluşturacak bu algıdan ders kitaplarının arındırılması gerekmektedir. Öncelikli olarak kadınların bu alanlarda niye daha az yer aldıklarını ifade etmek ve kadınların siyasi varlıklarına da vurgu yapmak toplumsal barışı ve eşitliğe katkı sağlayacak büyük adımlardır. Örneğin 6. sınıf öğrenme alını içerisinde yer alan insan hakları konusunda bir paragrafta olsa BM İnsan Hakları Komisyonu ilk başkanı ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde çok büyük emeği olan Eleanor

Roosevelt’ ten bahsedilebilir. Ve yahut Milli mücadele döneminde yaptığı büyük mitinglerle Türk milletine istiklal ve mücadele ruhunu aşılayarak hareket geçiren büyük hatip, siyasetçi, akademisyen, milli mücadele döneminin çok yönlü güçlü kahramanlarından biri olan Halide Edip Adıvar ders kitaplarında yer verilebilir. Böyle vb. örnekler ile ders kitaplarında her iki cinse de eşit biçimde yer verirken öğrencilerde oluşabilecek cinsiyetçi algılar engellenebilir.

Fakat ders kitapları bu duyarlılıktan tamamen yoksun biçimde hazırlanmıştır. Milli mücadele dönemini anlatan konu alanı içerisinde kadının rolü toplumsal cinsiyet normlarına uygun olarak aktararak sıklıkla fedakârlık vurgusu yapılmıştır. “Kadınlarımız zor zamanlarda da gereken fedakârlığı göstermekten çekinmemişlerdir” (Yılmaz ve diğ., 2018, 211).Türk kadını Millî Mücadele’nin yaşandığı dönemde de büyük fedakârlıklar yapmıştır(Yılmaz ve diğ., 2018, 211). “Millî Mücadele yıllarının fedakâr Türk kadınlarından birisi de Şerife Bacı’dır” (Yılmaz ve diğ., 2018, 211). “Fedakârlıktan çekinmeyen, başarılar imza atan, toplumun vazgeçilmez ve eşit bireyleri olan kadınlar birtakım sorunlarla karşılaşabilmektedir”(Yılmaz ve diğ., 2018, 213). Ders kitabında yer alan bu ifadeler eril bir söylemdir. Aynı mücadele içerisinde erkek kimliğinin sürekli kahraman, güç, asker, kadın kimliğinin ise sürekli fedakâr özverili olarak aktarmak toplumsal cinsiyet normlarınınuygun gördüğü kalıplardır. Kadınlara aynı mücadele içerisinde bile güçlü olmak, kahraman olmak, cesaret göstermek gibi sıfatlar yakıştırılamamıştır. Ders kitapları kadınları her şartta güçsüz, naif ve özverili olarak aktardığı tespit edilmiştir.

Ders kitabına hâkim eril ideolojilerin yansıması diğer metinlerde de açıkça görülmektedir. Metinlerde kadınlar aciz, yardıma muhtaç erkekler ise akıllı haklarını bilen kullanılan bilinçli vatandaş olarak aktarılmıştır. Öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın;“Komşunuz Ayşe Teyze uzun zamandır tek başına yaşamaktadır. Kimsesi olmayan Ayşe teyze artık evinde ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu konuda Ayşe teyzeye nasıl yardımcı olabilirsiniz?” (Şahin, 2018, 161). İfadeleri ile yer almaktadır. Erkek ise; “Hasan Bey o gün çok mutluydu. Dalgaların ıslattığı sahilde yürürken sağ tarafına doğru bakıp hafifçe gülümsedi. Uzayıp giden sahile ve onu kucaklayan yemyeşil ormanlık alana baktı. Oysa aylar evvel bu ağaçların kesilip yerine otel yapılmasının planlandığını duyduğunda ne kadar da üzülmüştü. Durum medya aracılığıyla halka ve yetkililere duyurulmasaydı

kamuoyunda tepkiler oluşmayacak, belki de bu yeşilliğin yerinde şimdi gri renkli betonarme binalar yükselecekti.” (Yılmaz ve diğ., 2018, 199). İfadeleri ile aktarılmaktadır. Burada erkeğin yaşı belirtilmeden sorumluluk sahibi, çevresine duyarlı ve bilinçli bir vatandaş olarak aktarılmıştır. Kadın ise metinde yardıma muhtaç, aciz ve çaresiz olarak tasvir edilmiştir. Bu sadece cinsiyet ayrımcılığı değil aynı zamanda yaşlılık ayrımcılığıdır. Önceki konularda aktarıldığı gibi kadın teyze sıfatıyla alınarak yaşlılık nedeniyle kendi evinin bile ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda aktarılmış ve yaşlılık ayrımcılığına maruz kalmıştır. Yaşlı kadın ders kitabı içerisinde yine yardıma muhtaçlık ile ilişkilendirilmiştir. Bu ayrımcılık genç kuşağın yaşlıları sürekli yük olan, tüketici ve aciz bireyler olarak algılamasına neden olmaktadır. (Salan Gül ve diğ., 2018, 283). Ayrıca ders kitabı içerisinde dikkat çekici bir diğer nokta ise yaşlılığın acizlikmiş gibi gösterilmesinin yanında kadınlar ile de özdeşleştirilmesidir. Yaşlılık konusunda cinsiyetçi bir tutumun altı çizilmiş ve sadece kadın bireyler yaşlı olarak aktarılmıştır.

Ayrıca bu öğrenme alanı içerisinde sorumluluklarını öğreniyorum konusu içerisinde öğrencilere aile içi sorumluluklarını aktarmaya amaçlarken cinsiyetçi bir görsele yer verildiği tespit edilmiştir. Görselde kız ve erkek çocuklarına birlikte yer vermesine rağmen çocuklara ev içerisindeki işlerde yardımcı olan ve öğreten sadece kadın bireydir. Erkek bu görselde ev içi sorumlulukların tamamen dışında tutulmuştur. Kadınları özel alanlarda çocuklar ile birlikte iş yaparken göstermek ve erkekleri bu konu alanının dışında tutmak ders kitabında eril normların hâkimiyetini göstermektedir.

Resim 6.8: Çocuklara Ev İçerisindeki Sorumlulukları Öğreten Sadece Kadındır.

3.7. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

Günümüzde fikirler, inançlar, bilgi, sermaye ve insanlar sınırları aşarak küresel çapta sürekli hareket halindedir. Devletler de diğer devletler ile bir yandan rekabet halinde iken bir yandan da iş birliği içerisinde. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı öğrencilerin bu karmaşık ilişkileri kavramaları ve bilinçli olmaları noktasında öğrencilere yardımcı olmayı çalışmaktadır. Bu öğrenme alanı öğrencilerle karşılaştıkları sorunlar çözüm üreten, sürekli gelişen dünyayı takip eden etkin ve sorumlu bireyler olmaları için gereken bilgi ve beceriler kazandırılmasını amaçlamaktadır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, [19.01.2019]). Bu öğrenme alanı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 23 sayfa, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 17 sayfa, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 20 sayfa ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 18 sayfa olmak üzere 4 ders kitabında toplam 78 sayfa yer alacak biçimde hazırlanmıştır. Bu öğrenme alanı ile ilgili toplumsal cinsiyet analizlerine aşağıda detaylı olarak yer verilmiştir.

3.7.1. Kadın ve Erkeklerin Niceliksel Olarak Yer Alma Düzeyleri

Öncelikli olarak öğrenme alanı içerisindeki görsellerin incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 270 adet insan içerikli görsel bulunduğu tespit edilmiştir. Bu görsellerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 7.'de yer verilmiştir. Görsellerde erkek bireylere ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 7. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Görsellerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	63	%23.3
Erkek	134	%49.6
Kız Çocuk	38	%14.1
Erkek Çocuk	31	%11.5
Topluluk	4	%1.5
Toplam	270	%100

Bu öğrenme alanında 134 erkek, 63 kadın, 38 kız çocuk, 31 erkek çocuk, dört topluluk görseli yer almaktadır. Tüm görsellerdeki bireyler sayıma tabi tutulurken 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sayfa 189 ve 192'de yer alan festival görselleri, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sayfa 222'de yer alan orkestra

görseli ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sayfa 229’da yer alan bir toplantı görseli net bir sayım yapılamayacağından dolayı sayım dışı tutulmuştur.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında çocuklara ait görseller incelendiğinde; kız çocuk görseline 4. sınıf ders kitabında 25 kez, 5. sınıf ders kitabında bir kez 6. sınıf ders kitabında 10 kez ve 7. sınıf ders kitabında da iki kez olmak üzere toplam 38 kez %14,1 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek çocuk görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 19 kez, 5. sınıf ders kitabında iki kez, 6. sınıf ders kitabında dokuz kez ve 7. sınıf ders kitabında da bir kez olmak üzere toplam 31 kez %11,5 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yetişkinlere ait görseller incelendiğinde; kadın görseline 4. sınıf ders kitabında 42 kez, 5. sınıf ders kitabında iki kez, 6. sınıf ders kitabında 12 kez ve 7. sınıf ders kitabında da yedi kez olmak üzere toplam 63 kez %23,3 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkek görsellerinin ise 4. sınıf ders kitabında 62 kez, 5. sınıf ders kitabında 13 kez, 6. sınıf ders kitabında 41 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 18 kez olmak üzere toplam 134 kez %56 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisindeki metinleri niceliksel olarak incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 164 adet insan içerikli ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ifadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo7.1’de yer verilmiştir. Metinlerde erkeklere ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir. Metinlerde sadece isimler, sıfatlar ve unvanlar yer aldığı için metinlerde kız çocuk erkek çocuk diye bir sınıflama yapılamamıştır.

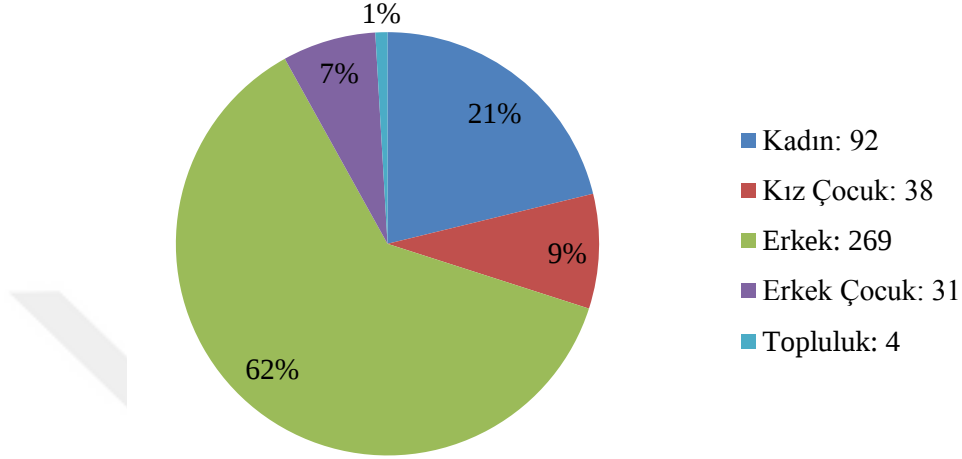
Tablo 7.1:Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Metinlerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	29	%17.6
Erkek	135	%82.4
Toplam	164	%100

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında metinler niceliksel olarak incelendiğinde; kadınlara ait ifadeler 4. sınıf ders kitabında beş kez, 5. sınıf ders kitabında 16 kez, 6. sınıf ders kitabında altı kez ve 7. sınıf ders kitabında da iki kez olmak üzere toplam 29 kez %17,6 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Erkeklere ait

ifadelerin ise 4. sınıf ders kitabında 18 kez, 5. sınıf ders kitabında 72 kez, 6. sınıf ders kitabında 33 kez ve 7. sınıf ders kitabında da 12 kez olmak üzere toplam 135 kez %82,4 oranında bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Şekil 7: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Cinsiyetlerin Niceliksel Dağılım Oranları

Küresel Bağlantılar öğrenme alanını niceliksel olarak bir bütün halinde ele aldığımızda görsel ve metinlerde cinsiyet temsilleri 434 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının 31 kez (%7), kız çocuklarının 38 kez (%9), kadınların 92 kez (%21) ve erkeklerin 269 kez (%62) görsel ve metinlerde yer aldığı belirlenmiştir. Öğrenme alanı içerisinde erkeklerin niceliksel olarak önceliklendirildiği tespit edilmiştir. Cinsiyet temsillerinin niceliksel olarak incelemenin yanında niteliksel olarak incelediğimizde ise öncelikle bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin özel ve kamusal alanlarda görünürlükleri incelenmiştir.

3.7.2. Kadın ve Erkeklerin Özel ve Kamusal Alanlarda Görünürlükleri

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisinde bireylerin özel alan görünürlükleri incelendiğinde görseller de bir kez metinlerde iki kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde sadece üç kez özel alana yer verildiği tespit edilmiştir. Bunun dışında öğrenme alanı içerisinde yer alan bütün görsel ve ifadelerin tamamının kamusal alanla ait olduğu belirlenmiştir.

Resim 7: Özel Alan İçerisinde Kadın Tek Başına Çalışır.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 235.

Öğrenme alanı içerisinde yer alan tek özel alan görseli budur. Tek özel alan görselinde kadın cinsiyetçi bir yaklaşımla mutfak içerisinde iş yaparken tek başına gösterilmiştir. Görselden açıkça anlaşılacağı üzere, özel alan geleneksel roller çerçevesinde kadın ile ilişkilendirilmiştir.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan görsellerdeki kadın ve erkeklerin kamusal alanda görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam 270 görselin cinsiyetlere göre kamusal alan dağılım oranlarına Tablo 7.2 'de yer verilmiştir. Görsellerde erkeklerin ağırlıklı olarak kamusal alanlar içerisinde yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 7.2: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Görsellerin Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	62	%23.4
Kız Çocuk	38	%14.4
Erkek	134	%50.6
Erkek Çocuk	31	%11.6
Toplam	265	%100

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer alan bireylerin kamusal alanlarda gösterilme oranları tablo 7,2'de gösterildiği gibidir. Kız çocukları 4. sınıf ders kitabında 25 kez, 5. sınıf ders kitabında bir kez, 6. sınıf ders kitabında 10 kez, 7. sınıf ders kitabında iki kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde 38 kez %14,4 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır. Erkek çocukları ise 4. sınıf ders kitabında 19 kez, 5. sınıf ders kitabında iki kez, 6. sınıf ders kitabında dokuz kez, 7. sınıf ders kitabında bir kez toplamda 31 kez 11,6 oranında kamusal alan görsellerinde yer almıştır.

Bu görseller incelendiğinde Küresel Bağlantılar öğrenme alanındaki görsellerden altı tanesi ders kitabının aktarımında eşlik eden kitabın anlatıcı öznesi olan Bilge adlı kız öğrenciye aittir. Diğer 32 görsel incelendiğinde kız çocuklarının 14 kez Türkmenistanlı Özbekistanlı öğrenciler olarak milli bağımsız günlerini kutlamalarında yer aldığı tespit edilmiştir. Dokuz kez öğrenci olarak yer alan kız çocukları, üç kez oyun oynarken yer almıştır. Üç kez ders çalışırken, iki kez sığınmacı olarak bir kez de televizyon izlerken yer almıştır. Öğrenme alanında içerisinde 11 kez kamusal alanlarda yer alan erkek çocuk görselleri incelendiğinde, 10 kez Türkmenistanlı Özbekistanlı öğrenciler olarak milli bağımsız günlerini kutlamalarında yer aldığı tespit edilmiştir. Yedi kez sınıf içerisinde öğrenci olarak yer alan erkek çocukları, beş kez sporcu, altı kez sokakta oyun oynarken, üç kez sığınmacı olarak bir kez de kitap okurken ve televizyon izlerken yer aldığı tespit edilmiştir. Bunun dışınsa bu öğrenme alanı içerisinde herhangi bir çocuk görseline olmadığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında 69 kez yer alan çocuk figürlerinde kamusal alana ait toplumsal cinsiyete dayalı yansımalar ve iş bölümüne dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Bu öğrenme alanında yetişkin görsellerin kamusal alanlarda görünürlük düzeyleri incelendiğinde kadınların 62 kez %23,4 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı, erkeklerin ise kadınların iki katı 134 kez %50,6 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

4. sınıf öğrenme alanı içerisinde 150 adet insan içerikli görsel bulunmaktadır. Bu görsellerin tamamının kamusal alana ait olduğu özel alana dair hiç görselin yer almadığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde kadınlar 42 kez %28 oranında erkekler ise 62 kez %41,3 oranında kamusal alan içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kamusal alanda kadınlar 25 kez turizm eğitim sonrasında sertifika töreninde gösterilmiştir. Kadınlar yedi kez de farklı ülke kültürlerinin aktarıldığı konu alanı içerisinde geleneksel Japon kıyafetleri içerisinde yolda yürürken, iki kez Japon çay seremonisi içerisinde, üç kez bir açılış töreni görselinde 16 erkek bireyin arasında, iki kez de spor müsabakasında seyirci olarak belli belirsiz gösterilmiştir. Bunun dışında üç kez de farklı ülkelerin vatandaşları olarak kendi kültürlerini tanıtan görsellerde yer aldığı tespit edilmiştir.

Erkeklerin ise bu öğrenme alanında kamusal alanlarda tam 62 kez yer aldığı görülmektedir. Erkekler 25 kez turizm eğitim sonrasında sertifika töreninde, 16 kez açılış töreni görselinde bürokrat olarak, yedi kez geleneksel Japon oyunu “Go” oyununu oynarken, sekiz kez spor müsabakasında jüri olarak, üç kez farklı ülkelerin vatandaşları olarak kendi kültürlerini tanıtırken görsellerde yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bir kez de yemek yerken, çay seremonisinde ve törende şarkı söyleyen sanatçı olarak yer aldığı görülmektedir.

Resim 7.1: Erkekler Birlikte Oyun Oynarlar.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 192

Resim 7.2: Kadın Saygıyla Hizmet Eder.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık. 191.

. Öğrenme alanı içerisinde farklı kültürlerin aktarıldığı bölümde yer alan cinsiyetçi ayrışma dikkat çekicidir. Kadınlar saygıyla hizmet ederken erkekler bir arada oyun oynarken aktarılmıştır.

5. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadınlar iki kez %11 oranında erkekler ise 13 kez %72,2 oranında kamusal alan içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Alan içerisinde kadınların yer aldığı görsel aşağıda yer almaktadır. İki kadın erkek ile birlikte tarlada çay toplamaktadır. Bunun dışında alan içerisinde kadınlara hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkekler ise alan içerisinde 13 kez yer verilmiştir.

Kadınların sadece iki kez tarla işçiliği yaptığı öğrenme alanı içerisinde erkekler beş kez bilim insanı, üç kez asker, iki kez hükümdar, bir kez filozof, şair ve tarlada çay toplarken yer aldığı tespit edilmiştir. Erkekler bu öğrenme alanında 12 kez %66 oranında yanlarında çocuk veyahut karşı cins olmadan tek başlarına yer aldıkları belirlenmiştir. Ve erkekler alan içerisinde ders kitabının genelinde olduğu gibi daha çok daha nitelikli ve daha vasıflı olarak aktarılmıştır. Kadınlar için ise böyle bir durum söz konusu değildir.

6. sınıf öğrenme alanı kadınlar 12 kez %16,4 oranında erkekler ise 41 kez %56,2 oranında kamusal alan içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kamusal alanda kadınlar beş kez bir sempozyumda katılımcı, dört kez zeybek oynarken, iki kez kan bağışında bulunan vatandaş bir kez de savaş mağduru yardım edilen mazlum bir kadın olarak yer almıştır.

Resim 7.3: Kamusal Alanda Kadın Mazlum Olarak Aktarılır.

Yılmaz, Faruk Gökalp, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi. 234.

Kadın kamusal alan içerisinde bile çocukları ile birlikte mağdur, mazlum ve yardım edilen çaresiz birey olarak aktarılmıştır. Ve kadına yardım eden koruyan, güçlü, asker olan ise erkek bireydir. Buna benzer görüntüler ders kitabında sıklıkla yer almaktadır. Ders kitabında çaresiz ve yardıma muhtaç olan kadınlar olarak gösterilmiştir. Yardıma muhtaç, aciz erkek görseline dört ders kitabında hiçbir şekilde yer almamıştır. Erkekler her zaman gücün temsilleri olarak aktarılmışlardır.

Erkeklerin bu öğrenme alanında kamusal alanlarda 41 kez yer aldığı görülmektedir. Erkekler 15 kez bir sempozyumda katılımcı ve sunucu olarak, beş kez bakanlar kurulu toplantısında bakan ve yönetici olarak, beş kez asker olarak, dört

kez zeybek oynarken, üç kez ulu önder Mustafa Kemal Atatürk olarak, üç kez kan bağışında bulunan vatandaş, iki kez sağlık personeli, bir kez de turist, itfaiye görevlisi, TİKA görevlisi ve bilgisayarın başında birey olarak birçok farklı kimlik içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkekler bu öğrenme alanında 11 kez %26,8 oranında yanlarında çocuk veyahut karşı cins olmadan tek başlarına yer aldıkları belirlenmiştir.

7. sınıf öğrenme alanı içerisinde kadınlar yedi kez erkekler ise 18 kez kamusal alan içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kamusal alanda kadınlar dört kez vatandaş olarak, iki kez zorunlu göç yolculuğunda ederken aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin ise bu öğrenme alanında kamusal alanlarda tam 18 kez yer aldığı görülmektedir. Erkekler 11 kez zorunlu göç yolculuğunda ederken, dört vatandaş olarak, üç kez bir çığ afetinde kurtarma çalışması yaparken yer aldığı tespit edilmiştir.

Resim 7.4: İslam İşbirliği Teşkilat Toplantısı.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi. 229.

Bununla topluluk görselinde yer alan İslam İşbirliği Teşkilatı Toplantısının tamamının erkeklerden oluştuğu toplantıda kadınlara hiç yer verildiği tespit edilmiştir. Bu görselde net bir sayım yapılamadığından görsel sayım dışı tutulmuştur. Bu nedenle alan içerisinde yer alan erkek sayısı olduğundan daha az olarak aktarılmıştır. Fakat bu görsel sayılabilmesi durumunda erkeklerin bu öğrenme alanı içerisinde yer alma sayısının 100 kezden fazla olacağı düşünülmektedir.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde kadın ve erkeklerin özel alan ve kamusal alan görünürlükleri incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde kamusal alan ve özel alana ait toplam 164 ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ifadelerin üç tanesi özel alana ait ifadeler iken, 162 tanesi kamusal alana ait ifadelerdir. İfadelerin cinsiyetlere göre dağılım oranları Tablo 7,3'te yer verilmiştir.

Tablo 7.3: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Metinlerde Kadın ve Erkek Kamusal Alanlarda Görünürlük Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	11	%15,5
Erkek	60	%84,5
Toplam	71	%100

Bu öğrenme alanındaki metinlerin kamusal görünürlük düzeyleri incelendiğinde erkeklerin 60 kez %84,5 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı, kadınların ise 11 kez %15,5 oranında kamusal alanlar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisindeki metinlerde bireyler 4. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde altı kez, 5. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 36 kez, 6. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde 22 kez, 7. sınıf öğrenme alanı metinleri içerisinde yedi kez toplamda bu öğrenme alanı içerisindeki metinlerde 71 kez bireylerin kamusal alanlarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Öğrenme alanı metinleri içerisinde kadınlar sadece 10 kez meslek sahibi olarak bir kez de unvanen yer almıştır. Erkek bireyler ise bu öğrenme alanı içerisinde 43 kez meslek sahibi, 15 kez T. C. kurucusuulu önder Mustafa Kemal Atatürk, iki kez de unvanen yer almıştır.

Bu öğrenme alanında kadın ve erkeklerin kamusal alan görünürlükleri bir bütün olarak ele aldığında yetişkin bireylerin 267 kez kamusal alanlarda yer aldıkları tespit edilmiştir. Kamusal alanlarda yer alma düzeylerin cinsiyetlere göre dağılım oranları Tablo 7,4'te yer verilmiştir.

Tablo 7.4: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkeklerin Kamusal Alanlarda Yer Alma Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	73	%27,3
Erkek	194	%72,7
Toplam	267	%100

Tablo 7,4 ‘den anlaşılacağı gibi erkeklerin bu öğrenme alanı içerisinde kamusal alanlarda yer alma düzeyleri kadınların yer alma düzeyinden 2,5 kat daha fazladır. Erkekler kamusal alanlarda önceliklendirilerek kadın bireylerden daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kadın bireyler kamusal alan içerisinde bile sıklıkla çocuklarla birlikte, yardıma muhtaç ve hizmet eden kişi olarak gösterilirken, erkek bireyler ise kamusal alanlarda meslek sahibi güçlü bağımsız bireyler olarak tek başlarına yer aldıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu öğrenme alanı içerisinde de toplumsal cinsiyete dayalı bir cinsiyet ayrımcılığı yapıldığı tespit edilmiştir.

3.7.3. Meslekler ve Cinsiyet

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan bireylerin mesleklerini incelediğimiz de öğrenme alanı içerisinde yer alan toplam görsellerde 116 kez, metinlerde 74 kez olmak üzere bu öğrenme alanı içerisinde toplam 191 kez bireylerin meslek sahibi olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Mesleklerin cinsiyetlere göre dağılım oranlarına Tablo 7.5’de yer verilmiştir.

Tablo 7.5: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Mesleklerin Cinsiyetlere göre Dağılım Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	45	%23.7
Erkek	145	%76.3
Toplam	190	%100

Bu öğrenme alanında sınıf düzeylerine göre meslekler ve cinsiyetler incelendiğinde 4. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisinde bireyler 82 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınlar görsellerde 29 kez, metinlerde bir kez olmak üzere toplamda 30 kez %36,5 oranında meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde 25 kez turizm eğitim sertifikası alarak turizmci olarak, üç kez bir açılış töreninde bürokrat olarak bir kez judo maçında hakem ve başkan yardımcısı olarak bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde erkeklerin görsellerde 49 kez, metinlerde üç kez olmak üzere toplamda 52 kez %63,5 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde 25 kez turizm eğitim sertifikası alarak turizmci olarak, 16 kez bir açılış töreninde

bürokrat olarak, altı kez judo maçında hakem olarak, iki kez büyükelçi başkatibi olarak, bir kez Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, antrenör ve şarkıcı olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 7.6: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Turizmci (25)	Turizmci (25)
Bürokrat (3)	Bürokrat (16)
Başkan Yardımcısı	Hakem (6)
Hakem	Başkâtip (2)
	Cumhurbaşkanı
	Antrenör
	Şarkıcı

5. sınıf Küresel Bağlantılar alanı içerisinde bireyler 55 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınlar görsellerde iki kez, metinlerde altı kez olmak üzere toplamda sekiz kez %14,5 oranında meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde beş kez turizmci, iki kez tarlada çalışırken, bir kez de dans eğitmeni olarak bu öğrenme alanı içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde 13 kez, metinlerde 34 kez olmak üzere toplamda 47 kez %85,5 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde 12 kez bilim insanı, dokuz kez hükümdar, altı kez doktor, altı kez sanayici, dört kez şair, üç kez asker, iki kez filozof, iki kez yazar, bir kez ressam, kooperatif başkanı, tarlada çalışan işçi olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 7.7: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Turizmci (5)	Bilim insanı (12)
Tarla işçisi (2)	Hükümdar (9)
Dans Eğitmeni	Doktor (6)
	Sanayici (6)
	Şair (4)
	Asker (3)
	Filozof (2)
	Yazar (2)
	Kooperatif Başkanı
	Ressam
	Tarla İşçisi

6. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisinde bireyler 46 kez meslek sahibi olarak tespit edilmiştir. Kadınların görsellerde dört kez, metinlerde iki kez olmak üzere toplamda altı kez %13 oranında meslek sahibi olarak gösterilmiştir. Kadınların meslekleri incelendiğinde dört kez folklor ekibinde zeybek oynarken, iki

kez yazar olarak bu öğrenme alanı aktarıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde görsellerde 19 kez, metinlerde 21 kez olmak üzere toplamda 40 kez %87 oranında meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde 15 kez Cumhurbaşkanı, altı kez asker, beş kez politikacı, dört kez folklor ekibinde zeybek oynarken, iki kez devlet başkanı, iki kez sadrazam, iki kez sağlık personeli, bir kez doktor, şair, itfaiyeci, bilim insanı ve TİKA personeli olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 7.8: Sosyal Bilgiler 6. Küresel Bağlantılar Toplum Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Folklor Ekibi (4)	Cumhurbaşkanı (15)
Yazar (2)	Asker (6)
	Politikacı (5)
	Folklor Ekibi (4)
	Devlet Başkanı (2)
	Sadrazam (2)
	Sağlık Personeli (2)
	Bilim İnsanı
	Doktor
	İtfaiyeci
	Şair

7. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisinde bireyler yedi kez meslek sahibi olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlara meslek sahibi olarak metinlerde sadece bir kez %14,3 oranında yer verildiği belirlenmiştir. Görsellerde ise hiç meslek sahibi olarak yer almadığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslek sahibi olma düzeyleri incelendiğinde metinlerde altı kez %85,7 oranında meslek sahibi olarak aktarılan erkeklerin görsellerde hiç meslek sahibi olarak yer almadığı tespit edilmiştir. Erkeklerin meslekleri incelendiğinde dört kez Cumhurbaşkanı, bir kez bilim insanı ve yönetmen olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 7.9: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Meslekleri

Kadın Meslekleri	Erkek Meslekleri
Yazar	Cumhurbaşkanı(4)
	Bilim İnsanı
	Yönetmen

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisindeki meslekler bir bütün olarak incelendiğinde kadınların 45 kez %23,7 oranında, erkeklerin 145 kez %76,3 bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde tek başına çalışan bir kadın görseline 4 kitapta da hiç yer verilmediği, kadınların iş yaşamında da sürekli erkekler arasında gösterildiği tespit edilmiştir. Erkekler ise iş

yaşamında sadece bir çocukların yanında gösterilmiştir. Bireysel olarak 21 kez tek başına iş yaşamında gösterilmiştir. Bu öğrenme alanı içinde bireylerin 28 farklı meslek içerisinde yer alığı tespit edilmiştir. Fakat bu öğrenme alanında dikkat çekici nokta erkeklerin kadınların yaptığı bir meslek dışında her mesleği yaparken bu öğrenme alanı içerisinde yer almasıdır. Yani erkekler kadınların yaptığı mesleklerin neredeyse tamamını yapmasına rağmen bu öğrenme alanı içerisinde çoğunlukla bireysel olarak yer almaktadır.

Sonuç bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklerin cinsiyete dayalı yansımalar ve cinsiyete dayalı iş bölümüne ayrıldığı erkek bireylerin hem görsellerde hem de metinlerde ön planda çıkarıldığı, sanat ve bilim alanında da sadece erkeklerin önceliklendirildiği tespit edilmiştir.

3.7.4. Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Sıklığı

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer alan isimleri incelediğimizde bu öğrenme alanında toplam 84 isme yer verildiği tespit edilmiştir. Bu isimlerden 71 tanesi erkek ismi, 13 tanesinin ise kadın ismi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7.10: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimlerinin Kullanılma Oranları

	Sayı	Oran
Kadın	13	%16
Erkek	68	%84
Toplam	81	%100

Kadın ve erkek isimlerinin sınıf düzeylerine göre dağılım oranları incelendiğinde 4. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanında dokuz kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri sekiz kez %88,8 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri sadece bir kez %11,2 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanında 40 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden erkek isimleri 32 kez %80 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken kadın isimleri sekiz kez %20 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 6. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanında 25 kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri üç kez %12 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri kadın isimlerinin yedi katı 22 kez %88 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. 7. sınıf Küresel Bağlantılar Toplum öğrenme

alanında yedi kişi ismine yer verildiği belirlenmiştir. Bu isimlerden kadın isimleri sadece bir kez %14,2 oranında öğrenme alanı içerisinde yer alırken erkek isimleri altı kez %85,8 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan isimler sınıf düzeylerine göre tablolar halinde listelenmiştir. Bu öğrenme alanında kullanılan isimler incelendiğinde küreselleşen dünya hakkında bilgi vermeyi amaçlayan öğrenme alanında yerli ve yabancı birçok isme yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 7.11: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Nataliyaİvonina	Murat Akmammedov (2) Atilla İmre Hoca Ahmet Yesevi Mustafa Kemal Atatürk Sultan Çelebi Mehmet Zoltan

Tablo 7.12: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Mary Tsqousi (3) Jodie Redding (2) Ahsen ErcümenBanuBegüm Sultan MariaClaraLagoeiroSussekind	Mehmet Bey (6) JackBrown (5) Yunus Emre (3) AliKuşçu (2) Fatih Sultan Mehmet (2) FyodorMihayloviçDostoyevski (2) Oğuz Kağan (2) Alexander GrahamBell Gentile Bellini

Tablo 7.13: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Feyza Hepçilingirler (3)	Mustafa Kemal Atatürk (10) Recep Tayyip Erdoğan (2) Sokullu Mehmet Paşa (2) Vladimir Putin (2) Abdülhamid Süleyman Çolpan AhmedYesevi

Tablo 7.14: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek İsimleri

Kadın İsimleri	Erkek İsimleri
Harper Lee	Mustafa Kemal Atatürk (4) Albert Einstein Karan Johar

Küreselleşen dünya da karmaşık ilişkileri kavramaları ve bilinçli olmaları noktasında öğrencilere yardımcı olmayı bu öğrenme alanında erkek isimleri kadın isimlerinin tam beş katıdır. Buradan küreselleşme, uluslararası ilişkiler vb. konularda da erkek bireylere öncelik verildiği görülmektedir. Öğrenme alanında kullanılan isimleri incelendiğinde kullanılan isimlerin tamamının gerçek hayatta var olan kişilere ait olduğu görülmüştür.

Öğrenme alanındaki erkek isimlerini incelediğimiz de kullanılan isimlerin ağırlıklı olarak Türkiye ve dünya siyaset tarihinin önemli şahsiyetlerine ait isimler olduğu tespit edilmiştir. Bu isimlerin başında 15 kez ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu İlk cumhurbaşkanı ulu önder Mustafa Kemal Atatürk gelmektedir. Sonrasında Türk ve Dünya siyasi tarihinde önemli yerleri olan Recep Tayyip Erdoğan, Vladimir Putin, Fatih Sultan Mehmet, Şah Cihan, Yavuz Sultan Selim vb. kişiler de bu öğrenme alanı içerisinde sıklıkla yer alan önemli şahsiyetlerdir. Erkekler siyasi bir figür olmanın dışında bu öğrenme alanı içerisinde sıklıkla bilim insanı kimliği, şair kimliği, yazar kimliği ile de yoğun biçimde yer aldığı tespit edilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde yer alan sekiz farklı kadın isminin 13 kez yer aldığı görülmektedir. Kullanılan isimlerin incelendiğinde yer alan dokuz ismin gazete haberinin içerisinde geçen isimler olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında bir kez öğrenci olarak bir kez de yazar olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Öğrenme alanı içerisinde gazete kupürlerinin kullanılmadığı düşünüldüğünde 78 sayfalık öğrenme alanı içerisinde kadın isimlerine sadece üç kez yer verildiği tespit edilmiştir. Kadın isimlerine en az yer veren öğrenme alanının Küresel Bağlantılar öğrenme alanı olduğu görülmektedir. Kadınlar diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi küreselleşen dünyada farklı kültürlere uluslararası ilişkilere odaklanılan bu öğrenme alanında küreselleşme kavramı sadece erkek birey isimleri üzerinden aktarıldığı tespit edilmiştir.

Kişi isimlerinin anlam ve ton farklılıklar bakımından incelendiğinde öğrenme alanında içerisinde karşılaştırma yapılacak kadar kadın ismine yer verilmediği görülmektedir. Erkeklerin çokluğunun yanında farklı kadın isimleri yok denecek karda azdır. Fakat öğrenme alanı içerisinde yer alan erkekle isimlerin de her zaman olduğu gibi güç, iktidar vurgusu göze çarpmaktadır.

3.7.5. Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Sıfat ve Nitelemeler

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı içerisinde bireylere aile içi ve mesleki nitelemelerin dışında bireylere yönelik olarak kullanılan sıfatlar ve nitelemeler incelendiğinde ise bu öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkeklerle yönelik olarak 14 adet niteleme tespit edilmiştir. Bu nitelemelerden üç tanesi kadınlara yönelik olarak, 11 tanesi ise erkeklerle yönelik olarak kullanılmıştır.

Tablo 7.15: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Kadın ve Erkek Yönelik Olarak Kullanılan Sıfat ve Nitelemeler

Kadın İsimleri	Erkek
Kadın (2) Sultan	Erkek (7) Bey (6) Kahraman Lider Önder

Kadınların bu öğrenme alanı içerisinde cinsiyetin doğru ifade ediliş şekli olan kadın kelimesiyle sadece iki kez yer almışlardır. Bunun dışında bir şah eşi sıfatıyla sultan unvanı ile bu öğrenme alanı içerisinde aile dışı ve meslek dışı nitelemeler içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin bu öğrenme alanı içerisinde altı kez isimlerin yanına kullanılan bey unvanı yer aldıkları tespit edilmiştir. Bunun dışında yedi kez cinsiyetini ifade eden erkek kelimesi, bir krez de lider, önder kahraman nitelemeleri ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan metinlerde liderlik, önderlik ve kahramanlık kişiliği sadece erkek cinsiyetine verilerek erkek cinsi yüceltilmiş, kadın cinsi ise tamamen konu dışı tutularak bu sıfatlar ile erkek cinsiyle özdeşleştirilmiştir.

3.7.6. Cinsiyetçi İfadeler

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında incelendiğinde bu öğrenme alanı içerisinde görsellerde ve metinlerde cinsiyetçi ifadelere yer verildiği tespit edilmiştir. Öncelikli olarak bu alan içerisinde de “İş Adamı” kelimesi yer almaktadır. Önceki

sayfalarda aktarıldığı gibi iş adamı kelimesi cinsiyet ayrımcılığını vurgulamakta, yeniden üretmekte ve cinsiyet ayrımcılığı dil aracılığıyla küçük yaşta bireylere empoze edilmektedir. İş adamı vb. ifadeler kadınların o alanda hiç yer almadığını ve erkeklere ait bir alan olduğuna işaret etmektedir (Şahin, 2012, 59).

Buna ilaveten öğrenme alanı içerisinde uluslararası barış, bilimsel, ekonomik kültürel, ticari, politik, siyasal kalkınma vb. konularda yapılan birçok uluslararası antlaşmaya ve sözleşmeye yer verilmiştir. Bunların başında insan hakları evrensel beyannamesi, çocuk hakları sözleşmesi, Birleşmiş Milletler, UNESCO, NATO, FAO, WFP, TÜRKSOY, TDIK TİKA, IIT, WHO vb. işbirlikleri ve sözleşmeler gelmektedir. Fakat Birleşmiş Milletlerin bütün insan haklarının eşit biçimde korunması için hazırlanmış en kapsamlı uluslararası sözleşme olan ve kadınların sırf cinsiyetlerinden dolayı bütün dünya da uygulanan cinsiyet ayrımcılığını önlemek üzere hazırlanmış CEDAW'a ders kitaplarında kesinlikle yer verilmemiştir. İnsan haklarından çocuk haklarına, açıktan sağlığa, ekonomiden kalkınmaya birçok uluslararası anlaşmaya yer verilirken kadın haklarına, cinsiyet eşitliğe dolayısıyla aslında insan haklarına ve toplumsal barışa vurgu yapan sözleşmeden dört ders kitabında hiçbir şekilde bahsedilmemesi ve yok sayılması öğrenme alanı içerisindeki başka bir ayrımcılıktır. İnsan haklarının en önemli parçası olan kadın haklarının korunmasını amaçlayan CEDAW sözleşmesinin ders kitapları içinde yer verilmesi ve öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerini benimsemelerini önleyerek kadın hakları konusunda bilinçlendirilmesi toplumsal eşitliğe giden en önemli adımlardan biridir. Bu nedenle birçok anlaşmanın yanında kadın haklarının yok sayılarak ders kitaplarında yer verilmemesi öğrencilerin bu konuda duyarsızlaşmasına ve toplumun her alanında olan cinsiyetçi ayrışmaları farkında olmadan kabullenmesine giden yolu beslemektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, ders kitabı bulgularından elde edilen sonuçlar özetlenmiş, geçmiş araştırma bulguları ile karşılaştırılarak tartışma bölümü hazırlanmıştır. Son olarak ders kitaplarının toplumsal eşitliğe duyarlı bir biçimde düzenlenmesi için farklı önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar ana problemin alt problemlerine ayrılarak sırayla aşağıda yorumlanarak özetlenmiştir.

Ders kitaplarında kadın ve erkeklerin niceliksel olarak yer alma düzeyleri nasıldır? Alt problemine ilişkin incelenen dört ders kitabında da görsel ve metinlerde bireylerin yer alma oranları incelenmiştir. İncelenen dört ders kitabı içerisinde bireylere sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Toplam dört ders kitabında bireyler niceliksel olarak 5,187 görsel ve metinler kez içerisinde yer almışlardır. Fakat ders kitaplarının erkeklere ağırlık vererek erkek merkezli bir aktarım yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitaplarında erkek çocuk 316 kez ve erkekler 3,597 kez toplamda 3,913 kez %75,5 oranında yer almışlardır. Kadınlar ise 960 kez, kız çocukları 314 kez toplamda sadece 1,274 kez ve %24,5 ders kitaplarında yer almışlardır.

İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görsel ve metinlerde erkeklerin kadınlardan niceliksel olarak daha fazla kullanılarak ders kitapları içerisinde kadınlar arka planda tutulmuştur. Erkeklerin yüceltilerek bilginin ve iktidarın tek sahibi gibi nitelendirildiği ve cinsiyetine atfedilen özellikler nedeniyle niceliksel olarak sıklıkla yer verilerek birincileştirildiği, kadınların ise erkeklere göre oldukça geri plana itildiği görülmüştür. Sonuç olarak ders kitaplarında görseller ve metinlerde erkekler lehine toplumsal cinsiyet merkezli dağılım olduğu tespit edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin ilgili literatür incelendiğinde; Gümüşoğlu (1996) “1928’den 1996’ya Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik” adlı araştırmasında 1950’li yıllardan itibaren ders kitaplarında kadınların silikleştiği ve erkek birey merkezli bir

aktarım yapıldığını tespit etmiştir. Esen Sevrge (1998) “Ders kitaplarında Cinsiyetçilik: İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi”; adlı araştırması sonunda ders kitaplarındaki yer alan ana karakterlerin genellikle erkek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Asan (2006) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması” adlı araştırmasında ders kitaplarında erkek bireylerin egemen olarak aktarıldığı ifade etmiştir. Sivaslıgil (2006) “Gender İdeology in 6th, 7th and 8th Grade Coursebooks Published by the Turkish Ministry of National Education” adlı çalışmasında, ders kitabının görünüm sıklığı açısından erkek karakterlerin lehine dengesiz bir cinsiyet temsili olduğunu tespit etmiştir. Cinsiyet temsillerinin yaptığı konuşma miktarı sonuçlarında ise Sivaslıgil üç ders kitabındaki toplam konuşma temsilineki erkek karakterlerle karşılaştırıldığında kadın karakterlerin yeterince temsil edilmediği sonucuna ulaşmıştır. Diktaş (2010) “Gender Representations In EFL Coursebooks: A Comparative Study of Textbooks Designed by Ministry of Education of Turkey and Non-Turkish Publishers” adlı çalışmasında MEB tarafından hazırlanan İngilizce ders kitaplarında görsel ve metinlerde erkekler ezici bir şekilde baskın olurken, kadınların ders kitaplarında daha az görünmekte ve metinlerde az temsil edilmekte olduğunu aktarmıştır. İngiliz yayıncılarının ders kitaplarında sonuçlar farklı olmadığını aktaran Diktaş İngiliz yayıncıların ders kitaplarının MEB’in ders kitaplarına benzer şekilde erkek hegemonyası görüldüğünü tespit etmiştir. Demirel (2010) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı” adlı araştırmasında incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görsellerde erkeklerin kadınlardan daha fazla ön plana çıkarılarak kadınların görünmez kılındığı tespit edilmiştir. Kükrer (2015) “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi” adlı araştırmasında incelenen bütün ders kitaplarında görsel ve metinlerde erkeklerin kadınlardan daha fazla ön planda olduğu tespit etmiştir. Araştırmanın bulguları ilgili literatür bulguları ile örtüştüğü görülmektedir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında kadın ve erkeklerin bulunduğu alanlarının dağılımı nasıldır? Alt problemine ilişkin incelenen dört ders kitabında da görsel ve metinlerde bireylerin sıklıkla bulunduğu alanlar incelenmiştir. İncelenen dört ders kitabı içerisinde bireylerin sıklıkla kamusal alanlar içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Toplam dört ders kitabında bireyler 2,991 kez kamusal alanlar içerisinde 645 kez de özel alanlar içerisinde gösterilmiştir. Ders kitaplarında özel alanlarda

bireylerin birbirine yakın oranlarda eşit biçimde yer aldığı belirlense de, ders kitaplarının kamusal alanlarda erkeklere ağırlıklı yer vererek ders kitaplarının ana karakteri erkekler olarak ele aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özel alanlarda toplam dört ders kitabında olarak kadınların 336 kez %52 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Erkekler ise özel alanlarda 309 kez %48 oranında birbirine yakın oranlarda yer almıştır. Fakat ders kitaplarında kadınların, özel alanlar içerisinde biyolojik potansiyeli ile özdeşleştirerek kutsal annelik ve aile kavramı ile sıklıkla aile içerisinde ve anne rolünde gösterildiği tespit edilmiştir. Erkeklerin ise özel alanlarda aile içerisinde her zaman kadınlarla birlikte gösterildiği, kadının olmadığı bir özel alana ders kitabı içerisinde yer verilmediği görülmüştür. Özel alanlar içerisinde erkekler tek başlarına çocukları ile ilgilenirken ev işleri ile uğraşırken aktarılmamıştır. Aile ve özel alan dört ders kitabı içerisinde de her zaman kadın ile ilişki içerisinde aktarılmış, örtük biçimde kadın olmayınca aile de olmadığı gibi yanlış ve eril bir mesaj verilmiştir.

Ders kitaplarındaki çocukların bakımından kadınların sorumlu olarak sunulması toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının bir sonucudur. Kadınların özel alanlarda sıklıkla anne rolünde, çocuklar ile birlikte yer almasının örtük bir biçimde öğrenciler de aile ve kadının rolü hakkında cinsiyet kalıp yargıları oluşturmalarına ve var olan cinsiyetçi kalıp yargıların pekişmesine neden olabilir. Ders kitaplarındaki çocukların bakımından kadınların sorumlu olarak sunulması, çocukların yanında her zaman kadınların yer alması hem çocukların gözünde, hem de toplumsal alanda ailede babanın kimliğini öneminin algılanması önünde engel oluşturmaktadır. Aile içerisinde babanın rolü ve kimliği esasında hayati bir önem taşımaktadır. Çocukların babaları ile sağlıklı iletişim kurması kimlik gelişiminde önemli süreçtir. Ailede baba çocukların sağlıklı kimlik gelişiminde, eğitimde ve bakımında büyük sorumluluklar üstlenmektedir. Ailede anne kadar önemli olan baba figürünü ötelemek, ailede içerisinde çocuklar ile kadınları özdeşleştirmek ve baba kimliğini görmezden gelmek erkeklere karşı yapılan bir ayrımcılıktır. Bu nedenle bu öğrenme alanındaki çocuklar ve yetişkinler arasındaki ilişkisi kurgusu, örtük cinsiyetçi tutum ve iletiler barındırması yönüyle sorunlu olduğu görülmektedir.

İncelenen ders kitapları özel alanların başrolünde kadınların olduğu tespit edilmiştir. Ders kitapları kadınları özel alanlar başrolü olarak gösterilmiş ve

patriarkal sistemin kadınlara biçtiği rolü dayatarak, cinsiyetlerine ait davranış kalıplarını kurgulamış ve kadınların annelik rolüne sıklıkla vurgu yapmıştır. Özel alanların ders kitapları içerisinde başrolünde kadınların olması toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının bir sonucudur. Kadınlara en fazla özel alan içersisinde yer vererek özel alana aitmiş gibi göstermek ve sıklıkla annelik rolünü vurgulamak patriarkal sistemin kadınlara biçtiği rolü dayatmaktan ve cinsiyetlerine ait davranış kalıplarını kurgulanmaktır (Hançer, 2018, 197). Annelik statüsü sosyo-kültürel olarak gelişen bir konumdur. Yaşadığı kültürün ve ideolojilerin kontrolü etrafında şekillenmektedir. Erkek egemen ideolojiler ve karmaşık güç ilişkileri yoluyla öğrenilen annelik rolü kadınların toplumsal olarak tanımlanan biçimde annelik yapmasını sağlar (Nicolson, 1993, 203-204'den aktaran Erdoğan, 2008, 79). Annelik doğum gibi bir biyolojik işlevinin dışında sürekli olarak sorumluluk üstlenme, yetiştirme, beslenme ve bakım gibi sosyo- kültürel işlevleri olan ve aslında birçok yönüyle erkeklerin de yapabileceği bir yetidir (Chodorow, 1978, 11'den aktaran Erdoğan, 2008, 77). Ders kitaplarından başlayarak daha küçük kadınlara biyolojik potansiyeli ile özdeşleştirerek kutsal annelik ve aile kavramı ile bütünleştirilmesi ve sıklıkla özel alanlar içerisinde gösterilmesi kadınların daha okul çağında cinsiyet kalıp yargıları ile yetiştirilmesi annelik fikriyle bütünleşmesine neden olur. Fakat annelik olgusu çağımızda cinsiyet kalıp yargılarının aktardığı gibi “doğal durum” değil sadece bir seçimdir (Kutlu, [23.05.2019]). Bütün bunlar göz ardı edilerek ders kitapları içerisinde kadınların yoğun olarak özel alanlar da ve anne olarak aktarılması ders kitabını okuyan kız çocuklarının geleceklerini belirleme noktasında cinsiyetçi algılar oluşturulmasına neden olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kamusal alanlara gelindiğinde bu durumun tamamen değiştiği tespit edilmiştir. Kamusal alanlar içerisinde ciddi bir erkek hâkimiyeti bulunmaktadır. Erkekler kamusal alanlar içerisinde 1,999 kez %84.5 oranında yer aldığı belirlenmiştir. Kadınlar ise kamusal alanlar içerisinde sadece 369 kez %15.5 oranında yer almıştır. Erkeklerin kamusal alanlarda çoğunlukla tek başına, güçlü ve bireysel olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Kadınların kamusal alanlar içerisinde iş yaşamında bile sürekli yanında çocuk ve erkeklerin bulunduğu tek başlarına bireysel olarak kadın bireylere ders kitabında neredeyse hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkeklerin kadınların aksine hiçbir şekilde çocuklarla gösterilmediği her zaman tek başına bireysel olarak kamusal alanlar içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Çocuklar

ise kadınların ayrılmaz bir parçası gibi kamusal alanlarda sıklıkla kadınlar ile birlikte gösterilmiştir. Mesleki olarak doktorluk yapan kadınlar genellikle çocuk doktoru olarak gösterilmiştir. Erkeklerin ise dört ders kitabında hiçbir zaman çocuk doktoru olarak aktarılmadığı tespit edilmiştir. Çocuklar kamusal alanlarda her zaman kadınlar ile birlikte aktarılması ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde bir ayrışma yapıldığının göstergesidir. Çocukların sorumluluğu kadınlara aitmiş gibi eril bir algı oluşturulmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Erkeklerin kamusal alanlar içerisinde güçlü, yönetici, lider ve asker kimlikleri ile yer aldığı görülmektedir. Özellikle tarih, siyaset ve bilim konularında kamusal alanlarda erkeklerin mutlak hâkimiyeti söz konusudur.

Dünyada tarih biliminin yazımı ve aktarımı kadınları yok sayan klasik miras etrafında şekillenmiştir. Antik dönemin idealleri üzerinde biçimlenen tarih bilimde kadınların deneyimleri kayda geçirilmemiş küçümsenmiş, tarih aktarımında sadece kamusal alanlar ve bu alanların ana öznesi olan erkek bireylerin deneyimlerine odaklanılmıştır. Antik Yunan'ın kadın düşmanı olarak tanımlanan yazarları Aristoteles ve Thukydides'in görüşlerinin Rönesans'ta hâkim olması tarih biliminin biçimlenmesinde kadınların görmezden gelinmesinde belirleyici unsur olmuştur. Aristoteles erkek egemenliğini ve kadınların ikincil konumunu doğal ve değişmez bir durum olarak aktarmaktadır. Peloponnesos Savaşının yazarı Thukydides hiçbir metinde kadınlara yer vermemiştir. Kadınların özel alan yaşamı ile sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur. Tarih boyunca bu metinleri izleyen diğer tarihçilerde metinlerinde kadınlara yer vermemiş ve tarih biliminde kadınların yokluğu tarihi bir gelenek haline gelmiştir. Modern tarih yazımını da etkileyen bu gelenek dünyada o denli köklü ve güçlü hale gelmiştir ki, kadınlar tarih biliminde konu dışı bir varlık olarak kabul edilmiş ve tarih aktarımı erkeklerin tarihi olarak kabul edilmiştir (Çakır, 2011, 508-509). Bu araştırmanın bulguları da açıkça göstermektedir ki Antik Yunan'dan beri ve dünyada tarihin ve bilimin erilliği geleneği incelenen ders kitaplarında da varlığını güçlü bir biçimde sürdürmektedir. İncelenen ders kitapları yapılan uluslararası anlaşmalara rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir hassasiyet göstermeden özellikle tarihin ve bilimin ele alındığı öğrenme alanlarında kadınları görmezden gelerek tarihi erkeklerin tarihi olarak aktarmıştır. Türklerin tarih sahnesinde varoluş mücadelesi aktarılırken tarih eril biçimde aktarılmıştır. Tarihimizin anlatan konularda kadınlara sadece dokuz kez yer verilerek tarih

konusunda kadınlar konu dışı bırakılmış tarihi oluşturmak erkek işi olarak gösterilmiştir. Örneğin 6. Sınıf ders kitabında ilk Türk devletleri konusu aktarılırken birçok kağan ve hakanlardan adı geçmiş dönemleri anlatılmış fakat M.Ö. 6. yy dünyanın ilk kadın hükümdarı, “Pers kralına boyun eğmeyen” cesur Türk hakani (Acar, 2019, 397) olarak dünya tarihinde önemli bir yeri olan Tomris Hatundan bahsedilmemiştir. Veyahut Osmanlı da birçok padişah, sadrazam ve yönetici aktarılırken saltanat naibi sıfatıyla Osmanlı İmparatorluğunu 9 yıl (1623-1632) bizzat yöneten Kösem adıyla bilinen Mahpeyker Valide Sultan’ın (İnalçık, 2012, 52) adı bile geçmemiştir. Dünya ve Türk siyasi ve demokrasi tarihi de tamamen eril bir biçimde ele alınarak kadınlar bu alan içerisinde de pasifize edilerek yok sayılmıştır.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde bağımsızlık mücadelemiz ve cumhuriyeti kuruluşu mücadelemizin sadece erkekler üzerinden aktarılmıştır. Kadınlar bu mücadeleden tamamen dışlanarak, erkekler kadınların her zaman yanında olmasının yanı sıra 78 kez bireysel olarak güçlü, yönetici, lider ve asker kimlikleri ile bu öğrenme alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Milli mücadele dönemimizi aktarırken de milli mücadele de yer alan kadın kahramanlarımıza sadece üç kez yer verildiği tespit edilmiştir. Türk milletinin esarete boyun eğmeyerek ulusça kurtuluş savaşını başlattığı dönemde de erkeklerin bir adım gerisinde kalmadan cephe ve cephe gerisinde savaşan Türk kadını savaşın kazanılmasında önemli bir pay sahibidir (Uyaniker, 2009, V). Fakat ders kitabının Milli Mücadele’yi toplumun yarısının başarısı gibi sadece erkek bireyler üzerinden aktarması ve Binbaşı Ayşe, Halide Onbaşı (Halide Edip Adıvar), Nezahat Onbaşı (Nezahat Baysel), Halime Çavuş, Çete Emir Ayşe, Gördesli Makbule ve daha nice kadın kahramandan bahsedilmemesi öğrencilerin milli mücadele ruhunu doğru anlamaması gibi sonuçları da beraberinde getirebilir. Tarihimizin en şanlı mücadelesinin doğru anlaşılabilmesi için toplumun her kesiminin mücadeledeki yerinin bilinmesi ve somut örnekler ile aktarılması gerekmektedir (Uyaniker, 2009, V).

Ayrıca 20. yüzyılda yaşanan değişimle birlikte kadınlar siyasal, toplumsal ve ekonomik alanlarda daha fazla etkin olmaya başlamışlardır. Ders kitabı ise ne tarihteki güçlü kadın figürlerinden ne de zamanla değişen kadın kimliğinden kesinlikle bahsetmemektedir. 21. Yüzyıl tarih eğitimi öğrencilere tarihsel beceri kazandırmanın ve kronolojik süreci aktarmanın yanında birçok sosyal içerikli amacı da içerisinde barındırmaktadır. Bu amaçların başında öğrencilere ulusal kimlik

bilincini aşlamak, yurttaşlık, kültürel miras, demokratik katılım bilincini aktarmak gelmektedir (Köse, 2011, 4). Fakat ders kitaplarında tarihin esas olarak savaşların, devlet yöneticiliğin ve diplomasinin tarihi olarak algılanması kadınların “görünmezliğini” problemini de beraberinde getirmektedir (Belenli, Kiriş Avaroğulları, 2017, 288). Bu doğrultuda eğitim programlarının ve ders kitaplarının bütün bireyleri kapsayacak şekilde hazırlanıp cinsiyetçi tutumlardan temizlenmiş olması gerekmektedir. Ancak tarih öğretim programlarının halen erkek merkezli olduğu ve kadınların konumunun aktarılmasında eksiklikler olduğu görülmektedir. Linda Levstik “Cinsiyetlendirilmiş Tarih” olarak adlandırdığı bu durumun öğrencilerin algılarında da etkili olduğunu ifade etmektedir (Levstik, 2008:190’dan aktaran Aktaş, Özmen, 2014, 80).

Bununla birlikte toplumda var olan bilimin erilliği algısından ders kitaplarında etkilenecek bilimi erkek faaliyeti olarak ele aldığı ve kadın bilim insanlarını görmezden gelerek bilim konusunda da erkekleri önceliklendirdiği belirlenmiştir. Bilim “Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim” olarak tanımlanmaktadır (TDK, [03.07.2019]). Nesnellik, gerçeklik ve tarafsızlık bilimin temel aldığı değerlerdir. Fakat bu değerleri temel almasına rağmen bilimin, bilim dışı olarak kabul görülen toplumsal ve kültürel etkilere açık olduğu yine bilim insanları tarafından da ifade edilmektedir (Özkazanç, 2010,20). Keller bilimsel geleneğin bilimin tanımından ziyade çoğulcu olduğunu ifade etmektedir (Keller, 2007, 208). Bu nedenle bilim devlet, siyaset ve toplumsal cinsiyet tarafından çerçevelenmiş toplumsal bir kurumdur ve bilim tarihsel ve toplumsal olarak eril faaliyet olarak değerlendirilmektedir (Özkazanç, 2010,17). İncelenen ders kitaplarında bilimin erilliği algısından etkilenecek bilimi erkek faaliyeti olarak ele almış ve öğrenme alanı içerisinde kadınları yok sayarak erkekleri önceliklendirilmiştir. Keşfeden, bilgiye hâkim olan, geleceğe yön veren ve yüceltilen erkek karakteri ekseninde öğrenme alanı içerisinde bilim erilleştirerek kadınlar ve kadınların bilime katkısı yok sayılmıştır. İncelen dört ders kitabı içerisinde bilim eril bir faaliyet erkeklerin ilgi ve uzmanlık alanı olduğu vurgulanmak istenircesine bilim insanı olarak erkekler aktarılmıştır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları tarih ve bilim vb. alanlarda erkeklerin önceliklendirilmesinin nedeninin erkeklerin bu alanlarda daha fazla etkin olması olduğuna dair algılar bulunmaktadır. Fakat bireylerin

hiçbirinin coğrafyacı olamamasına rağmen fiziki coğrafya alanında bile erkek bireylerin ön planda olduğu görülmektedir. Buradan erkek bireylerin her alanda önceliklendirilmesinin nedeninin etkin olmasından ziyade eril cinsiyet ideolojileri ile ilgili ortaya çıkmaktadır. Erkekler bu alanda olduğu gibi her alanda ön planda tutulmakta ve kadınlara daha az yer verilmektedir.

Ayrıca incelenen ders kitapları içerisindeki oyun oynayan çocuk görselleri arasındaki keskin ayrım dikkat çekicidir. Eğitim bilimlerine göre, oyun çocukların eğitimde en etkili yoldur. Oyun çocukların kendilerine güvenmeleri sağlayan, onların el becerini geliştiren, onları paylaşımcı olmaya yönelten ve toplumsallaşmalarını araçlardır (Gümüšoğlu, 2016, 138). Çocuklar oyun ile yaşamlarında gerekli olan bilgi becerileri kendiliğinden öğrenirler. Kendi haklarını savunmayı, çevresiyle uzlaşmayı, işbirliği yapmayı, sosyal yaşama uyum sağlamayı böylece toplumsallaşmayı oyun aracılığıyla öğrenirler (Anılan ve diğ., 2003). Oyun oynamak çocukların kendilerine olan güvenleri arttırmanın yanında iletişim kurma ve sosyal becerilerini geliştirmektedir. Çocuklar çevrelerindeki dünya hakkında ilişkiler ve sosyal rolleri oyun sayesinde öğrenir ve geliştirir (Ünal, 2009,101). Bu açıdan ders kitaplarında erkek çocukların evin dışarısında bağımsızca ve özgürce oyun oynarken yer alması kız çocukların ise evin içerisinde ailesinin yanında yer alması, öğrencilerin toplumsallaşmayı öğrendikleri bu ders kitabındaki cinsiyetçi yönlendirme dikkat çekicidir. Ders kitabında erkek çocuklarının dışarıda özgürce oyun oynarken aktarılması, kız çocuklarının ise çoğunlukla özel alanlarda ailesinin yanında aktarılması çocuklara daha küçük yaşta cinsiyetlerine göre konum ve davranış kalıplarının benimsetilmesi açısından cinsiyetçi bir ayrım oluşması ders kitabında toplumsal cinsiyete dayalı yansımalar ve iş bölümüne dair bulgular olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak incelenen ders kitaplarında kamusal alanlarda hükmeden, yöneten güç ve bilgi sahibi erkek otoriteryan kişilik özellikleri ile kadınlardan 5,5 kat daha fazla yer almıştır. Kadınlar ise kamusal alanlarda çoğunluklu olarak vatandaş veya çocuklar ile ilgili meslekler içerisinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca özel alanların olmadığı öğrenme alanlarında kadınların da yok sayıldığı aile olmazsa kadınlara da fazla yer verilmediği tespit edilmiştir. Erkek bireyler kamusal alanlarda yüceleştirilirken ders kitaplarının kamusal alanlarda erkek odaklı bir aktarım şekli

benimseyerek kadınların çoğunlukla özel alanlara hapsettiği ders kitaplarının toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerisinde şekillenerek öğrencilere aktarıldığı tespit edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin ilgili literatür incelendiğinde; Gümüşoğlu (1996) “1928’den 1996’ya Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik” adlı araştırmasında 1950’li yıllardan itibaren ders kitaplarında kadınların silikleştiği ve geleneksel rollerinin sıklıkla vurgulandığını 1950’li yıllardan itibaren kadınların asıl görevlerinin ailesi olduğunun sık sık vurgulanarak kadınların bu tarihten sonra genellikle ev işleri yaparken resmedildiğini aktarmıştır. Ayrıca Gümüşoğlu 1950’li yıllardan itibaren ders kitaplarında kadınlar toplumsal hayattan soyutlanarak sürekli ev içerisinde anne rolünde sunulduğu belirlenmiştir. Erkekler ise bu tarihlerden sonra karar verme mekanizması, evin reisi konumuna geldiğini, kamusal alanda da etkin biçimde yer alan erkekler para kazanan ve parayı yöneten alışveriş, bütçe gibi işleri üstlenen kişi olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Esen Sevege (1998) “Ders kitaplarında Cinsiyetçilik: İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi”; adlı araştırması sonunda ders kitaplarındaki görsellerde kadın erkek ve çocuk figürlerinin toplumsal cinsiyet kalıpları ile uyumlu mekânlarda ve eylemlerde gösterildiği tespit edilmiştir. Kadınların genel olarak ev işleri ve çocuklar ile ilgilenen, erkeklerin ise kamusal alandaki işler ile ilgilenen bireyler olarak ders kitaplarında yer aldığı sonucunu ulaşmıştır.

Asan (2006) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması” adlı araştırmasında kadınların daha çok mutfakta, çocuk bakarken ya da temizlik yaparken gösterildiğini ifade etmiştir. Ayrıca bütün ders kitaplarında çocuk bakımının kadınların üstlenmiş olduğunu ve bebeklerin sadece anne kucağında gösterildiğini bebek bakımının kadın işi olarak aktarıldığını tespit edilmiştir. Ders kitaplarında erkeklerin ise daha çok “akıl” yönünün vurgulandığını eden Asan erkeklerin ailenin reisi, danışılan kişi ve egemen varlık olarak aktarıldığı ifade etmiştir. Sivaslıgil (2006) “Gender İdeology in 6th, 7th and 8th Grade Coursebooks Published by the Turkish Ministry of National Education” adlı çalışmasında, aile rolleri ve diğer sosyal ve mesleki rollerle ilgili olarak kadın karakterlerle erkek karakter arasında bir dengesizlik olduğunu tespit etmiştir. Sivaslıgil, yetişkin kadın karakterlerinin, anneliği / eşliği vurgulayan bir aile üyesi

olarak daha sık temsil edildiğini, yetişkin erkek karakterlerin ise mesleki ve diğer sosyal rolleriyle daha sık tanımlandığı sonucuna ulaşmıştır.

Söylemez (2010) “Sexism in Language Coursebooks A Study on Gender Representations in the Visuals of the Primary and Secondary Education English Coursebooks” adlı araştırmasında incelenen ders kitaplarında kadın karakterlerin ana rolünün üzerinde durulduğu tespit etmiştir. Bir başka deyişle, kadın karakterlerin anne vurgusuyla aktarıldığı aynı zamanda hane halkı sorumluluklarıyla da ilgilenen kişi olduklarını ifade eden Söylemez ders kitaplarında askerler, cankurtaranlar, Dedektifler, mühendisler ve avukatlar gibi fiziksel güç, zekâ ve adalet gerektiren mesleklerin erkek meslekler olduğunu ve erkeklerin kamusal alanlarda daha etkin olduğunu ortaya koymuştur. Diktaş (2010) “Gender Representations In EFL Coursebooks: A Comparative Study of Textbooks Designed by Ministry of Education of Turkey and Non-Turkish Publishers” adlı çalışmasında kadınlara daha az yer veren ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığının ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının devam ettiği sonucuna ulaşmıştır. Ders kitaplarında erkeklik, akademik başarı, fiziksel güç, internet kullanımı, zenginlik, iş hayatı, evdeki otorite, güç, doğa sporları, efsaneler, icatlar, babalık ve akıl ile ilişkilendirilmiş, kadınlık ise güzellik, sessizlik, zarafet, pasiflik, çocuk bakımı ve ev hayatı ile ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Demirel (2010) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı” adlı araştırmasında ders kitaplarında her iki cinsinde birlikte yer alabileceği görsellerde bile her zaman tercihin erkeklerden yana kullanılarak, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet merkezli yaklaşımla erkeklerin ötelendiğini belirlemiştir. Demirel ders kitaplarındaki metinleri incelediğinde ise erkeklerin ve erilliğin yüceltilerek iktidarın ve gücün tek sahibi erkek olarak nitelendirildiğini tespit etmiştir. Kükrer (2015) “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi” adlı araştırmasında incelenen bütün ders kitaplarında görsel ve metinlerde erkeklerin kadınlardan daha fazla ön planda olduğu aktarmıştır. Özel alanlarda ve kamusal alanlarda erkek bireylerin her zaman sayısal olarak üstün olduğunu, kadınların ise bütün ders kitaplarında daha çok aile içi rollerde yer aldığını tespit etmiştir. Bu alt probleme ilişkin bulgularının da 1994’den bugüne kadar toplumsal cinsiyeti temel alarak incelenen ders kitapları araştırma bulguları ile birebir örtüştüğü görülmektedir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, cinsiyetlerin meslek dağılımı nasıldır? Alt problemine ilişkin ise incelenen dört ders kitabında da meslek sahibi olmaya ve çalışmaya sıklıkla vurgu yapıldığı görülmektedir. Fakat ders kitaplarının meslek sahibi olmayı erkeklere yönelik bir eylem olarak ele aldığı soncuna ulaşılmıştır. Ders kitaplarında görsellerde 641 kez, metinlerde 926 kez toplam 1.567 kez mesleki vurgu yapılmıştır. Kadınlar sadece 177 kez %11,3 oranında meslek sahibi olarak yer alırken erkekler ise kadınlardan sekiz kat daha fazla 1.390 kez %88.7 oranında meslek sahibi olarak ders kitaplarında yer almışlardır. Verilerden anlaşılabacağı gibi meslek sahibi olma erkeklerin görevi gibi gösterilerek kadınlar bu konuda geri planda tutulmuştur.

Cinsiyetlerin yaptıkları meslekler incelendiğinde de kadın ve erkek mesleklerinin birbirine zıt nitelikler taşıdığı görülmektedir. Kadınlar bilim, siyaset, teknoloji askerlik vb. alanların, erkekler ise öğretmenlik, dokumacılık, çocuk doktorluğu, beslenme vb. alanların dışında tutulmuşlardır. Dört ders kitabında da kadın bireyler için tanımlanan meslekler sınırlı ve toplumsal cinsiyet rollerinin kalıplarına uygun biçimdedir. Özellikle tarih ve siyaset konularında kadın bireyler tamamen konu dışı tutulmuştur. Askerlik, yöneticilik ve politika sadece erkek mesleği olarak yer almıştır. Kadınların yalnızca olağanüstü durumlarda (savaş, milli seferberlik) fedakârlık özelliğine vurgu yapılarak tarihi bir figür olarak yer almışlardır.

Ders kitaplarında kadınlara uygun görülen meslekler başta öğretmenlik olmak üzere tarla işçiliği, çocuk doktorluğu ve dokumacılıktır. Erkek bireylere öngörülen meslekler sayıca fazlalığının yanında büyük çeşitlilik sergilemektedir. Başta bilim, politika ve askerlik olmak üzere nerdeyse tüm iş kollarında ders kitaplarında erkekler yer almıştır. Ayrıca kadınların yaptığı birçok mesleği ders kitaplarında erkekler de yaparken gösterilmiştir. Bununla birlikte erkeklerin mesleklerini icra ederken daha çok bireysel oldukları fakat kadınların mesleklerini icra ederken her zaman yanlarında erkekler ya da çocukların olduğu görülmüştür. Bu durum toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde mesleklerde kadının rolünü yansıtmaması açısından önemlidir. Çocuklar ile ilgilenenlerin özel alanlarda olduğu gibi kamusal alanlarda da kadınlar olması kadın mesleği, erkek mesleği ayrımının varlığına işaret etmektedir. Tarih boyunca tarımla birlikte yerleşik hayata geçişle birlikte kadınlar sürekli ev işleri ve çocuklar ile ilişkilendirilmiş, feodalitenin yıkılıp yerine gelen burjuva kapitalizmi ile de kadınların iş yaşamına girmiş fakat ev yaşamına uyumlu işler

tercih etmemesine yönelik bir anlayış hâkim olmuştur. Tarih boyunca ev ve özellikle çocuklarla ilişkilendirilen kadınlara meslek olarak çocuklarla ilişkili mesleklerde aktarılması bu anlayışın sonucudur (Birey, Beyidoğlu Önen, 2013, 10-11). Toplumsal olarak gelişen bu anlayışla birlikte ders kitaplarında da kadınlar ve erkekler onlara biçilen mesleklere yöneltildiği görülmektedir. Kadınlar birçok toplumda olduğu gibi anaç özelliklerle ve hizmet etmekle tarif edilen mesleklere yönetilirken erkeklerin bağımsızlık, liderlik ve güç gerektiren mesleklere yöneltildiği görülmektedir.

Özellikle öğrencilerin farklı meslekleri tanıyarak mesleki tercihlerine yönelik planlamalar yapması hedefleyen Üretim, Dağıtım ve Üretim öğrenme alanı içerisinde kadın ve erkek meslekleri arasında sayısal uçurumun olduğu tespit edilmiştir. Erkekler 49 farklı mesleği icra ederken bu öğrenme alanı içerisinde yer alan kadınların icra ettiği meslekler erkeklerin yarısı bile değildir. Bununla beraber 5 meslek hariç erkekler kadınların yaptığı her mesleği yaparken bu öğrenme alanı içerisinde yer almıştır. Fakat kadınlar fakat kadınlar için aynı durum söz konusu değildir. Kadınlar erkeklerin yaptığı birçok mesleğin dışında tutulmuştur. Öğrenme alanı içerisindeki mesleklerden 37'si sadece erkeklerin yaptığı ve onlara ait meslekler olarak gösterilmiştir. Öğrencilere meslekleri tanıtmak ve gelecekteki mesleklerine hazırlanmalarını sağlamayı amaçlayan bu öğrenme alanı içerisinde erkekler açık biçimde ön plana çıkarılarak sanattan spora, yöneticilikten esnaflığa, mühendislikten bilime kadar her mesleği icra ederken gösterilmiş ve her mesleği yapabilirsiniz mesajı verilmiştir. Fakat kadınlara kısıtlı meslekler içerisinde yer verilerek kadınlar spordan, sanattan ve hatta herhangi bir idarecilik ve yöneticilik mesleğinden tamamen dışlanmıştır. Bu durum ders kitabında gizil bir cinsiyet ayrımcılığı oluştuğunun bir göstergesidir. Tüm meslekler kadın ve erkeklere açık görünmekle beraber çalışmak ve meslek sahibi olmak konusunda erkeklere üstünlük sağlanmıştır. Meslek sahibi olma konusu cinsiyet eşitliği açısından çok önemli bir konudur. Çünkü toplumsal cinsiyet kalıp yargıları kadın ve erkeklere yönelik farklı tutumlar sergiler ve seçebilecekleri meslekleri sınırlar. Erkeklere tıpkı bu öğrenme alanında olduğu gibi saygınlık, liderlik ve güç sahibi olacağı mesleklere yönlendirirken kadınlara bu şansı vermez. Erkeklere nazaran kadınlar daha az maddi imkâna, güce, statüye sahip olmasına neden olur. Bu durum da toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin tekrar tekrar üretilmesine neden olmaktadır (Çetin Gündüz, Tarhan,

Kılıç, 2015, 23). Bu nedenle incelenen ders kitaplarının örtük biçimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yer verdiği ve gelecek nesiller için toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yeniden üretilmekte olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca Sosyal Bilgiler ders kitabında kadınların mesleki yetenekleri erkek bireyler tarafından yok sayılmış, önemsizleştirilmiş ve ötekileştirilmiştir. Sırf cinsiyetinden dolayı kadın bir müdüre ön yargı ile yaklaşılmış iş yaşamında idarecilik yapamayacağı vurgulanmıştır. Ders kitaplarının mesleki yönlendirmeler yaptığı ve kadınları ayakları yere basan, güçlü, istediği her mesleği yapabilen bireyler olarak göstermek yerine, daha çok annelik ile özdeşleştirerek mesleki tercihlerinde bile bu kalıba uygun mesleki yönlendirmeler yaptığı tespit edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin ilgili literatür incelendiğinde; Gümüsoğlu (1996) “1928’den 1996’ya Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik” adlı araştırmasında 1945 sonrası ders kitaplarında değişen cinsiyetçi söylemler ile artık ders kitaplarında erkeklerin birçok farklı mesleği yapan, bilginin sahibi olarak aktarıldığını sonucuna ulaşmıştır. Esen Severge (1998) “Ders kitaplarında Cinsiyetçilik: İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi”; adlı araştırması sonunda ulaştığı toplumsal alanda yer alan kadınların ise daha çok kadın mesleği olarak kabul edilen öğretmenlik mesleği ile yine çocukların arasında gösterildiğini ve erkeklerin ise kamusal alandaki farklı meslekler ile ilgilenen bireyler olarak aktarıldığını sonucunu belirlemiştir.

Asan (2006) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması” adlı araştırmasında meslekler konusunda ders kitaplarında kadın meslekleri olarak ev hanımlığı, hemşirelik ve öğretmenlik gösterilirken, erkek meslekleri olarak çok çeşitli mesleklere sahip olduğu ve genellikle yöneticilik, mekanik işler güç gerektiren işler içerisinde gösterildiği sonucuna ulaşmıştır. Söylemez (2010) “Sexism in Language Coursebooks A Study on Gender Representations in the Visuals of the Primary and Secondary Education English Coursebooks” adlı araştırmasında ders kitaplarında yer alan meslekler hakkında askerler, cankurtaranlar, Dedektifler, mühendisler ve avukatlar gibi çok çeşitli fiziksel güç, zekâ ve adalet gerektiren mesleklerin erkek meslekleri olarak gösterilirken, öğretmen, bebek bakıcısı, hemşire gibi annelik ve bakım içeren mesleklerin kadın karakterlerle ilişkilendirildiği sonucuna ulaşmıştır.

Diktaş (2010) “Gender Representations In EFL Coursebooks: A Comparative Study of Textbooks Designed by Ministry of Education of Turkey and Non-Turkish Publishers” adlı çalışmasında ders kitaplarında erkekliğin, akademik başarı, fiziksel güç, otorite ve akıl ile ilişkilendirildiğini, kadınların ise çocuk bakımı, ev işleri vb. ile ilişkilendiğini tespit etmiştir. Demirel (2010) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı” adlı araştırmasında kadınlara ve erkeklere yönlendirilen mesleklerin tam anlamıyla birbirlerine zıt olduğu belirlenmiş, kadınların tıp, fizik, teknoloji, matematik vb. alanlarda erkeklerin ise çocuk gelişimi, beslenme gibi alanların dışarısında tutulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kükrer (2015) “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi” adlı araştırmasında erkek bireylerin sayısal üstünlüklerinin yanı sıra meslek sahibi olma konusunda da erkeklerin önceliklendirildiğini tespit etmiştir. Kükrer erkeklerin farklı meslekler ve sosyal ortamlarda farklı tutumlar içerisinde sunulduğunu ifade etmiştir. Bu verilerden anlaşılabacağı gibi bu araştırmanın bulguları 1994’den bugüne kadar toplumsal cinsiyeti temel alarak incelenen ders kitapları bulguları ile birebir örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, kadın ve erkek isimlerinin kullanılma sıklığı nasıldır? Alt problemine ait bulgular incelendiğinde ise dört ders kitabında da kişi isimlerine sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Fakat ders kitaplarının erkek isimlerine sıklıkla yer vererek ders kitaplarının ana karakteri erkek olarak ele aldığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen ders kitaplarında kadın isimlerine 213 kez %14,5 oranında, erkek isimlerine ise tam altı katı 1.263 kez %85,5 oranında yer verildiği belirlenmiştir. Verilerden anlaşılabacağı gibi ders kitabında ana karakterlerinin erkekler olduğu kadınların ise ismen bile çok geri planda tutulduğu görülmüştür.

Özellikle Kültür ve Miras öğrenme alanı ile Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içerisinde kadınların ismen neredeyse yok sayıldığı tespit edilmiştir. Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde yer alan 576 isimden sadece 26 isim kadınlara aittir. Bu isimlerinde çoğunlukla ana karakter olarak kabul edilen erkekler ile ilişkilendirildiği belirlenmiştir. Kadınların kendi nitelikleri ile değil de erkeklerin annesi kardeşi veya eşi olması dolayısıyla yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların öğrenme alanı içerisinde erkek bireylerin yanında veya hikayesinde sadece bir figür, olarak adları geçmektedir. Erkeklerle ilişkilendirilmeyen kadınlar incelendiğinde beş kez Tayyar Rahime Hanım ve Şerife Bacı iki kez olmak üzere toplam yedi kez kadın

ismi geçmektedir. Bu isimler incelendiğinde ise bu kadınların bir mesleki beceri veya bir güç sembolü olarak değil yine toplumsal cinsiyet kalıplarında kadınlara en çok yakıştırılan niteliklerden biri olan fedakârlık özellikleri nedeniyle bu öğrenme alan içerisinde yer alabildikleri görülmektedir. Ders kitabında adı geçen Halide Edip Adivar ve Prof Dr. Umay Günay isimlerin ise Ergenekon Destanı ve Kazım Karabekir paşanın hayatının anlatıldığı okuma parçalarının sonunda dipnot olarak yer alan yazar isimleri şeklindedir. Ne milli mücadelenin önemli kadın kahramanlarından Halide Edip Adivar’dan, ne de Türk halk edebiyatı profesörü Umay Günay’dan şahsen bahsedilmemiştir. Geri kalan diğer isimlerin tamamının ise gündelik hayatta kullanılan öğrenci isimleri olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Sosyal Bilgiler ders kitaplarının eril ideolojilere sahip toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerisinde erkek merkezli olarak hazırlandığını göstermektedir.

Kadın isimlerinin en fazla yer aldığı öğrenme alanının Birey ve Toplum öğrenme alanı olduğu görülmüştür. Birey Ve Toplum öğrenme alanı ders kitaplarında aile konusunu en geniş ele alan öğrenme alanıdır. Sadece bu öğrenme alanında kadın isimlerinin sıklıkla yer alması ders kitaplarının örtük biçimde kadınları aile ile ilişkilendirdiği ortaya koymaktadır. Bilimi, tarihi, teknolojiyi ve üretimi konu alan bütün öğrenme alanlarında sıklıkla erkek isimlerine yer verilerek bu konuların erkeklerin önderliğinde geliştiği ve ilerlediği mesajı verilmiştir. Ders kitaplarında ana karakter kesinlikle erkeklerdir.

Ayrıca ders kitaplarında kullanılan 1476 ismi anlam bakımından incelendiğinde kadın ve erkeklere verilen isimlerin arasında anlam, tını ve ton bakımından zıtlıklar olduğu görülmektedir. Ders kitaplarında kullanılan kadın ve erkek isimleri geliş güzel verildiği düşünülen kişi isimlerin aslında eril ideolojik yaklaşımlar doğrultusunda toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerisinde erkekleri güçlü, kadınları ise pasifize edilmiş biçimde yansıttığı görülmektedir (Günindi Ersöz, 2016, 25). Bilindiği gibi bireylere isim verme sosyal bir süreçtir. İsim verme süreci ailenin dolayısıyla toplumun yapısını, değerlerini, ahlak ve inancını en önemlisi de isim sahibi olacak kişiden beklentilerini kapsayan sosyolojik bir süreçtir. Bu nedenle kişi isimleri bireyleri tanımlamanın yanında kişinin ait olduğu topluma ilişkin geniş betimleyici bulgular sunmaktadır (Yıldırım, 2016, 910). Toplumsal cinsiyet kalıpları içerisinde oluşan toplum, kadın ve erkekleri nasıl görmek istiyorsa öyle tanımlamakta ve hitap etmektedir. Toplumsal yapının bir ürünü olana isim verme

süreci toplumun cinsiyetçi algılarının ve beklentilerin kökleşmesine katkı sağlamaktadır.

Yapılan araştırmalar da kişi isimlerinin kullanıcısı tanımlamakla birlikte sosyokültürel değişim yansıtan en önemli göstergelerden biri olduğunu göstermektedir. İsimler toplumda süregelen geleneklerin içinden özel olarak seçilip kullanılmaktadır (Calp, 2014, 29). Bu açıdan tarihi konu olan öğrenme alanı içerisinde kullanılan isimler Türk tarihinin değişen sosyokültürel yapısı hakkında da bilgi vermektedir. Örneğin ders kitabı içerisinde yer alan İlbilge ismi eski Türk devletlerinde kullanılan bir isimdir ve “Ülkenin en bilge kişisi” anlamına gelmektedir. Ve yine Orhun yazıtlarında yer alan Umay ismi çocukları ve hayvan yavrularını koruduğuna inanılan kadın Tanrı, Devlet kuşu” anlamına gelmektedir (TDK, [21.04.2019]). Biri En bilge kişi diğeri tanrı anlamına gelen iki isimde kökenin tamamen Türkçe olduğu görülmektedir. Bu eski Türk devletlerinde kadınların konumlarını anlamamızı sağlayacak en önemli göstergedir. Konun daha iyi anlaşılması için birkaç örnek daha vermemiz gerekirse kökeni Arapça olan Rahime ismi “Hafif sesli, latif sözlü kız ve acıyan, acıyıp esirgeyen, merhametli” anlamına Fatma ismi “Çocuğunu süttten kesen kadın” anlamına ve Hatice ismi “Erken doğan kız çocuğu” (TDK, [21.04.2019]). Bu da değişen toplumsal yapıyla beraber kadın konumlarının ve isimlerinin nasıl bir değişim yaşadığını göstermektedir. Fakat aynı durum erkek isimleri için geçerli değildir. Kökenleri Türkçe olan ve öğrenme alanı içerisinde yer alan Ertuğrul ismi “Dürüst, doğru, yiğit kimse” anlamına Alparslan ismi “Yiğit, cesur, yürekli kimse” anlamına gelmektedir. Ve yine kökeni Arapça olan Fatih ismi “Fetheden, zafer kazanan kapılar açan” alan Ali ismi “Yüce, ulu, yüksek, orun bakımından en üstün” anlamına ve Ahmet ismi “Övülmeye layık, övülmüş” anlamına gelmektedir (TDK, [21.04.2019]). Bu örneklerden anlaşılacağı gibi değişen toplumsal yapıyla birlikte isimleri ve konumları değişerek pasifize edilen, baskılanan toplumsal cinsiyet kalıplarına sıkışan sadece kadın bireyler olmuştur. Kadınlar gücün ve bilgenin anlamına gelen isimleri taşımak yerine zamanla masum, saf ve edilgen ve anneliği vurgulanan isimleri taşımaya başlamıştır. Toplumda giderek gelişen eril ideolojilerle beraber erkekler ise her zaman övünerek yüceltilmiştir. Toplumsal yapıyla birlikte kullandıkları isimler ve isimlerin kökenleri değişiklik gösterse de isimlerin taşıdığı anlamlar ve dolayısıyla konumları da değişiklik olmamıştır.

Toplumsal yapıdan uzak hazırlanmayan ders kitaplarında kullanılması tercih edilen isimler incelendiğinde kadın isimleri ile erkek isimleri arasında niceliksel bir fark olduğu kadar anlam bakımından da niteliksel olarak fark görülmüştür. Toplumsal yapıyla bağlantılı olarak kitaplarda kullanılan erkek isimleri iktidarı gücü cesareti, mertliği vurgularken kadın isimleri daha çok saflığı temizliği masumluluğu ve edilgenliği vurguladığı tespit edilmiştir. Bu açıdan ders kitaplarında geliş güzel verildiği düşünülen kişi isimlerin aslında toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerisinde erkekleri güçlü, kadınları ise pasifize edilmiş biçimde yansıttığı görülmektedir. Toplumsal yapı etrafında şekillenen ders kitaplarının da herhangi bir hassasiyet göstermeden geliş güzel bu isimleri kullandığı, bilinçli veya bilinçsiz toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını benimsediğini ve yeniden üretimine katkı sağladığını görülmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde ders kitaplarında yer alan isimlerin analizine ilişkin herhangi bir araştırma olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle herhangi bir tartışma yapılması mümkün değildir. Fakat Gümüšoğlu (1996) “1928’den 1996’ya Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik”; Esen Sevrge (1998) “Ders kitaplarında Cinsiyetçilik: İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi”; Asan (2006) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması”; Sivaslıgil (2006) “Gender İdeology in 6th, 7th and 8th Grade Coursebooks Published by the Turkish Ministry of National Education”; Söylemez (2010) “Sexism in Language Coursebooks A Study on Gender Representations in the Visuals of the Primary and Secondary Education English Coursebooks”; Diktaş (2010) “Gender Representations In EFL Coursebooks: A Comparative Study of Textbooks Designed by Ministry of Education of Turkey and Non-Turkish Publishers”; Demirel (2010) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı”; Kükrer (2015) “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi”; adlı araştırmaların, ders kitaplarının ana karakterlerinin erkek olduğu ve eril toplumsal cinsiyet kalıplarının temel alınarak erkek bireylere ağırlıklı verildiği bulgularıyla örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kadın ve erkeklere yönelik unvan ve nitelemeler nelerdir? Alt problemine ilişkin incelenen dört ders kitabında da sıklıkla sıfat ve unvanlara yer verildiği görülmektedir. İncelen ders kitaplarında toplam 483 kez sıfat ve nitelemelere yer verildiği tespit edilmiştir. Erkeklere yönelik 270 kez

%56 oranında, kadınlara yönelik 213 kez %44 oranında sıfat ve nitelemelere yer verildiği tespit edilmiştir. Fakat niceliksel olarak birbirlerine eşit görülen sıfat ve nitelemelerde niteliksel olarak erkek bireylerin lehine bir eşitsizlik olduğu belirlenmiştir.

Erkekler sıklıkla bey, adam, kahraman, efendi, alp, paşa, vb. unvanlar ile ders kitaplarında yer alırken kadınlar çoğunlukla hanım, hatun, bacı, sultan, eş vb. sıfatlar ile yer aldığı tespit edilmiştir. Erkekler için kullanılan bu sıfatlar onların gücünü ve saygınlığını vurgulamak için kullanıldığı görülmektedir. Kadınlar için kullanılan sıfatlar ise yine erkekler ile alakalıdır. Kadını tanımlamak ve hitap etmek için onun kişiliğini nitelikleri ile değil de erkeklerin annesi kardeşi veyahut eşi olması bu sıfatları aldıkları görülmektedir. Ders kitapları içerisinde sıklıkla “Hakanın Eşi”, Hünkârın Annesi Sultan” ifadeleri yer almaktadır.

Bununla beraber ders kitaplarında cinsiyetçi ifadelere yer verildiği tespit edilmiştir. Kadın cinsiyetinden bahsederken kadın kelimesi yerine bir cinsiyeti belirtmeyen sadece bir hitap şekli olan ve bayan kelimesinin cinsiyet belirtmek kullanıldığı tespit edilmiştir. Bayan kelimesi esasında kadını cins kimliğinden uzaklaştırarak erkek egemen bir zihniyetin dile hâkim olması, sonucunda kadınlar da cinsiyet belirtmek için kullanılan cinsiyetçi eril bir ifadedir. Ders kitaplarında kullanılması ders kitaplarında eril bir dilin hâkim olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak incelenen ders kitapları içerisinde sıfat ve nitelemelerde erkek cinsiyeti atfedilen özelliklerle erillik yüceltilerek ön plana çıkartıldığı tespit edilmiştir. Kadınlar ise erkeklerin gölgesinde onların eşi ananesi kız. vb. olması dolayısıyla pek çok sıfata sahip olduğu görülmektedir. Kadınlar, erkeklere göre geri plana itilerek sıfatları bile erkeklerle ilişkilendirilmiştir. Bu eril nitelemeler ve sıfatlar ders kitaplarında patriarkal bir anlayışın olduğunu göstermektedir.

İlgili literatür incelendiğinde ders kitaplarında yer alan sıfatların analizine ilişkin herhangi bir araştırma olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle herhangi bir tartışma yapılması mümkün değildir. Fakat Gümüsoğlu (1996) “1928’den 1996’ya Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik”; Esen Sevrge (1998) “Ders kitaplarında Cinsiyetçilik: İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi”; Asan (2006) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması”; Sivaslıgil (2006) “Gender İdeology in 6th, 7th and 8th

Grade Coursebooks Published by the Turkish Ministry of National Education”; Söylemez (2010) “Sexism in Language Coursebooks A Study on Gender Representations in the Visuals of the Primary and Secondary Education English Coursebooks”; Diktaş (2010) “Gender Representations In EFL Coursebooks: A Comparative Study of Textbooks Designed by Ministry of Education of Turkey and Non-Turkish Publishers”; Demirel (2010) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı”; Kükre (2015) “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi”; adlı araştırmaların, ders kitaplarının eriliğin yüceltilerek kadınların ikincileştirildiği, toplumsal cinsiyet kalıplarının temel alınarak erkek bireylere üstünlük verildiği bulgularıyla örtüşmektedir.

Son olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında cinsiyetçi ifadeler yer verilmiş midir? Alt problemine ilişkin incelenen dört ders kitabında ve bütün öğrenme alanlarında kadınları aşağılayan, konumlarını erkeklerden daha geride gösteren ve hatta aile içi şiddet içeren birçok cinsiyetçi ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir.

Öncelikli olarak incelenen ders kitabında Gülek Boğazını anlatan hikâyeye de açıkça aile içi şiddet anlatıldığı ve şiddet uygulayan erkek güçlü kahraman olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Hikâyede yer alan kadın ise kocasının korkusundan dolayı çocuğunu bile öldürmeye göze alan aciz biri olarak tasvir edilmiştir.

Ailenin geçtiği her konu içerisinde de görsel ve metinlerde kadınların konumunun erkeklerden daha geride olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarında ev işlerinde toplumsal cinsiyete kalıp yargılarına dayalı bir ayrışma olduğu belirlenmiştir. Kadınlar yemek yapmak, temizlik, çocuk bakımı vb. sorumluluklar içerisinde ev işleri adeta göreviymiş gibi ve eşinin gölgesinde yer alan bir kişilik olarak aktarılmıştır. Erkekler bir kez bile ev işleri içerisinde gösterilmemiştir. Erkekler aile içerisinde koruyan, hâkimiyet kuran ve aile bütçesini yöneten kişiler olarak aktarılmışlardır. Ayrıca ders kitaplarında sadece kadınlara yönelik olarak yapılan evlilik vurgusu da cinsiyetçi bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. İncelenen ders kitabı içerisinde kız çocuklarının geleceklerini belirleme noktasında cinsiyetçi algılar oluşturulmaya çalışılmıştır. “Kız beşiğe çeyiz sandığa” gibi cinsiyetçi bir atasözü bile mevcuttur.

Ayrıca incelenen ders kitaplarında dikkat çekici bir diğer nokta ise sosyal yaşam içerisinde yer alan yaşlı muhtaç ve aciz bireylerin sadece kadınlardan

oluşmasıdır. Erkekler bir kez bile yaşlı ve çaresiz biçimde gösterilmemiştir. Ders kitabında yaşlılık, acizlik sadece kadın ile ilişkilendirilmiştir. Erkekler ise genellikle kamusal alanlarda sorumlu bilinçli haklarını bilen ve haklarını arayan bir vatandaş olarak yansıtılmıştır. Kadınların muhtaç, erkeklerin ise akıllı bilinçli bireyler olarak öğrenciye aktarıldığı görülmektedir. Erkekler kamusal alanlarda yüceleştirilirken kadınlar toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerisinde şekillenerek öğrencilere aktarılmıştır. Bu durum cinsiyet ayrımcılığının yanında yaşlılık ayrımcılığıdır. Kadın yaşlılık nedeniyle kendi evinin bile ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda aktarılmıştır. Yaşlılık ayrımcılığı neredeyse hiç fark edilmeyen örtük olarak işlenmekte olan bir ayrımcılıktır. Kapitalist toplumlarda artık üretimin bir parçası olmayan yaşlılar, toplumsal bir yük olarak algılanmakta, bağımlı, düşkün, sürekli muhtaç olarak ifade edilmekte ve dışlanarak ayrımcılığa uğramaktadır. Bu ayrımcılık genç kuşağın yaşlıları sürekli yük olan, tüketici ve aciz bireyler olarak algılamasına neden olmaktadır. Ders kitaplarında yaşlılar çoğunlukla yardıma muhtaçlık ve hastalık kavramları ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle ders kitaplarında yaşlılığın gelişimsel özelliklerinin yanı sıra yaşlılara karşı olumlu bakış açıları geliştirmelerini sağlayacak roller ve değerler içerisinde aktarılmalı gerekmektedir (Salan Gül ve diğ., 2018, 291-292).

Ders kitabı metinleri içerisinde de birçok kez cinsiyetçi ayrışma yapıldığı da belirlenmiştir. İncelenen ders kitaplarında devlet adamı, din adamı, bilim adamı vb. ifadelerin sıklıkla geçtiği görülmektedir. Adam kelimesinin ilk anlamı TDK'ya göre "İnsan." Demektir (TDK, [21.04.2019]). Her ne kadar bu anlamdan cinsiyetçi bir kelime olmadığı bir algısı oluşsa da dilbilgisi açısından bir kelimenin cinsiyetçi olmaması onun toplumda kullanım şeklinin cinsiyetçi olmadığı anlamına gelmemektedir. Adam gibi davranmak, adam olmak vb. deyimlerinin toplumda ne anlamada kullanıldığı ve neyi kastettiği açıktır. Ayrıca Adam kelimesinin ikinci anlamı erkektir. Eğer ifade edildiği gibi adam kelimesi gerçekten bütün insanları kapsıyor olsaydı ikinci anlamının erkek olması gerekmezdi (Güden, 2006, 33). Anlaşılabileceği gibi Adam kelimesi kadını tamamen dışlayan eril bir söylemdir. Buradan bilim, devlet ve din işlerin öznesinin erkek olarak görüldüğü ve kadının tamamen konu dışı bir varlık olarak ders kitaplarında cinsiyetçi ifadeler olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Bilim, Teknoloji ve Toplum ve Etkin Vatandaşlık öğrenme alanlarının kadınları yok sayan cinsiyetçi bir anlayış ile hazırlandığı ve cinsiyetçi

algılar oluşturabilecek bilgi hatalarına da yer verdiği tespit edilmiştir. Meslekler konu alanında da cinsiyetçi pek çok yaklaşım mevcuttur. İncelenen ders kitabı içerisinde pek çok mesleğin tanımını erkekler yapmıştır.

Sonuç olarak incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kadınlara yönelik her alanda birçok cinsiyetçi ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Kadınların daha küçük yaştan itibaren pasifize edilerek toplumsal kalıp normlarını benimsemeleri ve her alanda erkeklerinin üstünlüğünü kabul etmeleri için erkeklerden daha aciz, daha geride ve daha niteliksiz olarak betimlendiği tespit edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin ilgili literatür incelendiğinde; Gümüşoğlu (1996) “1928’den 1996’ya Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik” adlı araştırmasında 1945 sonrası ders kitaplarında değişen cinsiyetçi söylemler ile artık ders kitaplarında kadınların silikleştiği ve cinsiyetçi ifadelerle geleneksel rollerinin sıklıkla vurgulandığını erkekler ve kadınlar arasında sosyal konum ve güç açısından taban tabana zıt bir görüntü çizildiğini tespit etmiştir. Esen Sevrge (1998) “Ders kitaplarında Cinsiyetçilik: İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi”; adlı araştırması ders kitaplarında cinsiyetçi yaklaşımların toplumsal cinsiyet kalıplarının ve sürdüğünü ve yeniden üretildiğini ortaya koymuştur. Asan (2006) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması” adlı araştırmasında ders kitaplarında erkek bireylerin ise daha çok “akıl” yönünün vurgulandığını erkeklerin ailenin reisi, danışılan kişi ve egemen olarak aktarıldığı, kadınların cinsiyetçi biçimde erkeklerin gerisinde daha niteliksiz olarak aktarıldığı tespit etmiştir. Ve ders kitaplarında cinsiyetçiliğin devam ettiği sonucuna ulaşmıştır. Sivaslıgil (2006) “Gender İdeology in 6th, 7th and 8th Grade Coursebooks Published by the Turkish Ministry of National Education” adlı çalışmasında ders kitaplarında erkek karakterler lehine gelişen cinsiyetçi ayrışmalar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Söylemez (2010) “Sexism in Language Coursebooks A Study on Gender Representations in the Visuals of the Primary and Secondary Education English Coursebooks” adlı araştırmasında ders kitaplarında ders kitaplarına fazla cinsiyetçi kalıp yargıların kullanıldığını ortaya koymuştur. Söylemez ders kitaplarının görsel ve metinlerinde cinsel açıdan önyargılı görüşleri uygulayarak çocuğu olumsuz etkilediğini sonucuna ulaşmıştır. Diktaş (2010) “Gender Representations In EFL Coursebooks: A Comparative Study of Textbooks Designed by Ministry of Education of Turkey and Non-Turkish Publishers” adlı

alışmasında ders kitaplarında kadınlara daha az yer veren ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığının ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının devam ettiğı sonucuna ulaşmıştır. Demirel (2010) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı” adlı araştırmasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, erkek cinsi ve erillik yüceltilerek, iktidarın tek sahibi olarak nitelendirildiğini, kadınların ise cinsiyetçi yaklaşımlar ile erkeğe göre daha geri plana itildiğini sonucuna ulaşmıştır. Kükrer (2015) “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi” adlı araştırmasında incelenen bütün ders kitaplarında görsel ve metinlerde erkeklerin kadınlardan daha fazla ön planda olduğu ve kadınların cinsiyetçi yaklaşımlar doğrultusunda ders kitaplarında yer aldığını ifade etmiştir.

Genel sonuç olarak araştırmanın bulguları 1994’den bugüne kadar toplumsal cinsiyeti temel alarak incelenen ders kitapları araştırma bulguları ile birebir örtüşmektedir. Sonuç olarak 25 yıldır yapılan birçok bilimsel araştırmaya rağmen ders kitabı hazırlayan kurumların ve inceleyen kurulların toplumsal cinsiyet hassasiyetinden uzak olduğu ve ders kitaplarında cinsiyete özgü rollerin her alanda açık ve örtük olarak varlığını güçlü bir biçimde sürdürdüğü ve cinsiyete özgü stereotiplerin hala etkin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Unutulmamalıdır ki ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı şekilde hazırlanması ve içerisinde ayrımcılık ve eşitliksizlikler barındırması gerek imzaladığımız uluslararası anlaşmalara gerekse Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına aykırıdır. Bu nedenle ders kitaplarının hazırlanmasında toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı için gerekli adımların atılması ve varolan eşitliksizliklerin kaldırılması ilgili tüm kurumlar ve kişiler için Anayasal bir görevdir. Bu görevin yerine getirilmesi toplumsal barışın sağlanması noktasında da büyük katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda ders kitaplarının hazırlanması noktasında birkaç öneriye yer verilmiştir.

4.2. Öneriler

Toplumsal cinsiyet kalıplarını sadece biyolojik/anatomik etmenler ile açıklamaya çalışmak, toplumda işlenen birçok eşitlik ve hak ihlali sorunlarının çözümü zorlaştırmaktadır. Günümüz toplumlarında kadınların konumu, cinsiyetçi yapının inşası biyolojik/anatomik etmenlerin çok ötesinde yüzyıllardır süre gelen eril iktidarın getirisidir. Geleneksel eril ideolojiler cinsiyet ayrımcılığına neden olurken kadınların erkeklerden daha değersiz görülmesine sebep olmuşlardır. Toplumsal

cinsiyet eşitliklerinin yeniden üretiminde en önemli araçlardan biri eğitim sistemi ve eğitimde kullanılan materyallerdir. Cinsiyet eşitliğinin en temel insani hak olduğunu vurgulayan gerek uluslararası, gerekse ulusal birçok demokratik ve hukuki düzenlenmelere karşın maalesef eğitim sistemi ve kullanılan eğitim materyalleri içerisinde cinsiyet ayrımcılığını vurgulayan toplumsal cinsiyet kalıpları fazlasıyla mevcuttur. Araştırmanın bulgularından hareketle incelenen ders kitapları içerisinde hem görsel hem de metinlerde cinsiyete özgü rollere her alanda açık ve örtük olarak sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir.

Oysaki toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı ders kitaplarının kadın haklarına, cinsiyet eşitliliğine dolayısıyla insan haklarına ve toplumsal barışa büyük katkı sağlayacağı açıktır. Bu nedenle ders kitaplarının en temel insani hak olan eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesi ve cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi noktasında cinsiyetçi unsurlardan arındırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirilmesi bir zorunluluktur. Sadece incelenen Sosyal Bilgiler ders kitapların değil bütün ders kitaplarının incelenerek cinsiyetçi unsurlardan arındırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda;

- Öncelikli olarak ders kitaplarının konu alanı uzman kişiler, ilgili sivil toplum kuruluşlarında içerisinde olduğu akademik kurul tarafından hazırlanması ve denetlenmesi gerekmektedir. Bu kurulun içerisinde özellikle üniversitelerin Kadın Araştırmaları bölümünden uzmanların yer alması konunun hassasiyetle ele alınmasına faydalı olacaktır.
- Talim Terbiye Kurulu tarafından ders kitapları inceleyen komisyon üyelerine toplumsal cinsiyet eşitliği hususunda seminerleri vererek bilinç oluşturmalarının ders kitaplarının incelenmesinde faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılık ders kitaplarının inceleme konularından biri olarak kurullarda ayrıca ele alınmalıdır. Cinsiyet ayrımcılığına neden olabilecek görseller ve metinlerin yeniden düzenlenmesi için gereği yapılmalıdır.
- Ders kitaplarının görsellerinin ve metinlerinin seçilmesinde daha özenli ve dikkatli davranması gerekmektedir. Konu içeriğine sadık kalınarak ders kitaplarında yer verilen kadın-erkek temsillerinin dengeli olması ve kadınların ve erkeklerin belirli toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren

cinsiyetçi ifadelerin çıkartılması gerekmektedir. Kadınlara ve erkeklere ayrımcılık yapılmamalıdır. Buna karşın kadınlar ve erkekler cinsiyet eşitliğini sağlayacak roller içerisinde eşit biçimde yer verilmelidir. Özel alanlar ve kamusal alanlarda kadınlar ve erkekler eşit sayıda gösterilmelidir.

- Bazı konu alanları içerisinde kadınlara niye daha az yer verildiğinin açıklanması ve o alanlar içerisinde kadınları yok saymaktan vazgeçerek kadınların etkin olduğu noktalara vurgu yapılması gerekmektedir. Öğrencilere tanıtılacak bilim insanları, tarihi kişilikler vb. örneklerde kadınlar ve erkeklerin birbirini yakın sayıda seçilmesi faydalı olacaktır. Ders kitaplarının öğrencileri kalıp yargılarından arındırarak özgür düşünmeye yönlendirmesi gerekmektedir.
- İlgili literatürde yapılan araştırmalar ilköğretim düzeyinde verilen toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimin öğrencilerin zihinlerinde var olan kalıp yargıların hayali olduğunu ve doğru bir eğitimle değişebilirliğini ortaya koymuştur. Bu nedenle ilköğretim ve ortaöğretim eğitim programlarına içerisinde bağımsız toplumsal cinsiyet eğitimi derslerinin oluşturulması öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından duyarlılık kazanmasında faydalı olacaktır.
- Bu araştırma ders kitapları ve toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine temellendirilmiş nitel analiz çalışmasıdır. Fakat nitel araştırmalar incelenen konu hakkında genellemelere ulaşmayı sağlamayacağından dolayı ancak konu üzerinde yapılan başka araştırmalar ile birlikte daha anlamlı olabilmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet ve ders kitapları üzerine yapılan araştırmaların arttırılması, Farklı seviyelerde ders kitaplarının konunun diğer boyutları ile incelemesi gerekmektedir. Ayrıca eğitim ve toplumsal cinsiyet üzerinde yapılacak farklı araştırmalar eğitimde toplumsal cinsiyet sorununu bir bütün olarak görmeyi sağlayacaktır. Örneğin okulun örtük programında yer alan cinsiyetçi algılar, öğretmen tutumlar, eğitimde dil olgusu ve cinsiyet ayrımcılığı içeren ifadeler, eğitimde oyun ve toplumsal cinsiyet vb. konular eğitimin toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinde araştırılabilir başlı başına kritik araştırma konularıdır. Eğitim toplumsallaştırma işlevini konusuna da fayda sağlayacak bu araştırmalar, eğitim ve toplumsal cinsiyet ilişkisinde daha zengin bir literatür oluşturarak sorunu çözümüne katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte literatürün zenginleştirilmesi toplumsal cinsiyet ve eğitimin güçlü bağıni ortaya koyarak

paydaşların (Öğretmenler, Yayınevleri, MEB) konu üzerinde daha duyarlı olmalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Feride, Hakkı Onur Arıner. 2009. **Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**. İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 656. Pozitif Matbaacılık.
- Acar, Hasan. 2019. Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. **İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi**. c.6. s.21: 395-411.
- Agrawal, Anuja. 2008. Social Construction of Gender 2008. https://www.academia.edu/3794044/Social_Construction_of_Gender_2008.
- Aktan, Sümer, Nevin Saylan. 2013. Bir Öğretim Alanı'nın Doğuşu: ABD'de Sosyal Bilgilerin Gelişimi (1893-1916). **Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi**. c. 4. s.2: 55-78.
- Akyüz, Yahya. 2012. **Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000 - M.S. 2012)**. 22. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Anayasa Mahkemesi. 2014. [2012/1269 No'lu AZİZ TURHAN Kararı]. **Resmi Gazete**, 29064, 18 Temmuz.
- Anılan, Hüseyin, Pınar Girmen, Abdülkadir Öztürk, M. Tekin Koçkar. 2003. Geleneksel Çocuk Oyunlarının Eğitimsel Değeri. **OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı (Kuşadası 3-5 Ekim 2003)**. İstanbul: 2-10.
- Asan Tezer, Hatice. 2006. Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____. 2010. Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması. **Fe Dergi: Feminist Eleştiri**. c.2. s.2: 65-74
- Ataöv, Türkkaya. 1996. **Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık**. Ankara: A.U. S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Althusser, Louis. 2016. **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**. 5. bs. çev. Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları.

- Aybay, Rona. 2006. **Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi**. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Bakırcı, Kadriye. [20.08.2019]. İstanbul Sözleşmesi. <http://www.turkkadınlarbirligi.org/tr/kurumsal/5/%C4%B0stanbul+S%C3%B6zleşme%C5%9Fmesi>.
- Beauvoir, Simone De.1973. **The Second Sex**. çev. E. M. Parshley. New York: Vintage. (Aktaran: Butler, Judith. 2018. **Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi**. 6. bs. çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Yayınları).
- Belenli, Tuğba Ayten Kiriş Avaroğulları. 2017.20. Yüzyılda Türkiye’de Kadın Konusunun Tarih Derslerinde Öğretimine Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve Faaliyetleri. **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 19. s.2: 287-310.
- Bhasin, Kamla. 2003. **Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”**. çev. Kader Ay. İstanbul: Liseli Kivılcım Eğitim Broşürleri.
- Bingöl, Orhan. 2014. Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**. c. 16. s.1: 108-114.
- Birey, Tegiye, Mehveş Beyidoğlu Önen. 2013. **Toplumsal Cinsiyet ve Öğretmenlik: Öğretmenlerin Bakış Açısı**. Lefkoşa: POST Araştırma Enstitüsü.
- Bora, Aksu. 2012. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. **Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar**. ed. Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: 175-189.
- Burdeau, Georges. 1964. **Demokrasi Sentetik Deneme**. çev. Bülent Nuri Esen. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Butler, Judith. 2018. **Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi**. 6. bs. çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Yayınları.
- CEİD İzleme. [20.08.2019]. Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme. http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/675_1.pdf
- Chodorow, Nancy. 1971. Being and Doing: A Cross-Cultural Examination of the Socialization of Males and Females. **Women in Sexist Society**. ed. Vivian Gornick, Barbara K. Moran. London: Basic Books, Inc., Publishers: 173-197. (Aktaran: Erdoğan, Türkan. 2008. Nancy Chodorow’un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik. **Aile ve Toplum: Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi**. c.4. s.14: 73-82).

- Connell, R. W. 1998. **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum. Kişi ve Cinsel Politika**. çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Aktaran: Okumuş, Esra. 2018. Toplumsal Cinsiyetin Yeniden İnşasında Eğitimin Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çakır, Hülya, Hatice Baş. 2018. Cinsiyetler ve Cinsiyetlerle Özdeşleşen Davranışların Sosyolojik ve Biyolojik Açından Değerlendirilmesi. **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**. c. 5. s. 5: 176-191.
- Çakır, Serpil. 2011. Feminist Tarih Yazımı: Tarihin Kadınlar İçin, Kadınlar Tarafından Yeniden İnşası. **21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan**. ed. Serpil Çakır. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları: 505-533.
- Çarkoğlu, Ali, Ersin Kalaycıoğlu. [19.08.2018]. Türkiye’de Aile-İs ve Toplumsal Cinsiyet Raporu 2. <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/11/turkiyedeaileisvetoplumsalcinsiyetraporu2.pdf>
- Çayır, Kübra. 2014. **Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme İnceleme Raporu**. Bursa: Aile Akademisi Derneği Yayınları.
- Çelik, Celaledin. 2007. Bir Kimlik Beyanı Olarak İsimler: Kişi İsimlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım. **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**. c. 10. s. 2: 5-21.
- Çetin Gündüz, Hicran, Sinem Tarhan, Zeynep Kılıç. 2015. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimlerine Yönelik Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 4. s. 1: 21-33.
- Çolak Bostancı, Gülcan. 2009. Kişilere İsim Vermenin Sahne Arkası. **Turkish Studies**. . c. 4. s. 3: 362-375.
- Çubuklu, Hatice, Pınar Sivaslıgil. 2007. 7. Sınıf İngilizce Ders Kitaplarında Cinsiyet Kavramı. **Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi**. s.137: 7-17.
- Danıştay. [20.08.2019]. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. <http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>
- Danıştay. [20.08.2019]. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. <https://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>.
- Demirbilek, Sevdâ. 2007. Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi. **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**. c. 44. s. 511: 12-27.
- Demirci, Ebru. 2014. 10. ve 11. Sınıf Tarih Ders Kitaplarında Yer Alan Görsel ve Metinlerde Toplumsal Cinsiyet Temsiliyle İlgili Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri (Trabzon Örneği). Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Demirel, Emel. 2010. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Diktaş, Mustafa. 2010. Gender Representations In EFL Coursebooks: A Comparative Study of Textbooks Designed by Ministry of Education of Turkey and Non-Turkish Publishers. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, Recep. 2014. Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu. **Ankara Barosu Dergisi**. c. 2: 135-154.

Doğanay, Ahmet. 2008. Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 17. s. 2: 77-96.

Dökmen Yaşın, Zehra. 2010. **Toplumsal Cinsiyet-Sosyal Psikolojik Açıklamalar**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dursun, Fevzi, Necmi Eşgi. 2008. 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretimi Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi. **Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi**. s.22: 21-34.

Ecevit, Yıldız. 2003. Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?". **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**. c. 25. s. 4: 83-88.

_____. 2010. **İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı**. British Council, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

_____. 2011. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç (Ünite 1). **Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi**. ed. Yıldız Ecevit, Nadide Karkıner. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2307 Açık öğretim Fakültesi Yayını No: 1304: 2-30.

Gülersoy, Ali Ekber. 2013. İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. **International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education**. c. 2. s. 1: 8-26.

Ekiz, Durmuş. 2015. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler**. 4. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.

Erden, Münire. 199?. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. İstanbul: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.(Aktaran: Gökçe Kılıçoğlu. 2015.Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada Ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi: **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. ed. Mustafa Safran. Ankara: Pegem Akademi:3-16.

_____. 2011. **Eğitim Bilimlerine Giriş**. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

- Ersoy, Ersan. 2009. Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın Ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**.c.19. s. 2: 209-230.
- Erşen, Umut Belek. 2006. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ve Denetim Mekanizması.Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esen, Yasemin, Melike Türkan Bağlı. 2002. İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. c. 35. s.1,2: 143-154.
- Esen Severge, Yasemin. 1998. Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik (İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi). Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eskicumalı, Ahmet. 2014. Eğitim ve Sosyal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü. **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 0.s.1: 109-128.
- Facct Sheet. [20.08.2019]. Convention on the Elimination of All forms of Discrimination against Women (CEDAW). <https://unwomen.org.au/wp-content/uploads/2015/11/CEDAW-Factsheet.pdf>.
- Farahani, Nader. 2008. Gender in Schoolbooks - A Text Analysis of Swedish Schoolbooks on Religion. Bachelor's Thesis. Swedish Södertörn University.
- Freedman, Jonathan J., David O. Sears, J. Merrill Carlsmith. 1989. Cinsiyet Roller. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. c. 22.s.2: 687-723.
- Fidan, Sinem, Sevdanur Çelen, Meryem Hayır Kanat. 2018. 2017 Programına Göre Hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabının Öğrenme Etkinlikleri Açısından Değerlendirilmesi. **International Journal of SocialScience Research**. c.7. s. 2: 326-350.
- Foroutan, Yaghoob. 2012. Gender Representation in School Textbooks in Iran: The Place of Language. **Current Sociology**. c.60. s. 6: 771-787.
- Giddens, Anthony. 2008. **Sosyoloji**. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Göregenli, Melek. 2012. Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. **Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar**. ed. Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: 17-29.
- Gözler, Kemal. 2010. **Türk Anayasa Hukuku**.Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Güden, Menekşe Pınar. 2006. Dilde Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkçe'nin İçerdiği Eril ve Dişil İfadeler Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülersoy, Ali Ekber. 2013. İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. **International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education**. c. 2 s. 1: 8-26.

Gültekin, Gökhan, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün. **İlkokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ders Kitapları Dizisi.

Gümüšoğlu, Firdevs. 2004. İlköğretim Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları. **Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma 1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri**. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi: 317-327.

_____. 2008. Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. **Toplum ve Demokrasi**. c. 2 s. 4: 39-50.

_____. 2016. **Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet 1928'den Günümüze**. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Günay, Gülay Özgür Bener. 2011. Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c. 15. s. 3: 157-171.

Günindi Ersöz, Aysel. 2016. **Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Gürhan, Nazife. 2010. Toplumsal Cinsiyet Ve Din. **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**. s. 4: 58-80.

Hançer, Ayşegül. 2018. Toplumsal Cinsiyet Öznesi Olarak Kadının “Annelik” Kimliğine Eleştirel Bir Bakış. **Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi**. c.1. s.2: 177-202.

Helvacıoğlu-Gümüšoğlu, Firdevs. 1994. 1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Helvacıoğlu-Gümüšoğlu, Firdevs. **1996. 1928'den 1996'ya Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik**. İstanbul: Kaynak Yayınları.

İnalcık, Halil. 2012. Kösem Sultan ve İç Savaş Dönemi 1623-1632. **NTV Tarih**. c. 0. s. 38: 51-62.

- İnan, Süleyman. 2019. Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman Ve Neden-Tanımlar, Tarihi Kökleri Ve Açıklamalar. **Öğretmenler ve Öğretmen Adayları için Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş Kavramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler**. ed. Süleyman İnan. 3.bs. Ankara: Anı Yayıncılık: 1-18.
- İnsan Hakları Derneği. [20.08.2019]. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Eki Protokollerde Yer Alan Haklar ve Özgürlükler. <https://www.ihd.org.tr/avrupa-insan-haklari-sozlesmesi-ve-eki-protokollerde-yer-alan-haklar-ve-ozgurlukler/>.
- Kamer [20.08.2019]. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. https://www.kamer.org.tr/menus/convention_210_turkish.pdf
- Kamer, Vakfı. 2018. **Kız Olmak, Oğlan Olmak**. Ankara: Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık.
- Kan, Çiğdem. 2010. Sosyal Bilgiler Dersi Ve Değerler Eğitimi. **Milli Eğitim Dergisi**. c. 40. s. 187: 138-145.
- Kalaycı, Nurdan, Fahriye Hayırsever. 2014. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Ders Kitabına Yönelik Bir İnceleme ve Bu Konuya İlişkin Öğrenci Algılarının Belirlenmesi. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**. c. 14. s. 3: 1049-1074.
- Kaplan, Recep. 2015. Birleşmiş Milletler Belgelerinde Eğitim Hakkı. **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**. c. 6. s. 20: 329-372.
- Karaçalı Taze, Hülya. 2018. Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bir Sosyal Bilgiler Ünitesi Tasarımı Ve Öğretimi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karataş, Zeki. 2015. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. **Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi**. c. 1. s. 1: 62-80.
- Keller, Evelyn Fox. 2007. **Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kılıçoğlu, Gökçe. 2015. Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. ed. Mustafa Safran. 4. bs. İstanbul: Pegem Akademi Yayınları: 3- 16.
- Kıran, Elif. 2017. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türkiye’de Çocuk Gelinler. **Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, (ICOME 2017 ÖZEL SAYISI)**, 1-8. <http://dergipark.org.tr/bsbd/issue/33881/372056>.

- Köse, Meliha. 2011. Tarih Öğretiminde Kadın İmajının Yeniden İnşası. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kutlu, Elif. [23.05.2019]. Kadına Biçilen “Doğal Durum” Trajedisi: Annelik. Amargi Feminist Dergi. <http://www.amargidergi.com/yeni/?p=738>
- Kükrer, Mustafa. 2015. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- _____, İbrahim Kıbrıs. 2017. CEDAW Öncesi ve Sonrası Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Faktörünün Değerlendirilmesi. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 17. s.3: 1369-1383.
- Levstik, Linda. 2008. İyi Huylu Kadın Nadiren Tarih Yapar: Tarih Öğretimi ve Öğreniminde Toplumsal Cinsiyet. **21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi** ed. Mustafa Safran, Dursun Dilek. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi: 175- 199. (Aktaran: Aktaş, Özgür, Ahmet Özmen. 2014. Ortaöğretim Öğrencilerinin Görüşlerine Göre Kadın İmajı. **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c. 0. s.27: 76-94).
- Marshall, Barbara L. 2000. **Configuring Gender: Explorations in Theory and Politics**. Canada: Canadian Copyright Licensing Agency (CANCOPY). (Aktaran Sayer, Handan. 2011. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı. Uzmanlık Tezi. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü).
- Marshall, Gordon. 1999. **Sosyoloji Sözlüğü**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meltem, Deniz. [20.07.2019]. Toplumsal Cinsiyet ve Mesleki Ayrışma. <http://mastercamp.com.tr/2019/02/25/toplumsal-cinsiyet-ve-mesleki-ayrisma-deniz-meltem/>
- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. 2012. **Resmî Gazete**. 28409, Eylül.
- Moir, Anne, David Jessel. 2002. **Beyin ve Cinsiyet Erkeksi Kadınlar-Kadınsı Erkekler**. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Mücerret. [20.08.2019]. İstanbul Sözleşmesi ile neyi imzaladık?. <http://www.mucerret.com/dosya/istanbul-sozlesmesi-ile-neyi-imzaladik/>.
- Neuendorf, A. Kimberly. 2002. **The Content Analysis Guidebook**. Thousand Oaks: Sage Publications. (Aktaran: Yıldırım, Besim. 2015. İçerik Çözümlemesi Yönteminin Tarihsel Gelişimi Uygulama Alanları ve Aşamaları: **İletişim Araştırmalarında Yöntemler Uygulama ve Örneklerle**.ed. Besim Yıldırım. Konya: Literatürk Academia: 105-155).

- Nicolson, Paula. 1993. Motherhoodand Women's Lives. **Introducing Women's Studies, Feminist Theory and Practice**. ed. Victoria Robinson, Diane Richardson. London: The Macmillan PressLtd: 201-223. (Aktaran: Erdoğan, Türkan. 2008. Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi unsuru Olarak Annelik. **Aile ve Toplum: Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi**. c.4. s.14: 73-82).
- OHCHR. [23.02.2019]. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. <https://www.ohchr.org/en/professional/interest/pages/cedaw.aspx>
- Özkan, Recep.2013. İlköğretim Ders Kitaplarında Kadın Figürü. **The Journal of Academic Social Science Studies**. c. 6. s.5: 617-631.
- Özkazanç, Alev. 2010. Bilim ve Toplumsal Cinsiyet. **II. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongre Kitabı 20-23 Mayıs 2010**. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi: 16-23.
- Öztürk, Cemil. 2012. Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. **Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi**. ed. Cemil Öztürk. 3. bs. İstanbul: Pegem Akademi Yayınları: 1- 31.
- Peters, R.S. 1966. **Ethicsand Education**. London: George &Unwin Ltd. (Aktaran: Yayla, Ahmet. 2005. Eğitim Kavramının Etik Açısından Analizi. **Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.11. s.1: 1-12.
- Sakallı-Uğurlu, Nuray.2003. Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuram.**Türk Psikoloji Yazıları**.s.6. c.11-12: 1-20.
- Salan Gül, Songül, Firdevs Gümüsoğlu, Ayşe Dericioğulları Ergun, F.Duygu Samav Cantürk. 2018. İlköğretim Ders Kitaplarında Yaşlılık ve Yaşlanmaya Sosyolojik Bir Bakış. **Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu, 12-14 Nisan 2018**.İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi: 279-294.
- Saldıray, Arzu. 2017. Örtük Programda Toplumsal Cinsiyet: Bir İlkokulun Örtük Programında Toplumsal Cinsiyete İlişkin Nitel Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- San Bayhan, Pınar, İsmihan Artan. 2014. **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sayılan, Fevziye. 2012. **Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim Olanaklar ve Sınırları**. İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Scott, David, Marlene Morrison.2006. **Key Ideas in Educational Research**. London: Continuum. (Aktaran: Demirci, Ebru. 2014. 10. ve 11. Sınıf Tarih

Ders Kitaplarında Yer Alan Görsel ve Metinlerde Toplumsal Cinsiyet Temsiliyle İlgili Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri (Trabzon Örneği). Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Stanford Encyclopedia of Philosophy. [18.08.2019]. Feminist Perspectives on Sex and Gender. <https://plato.stanford.edu/entries/feminism-gender/>.

Seçbir. 2012. **Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet İyileşmeler, Problemler, Öneriler**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi.

Seçgin, Fadime. 2012. Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sivaslıgil, Pınar. 2006. Türk Milli Eğitim Bakanlığı'na Yayınlanan 6., 7. Ve 8. Sınıf Ders Kitaplarında Cinsiyet İdeolojisi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. [19.01.2019]. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul Ve Ortaokul 4, 5, 6 Ve 7. Sınıflar).<http://ttkb.meb.gov.tr>.

Söylemez, Ayşe Selmin. 2010. Sexism in Language Coursebooks: A Study On Gender Representations in the Visuals of the Primary and Secondary Education English Coursebooks. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Şahin, Çağatay. 2012. Erkek Egemen Cinsiyetçi Söylemin Türkiye'deki Kadın Haklarına Yansımaları. **Hukuk Gündemi**. c. 2: 52-59

Şahin, Erhan. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Anadol Yayıncılık.

Táboas-Pais, Maria Ines, Ana Rey-Cao. 2012. Gender Differences in Physical Education Textbooks in Spain: A Content Analysis of Photographs. **Sex Roles**. c.67. s.7-8: 389-420.

Tanrıöver, H.U. 2003. Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı. **Ders Kitaplarında İnsan Hakları Projesi**. ed. Betül Çotuksöken, Ayşe Erzan, Orhan Silier. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı: 106-121. (Aktaran: Demirel, Emel. 2010. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Tay, Bayram. 2015. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünyü Bugünü ve Yarını. **Sosyal Bilgilerin Temelleri**. ed. Refik Turan, Kadir Ulusoy. İstanbul: Pegem Akademi Yayınları: 2-16.

TBMM. [20.08.2019]. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf.

T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. 2018. **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013**. Ankara:

Tezcan, Mahmut. 1985. **Eğitim Sosyolojisi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 150.

Türk Dil Kurumu. [12.03.2019]. Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=C%C4%B0NS%C4%B0S%C4%B0YET.

Türk Dil Kurumu. [21.04.2019]. Kişi Adları Sözlüğü. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_kisiadlari&arama=anlami&uid=6863&guid=TDK.GTS.5cbcb12beb9899.44495936

Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu Kanunu (6701 S.K.). 2016. **Resmi Gazete**. 29690, Mayıs.

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği. 2000. **Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı Ve Siyaset**. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.1982.

Tüysüz, Sami. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı**. Ankara: Tuna Matbaacılık.

Uyanıker, Fatih. 2009. **Millî Mücadele’de Türk Kadını**. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

Ünal, Işıl. [28.08.2019]. Kadın Yöneticilerin Okuldaki Demokratikleşmeye Katkıları. https://www.academia.edu/3462554/Kad%C4%B1n_Y%C3%B6neticilerin_Okuldaki_Demokratikle%C5%9Fmeye_Katk%C4%B1lar%C4%B1.

Ünal, Merve. 2009. Çocuk Gelişiminde Oyun Alanlarının Yeri ve Önemi. **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.10. s.2: 95-109.

Ünsal, Yasin, Bilal Güneş. 2002. Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak MEB İlköğretim 4. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış. **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.22. s.3: 107-120.

Vatandaş, Celalettin.2011. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. **Istanbul Journal of Sociological Studies**. c.0. s.35: 29-56.

- Yamanoğlu, Asiye. 2008. Toplumsal Cinsiyet Analizi (Tokat İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yeşil, Diren, Melis Uluğ. [16.04.2019]. Bayan Değil, Kadın. Ama Neden?. <http://www.radikal.com.tr/yorum/bayan-degil-kadin-ama-neden-1177644/>
- Yeşilorman, Mehtap. 2001. Toplumsal Eşitsizlikte Kör Nokta: Kadın Eşitsizliğine Genel Bir Bakış. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c.11. s.2: 269-280.
- Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek. 2016. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. 10. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İlknur Esen. 2016. Çocuklara Verilen İsimler Üzerinden Türkiye'deki Sosyo-Kültürel Değişimin Analizi. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c.20. s.3: 909-925.
- Yılmaz, Faruk Gökalg, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin. 2018. **İlkokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı**. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Yardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizisi.

ÖZ GEÇMİŞ

Sinem Fidan, ilk ve orta öğretimini İstanbul’da tamamladı. 2013 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde lisans öğrenimine başlayan Fidan, 2017 yılında buradan mezun olarak aynı yıl girdiği Yıldız Teknik Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

